

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

TOMA ZARANKAITĖ-MARGIENĖ

**MEDŽIOKLĖS FENOMENAS LIETUVOS DIDŽIOJOJE
KUNIGAİKŠTYSTĖJE XV–XVI A. (1572 M.): SOCIOEKONOMINIS,
SOCIOPOLITINIS, MENTALINIS ASPEKTAI**

Daktaro disertacija

Humanitariniai mokslai, istorija (05 H)

Vilnius, 2018

Disertacija rengta 2013–2017 metais Vilniaus universitete.

Mokslinė vadovė: Prof. dr. Irena Valikonytė (Vilniaus universitetas,
humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

TURINYS

ĮVADAS	6
1. MEDŽIOKLĖS ŪKIO ADMINISTRAVIMO ĮTEISINIMO LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS IR EUROPOS TEISYNUOSE BEI JURIDINIUOSE DOKUMENTUOSE LYGINAMOJI ANALIZĖ	33
1.1 Medžioklės ūkio administravimo įteisinimo pradžia	33
1.2 Medžioklės plotų apsauga ir medžioklės ūkio administravimo teisinės sistemos suformavimas	41
1.3 Medžiojamos/ medžiojančios faunos apsauga ir baudos už neteisėtą medžioklę Lietuvos Statutuose, Europos teisynuose bei juridiniuose dokumentuose	48
1.3.1 Stumbrų ir kitos medžiojamos faunos apsauga XV–XVI a.	48
1.3.2 Medžioklinių ir medžiojamųjų paukščių apsauga XV–XVI a.	55
1.3.3 Medžiokliniai šunys ir jų kainos	58
2. LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VALDOVO MEDŽIOKLĖS MAKROPASAULIS XV – XVI A.: ŪKIO STRUKTŪRA IR TIPOLOGIJA	59
2.1 LDK valdovo medžioklės dvarai XV – XVI a.	59
2.2 LDK valdovo gaudymviečių tinklas XV – XVI a.	83
2.3 Žvėrynai	92
3. LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VALDOVO MEDŽIOKLĖS MIKROPASAULIS	96
3.1 Medžioklės ūkio personalas ir jo funkcijos	96
3.1.1 Maršalka.....	98
3.1.2 Didysis medžioklis	100

3.1.3	Medžioklis	107
3.1.4	Sakalidininkas.....	116
3.1.5	Girininkas	123
3.1.6	Gojininkas.....	131
3.1.7	Arklidininkas	132
3.1.8	Siauros specializacijos medžioklės ūkio pareigūnai	155
3.2	Suvienyti ginklo, kraujo ir aistros: medžioklės vaidmuo politinės karjeros galimybių kontekste – Mikalojaus Radvilos Rudojo atvejis.....	181
4.	NUO AVIŽOS GRŪDO IKI MEDŽIOKLĖS DRAMOS: MATERIALINIS LDK VALDOVO MEDŽIOKLĖS APRŪPINIMAS XV – XVI A.	187
4.1	LDK valdovo medžioklės aprūpinimas XV – XVI a. pr.....	187
4.2	Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų medžioklės apogėjus: Žygimanto Augusto 1544 m. sausio 11 d. – sausio 24 d. Šešupės medžioklių atvejis	194
4.2.1	Šešupės medžioklių aprūpinimas maistu.....	195
4.2.2	Šešupės medžioklėms reikalingų žirgų ir arklių aprūpinimas pašaru	196
4.2.3	Šešupės medžioklėms reikalingų medžioklinių šunų aprūpinimas pašaru.....	198
4.2.4	Šešupės medžioklėms reikalingų lokių aprūpinimas pašaru	199
5.	MEDŽIOKLĖ IR DIPLOMATIJA LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAİKŠČIO APLINKOJE XIV A. PAB. – XVI A.....	202
6.	LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS VALDOVO MEDŽIOKLĖS XV–XVI A.: NUO EKONOMINĖS BŪTINYBĖS IKI „KARALIŠKOJO SPORTO“	215

6.1 Įteisintas žiaurumas: medžioklė kaip pasiruošimas karui	215
6.2 Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valdovo medžioklės ceremonias XV–XVI a.	227
Išvados.....	235
ŠALTINIAI	242
LITERATŪRA.....	251
Priedai	265

ĮVADAS

Temos aktualumas. Medžioklės, kaip istorinio, reiškinio esmė negali būti apibrėžiama vien ūkiniu aspektu. Viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais ji buvo įvairiapusis simbiozinis ryšys, apjungęs tiek Lietuvos didžiojo kunigaikščio kasdienybę, tiek ekonominę valstybės gyvenimą ir net užsienio politiką, bei iš dalies formavęs suvereno įvaizdį ir legitimavęs jo valdžią. Tuo tarpu iki šiol Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau LDK) valdovo medžioklės ūkio (ir šios pramogos) socioekonominis, sociopolitinis bei mentalinis aspektai tyrinėjami sporadiškai ir nevienalyčiai, todėl kelia daugybę klausimų, kurie reikalauja nuodugnaus šaltinių ir istoriografijos tyrimo. Lietuviškoje istoriografijoje stokojama kompleksinio požiūrio į valdovo medžioklės ūkį ir į medžioklės sampratą bei šios pramogos vietą valdovo dvaro gyvenime apskritai.

LDK valdovo medžioklės kompleksiškas tyrimas papildo viso Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ūkio bei valdovo kasdienos istorijos kontekstą. Disertacijoje gilinamasi į medžioklės ūkio administravimo įteisinimo istoriją, lyginant ją su Vakarų Europos valstybėse vykusiais panašiais procesais. Dėl šios priežasties šis tyrimas užpildo istoriografinę spragą komparatyvistinių tyrimų plotmėje, kadangi taikoma lyginamoji analizė leidžia pažvelgti už LDK ribų ir tokiu būdu išgryninti LDK valdovo medžioklės ūkio apsaugos, o tuo pačiu ir jos sampratos specifiškumą. Skirtingų šalių ir epochų visuomenės, veikiamos daugybės įvairių aplinkybių, kuria bei formuoja būtent jų poreikius tenkinančią ir atspindinčią teisinę sistemą¹. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje medžioklės ūkio administravimo įteisinimo diskursas tiek valdovų juridiniuose dokumentuose, tiek visuose trijuose Lietuvos Statutuose yra gana ryškus ir pastebimas segmentas, atskleidžiantis LDK visuomenės raidos procesus. Tačiau istorikas, siekdamas išsiaiškinti bei išgryninti, koks buvo vienos ar kitos visuomenės teisinės sistemos santykis su konkrečiu istoriniu reiškiniu (mūsų atveju – medžioklės ūkio administravimo įteisinimu)

---

¹ Maksimaitis, M. Užsienio teisės istorija. Vilnius. Justitia. 2002. P. 11 – 12.

turi taikyti ne tik nuodugnų vieno atvejo tyrimą, bet atsižvelgti į platesnį, bendraeuropinį kontekstą². Būtent dėl šios priežasties itin aktuali tampa artimų LDK valstybių: Lenkijos Karalystės bei Šventosios Romos imperijos medžioklės teisės analizė minėtu aspektu. Tyrimui pasirinktos valstybės nėra atsitiktinės. Jų svarbą grindžia ilgas šimtmečius trukę glaudūs tarpusavio politiniai bei kultūriniai ryšiai³. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, jog Vakarų Europos istoriografijoje ankstyvųjų naujųjų laikų vokiečių medžioklės teisę priimta laikyti labiausiai išstobulinta ir rafinuota. Pastaroji traktuotina, kaip dariusi didžiausią įtaką kitų Vakarų Europos valstybių medžioklės teisei⁴. Minėtų trijų valstybių medžioklės ūkių administravimo įteisinimo teisyneose bei juridiniuose dokumentuose lyginamoji analizė leidžia atskleisti šių procesų panašumus, arba priešingai, išryškinti skirtumus.

Taip pat šioje disertacijoje bene pirmą sykį lietuvių istoriografijoje į LDK valdovo medžioklės ūkį žvelgiama kaip į atskirą nuo miškų ūkio atskirtą, šiek tiek decentralizuotą makropasaulį, turintį konkrečią, tačiau paslankią struktūrą bei jos priežiūros schemas, reglamentuotas valstybės įstatymais. Nauja ir tai, kad disertacijoje medžioklės makropasaulis (LDK valdovo medžioklės ūkis bendraja prasme) atskiriamas nuo LDK valdovo medžioklės mikropasaulio, t. y. valdovo medžioklės ūkio pareigūnų, kurie sudarė atskirą sociopolitinį valdovo dvaro kontingentą, vienijamą LDK valdovo medžioklės. Aktualumo tyrimui suteikia ir kiti disertacijoje atskleidžiami aspektai: materialinis LDK valdovo medžioklės aprūpinimas, medžioklė ir diplomatija LDK valdovo aplinkoje, medžioklės reikšmė pasirengimo kariniams žygiams kontekste. Valdovo medžioklės ceremonialo rekonstrukcija ir mentalinis⁵ medžioklės

---

² Swanson G. Frameworks for Comparative Research: Structural Anthropology and the Theory of Action // Valier. I. Comparative Methods in Sociology. Berkeley. University of California Press. P. 145.

³ Kiaupienė J., Lukšaitė I. Lietuvos istorija. Veržli naujųjų laikų pradžia. T. V. Vilnius. Baltos lankos. 2013. P. 54 – 66, 106 – 117 etc.

⁴ Michael L. W. The history of German Game Administration // Forest Conservation History. Vol. 14., No. 3 (Oct.). 1970. P. 7.

⁵ Disertacijoje terminai *mentalitetas* ir *mentalinis kontekstas* vartojami remiantis Lietuvos Respublikos Terminų banko pateiktomis apibrėžtimis. *Mentalitetas* – „Individo ar žmonių grupės mąstymo būdas suprantant ir aiškinant tikrovę“; *mentalinis kontekstas* – „...vaizduotė, kiti kognityviniai ir jausminiai procesai, veiksniai, turintys įtakos tam, kaip suvokiamas ir interpretuojamas išorinis kontekstas“ (žr. <http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.result>).

fenomeno suvokimas itin populiarus tyrimų kryptis Vakarų istoriografijoje, ypač Jungtinėse Amerikos Valstijose, tačiau Lietuvoje kompleksinio požiūrio į minėtus tyrimo aspektus neturime iki šiol, todėl disertacijoje analizuojama problematika – vienas pirmųjų bandymų kompleksiskai pažvelgti į LDK valdovo medžioklę ne tik per socioekonominę, bet taip pat ir per sociopolitinę bei mentalinę prizmes.

Medžioklės fenomeno atskleidimas reikalauja interdisciplininių tyrimų, kadangi daugeliu atvejų istoriniuose šaltiniuose randama informacija nėra pakankama temos problematikos atskleidimui. Medžioklės istorijos tyrimas iš tyrėjo reikalauja bent minimalaus archeologijos, dailės istorijos, zoologijos, ornitologijos, arboristikos mokslų išmanymo. Dėl šios priežasties miško ir medžioklės istorijos klausimus daugiausiai tyrinėja gamtos mokslų atstovai (F. Kavoliute⁶, A. Brukas⁷). Nors kultūrinė ekologija Vakarų istoriografijoje yra populiarus mokslinių tyrimų kryptis, tačiau Lietuvoje ji nesusilaukia populiarumo ir tik pastaraisiais metais susidomėta tokių tyrimų galimybėmis. Lenkijoje didelį indėlį į ne antropocentristinės paradigmos sklaidą istorijos moksle įnešė Eva Domanska⁸. Ši „posthumanistinė“ tyrimo prieiga leidžia pažvelgti į gamtą, florą ir fauną kaip į savarankiškus tyrimo objektus, neretai tyrimo lauku pasirenkant žmogaus ir gamtos sąveiką. E. Domanska teigia, kad šiame tyrimų lauke nėra griežtų mąstymo klišių, tačiau kultūrinės ekologijos tyrimai analizuoja žmogaus santykį su gyvąja gamta, o šios prieigos pasirinkimas nėra vien noras vaikytis naujausias istoriografines madas⁹. Tai – anot autorės, į ateitį orientuotas etinis pasirinkimas. Vienintelė sintezė lietuvių istoriografijoje, tirianti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės medžioklės istoriją, yra G. Isoko knyga „Lietuvos girių ir medžioklės istorija“¹⁰, tačiau tai toli gražu ne mokslinis darbas. Bene vienas pirmųjų mokslinių publikacijų,

---

⁶ Kavoliutė F. Trys didžiosios kraštovaizdžio kaitos Sintautų krašte. Lietuvos lokaliniai tyrimai // Lietuvos valsčiai. Vilnius. 2013. P. 1–32.

⁷ Brukas A. Kada ir kaip susiformavo didžiausias Sūduvoje miškų masyvas // Gamtos paveldas. 2016. Prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/10-brukas.pdf>.

⁸ Domanska E. Beyond Anthropocentrism in Historical Studies//Historein. T. 10(2010). S. 118–130.

⁹ Ibidem. P. 120.

¹⁰ Isokas G. Lietuvos girių ir medžioklės istorija. Vilnius. 2006.

skirtų įvairiems visuomenės ir gamtos sąveikos aspektams atskleisti, yra Artūro Dubonio Lietuvos istorijos III tome parašytas tekstas¹¹. Taip pat visuomenės ir gamtos sąveikos problematiką (tik vėlesnio laikotarpio) analizavo G. Sliesoriūnas¹².

Objektas. Disertacijos objektas yra LDK valdovo medžioklės fenomenas: vienu svarbiausiu jo sandu laikysime LDK valdovo medžioklės ūkio klostymąsi ir raidą, tiksliau – jo organizavimą ir plėtrą, materialinį aprūpinimą, medžioklės formas ir ceremonialą bei medžioklės fenomeno sklaidą LDK valdovo aplinkoje. Kitas reikšminis disertacijos objekto sandas – Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkį aptarnaujantys pareigūnai ir pagalbinis personalas bei jų funkcijos.

Chronologinės ribos. Laikotarpis nuo XV a. pradžios iki XVI a. antrosios pusės (1572 m.) pasirinktas neatsitiktinai. Aktyvėjant valstybės kūrimo procesams ir formuojant medžioklės ūkį, LDK valdovas ėmė rūpintis pastarojo administravimu ir priežiūra. Taigi, nepaisant fakto, jog Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio genezės chronologija ankstyvesnė, šaltinių stoka vertė tyrimo pradžią sieti su XV a.

Galutine tyrimo riba laikysime XVI a. antrą pusę, tiksliau – 1572 m., kadangi paskutiniojo Jogailaičių dinastijos atstovo Žygimanto Augusto mirtis tiesiogiai paveikė visus minėtus LDK valdovo medžioklės ūkio aspektus. Būtent valdant Jogailaičiams LDK plytėję medžioklės plotai kartu buvo ir jų tėvonija, teikianti medžioklės malonumus, ne vien ekonominę naudą, todėl tiek šių teritorijų administravimas, tiek traktavimas mentaliniame kontekste po Ldk Žygimanto Augusto mirties neabejotinai kito. Taip pat elekcinių valdovų įsitvirtinimas, sudėtinga šalies tarptautinė padėtis XVII a. darė įtaką visos valstybės gyvenimui. Sekinantys karai reikalavo daugybės resursų, o LDK

---

¹¹ Dubonis A. Pirmieji du Lietuvos šimtmečiai. Geografinė, geopolitinė, geokultūrinė aplinka. Gyventojai// Lietuvos istorija. XIII a. – 1585 m. Baronas D., Dubonis A., Petrauskas R. T. 3. Vilnius. Baltos lankos. 2011. P. 19–240.

¹² Sliesoriūnas G. Lietuvos istorija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija XVI a. pab. – XVIII a. pradžioje (1588–1733). Vilnius. Lietuvos istorijos instituto leidykla. 2015. P. 111–118.

valdovo miškų ūkis tapo svarbiu išdo papildymo šaltiniu¹³. Akivaizdu, jog miško ūkis buvo glaudžiai susijęs su medžioklės ūkiu, todėl ir pastarasis patyrė dideles permainas. Pasikeitęs Lietuvos didžiojo kunigaikščio požiūris į miškų administravimą keitė iki tol (per XV – XVI a.) suformuotą LDK valdovo medžioklės ūkio organizaciją.

Tačiau, suprantama, neišvengsime ekskursų į ankstesnius bei vėlesnius laikotarpius, kadangi kai kurie šaltiniai, teikiantys naudingos informacijos apie LDK valdovo medžioklės ūkį XV – XVI a. (1572 m.), yra iš ankstyvesnio (t. y. XIV a.) arba vėlyvesnio (t. y. XVII a.) laikotarpio.

Tyrimo metodai. Naudodami analitinį, retrospektyvinį, komparatyvinį bei prozopografinį tyrimo metodus, analizuosime ir kritiškai įvertinsime šaltinius. Taip pat apibendrinsime ir papildysime iki šiol atliktus mokslinius tyrimus, susijusius su LDK valdovo medžioklės ūkio socioekonominiais, sociopolitiniais ir mentaliniais XV – XVI a. aspektais.

Disertacijos tikslas ir uždaviniai. Tyrimo tikslas – ištirti medžioklės fenomeno Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje XV–XVI a. (1572 m.) socioekonominius, sociopolitinius ir mentalinius aspektus. Šiam tikslui pasiekti iškeliami šie uždaviniai:

1. Atlikti Šventosios Romos imperijos, Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės medžioklės ūkio administravimo įteisinimo teisnyuose ir juridiniuose dokumentuose lyginamąją analizę.
2. Išanalizuoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovo medžioklės makropasaulio XV – XVI a. (1572 m.) struktūrą bei nustatyti ją sudarančių objektų tipologiją. Nustatyti LDK valdovo medžioklės dvarų ir gaudymviečių lokaciją. Šių dalykų atskleidimas leidžia geriau suprasti LDK valdovo medžioklės ūkio sandarą bei išvelgti jam būdingus bruožus.

---

¹³ A. Tyla, tyrinėjęs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdą XVI a. antroje pusėje – XVII a. viduryje teigia, kad: „Girių eksploatacija buvo tarsi savotiška valstybės taupyklė, kurią galima panaudoti staiga atsiradusiems neatidėliojamiems finansiniams reikalams spręsti“ // Tyla A. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas XVI a. antroje pusėje – XVII a. vidury. Vilnius. 2012. P. 184.

3. Ištirti, kaip buvo formuojama LDK valdovo medžioklės ūkį administruojančių ir prižiūrinčių pareigūnų sistema, turėjusi užtikrinti sėkmingas didžiojo kunigaikščio medžiokles bei garantuoti sklandžią medžioklės ūkio veiklą.
4. Nustatyti LDK valdovo medžioklės ūkio mikropasaulį sudariusių pareigūnų bei jiems pavaldžių medžioklės tarnybas turėjusių valstiečių kontingentą.
5. Ištirti, kokios buvo pagrindinės medžioklės pareigūnų funkcijos, prižiūrint, aprūpinant bei plėtojant LDK valdovo medžioklės ūkį bei organizuojant didžiojo kunigaikščio medžiokles, kokią įtaką šios jų užimamos pareigos darė tolesnei politinei karjerai.
6. Atskleisti materialinio LDK valdovo medžioklės aprūpinimo sistemos principus.
7. Ištirti medžioklės svarbą valstybės diplomatijos kontekste.
8. Nustatyti, kokia buvo LDK valdovo medžioklės reikšmė ir samprata XV – XVI a.
9. Ištirti mentalinį girios ir medžioklės vaizdinį XV – XVI a. valdančiojo elito savimonėje.
10. Ištirti ir rekonstruoti pramoginės Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ceremonialą ir reikšmę valstybės užsienio politikos bei pasirengimo karui kontekstuose.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, šeši skyriai, išvados, šaltinių bei literatūros sąrašas ir priedai. Pirmajame skyriuje atskleidžiama Šventosios Romos imperijos, Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės medžioklės ūkio administravimo įteisinimo teisnyuose ir juridiniuose dokumentuose procesų specifika. Aptariama medžioklės ūkio administravimo įteisinimo pradžia, medžiojančios/ medžiojamos faunos apsauga ir bausmės už neleistiną medžioklę Pirmajame Lietuvos Statute ir Europos teisnyuose bei juridiniuose dokumentuose, aptariama medžioklės ūkio terminų turinys medžioklės ūkio administravimo įteisinimo raidoje. Antrajame skyriuje, kuriame analizuojami LDK valdovo medžioklės ūkio objektai, dėmesys

skiriamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarų tinklo formavimosi ir plėtros specifikai aptarti. Gilinantis į LDK valdovo keliavimo įpročius ir ypatumus, stengiamasi atskleisti bene svarbiausios valdovo ir kitų kilmingųjų laisvalaikio pramogos bruožus, išsiaiškinti smulkiųjų medžioklės ūkio vienetų svarbą bendrame medžioklės ūkio kontekste. Trečiajame skyriuje analizuojamos LDK valdovo medžioklės ūkio pareigybės (t. y. medžioklės pareigūnų, turėjusių saugoti medžiojamą ir medžiojančią fauną, sistemos formavimas tiek LDK valdovo dvare, tiek visuose didžiajam kunigaikščiui priklausiusiuose medžioklės dvaruose). Taip pat atskleidžiama medžioklės pareigybių įtaka, siekiant politinės karjeros valdovo dvare. Ketvirtajame disertacijos skyriuje gilinamasi į materialinį LDK valdovo medžioklės ūkio aprūpinimą XV – XVI a. (1572 m.). Penktajame – tiriama medžioklės reikšmė XV – XVI a. LDK valdovo bei jo dvaro kasdienybėje, užsienio politikoje, o šeštajame gvildinama, kaip Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklė amžių kaitoje iš ekonominės būtinybės vis labiau tapo valdančiojo elito pramoga. Priedus sudaro: lentelės, kartografinė ir ikonografinė / grafinė medžiaga, iliustruojanti tyrime pateikiamus teiginius, bei LDK valdovo medžioklės dvarų XV – XVI a. sąrašas, galėsiantys pasitarnauti kitiems tyrinėtojams. Tokia darbo struktūra leidžia nuosekliai išnagrinėti tyrimo objektą.

Disertacijoje naudojamos sąvokos ir terminai: LDK valdovo medžioklės *makropasaulis* – tai LDK valdovo medžioklės ūkį sudariusių objektų: įvairių miško rūšių plotų ir girių, gaudymviečių, varų ir medžioklės ūkio administracinių centrų – medžioklės dvarų bei medžiojamos faunos visuma.

LDK valdovo medžioklės *mikropasaulis* – tai LDK valdovo medžioklės makropasaulį prižiūrėjusių pareigūnų ir jiems pavaldžių medžioklės tarnybas turėjusių valstiečių visuma, o taip pat valdovo dvaro kontingentas, atsakingas už LDK valdovo medžioklės.

Medžioklės regalija – tai suvereno ar kilmingojo išskirtinė teisė medžioti stambiuosius žvėris.

Medžioklės monopolis – valdovo teisė valdyti konkrečią medžioklės ūkio sritį, pavyzdžiui, stumbrų veisimą ir jų medžioklę.

LDK valdovo *medžioklės dvaras* – tai LDK valdovo rezidencijos, medžioklių metu „tarnavę“ kaip medžioklės dvarai, o taip pat specialiai vien medžioklėms įsteigti dvarai (t. y. abiejų tipų objektai), konkrečių ir pasikartojančių valdovo medžioklių metu funkcionavę kaip medžioklės dvarai, šiame tyrime traktuojami, kaip LDK valdovo medžioklės ūkio vienetai.

Medžioklės ūkis – per XIV–XVI a. susiformavęs makropasaulis, kurio veikimo principai reglamentuoti valdovo medžioklės interesus ginančiais įstatymais, apimantis valdovo domene esančias medžioklės naudmenas ir fauną, medžioklės kilnojamąją ir nekilnojamąją architektūrą, dvaro medžioklės pareigūnus ir medžioklės tarnybas turinčius valstiečius, reikalingus valdovo medžioklei aprūpinti.

Gaudymvietė (lot. *venacionibus*, rusėn. *ловы, ловища*, lenk. *łowy*) – tai juridiskai ir administraciškai apibrėžta teritorija, priklausiusi valdovui arba bajorams, kurioje buvo rengiamos medžioklės, o valdovui arba bajorams priklausę specialias medžioklės tarnybas turintys valstiečiai atlikdavo prievolės dvarui.

Vara (rusėn. *оступъ*) – tai gaudymvietės viduje išskirta įvairaus dydžio miško, raistų ar laukų teritorija, kuri galėjo būti dviejų tipų: natūrali, kurioje dėl gamtinių sąlygų ir maisto gausos, mėgo laikytis žvėrys bei paukščiai (todėl čia vykdavo medžioklės su varovais), arba sufomuotos ūkinės žmogaus veiklos.

Šaltiniai. Disertacijoje naudojamosi publikuotais ir nepublikuotais šaltiniais, saugomais Vyriausiamo senųjų aktų archyve Varšuvoje, Lietuvos valstybės istorijos archyve, Vilniaus universiteto bibliotekos ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriuose. Šaltinius, kurie naudojami disertacijoje, visų pirma galime suskirstyti į dvi grupes: rašytinius nepublikuotus ir publikuotus bei ikonografinius. Pagal pobūdį pirmuosius galime suskirstyti į ūkinius, naracinius, norminius (administracinio pobūdžio) dokumentus. Pirmajai grupei priklauso LDK valdovų dvaro sąskaitų

knygos, kurios teikia nors ir itin fragmentišką, tačiau smulkmenišką ir nepakeičiamą informaciją apie LDK valdovo medžioklės ūkio materialinį aprūpinimą, organizavimą, medžioklės ūkio pareigūnus bei medžiokles aptarnaujantį personalą. Dvaro sąskaitų knygoje esanti informacija leidžia atsekti valdovo medžioklių itinerariumą. Tiesa, dėl informacijos fragmentiškumo sunku taikyti statistinį metodą. Dėl skirtingų matavimo vienetų ir apytikrių jų verčių, sumuojant didelius ir ilgo laikotarpio duomenis susidarytų pernelyg didelė paklaida. Todėl disertacijoje apsisota ties susisteminta medžiaga, randama šio tipo šaltiniuose. Kita pavienių šaltinių grupė, reikšminga tyrinėjant LDK valdovo medžioklės pareigybes, yra valdovo raštai, didikų privatūs dokumentai¹⁴.

Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomi Vladislovo Zachorskio prisiminimai¹⁵, kuriuose pažymimas įsimintinas LDK valdovo organizuotos medžioklės epizodas, kurio metu buvo išgelbėta Ldk Žygimanto Augusto gyvybė. Taigi, šiame šaltinyje esanti informacija mūsų tyrimui suteikia unikalių žinių apie XVI a. LDK medžioklės tradicijas. Antrasis dokumentas, „laužantis“ chronologines darbo ribas, – 1840 m. parengtas miškotvarkos planas, kuriame topografiškai išskirta buvusio didžiojo kunigaikščio medžioklės dvaro vieta¹⁶. Svarbu atkreipti dėmesį, jog daug informacijos apie Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžiokles suteikia kartografiniai¹⁷, daiktiniai šaltiniai, užfiksuoti archeologų ataskaitose, leidžiančiose spręsti apie materialinį LDK valdovo organizuojamų medžioklių aprūpinimą. LDK

---

¹⁴ Archyviniai šaltiniai: Archiwum Głównie Akt Dawnych (Toliau: AGAD). F: Archiwum Skarbu Koronego. Dz. I: Rachunki Królewskie. Nr. 87. MKF 30601, Nr. 110. MKF 30626. Cz. II., Nr. 115, Nr. 124a., Nr. 140, Nr. 169. MKF 30687; Archiwum Warszawskie Radziwiłłów (Toliau: AR). Dz. V. Listy Domów Obcych., Dz. XI. Dokumenty Familijne; Dz. XXIII. Dokumenty do Dóbr Służące, Dz. XXVII. Sumariusze i Inwentarze Archiwów Radziwiłłowskich; Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. Rankraščių skyrius (Toliau: LMAVB. RS).

¹⁵ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (Toliau: LVIA). F. 1135 (Šv. Pranciškaus ir Šv. Bernardino bažnyčia Vilniuje). Ap. 8. B. 10. L. 237.

¹⁶ LVIA. F. 525 (Vilniaus ir Kauno žemdirbystės ir valstybės turtų valdyba). Ap. 9. B. 203. L. 235 – 236.

¹⁷ Vilniaus universiteto biblioteka. Rankraščių skyrius (Toliau: VUB. RS). F. 23–135.

valdovų rūmų archeologinių tyrimų ataskaitos duomenimis¹⁸ remiamės ir mūsų tyrime.

Kadangi publikuotų šaltinių galimybės, tiriant LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimą ir plėtrą, toli gražu dar nėra pakankamai išnaudotos, šio tyrimo metu didžiausias dėmesys bus sutelktas į šią šaltinių grupę. Publikuotus šaltinius taip pat galime skirstyti į smulkesnius pogrupius pagal dokumentų pobūdį, kadangi šaltinių, leidžiančių tirti pasirinktą temą, spektras yra labai platus. Vytauto Didžiojo epistolarika, surinkta į 1882 m. Krokuvoje publikuotą leidinį¹⁹, ar šio valdovo privilegijų rinktinės²⁰, amžininkų liudijimai²¹ yra unikalūs šaltiniai, bandant rekonstruoti Ldk Vytauto medžioklės įpročius bei jo pamėgtas medžioklės vietas. Svarbu pažymėti, jog panašaus pobūdžio informacijos (tik apie vėlyvesnį laikotarpį) randame ir Valentino Saurmano laiškų, skirtų imperatoriui Ferdinandui I, rinktinėje²². Itin daug naudingos informacijos tyrimui suteikia XV – XVI a. keliautojų prisiminimai ir įspūdžiai apie LDK.

Vertingos informacijos apie didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarus bei medžiokles randame Žilibero de Lanua viešnagės LDK įspūdžiams²³. Šie prisiminimai pateikia unikalios informacijos apie to meto LDK valdovo medžioklės organizavimą, XV a. pradžios kilmingųjų kasdienybę. Sigismundo Herberšteino užrašai²⁴ teikia informacijos apie LDK valdovo medžioklės ūkio

---

¹⁸ Rumbutis S. Paukščio skeleto su odiniais dirželiais ant kojų apibūdinimas. (VRŽ VR 2008, I Ofic., išorė, VII planas, Kv.20/G) // LDK valdovų rūmų archeologinių tyrimų metu (2005 – 2008 m.) surastų paukščių skeletų dalių, kiaušinių lukštų ir odinių dirbinių, skirtų medžioklei laikytiems paukščiams apibūdinimas. 2009. P. 11. Už galimybę pasinaudoti rengiamos ataskaitos medžiaga autorė dėkoja ataskaitos parengėjams P. Blaževičiui ir P. Bugiui.

¹⁹ Prochaska A. Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae (1376 – 1430). Monumenta medii aevi historica. Res gestas Poloniae illustrantia. Cracoviae. 1882 (Toliau: CEV).

²⁰ Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386–1430. Zeb. Ochmański J. Państwowe wydawnictwo naukowe. Warszawa – Poznań. 1986.

²¹ Długosz J. Opera omnia. T. 3. Kraków. 1877, Długosz J. Opera omnia. T. 4. Kraków. 1868, Długosz J. Opera omnia. T. 5. Kraków. 1869.

²² Valentino Saurmano laišakai imperatoriui Ferdinandui I iš Žygimanto Augusto Vilniaus dvaro (1561 – 1562). Parengė Antanavičius D., Gerulaitienė V. Vilnius. 2009.

²³ Klimas P. Ghillebert de Lannoy: dvi jo kelionės Lietuvon Vytauto Didžiojo laikais. Kaunas. 1930.; Dvi Žilibero de Lanua kelionės į Lietuvą // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.

²⁴ Сигизмунд Герберштейн. Записки о Московии в двух томах. Памятники исторической мысли. Т. I. Москва. 2008.; Imperatoriaus pasiuntinio Sigismundo Herberšteino 1517 – 1526 metų kelionėse

objektus, stumbrų medžioklę, kurios monopolis aptariamuoju laikotarpiu priklausė tik didžiajam kunigaikščiui. Ne mažiau informatyvūs ir Venecijos ambasadoriaus Ambrozijaus Kontarinio²⁵ liudijimai apie viešnagę Lietuvoje ar 1575 m. Jurgio Radvilos kelionės į Italiją dienoraštis²⁶. Minėti šaltiniai leidžia daryti prielaidas apie XV – XVI a. svečių priėmimo protokolą (kuriame medžioklė užėmė ne paskutinę vietą) bei to meto komunikacinę erdvę. Išskirtinio pobūdžio šaltinių grupė – įvairūs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės aprašymai²⁷, mūsų tyrimui teikiantys žinių apie LDK valdovo medžioklės dvarus bei jų vietą. Tyrimui aktualios ir kronikos²⁸, kuriose randame duomenų apie LDK valdovo medžioklės ritualo specifiką.

Atskira mūsų tyrimui itin reikšminga šaltinių grupė – amžininkų kūriniai, atspindintys to meto valdančiojo elito savimonę medžioklės reikšmės aspektu ir išryškinantys jos pokyčius epochų kaitoje. Išsamiausias pasakojimas apie šią valdovo pramogą – Mikalojaus Husoviano veikalas apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę²⁹. Autorius, naudodamas hiperbolizuotą kalbą, apibūdina LDK valdovo bei jo dvariškių medžioklę, remdamasis asmenine savo patirtimi ir išsikeldamas tikslą savo pasakojimu nenutolti nuo realybės. Dėl šios priežasties minėtas veikalas į mūsų tyrimo objektą leidžia pažvelgti itin įvairiais aspektais. Apie mentalinius pokyčius, susijusius su pramoginėmis LDK valdovo medžioklėmis, leidžia spręsti ir Martyno Kromerio³⁰, Luko Gurnickio³¹ ar Mykolo Lietuvio³² kūriniai.

---

surinktos žinios. Apie žvėris ir jų medžiojimą. // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.

²⁵ Venecijos Ambasadoriaus Ambrozijo Kontarinio lankymasis Lietuvoje// Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.

²⁶ Jurgis Radvila. Kelionė į Italiją. 1575 metų dienoraštis. Parengė: Ulčinaitė E. Lietuvos dailės muziejus. 2001.

²⁷ Lietuvos kelių aprašymai, padaryti Kryžiuočių žvalgų XIV a. // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.; Krašto aprašymai Lietuvos žemėlapiuose // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.

²⁸ Lietuvos metraštis. Bychovco kronika. Vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė: Jasas R. Vilnius. Vaga. 1971.; Vygandas Marburgietis. Naujoji Prūsijos kronika. Parengė Jasas R. Vilnius. 1999.

²⁹ Husovianas M. Raštai. Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę. Vilnius. 2007.

³⁰ Kromer Marcin. Polska. Chyli o położeniu, ludności, obyczajach, urzędach I sprawach publicznych królestwa Polskiego księgi dwie. Opracowanie Marchwińskiego R. Olsztyn. 1977.

³¹ Gurnickis L. Lenkų dvariškis. Vertė Patiejūnienė E. Vilnius. 2009.

³² Mykolas Lietuvis. Apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius. Vilnius. 1966.

Labai svarbi šaltinių grupė, leidžianti bene išsamiausiai pažinti LDK valdovo dvaro gyvenimą – dvaro sąskaitų knygos. Ldk Aleksandro Jogailaičio³³, Žygimanto Senojo³⁴ bei Ldk Žygimanto Augusto dvaro sąskaitų publikacijose³⁵ esanti informacija teikia žinių apie šių valdovų medžioklės pareigūnus bei medžioklės ūkio administravimą. Tačiau daugiausiai tyrimui aktualios informacijos randame Lietuvos Metrikos (toliau LM) knygose. Užrašymų ir Viešųjų reikalų knygose³⁶ pateikiami įvairaus pobūdžio dokumentai, leidžiantys tirti LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimą ir plėtrą. Pavyzdžiui, išmokų medžioklės pareigūnams ir medžioklės tarnybas

---

³³ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494 – 1504). Parengė D. Antanavičius, R. Petrauskas. Vilnius. 2007.

³⁴ Kozák P., Rábai K. Mezi periferií a centrem jagellonského světa: Registrum dvořanů knížete a krále Zikmunda I. Česká republika. 2015.

³⁵ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Sudarė Antanavičius D., Narbutas S. Knyga 1. Vilnius. 2009.; Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej 1559 – 1572. Opracowała Kaniewska I. Kraków. 1997.

³⁶ Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 594 (1585–1600). Parengė Baliulis A. Vilnius. 2006. (Toliau: LM. Knyga Nr. 594); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 11(1518 – 1523). Įrašų knyga 11. Parengė Dubonis A. Vilnius. 1997. (Toliau: LM. 11 – oji Įrašų knyga); Lietuvos Metrika Knyga Nr. 564 (1553 – 1567) 7 – oji Viešųjų reikalų knyga. Parengė Baliulis A. Vilnius. 1996. (Toliau: LM 7 – oji Viešųjų reikalų knyga. Knyga Nr. 564.); Lietuvos Metrika (1566 – 1572). 8 – oji Viešųjų reikalų knyga. Parengė Baronas D., Jovaiša L. Vilnius. 1999. (Toliau: LM 8 – oji Viešųjų reikalų knyga.); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 531 (1567–1569). Viešųjų reikalų knyga 9. Parengė Anužytė L., Baliulis A. Vilnius. 2001. (Toliau: LM. Knyga Nr. 531. 9 – oji Viešųjų reikalų knyga); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3. Parengė Anužytė L., Baliulis A. Vilnius. 1998. (Toliau: LM. 3 – oji Užrašymų knyga); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 4 (1479–1491). Užrašymų knyga 4. Parengė Anužytė L. Vilnius. 2004. (Toliau: LM. 4 – oji Užrašymų knyga); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5. Parengė Banionis E. Vilnius. 1993. (Toliau: LM. 5 – oji Užrašymų knyga); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8. Parengė Baliulis A., Firkovičius R., Antanavičius D. Vilnius. 1995. (Toliau: LM. 8 – oji Užrašymų knyga); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 10 (1440–1523). Užrašymų knyga 10. Parengė Banionis E., Baliulis A. Vilnius. 1997. (Toliau: LM. 10 – oji Užrašymų knyga); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 12 (1522–1529). Užrašymų knyga 12. Parengė Antanavičius D., Baliulis A. Vilnius. 2008. (Toliau: LM. 12 – oji Užrašymų knyga); Lietuvos Metrika (1528 – 1538). 15 – oji Užrašymų knyga. Parengė Dubonis A. Vilnius. 2002. (Toliau: LM 15 – oji Užrašymų knyga.); Lietuvos Metrika (1535 – 1537). 19 – oji Užrašymų knyga. Parengė Vilimas D. Vilnius. 2009. (Toliau: LM 19 – oji Užrašymų knyga.); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 20 (1536 – 1539). Užrašymų knyga 20. Parengė Ragauskienė R., Antanavičius D. Vilnius. 2009. (Toliau: LM. 20 – oji Užrašymų knyga); Už galimybę pasinaudoti rengiamos spaudai 21 – osios knygos medžiaga autorė dėkoja knygos parengėjui A. Duboniui (Toliau: LM. 21 – oji Užrašymų knyga). Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 25 (1387–1546). Užrašymų knyga 25. Parengė Antanavičius D., Baliulis A. Vilnius. 1998. (Toliau: LM. 25 – oji Užrašymų knyga); Lietuvos Metrika (1552 – 1561). 37 – oji Užrašymų knyga. Parengė Baronas D. Vilnius. 2011. (Toliau: LM 37 – oji Užrašymų knyga.); Lietuvos Metrika (1566 – 1574). 51 – oji Užrašymų knyga. Parengė Baliulis A. Vilnius. 2001. (Toliau: LM 51 – oji Užrašymų knyga.); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 52 (1569–1570). Užrašymų knyga 52. Parengė Baliulis A., Firkovičius R. Vilnius. 2004. (Toliau: LM. 52 – oji Užrašymų knyga); Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 71 (1585–1586). Užrašymų knyga 71. Parengė Antanavičius D. Vilnius. 2008. (Toliau: LM. 71 – oji Užrašymų knyga); Метрыка Великога Княства Литовскаго. Книга записей 30. Под. Мянжынски В. Минск. 2008. (Toliau: Метрыка Великога Княства Литовскаго. Книга записей 30); Метрыка Великога Княства Литовскаго. Книга записей 70. Под. Мяцельски. Минск. 2008. (Toliau: Метрыка Великога Княства Литовскаго. Книга записей 70).

turintiems valstiečiams sąrašai, įvairios suteiktys ar kita su LDK valdovo dvarų administravimu susijusi informacija. Teismų bylų knygos³⁷ įrašytos bylos leidžia rekonstruoti medžioklės ūkį prižiūrėjusių pareigūnų bei valstiečių funkcijas, valdovo medžioklės aprūpinimo kontekste, kadangi teismo proceso metu dažnai atsiskleidžia jų pareigos. Tyrimui reikšmingi publikuoti įvairių aktų rinkiniai³⁸, kuriuose taip pat galima rasti informacijos apie medžioklės pareigūnų funkcijas.

Juridinio pobūdžio valstybinės svarbos dokumentai sudaro dar vieną šaltinių grupę, itin aktualią mūsų tyrimui, kadangi būtent jais buvo įteisinami nauji įstatymai, formavę LDK valdovo medžioklės ūkio administravimo sistemą. Prie tokių šaltinių visų pirma galime priskirti 1559 m. Grigaliaus Grinkavičiaus Valavičiaus girių reviziją, kurią XIX a. paskelbė Vilniaus Archeografinė komisija, o 1964 m. Čikagoje buvo parengtas fotografuotinis šaltinio leidimas³⁹ su istorikų bei lingvistų komentarais. Reikia atkreipti dėmesį, jog šis veikalas nėra nuoseklus ir kartais jaučiamas pernelyg „laisvas“ autoriaus elgesys su šaltiniais. Tai pasireiškia tuo, jog autorius girių surašymo turinį kupiūruoja savo nuožiūra ir nenurodo, kurios šaltinio dalys nėra įtrauktos į vertimą. Būtent dėl minėtosios priežasties šio tyrimo metu bus naudojamas fotografuotiniu originalo tekstu. Tyrimui svarbi buvo ir vėlyvesnė 1641 m. valdovo girių ordinacija⁴⁰, kuri suteikė išsamios informacijos apie LDK

---

³⁷ Lietuvos Metrika (1522–1530). 4 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Lazutka S., Valikonytė I. ir kt. Vilnius. 1997. (Toliau: LM. 4 – oji TBK); Lietuvos Metrika (1528–1547). 6 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Lazutka S., Valikonytė I. ir kt. Vilnius. 1995. (Toliau: LM. 6 – oji TBK); Lietuvos Metrika (1533–1535). 8 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Valikonytė I., Lazutka S., Šlimienė N. ir kt. Vilnius. 1999. (Toliau: LM. 8 – oji TBK); Lietuvos Metrika (1540–1543). 12 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Valikonytė I., Šlimienė N., Viskantaitė-Saviščevienė S., Steponavičienė L. Vilnius. 2007. (Toliau: LM. 12 – oji TBK); Už galimybę pasinaudoti rengiamos spaudai 34 – osios TBK knygos medžiaga autorė dėkoja knygos parengėjoms I. Valikonytei ir N. Šlimienei. (Toliau: LM. 34 – oji TBK); Lietuvos Metrika (1555 – 1558). 37 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Valikonytė I., Steponavičienė L. Vilnius. 2010. (Toliau: LM 37 – oji TBK); Судебная книга Витебского воеводы. М. В. Ключко 1533 – 1540. Наука. Москва. 2008. (Toliau: Судебная книга Витебского воеводы).

³⁸ Радзивилловские акты из собрания Российской национальной библиотеки. Памятники истории Восточной Европы. Источники XV-XVII вв. Составитель М. М. Кром. Т. VI. Москва – Варшава. 2002.

³⁹ Ревизия пуць и переходовъ звериныхъ въ бывшемъ Великомъ Княжестве Литовскомъ, съ присовокуплениемъ грамотъ и привилегий на входы въ пущи и на земли// Pietinė Lietuva G. Valavičiaus 1559 metų Lietuvos girių aprašyme. Sudarė V. Žemaitis. Čikaga. 1964.

⁴⁰ Ординация королевских пуць в лесничествах бывшего Великого Княжества Литовского: составленная по инструкции короля Владислава IV-го комиссарами Виленским

valdovo medžioklės ūkio teritorinius pokyčius. Dar vienas reikšmingas šaltinis medžioklės ūkio istorijai tirti yra specialūs Ldk Žygimanto Augusto 1567 m. Knyšino nuostatai⁴¹, skirti miško ir medžioklės ūkius tvarkančių pareigūnų funkcijų reglamentavimui. Ne mažiau reikšmingi, tiriant pasirinktą temą, yra 1557 m. Valakų reformos nuostatai bei 1558 m. instrukcija matininkams bei revizoriams⁴². Remdamiesi šio šaltinio duomenimis, galime išvelgti esminius pokyčius, įvykusius LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo tvarkos principuose. Prie juridinių šaltinių priskirtini ir Lietuvos Statutai⁴³, kuriuose užfiksuotos teisinės normos itin naudingos, atliekant įvairius su medžioklės ūkio apsauga susijusius palyginimus.

Įvairaus pobūdžio šaltinių rinkiniai⁴⁴ pasirodė 2001 m. ir 2006 m. Vilniuje, tačiau reikia pažymėti, jog tai – dokumentų vertimai į lietuvių kalbą, nepateikiantys originalaus šaltinio varianto. Dėl šios priežasties minėti leidiniai yra skirti daugiau edukaciniams tikslams, nei kad moksliniams tyrimams vykdyti.

Tyrimo metu daromų išvadų pagrindimui ir galutiniam jų aiškumui išgryninti aktualūs tampa ir užsienio šalių ikonografiniai taikomosios bei vaizduojamosios dailės šaltiniai⁴⁵, nes leidžia išvelgti analogijas tarp Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Vakarų Europos XV – XVI a. valdančiojo elito medžioklės tradicijos, išryškinti jos panašumus bei skirtumus.

каноником и королевским секретарем Петром Далматом Исайковским и Упитским маршалком Христофором Белозором в 1641-м году. Подгот. Якобъ Федоровичъ Головацкий. Вильна. 1871.

⁴¹ Устава и инструкция господарскимъ лесничимъ, данная великимъ княземъ Сигизмундомъ Августомъ// Русская Историческая Библиотека. Т. XXX. Литовкого Метрика. Книга шестая публичныхъ дель. 1914.

⁴² Устава на волоки господара короля его милости у – во вьсемъ Великомъ Князстве Литовскомъ//Rimka A. Lietuvos visuomenės ūkio bruožai ligi Liublino unijos metų. Kaunas. 1925.

⁴³ Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Parengė I. Valikonytė, S. Lazutka, E. Gudavičius. Vilnius. 2001. (Toliau: PLS (1529 m.)); Statut Litewski drugiej redakcyi (1566). F. Piekosiński. Kraków. 1900. (Toliau: ALS (1566 m.)); 1588 metų Lietuvos Statutas. Parengė I. Lappo. T. 2: Tekstas. Kaunas. 1938. (Toliau TLS (1588 m.)).

⁴⁴ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas. Parengė A. Baliulis, E. Meilus. Vilnius. 2001.; Vilniaus žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje. 2002 – 2004 m. istorinių šaltinių paieškos. Sudarė Ragauskienė R. Vilnius. 2006.

⁴⁵ Jedzinskaitė – Kuzinienė I. XVI – XVIII a. gobelenai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Vilnius. 2000.; On the art of Hunting. An exceptional set of seven tapestries, inspired by hunts of Maximilian. Translated by Marsh J. Paris. 2002.; Franses S. Dutch tapestry in the golden age 1590 – 1650. New York. 2007.; Vavelis Vilniuje. Nuo Jogailaičių iki Abiejų Tautų Respublikos pabaigos. Sudarė Jerzy T. Kuczman K., Dolinskas V., Uzorka M. Vilnius. 2009.

Istoriografija. Iki XIX a. į LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo ir plėtros problematiką žvelgta ne kaip į mokslinio – istorinio tyrimo objektą, vertą nuodugnios analizės, o veikiau kaip į ūkinį, administracinį bei pramoginį kilmingųjų kasdienos elementą, neturintį gilesnių istorinių „šaknų“. Į LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo ir plėtros klausimus mokslinėje literatūroje bandyta pažvelgti tik XIX a. pirmojoje pusėje. Antai romantinės istoriografijos atstovas M. Balinskis, 1836 – 1837 m. parašęs „Vilniaus miesto istoriją“⁴⁶, skyriuje „Apie Lietuvos didžiųjų kunigaikščių medžiokles Rūdninkuose“, romantizmui būdingais bruožais aptaria didžiųjų kunigaikščių medžiokles, taip pat pateikia trumpą valdovo girių ir žvėrynų aprašymą, kuris toli gražu neatitinka šiuolaikinio mokslo keliamų reikalavimų. Vis dėlto kritiškai įvertinę minėtą tekstą, turime atkreipti dėmesį ir į tai, jog pastarasis gali suteikti daug vertingos informacijos, tiriant miško naudmenų ir medžioklės apsaugos LDK klausimus, kadangi M. Balinskis savo veikale panaudojo dalį iki šių dienų neišlikusių šaltinių, kurių teikiamų žinių patikimumą galime patikrinti, pasitelkdami kitus vienalaikius dokumentus. Svarbu atkreipti dėmesį, jog į LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo ir plėtros temą galima pažvelgti labai įvairiais aspektais. Taigi, istoriografijoje gali būti išskiriamos įvairios mokslininkų prieigos prie minėtos temos.

Ūkinis aspektas. LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo ir plėtros klausimai specialiai dar nėra tyrinėti mokslinėje literatūroje iki šiol, tačiau yra nemažai vertingų istorikų darbų, bendrąja prasme aptariančių LDK valdovo ūkį, kuriuose neretai dėmesio skiriama ir miško bei medžioklės ūkio problematikai. Šiame kontekste itin didelį indėlį į minėtus tyrimus įnešė, XX a. pradžioje apie LDK ūkį rašęs garsus istorikas M. Dovnar - Zapolskis⁴⁷, plačiai aptaręs LDK valdovo ūkį ir atkreipęs dėmesį į medžioklės plotų priežiūrą, nagrinėjęs medžioklės tarnybas turinčių valstiečių prievoles. Nors šio autoriaus

---

⁴⁶ Balinskis. M. Vilniaus miesto istorija. Į lietuvių kalbą išvertė Slavėnaitė O., Katilienė I., Baronienė I. Vilnius. 2007.

⁴⁷ Довнар – Запольский М. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах. Киев. 1901; naujausias fotograf. leidimas: Минск. 2009.

darbe kai kuriose vietose galėtume išvelgti spekuliatyvų santykį su naudojamais šaltiniais, siekiant pabrėžti rusėnų vaidmenį to meto LDK gyvenime, vis dėlto ši solidi monografija iki šiol yra itin aktuali ir neprarandanti savo svarbos, tiriant su LDK ūkiu susijusias temas.

Garsaus lenkų istoriko V. Kamienieckio, tyrinėjusio Lietuvos materialinės kultūros raidą iki Pirmojo Lietuvos Statuto, veikale⁴⁸ atkreipiamas dėmesys ne tik į LDK valdovo ūkį bei jo reikšmę valstybės išdui plačiąja prasme, bet ir į smulkesnius LDK valdovo medžioklės ūkio vienetus (t. y. gaudymvietes). Pasakojimą šioje monografijoje autorius skaido į probleminius sluoksnius, skirtus materialinės savimonės formavimosi specifikai atskleisti. Remdamasis gausia įvairiakalbe šaltinių baze bei istoriografija, V. Kamienieckis iškelia ir pagrindžia teiginį apie XV a. pabaigoje sustiprėjusį ekonominį sąmoningumą, paskatinusį LDK valdovą bei kitus kilminguosius atskirti medžioklės ūkį nuo miško ūkio. Ši išvalga itin svarbi mūsų tyrimui, siekiant iširti LDK valdovo medžioklės ūkio genezės problemas bei nustatyti pagrindinius LDK valdovo gaudymviečių administravimo principus.

Vėlyvosios pozityvistų kartos auklėtinio V. Pičetos monografijoje, pasirodžiusioje 1917 m., kuri kupiūruota perspausdinta 1958 m.⁴⁹, nuodugnai ir išsamiai aptariamas LDK valdovo dvarų ir valstybinių girių administravimas iki ir po Valakų reformos. Svarbu atkreipti dėmesį, jog, kaip ir minėto M. Dovnar – Zapolskio veikale, V. Pičeta, konstruodamas naratyvą, nesugeba visiškai atsiriboti nuo rusėnų įtakos LDK aktualizavimo. Nepaisant šio fakto, autoriaus santykis su šaltiniais išlieka kritiškas, intensyvus, todėl šiuo istoriku labiausiai pasiklovė vėliau rašę autoriai, ėmęsi tirti su valdovo medžioklės ar miškų ūkiu susijusius klausimus. Šiame veikale grindžiama koncepcija, jog miško ir medžioklės ūkis buvo integrali bei reikšminga viso LDK ūkio dalis, dažnai recipuojama šiuolaikinių istorikų darbuose.

---

⁴⁸ Kamieniecki W. Rozwój własności na Litwie w dobie przed I Statutem. Kraków. 1914.

⁴⁹ Пичета В. И. Аграрная реформа Сигизмунда – Августа в Литовско – Русском государстве. Москва. 1958.

O. Hedemano⁵⁰ monografijoje autorius pasirenka probleminę prieigą prie tyrimo objekto, todėl išlaikydamas glaudų bei intensyvų santykį su šaltiniais bei istoriografija, profesionaliai aptaria miško ir medžioklės ūkius, kiekvienam iš jų skirdamas atskirą knygos dalį. Analizuodamas medžioklės ūkio bei jo apsaugos sistemos problematiką (nagrinėjamą trečiajame monografijos skyriuje), autorius remiasi dedukciniu metodu, argumentuodamas teiginius, juos grindžia įvairaus (t. y. ekonominio, epistoliarinio) pobūdžio šaltiniais. Žinoma, svarbu atkreipti dėmesį, jog O. Hedemano monografijos chronologinės ribos yra orientuotos į XVII a., todėl veikale pateikiamos išvados mūsų tyrimui aktualios, siekiant atskleisti per XV – XVI a. susiformavusio LDK valdovo medžioklės ūkio administravimo pokyčius laiko perspektyvoje, kadangi minėtas autorius nuo XVI a. pabaigos išvelgia palaipsnių medžioklės ūkio pareigūnų skaičiaus didėjimą.

Atskirą monografiją, skirtą Suvalkijos girių istorijai, paskelbė lietuvių ankstyvosios profesionaliosios istoriografijos atstovas J. Totoraitis⁵¹. Autorius, remdamasis Grigaliaus Valavičiaus 1559 m. girių aprašymu bei iki tol nenaudotais archyviniais šaltiniais, tiria LDK valdovo ūkio vienetus, aptaria kraštovaizdžio antropogenizacijos etapus bei Valakų reformos įtaką Lietuvos didžiojo kunigaikščio miškų masyvams. Nurodo Valakų reformą kaip vieną iš LDK valdovo girių mažėjimo priežasčių. Mūsų tyrimui aktualiuose III bei IV skyriuose, skirtuose miško bei medžioklės ūkio klausimams atskleisti, J. Totoraitis tematinio bei chronologiniu pagrindu skaido naratyvą ir naudodamas indukcinį metodą paeiliui aptaria LDK valdovo dvarams priklausiusias girias bei medžioklės pareigūnų kompetencijas.

Reikia pažymėti, jog pastebimas aiškus išėivijos susidomėjimas LDK miško ir medžioklės ūkio istorija. XX a. septintajame dešimtmetyje Jungtinėse Amerikos Valstijose publikuoti net keli darbai, susiję su minėta tematika. Čia pasirodė A. Rukuižos veikalas⁵², skirtas Lietuvos miškų istorijai. Reikia

---

⁵⁰ Hedemann O. Dawne puszcze I wody. Wilno. 1934.

⁵¹ Totoraitis J. Sūduvos Suvalkijos istorija. T. 1. Antrasis leidimas. Marijampolė. 2003.

⁵² Rukuiža A. Lietuvos miškai ir jų likimas. USA. 1963.

pabrėžti, jog minėtasis asmuo gamtininkas, todėl jo darbais bus remiamasi, tik bandant paaiškinti gamtinių sąlygų nulemtus veiksnius, įtakojučius LDK valdovo medžioklės ūkio bruožus.

Lietuvos išeivių veikale, skirtame 1559 m. Grigaliaus Valavičiaus Lietuvos girių surašymui⁵³, šalia analizuojamų medžioklės bei miško ūkių administravimo klausimų, tiriami ir lingvistiniai objektai: hidronimai, toponimai. Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį, jog kaip ir būdinga daugeliui išėivijos veikalų, daugiausiai remiamasi vien lietuviška istoriografija, pastebimas spekuliatyvus ir pasyvus santykis su šaltinių medžiaga ir nekritiškas romantinės istoriografijos (J. Basanavičiaus ar S. Daukanto veikalų) vertinimas susiaurina mokslininkų galimybę tinkamai įvertinti istoriografijoje vyraujančias koncepcijas tiriamo objekto atžvilgiu, kas iš dalies menkina mokslinę šio veikalo vertę.

Žinoma, svarbu atkreipti dėmesį, jog įvadinį šios knygos straipsnį parašė žymus lietuvių istorikas Z. Ivinskis⁵⁴, kuriame išsamiai ir nuosekliai pažvelgta į XV – XVI a. miškų ūkio ir jo administravimo (apsaugos) problemas, didžiųjų girių sunykimo priežastis. Straipsnis parengtas remiantis vien istoriografija bei paties Z. Ivinskio anksčiau publikuotais darbais (į kuriuos ir pateikiamos nuorodos).

Solidžią monografiją, skirtą Palenkėje buvusiems Žygimanto Augusto dvarams, paskelbė lenkų istorikas J. Marošekas⁵⁵. Kaip ir būdinga šiuolaikinės moderniosios istoriografijos atstovui, J. Marošekas į tyrimo objektą žvelgia problemiška. Intensyvų autoriaus santykį su šaltiniais liudija monografijoje pateikiami transkribuoti tekstai, šaltinių pagrindu parengti LDK valdovo medžioklės dvarų planai. Šiuo tyrimu autorius gilinasi į Palenkės dvarų administravimo specifiką, tačiau tuo pačiu atskleidžia daug vertingos informacijos apie visą Ldk Žygimanto Augusto medžioklės ūkį, jo plėtrą. J.

---

⁵³ Žemaitis V. Pietinė Lietuva G. Valavičiaus 1559 metų Lietuvos girių aprašyme. Čikaga. 1964.

⁵⁴ Ivinskis Z. Grigaliaus Valavičiaus „Girių revizija“ ir Lietuvos didžiųjų girių sunykimo priežastys // Žemaitis V. Pietinė Lietuva G. Valavičiaus 1559 metų Lietuvos girių aprašyme. Čikaga. 1964. P. 31 – 35.

⁵⁵ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony w planach króla Zygmunta Augusta. Białystok. 2000.

Marošekas atkreipia dėmesį, jog medžioklės dvarų išsidėstymas XV a. buvo ne toks stabilus, koks jis tapo XVI a., ir išvelgia ryšį tarp nuolatinių rezidencijų „nusistovėjimo“ bei juos administruojančio medžioklės pareigūnų skaičiaus didėjimo. Šios išvalgos leidžia mūsų tyrimo metu keliamas hipotezes ar teiginius įvertinti platesniame kontekste, išryškinti „etninės Lietuvos“ medžioklės ūkio organizavimo specifiką ar bendras tendencijas.

A. Samsonovič monografija, skirta Piastų ir Jogailaičių rengtų medžiokių Lenkijoje aptarimui⁵⁶ – 1991 m. publikuotos knygos tokiu pat pavadinimu papildytas leidimas. Šis veikas itin naudingas tyrimui, kadangi A. Samsonovič skaido savo pasakojimą trim dideliais pjūviais, kuriuose analizuoja medžioklės istorijos tyrimų bei terminologijos, medžiotos faunos ir medžioklės ūkio organizavimo specifikos problematiką X – XVI a. Lenkijoje. Kitiškai įvertinta istoriografija ir šaltiniai leidžia autorei daryti plataus masto palyginimus ir apibendrinimus. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog naratyvas orientuojamas į Lenkijos realijas, todėl tekste atskleidžiamas būtent šios šalies medžioklės ūkio organizavimo sistemos modelis, kuris gali tapti puikiu palyginimų šaltiniu, atliekant adekvatų LDK valdovo medžioklės ūkio tyrimą.

Teisinis aspektas. Nedideliame teisės istoriko S. Vansevičiaus⁵⁷ straipsnyje, nagrinėjančiame miškų ūkio teisinį reguliavimą ir gyvūnijos apsaugą LDK, autorius išvelgia tiesioginę sąsają tarp miško ir medžioklės ūkio apsaugos stiprinimo ir šių ūkių svarbos bendrame LDK ūkio kontekste. S. Vansevičiaus santykis su šaltiniais intensyvus, tačiau, greičiausiai, dėl itin nedidelės straipsnio apimties, neišplėtojama istoriografijos panauda. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, jog aptariamą straipsnį galėtume priskirti marksistinės istoriografijos srovei, kadangi autorius konstruodamas naratyvą ir pasirinkęs chronologinį temos atskleidimo principą, akcentuoja valstiečių teisės į medžioklę praradimo aspektą, teigia, jog iki XV a. medžioklė nebuvo ribojama jokių įstatymų, o girios buvusios bendro naudojimo nuosavybė. Svarbu

---

⁵⁶ Samsonowicz A. *Łowiectwo w Polsce Piastów i Jagiellonów*. Warszawa. 2011.

⁵⁷ Vansevičius S. Miškų ūkio teisinis reguliavimas ir gyvūnijos apsauga feodalinėje Lietuvoje // *Socialistinė teisė*. Nr. 4. 1974. P. 52 – 54.

pažymėti, jog šie teiginiai yra paneigti šiuolaikinių ankstyvosios LDK istorijos tyrinėtojų, analizavusių medžioklės istoriją LDK XIII – XIV a. Disertacijoje gvildenamoms problemoms atskeisti aktualūs teisės istoriko J. Machovenko straipsniai, skirti medžioklės ūkio klausimams Lietuvos statutuose aptarti⁵⁸, bei gyvūnų apsaugos LDK realijoms⁵⁹ tačiau šie straipsniai skirti tik LDK problematikai, neatsižvelgiant į Vakarų Europos kontekstą, todėl atskirai derėtų išskirti veikalus, kuriuose analizuojami Šventosios Romos imperijos medžioklės teisės raidos procesai, leidžiantys atlikti lyginamąjį tyrimą. Šventosios Romos imperijos medžioklės teisės genezę bei jos raidą savo straipsnyje išsamiausiai pristato L. W. Michelis⁶⁰, tačiau tyrimui taip pat itin aktualūs K. Ekarto⁶¹ ir K. Štyglico⁶² tyrimai, leidžiantys gilintis į teisiųjų sąvokų reikšmių raidą.

Pramoginis aspektas. Dar viena prieiga prie LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo ir plėtros klausimų istoriografijoje pastebima kasdienybės tyrimų kontekste, kuomet tyrimo objektu laikomas ne ūkinis, o pramoginis aspektas. Svarbu atkreipti dėmesį, jog atskirų monografių, atskleidžiančių medžioklės, kaip XV – XVI a. kilmingųjų pramogos paveikslą, lietuvių istoriografijoje iki šiol nėra, todėl mūsų tyrimui itin aktualūs tampa istorikų straipsniai. Vienas tokių – R. Čapaitės tyrimas⁶³, skirtas Lietuvos didžiojo kunigaikščio kasdienybei pagal jo amžininkų korespondenciją aptarti. Išlaikydama aktyvų santykį su šaltiniais bei istoriografija, autorė suskirsto pasakojimą tematiškai, tekste daromas išvadas grindžia šaltiniuose esančia informacija. Straipsnyje pateikiamas tyrimas leidžia gilintis į valdovo

---

⁵⁸ Machovenko J. Miškų teisinė apsauga Lietuvos Statutuose // Teisė. Vilnius. Nr. 86. 2013. P. 7 – 19.

⁵⁹ Machovenko J. Laukinės gyvūnijos teisinė apsauga Lietuvos Statutuose – viešojo ar privataus intereso gynimas? Iš Nepriklausomos Lietuvos teisės: praeitis, dabartis ir ateitis. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilnius. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija. 2012. P. 585–595.

⁶⁰ Michael L. W. The history of German Game Administration // Forest Conservation History. Vol. 14. No. 3 (Oct.), 1970. P. 6 – 16.

⁶¹ Eckhardt K. Pactus Legis Salicae. Göttingen: Musterschmidt – Verlag. 1954.

⁶² Stieglitz Christian. Geschichtliche Darstellung der Eigentumsverhältnisse an Wald und Jagd in Deutschland von den ältesten Zeiten bis zur Ausbildung der Landeshoheit. Leipzig. Verlag Brockhaus F. A. 1832. P. 24.

⁶³ Čapaitė R. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kasdienybė pagal jo ir jo amžininkų korespondenciją // Alytaus miesto istorijos fragmentai. Sudarė Jakunskienė A. Alytus. 2001. P. 10 – 27.

medžioklės dvarų išsidėstymą, jų tinklą, medžioklių prabangą bei Ldk Vytauto įpročius.

Minėto istoriko J. Marošeko straipsnyje⁶⁴, skirtame karališkiesiems sodams Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje į tyrimo objektą žvelgiama per atskirų Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarų prizmę. Autorius aptaria ne tik karališkuosius sodus, bet ir žvėrynus bei LDK valdovo medžioklės dvarus. Mūsų tyrimui šis straipsnis itin aktualus, kadangi užpildo lietuvių istoriografijoje menkai tyrinėtą LDK valdovo dvarų problematiką. Kitiškai panaudota įvairiakalbė literatūra bei šaltiniai autoriui leidžia sistemingai atskleisti aptariamą temą specifika, deramai į ją įsigilinti.

Svarbu pažymėti reikšmingą R. Petrausko indėlį, tyrinėjant LDK valdovo dvarą, jo struktūrą bei kasdienybę liečiančius klausimus. „Naujajame židinyje“ publikuotas straipsnis⁶⁵ atskleidžia iki tol istoriografijoje menkai tyrinėtą Ldk Vytauto dvaro struktūros susiformavimo bei plėtros problematiką. Autorius į tiriamą temą gilinaisi problemiška, kritiškai vertina šaltinius bei istoriografiją, pristato įvykius bei reiškinius (tame tarpe ir valdovo medžiokles) to meto bendraeuropiniame kontekste. Dar vienas puikus informacijos šaltinis, atskleidžiantis mažai dėmesio lietuvių istoriografijoje sulaukusio LDK valdovo Aleksandro Jogailaičio laisvalaikio įpročius, neretai glaudžiai susijusius su medžioklės ūkiu, yra minėto istoriko straipsnis⁶⁶, paskelbtas konferencijos pranešimų rinkinyje. Tais pačiais metais pasirodžiusioje Ldk Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygų publikacijoje R. Petrauskas parengė šio šaltinio komentarus⁶⁷, atskleidė jo panaudojimo galimybes, tiriant LDK valdovo kasdienybės istoriją, nuo kurios buvo neatsiejamos ir medžioklės.

---

⁶⁴ Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie i innych rezydencjach Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI wieku // Królewskie ogrody w Polsce. Materiały sesji naukowej. Warszawa. 2001.

⁶⁵ Petrauskas R. Vytauto dvaras: struktūra ir kasdienybė // Naujasis židynys. Aidai. Nr. 1 – 2. 2003. P. 39 – 44. (Toliau: Petrauskas R. Vytauto dvaras);

⁶⁶ Petrauskas R. Nuo Vytauto iki Aleksandro Jogailaičio: didžiojo kunigaikščio dvaro tęstinumo problema // Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha. Sudarė Steponavičienė D. Vilnius. 2007. (Toliau: Petrauskas R. Nuo Vytauto iki Aleksandro Jogailaičio).

⁶⁷ Petrauskas R. Aleksandro Jogailaičio dvaras ir jo sąskaitų knygos // Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494 – 1504). Parengė D. Antanavičius, R. Petrauskas. Vilnius. 2007. (Toliau: Petrauskas R. Aleksandro Jogailaičio dvaras ir jo sąskaitų knygos).

Taigi, publikuoto šaltinio komentaruose esančios išvalgos apie Ldk Aleksandro palydos dydį bei to meto keliavimo ypatumus reikšmingos ir mūsų tyrimui, kadangi leidžia daryti prielaidas apie LDK valdovo medžioklės organizavimo pokyčius. Taip pat mūsų tyrimui itin reikšmingi ir Ldk Žygimanto Augusto dvaro sąskaitų knygos⁶⁸ komentarai, kuriuos parašė D. Antanavičius. Tai bene pirmoji materialinio LDK valdovo medžioklės ūkio analizė lietuvių istoriografijoje.

Išversto į lietuvių kalbą ir publikuoto Mikalojaus Husoviano veikalo apie stumbro medžioklę komentarus⁶⁹ parengęs T. Veteikis, pateikia originalių pastebėjimų apie minėto šaltinio pritaikymo istoriniam tyrimui galimybes, kritiškai įvertina bei aptaria poemos apie stumbro medžioklę šaltinius, jos parašymo aplinkybes, šio kūrinio specifiką. Minėto mokslininko išvalgos mums itin aktualios, gilinantis į Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės tradicijos specifiką, šios pramogos reikšmės valdančiojo elito savimonėje pokyčius.

D. Steponavičienės knyga⁷⁰, pristatančią LDK valdovo dvaro prabangą, galėtume traktuoti kaip sintezę, kadangi autorė remiasi vien kitų istorikų darbais. Nors į tyrimo objektą žvelgiama tematiškai, bandoma atskleisti valdovo dvaro prabangą viduramžiais bei ankstyvaisiais naujaisiais laikais, pabrėžiant ir medžioklės svarbą to meto kilmingųjų gyvenime (tam tikslui išskiriamas atskiras knygos poskyris), neretai pasitaiko faktinių klaidų bei pernelyg drąsių ar kategoriškų vertinimų, nepagrindžiamų pirminiais šaltiniais. Dėl šios priežasties tekste pasitaiko gana didelių „minties šuolių“. Pagrindinis autorės naudojamas metodas naratyvinis, orientuotas ne į konkrečias problemas, o į pasakojimą.

---

⁶⁸ Antanavičius D. Įvadas // Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Parengė Antanavičius D., vertė Narbutas S. Knyga 2. Vilnius. 2012. P. VIII.

⁶⁹ Veteikis T. Lietuvos pristatymas Europai Giesmėje apie stumbrą // Raštai. Mikalojus Husovianas. Vilnius. 2007.

⁷⁰ Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga XIII a. vid. – XVI a. pr. Vilnius. 2007.

Mūsų tyrimui svarbus G. Mickūnaitės straipsnis⁷¹, analizuojantis pramoginės LDK valdovo medžioklės bruožus. Autorė, remdamasi užsienio šalių analogijomis bei vienalaikiais šaltiniais, interpretuoja bei rekonstruoja didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio objektus, gilinasi į medžioklės reikšmės to meto kilmingųjų kasdienybėje aspektus, išvelgia paraleles tarp medžioklės ir savitos (LDK būdingos) riterystės formos.

R. Ragauskienės straipsnis⁷², skirtas kasdienybės istorijos tyrimams, išsamiai pristato ir analizuoja LDK kilmingųjų santykį su šunimis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. Kaip atskirą probleminį pjūvį autorė išskiria potemę apie medžioklinius šunis, kurioje aptaria juos prižiūrėjusį personalą, įvardija medžioklinių šunų kainas ir iš jų pokyčių daro išvadas apie mažėjančią ekonominę medžioklės reikšmę to meto visuomenėje. Autorė itin daug dėmesio skiria įvairios rūšies šaltiniams ir juose esančiai informacijai, todėl santykis su jais intensyvus ir kritiškas, nuodugnai aptariama tyrimo tema. Šis straipsnis itin aktualus mūsų tyrimui, kadangi gilinasi į vis dar menkai lietuvių istoriografijoje tyrinėtą LDK valdovo organizuojamų medžioklių su šunimis ir jas aptarnaujančio personalo problematiką, kuri itin svarbi stengiantis nuodugnai iširti viso LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo principus.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog istoriografijoje medžioklės prabanga gana dažnai atskleidžiama monografijose, skirtose LDK valdovų biografijoms. Antai S. Cynarskis darbe⁷³ apie Ldk Žygimantą Augustą (išversta į lietuvių kalbą ir paskelbta 2007 m.) teikia įdomių duomenų apie šio valdovo gyvenimą, o taip pat ir apie reikšmingą jo dalį – medžioklę. Autorius tyrimo objektą nagrinėja pjūviais, tačiau istoriografija naudojama gana pasyviai, o santykis su šaltiniais nėra itin gilus, tačiau, reikia pažymėti, jog S. Cynarskis savo tyrime

---

⁷¹ Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė: pasakojimas, vaizdas, alegorijos// Acta academiae artium Vilnensis. T. 55. Vilniaus dailės akademija. 2009.

⁷² Ragauskienė R. „Cave canem“: žmogus ir šuo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a.// Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. Vilnius. 2010. Nr. 80/ 4.

⁷³ Cynarskis S. Žygimantas Augustas. Iš lenkų k. vertė Skliutaitė V. Antrasis leidimas. Vilnius. 2007.

naudoja nemažai archyvinių šaltinių, todėl jie suteikia unikalios, o kartais net „egzotiškos“ informacijos mūsų tyrimui.

Prozopografinis aspektas. Tyrimui reikšminga I. Lappo monografija⁷⁴, kurioje autorius, aptardamas LDK istoriją nuo Liublino unijos iki Stepono Batoro mirties, dėmesio skiria ir LDK valdovo pareigūnams, susijusiems su medžioklės ūkiu bei jų funkcijomis. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog knygoje esančia informacija galime pasinaudoti taikydami tik hermeneutinį metodą, t. y. informacija, papildanti mūsų tyrimą, yra „išblaškyta“ visame naratyve (minėtas autorius neišskiria su miško bei medžioklės ūkio organizavimu ir plėtra susijusio skyriaus ar poskyrio), gilinantis į LDK valdovo medžioklės ūkio ir plėtros problemas tenka „išrinkti“ teiginius, kurie tiesiogiai siejasi su mūsų tyrimo tema. Šioje monografijoje lieka iki galo neaparta medžioklės ūkio svarba to meto LDK istorijoje, neatskleidžiama jo reikšmė viso LDK ūkio kontekste, tačiau ji reikšminga sudarant bei papildant LDK valdovo medžioklės ūkio pareigūnų sąrašus ir analizuojant pastarųjų funkcijas.

R. Petrauskas straipsnyje, skirtame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų savimonės pokyčiams XVI amžiaus pirmoje pusėje aptarti⁷⁵, pateikia įžvalgas, kurios yra itin svarbios, aiškinantis medžioklės ūkio pareigūnų hierarchinio pavaldumo ryšius. Tekste esantys teiginiai ir daromos išvados grindžiami nuodugnia įvairiakalbių šaltinių bei istoriografijos analize. Autorius atkreipia dėmesį, jog mūsų aptariamuoju laikotarpiu išryškėjo bandymai sutitulinti dvaro pareigybes, o tai itin aktualu mūsų tyrimui, siekiant išsiaiškinti medžioklės ūkio pareigūnų svarbą XV – XVI a. kilmingųjų pasaulyje.

---

⁷⁴ Лаппо И. Великое Княжество Литовское за время отъ заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батора (1569 – 1586). Т. 1. С. Петербург. 1901.

⁷⁵ Petrauskas R. Titulas ir valdžia: Lietuvos didžiosios Kunigaikštystės didikų savimonės pokyčiai XVI amžiaus pirmoje pusėje // Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha: straipsnių rinkinys. Sud. Valikonytė I., Steponavičienė L. Vilnius. 2005. P. 35 – 45.

Mūsų tyrimui reikšminga dar viena leidinių grupė – LDK pareigūnų sąrašai⁷⁶, itin svarbūs, tiriant LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimą, kadangi didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio priežiūra be jų negalėjo tinkamai funkcionuoti. Rengiant panašaus pobūdžio pareigūnų sąrašus pasitaiko įvairių netikslumų, todėl tyrimo metu stengsimės papildyti naudojamų publikacijų sąrašus.

Lokalinės istorijos tyrimų kontekstas. LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo ir plėtros klausimai bei problematika neretai atsispindi ir lokalinės istorijos tyrimuose. Tiesa, kiek sporadiškai, tačiau reikia atkreipti dėmesį, jog istorikai (tyrinėjantys tam tikros teritorijos ar vietovės specifiką) įsigilina į archyvinių šaltinių bazę ir gali pateikti reikšmingų išvalgų, kurios gali būti panaudotos, tiriant visą LDK valdovo medžioklės ūkį. Tokio darbo pavyzdys galėtų būti Z. Ivinskio straipsnis⁷⁷, skirtas Trakų salos pilies istorijai aptarti. Šiame tyrime autorius atskleidžia vieno iš privalomų viduramžių dvaro elementų – žvėryno – lokalizavimo galimybę, savo argumentus grįsdamas pirminiais šaltiniais.

T. Navicko lokalinės istorijos tyrimas⁷⁸, gana plačiai pristato buvusio Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvaro specifiką Alytuje. Šiam veikalui trūksta kritiško santykio su šaltiniais bei istoriografija, todėl mūsų tyrimui gali tapti aktualūs tik pavieniai autoriaus teiginiai, kurių patikimumą leidžia pagrįsti kiti vienalaikiai dokumentai.

Patikimesnis santykis su šaltiniais bei istoriografija pastebimas tyrime, skirtame Merkinės apylinkių istorijai⁷⁹. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, jog tekstas yra gana nenuoseklus. Knygos autoriai nepateikia apibendrinimų platesniame kontekste, susijusių su LDK valdovo medžioklės dvarais, esančiais

---

⁷⁶ Poczet rodów w Wielkiem Księstwie Litewskiem w XV i XVI wieku. Ułożył i wydał Boniecki A. Warszawa. 1887.; Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV – XVIII wieku. Pod redakcją Gąsiorowskiego A. Kórnik. 1994.

⁷⁷ Ivinskis Z. Trakų galvės ežero salos pilis // Vytauto didžiojo kultūros muziejaus metraštis. Kaunas. T. 1. 1964.

⁷⁸ Navickas T. Alytus ir jo apylinkės. Lietuvių istorijos draugija. Draugas. 1988.

⁷⁹ Merkinės istorijos bruožai. Sudarė Černiauskas A., Gudavičius H., Vaitkevičius V. Vilnius. 2004.

Merkinės apylinkėse. Šis aspektas tyrime paliečiamas nenuosekliai, neišskiriamas kaip atskira tyrimo problema.

Daug dėmesio medžioklės ūkio organizavimo klausimai sulaukė R. Ragauskienės monografijoje⁸⁰, skirtoje Birštono praeičiai aptarti. Tekste net keturiuose skyriuose analizuojamos su miško bei medžioklės ūkio administravimu susijusios problemos. Naudodama dedukcinį metodą, autorė grindžia teiginius apie Birštono dvaro lokaciją, jo valdytojus bei Birštono girios administravimą. Kritiškas santykis su šaltiniais bei istoriografija autori leidžia „suvaldyti“ empirikos gausą ir pateikti pagrįstas išvadas, pasitarnausiančias ir mūsų tyrimui.

A. Bruko straipsnyje, skirtame didžiausio miškų masyvo Sūduvoje istorijai aptarti⁸¹, analizuojamas Kazlų Rūdos miškų masyvo išorinių ribų susiformavimas. Autorius aptaria LDK girių administravimo etapus nuo ankstyviausių laikų iki XX a. Kadangi tyrimo imtis labai plati, pritrūksta gilesnės problemos analizės. Autorius aptaria Lietuvos girių kolonizavimo istorines problemas, tačiau daugiausia dėmesio skiria miškotvarkos klausimams.

Itinerariumai. Atskirą grupę darbų, kuriuos verta išskirti dėl ypatingos svarbos mūsų tyrimui, sudaro mokslininkų parengti LDK valdovų itinerariumai⁸². Šie darbai leidžia tirti didžiojo kunigaikščio dvaro mobilumą, išsiaiškinti laiko intervalus, skyrusius LDK valdovo medžiokles, bei pagrindinius jo maršrutus. Žinoma, tyrimo metu naudojamų itinerariumų informacija bus papildyta LM esančia informacija, susijusia su Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklėmis.

---

⁸⁰ Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. Istorinė raida iki XIX a. Vilnius. UAB Petro ofsetas. 2004.

⁸¹ Brukas A. Op. Cit.

⁸² Kolankowski L. Itinerarium Zygmunta Augusta od wyjazdu z Krakowa, 1 – go sierpnia 1543 roku, do przyjazdu do stolicy koronnej po śmierci Zygmunta I, 25 – go maja 1548 roku // Zygmunt August wielki książę Litwy do roku 1548. Lwów. 1913; Gąsiorowski A. Itinerarium króla Zygmunta Starego 1507 – 1548. Itineraria dwu ostatnich Jagiellonów // Studia Historyczne. R. XVI. Z. 2 (61). 1973; Neuman M., Pietkiewicz K. Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Aleksandro Jogailaičio itinerariumas (1492 – 1506 m. rugpjūtis) // Lietuvos istorijos metraštis. 1995. Vilnius. 1996.; Wrede M. Itinerarium króla Stefana Batorego 1576 – 1586. Warszawa. 2010; Pietkiewicz K. Itinerarium Króla Aleksandra Jagiellończyka 1492–1506. Warszawa. 2016.

Taigi, nors mūsų problema sulaukė tam tikro tyrėjų dėmesio, tačiau iki šių dienų LDK valdovo medžioklės ūkio organizavimo ir plėtros tema kelia daugybę neatsakytų klausimų, todėl verta atidžiau pažvelgti į Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio problemas, socioekonominius, sociopolitinius, mentalinius šio reiškinių aspektus. Šios LDK valdovo ūkio šakos analizė, galinti pasirodyti tik kaip inkorporatyvus valstybinio ūkio elemento tyrimas, iš tiesų leidžia gilintis į visos LDK ekonominės raidos istoriją. Taip pat jis ne mažiau reikšmingas, atskleidžiant vienos iš populiariausių to meto LDK valdovo pramogos paveikslą bei jos svarbą LDK valdovo dvaro aplinkoje.

1. MEDŽIOKLĖS ŪKIO ADMINISTRAVIMO ĮTEISINIMO LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS IR EUROPOS TEISYNUOSE BEI JURIDINIUOSE DOKUMENTUOSE LYGINAMOJI ANALIZĖ

1.1. Medžioklės ūkio administravimo įteisinimo pradžia

Vėlyvaisiais viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais iš esmės susiformavo pramoginės valdovo medžioklės konceptas. Šis istorinis reiškinytis buvo šimtmečius trukusių procesų rezultatas, kuris savo prigimtimi yra linkęs kisti. Mūsų tyrimui labiausiai aktualūs Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei tiek geografiškai, tiek mentališkai artimi regionai. Medžioklė buvo praktikuojama visose XV–XVI a. Europos valstybėse. Istoriografijoje europinė viduramžių valdovo medžioklės tradicija kildinama iš Senovės Romos laikų, kai skilusi Romos imperija pasidalijo į Vakarų Romos imperiją ir Rytų Romos imperiją⁸³. Vakarų Europos viduramžių valdovo medžioklės konceptas kūrėsi veikiamas bizantiškojo medžioklės ceremonialo, kai po kryžiaus žygių riteriai grįžo namo su naujais kasdienybės įpročiais⁸⁴. Šiame kontekste Bizantiškoje erdvėje valdovo medžioklė buvo ne tik apsirūpinimo maistu šaltinis, bet ir sakralus veiksmas, demonstruojantis valdovo galią⁸⁵. Šią tradiciją, atneštą į Vakarų Europą, viduramžiais palaiapsniui imta įtvirtinti juridiniuose dokumentuose ir teisynuose. Valdomos miškų ir medžioklės plotų teritorijos buvo itin svarbus medienos, maisto, kailių, odos ir kitų naudmenų šaltinis. Galima teigti, jog nuo valdovo turimų naudmenų iš dalies priklausė jo valdžios tvirtumas ir dvaro ekonominė gerovė. Todėl nenuostabu, kad valdovo domene tiek Vakarų Europoje, tiek Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje nemažą dalį sudarė miško ir medžioklės naudmenos, o vertingos teritorijos imtos saugoti. Valdovui dosniai dalijant medžioklės ir miškų plotus lojaliems kilmingiesiems už

---

⁸³ Żuchowski Tadeusz J. Zamek myśliwski – formowanie się nowego typu rezydencji monarszej. Geneza – specyfika – odmienności // Władza i architektura. Rezydencje monarchów i siedziby władz państwowych w Europie – formy i funkcje (XV–XXI w.). Redakcja naukowa Czarniecka A., Deles P., Sołtys A. Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. 2016. S. 313.

⁸⁴ Ibidem. S. 313, 316, 318, 319;

⁸⁵ Ibidem. S. 316.

tarnybą ar paslaugas, susidarė sąlygos įgyti galią ir valdovo pavaldiniams. Dėl šios priežasties valdovo kuriami įstatymai reglamentavo medžioklės plotų eksploatavimą ir garantavo valdoviškos galios bei resursų apsaugą, o taip pat eliminavo kilmingųjų „teritorinio“ spaudimo grėsmę.

Tačiau šis aspektas tėra tik vienas iš medžioklės plotų priežiūrą skatinusių veiksnių. Didėjant Europos valdovų bei jų aplinkos kilmingųjų ekonominiam sąmoningumui, taip pat imti kurti teisiniai pagrindai, turėję saugoti medžioklės ir miško ūkius nuo jiems daromos žalos. Medžioklės naudmenų saugos teisinės normos buvo žinomos dar senajai germanų teisei⁸⁶. Viena iš pirmųjų medžioklės ūkio administravimo įteisinimui priskirtinų teisinių normų labiau atsižvelgė į bendruomenės interesus nei į medžioklės naudmenų apsaugą. Antai 481 – 511 m. frankų Salijų teisyne (*Lex Salica*), kuris buvo sudarytas karaliaus Chlodvigo laikais, buvo uždrausta medžioti trypti pasėlius nuo vėlaus pavasario iki ankstyvo rudens⁸⁷, kad bendruomenės dėl vykdomos medžioklės nepatirtų nuostolių. Tačiau ši teisinė norma garantavo ir smulkiosios medžiojamos faunos (teisyne įvardyti: zuikiai, kiškiai ir fazanai) populiacijos atsikūrimą⁸⁸.

VI a. pr. germanų teisynas (*leges barbarorum*) reglamentuoja pirmuosius medžioklės suvaržymus tarp teutonų genčių ir įvardina leistinas medžioti gyvūnų rūšis⁸⁹. Teisynas reglamentavo baudžiamajai teisei priskirtinas teises normas, pavyzdžiui, bausmes už medžioklinių šunų (vedlių), medžioklinių sakalų ir prijaukintų raudonųjų elnių (naudotų vietoje masalo) vagystę ar sužalojimą⁹⁰. Taip pat įpareigojo medžiotojus, spendusius spąstus ar kasusius duobes gyvūnams gaudyti, pranešti spąstų ar duobės buvimo vietą. Jei šio įstatymo buvo nesilaikoma ir dėl to nukentėdavo bendruomenės narys, nukentėjusiajam žalą turėjo atlyginti spąstų statytojas ar duobės kasėjas⁹¹. Ši medžioklės ūkio administravimo įteisinimo teisyneose ir teisinėse normose

---

⁸⁶ PLS (1529 m.). Komentarai. P. 328.

⁸⁷ Eckhardt K. Op. cit. P. 263.

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Michael L. W. Op. cit. P. 7.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Ibidem. P. 8.

etapą, trukusį iki VII a.⁹² (būtent III–VII a. Vakarų Europoje susiformavo valdovo medžioklės teritorijos)⁹³, galėtume įvardyti kaip paprotinės teisės kodifikavimo pradžią, atspindinčią bendruomenės interesus. Laikotarpiu iki VII a. medžioklės naudmenos ir bendruomenės žemė aplink ankstyvasias germanų gyvenvietes buvo bendruomeninio pobūdžio, o jomis, laikantis minėtų teisinių normų, naudotis galėjo kiekvienas bendruomenės narys⁹⁴. Svarbu atkreipti dėmesį, jog aptariamuoju laikotarpiu privačių medžioklės naudmenų egzistavimas buvo gana limituotas, o ir paties valdovo miškų plotai palaipsniui ėmė plėstis tik VIII – IX a.⁹⁵.

Visoms visuomenėms būdingas bendruomeninio medžioklės ūkio administravimo etapas, tačiau priklausomai nuo visuomenės raidos lygio, skiriasi tik jo egzistavimo trukmė. Lenkijos medžioklės teisės kodifikavimo pradžia, lyginant su germanų teisinėmis normomis, prasidėjo trimis šimtmečiais vėliau – X a.⁹⁶, kai sustiprėjo Piastų dinastija, aktyviai konsolidavusi slavų žemes. Tačiau priešingai, nei germanų teisės atveju, čia medžioklės ūkio administravimo įteisinimo pradžios procesai sietini su kunigaikščio galios stiprėjimu⁹⁷. Medžioklės ūkio naudmenų eksploatavimo teisinės normos Lenkijoje X – XIII a. buvo įteisinamos ne teisynuose, o pavieniuose juridinę galią turinčiuose kunigaikščių dokumentuose⁹⁸. Kitaip nei galiojant gentinės bendruomeninės medžioklės principams, kai visi medžioklės plotai yra bendri ir apibrėžti tik genties kontroliuojama teritorija⁹⁹, valdovo ir bajorijos kontroliuojamame medžioklės ūkyje medžiojančio veikla pagrįsta oficialiais medžioklės apribojimais arba savininko teisėmis bei privilegijomis disponuoti turima nuosavybe.

---

⁹² Ibidem.

⁹³ Żuchowski Tadeusz J. Zamek myśliwski. S. 316.

⁹⁴ Stieglitz Christian. Op. cit. P. 24.

⁹⁵ Michael L. W. Op. cit. P. 8.

⁹⁶ Samsonowicz A. Op. cit. S. 192.

⁹⁷ Ibidem. S. 212.

⁹⁸ Ibidem. S. 192, 214.

⁹⁹ Iš medžioklės ir žūklės istorijos Lietuvoje. Parengė Kulnytė B., Lazauskaitė E. Lietuvos nacionalinis muziejus. Paroda 1998 10 01 – 1998 12 01. 1998. P. 5.

Karolingų laikais ėmė ryškėti valdovų siekis užimti kuo daugiau medžioklei tinkamų teritorijų. Dėl šios priežasties, valdovai neretai pretendavo ir į užkariautų teritorijų medžioklėms tinkamus plotus, o vystantis feodaliniams santykiams, valdovai perimdavo ir į jų globą pasiduodančių vasalų medžioklės plotus¹⁰⁰. 1232 m., Frydricho II valdymo metu, dauguma valdovo suverenių teisių perėjo ir kitiems feodalams, o teisė kurti savo asmeninius *forestris* buvo reikšmingas veiksnys, padaręs itin didelę įtaką Šventosios Romos imperijos medžioklės teisės raidai, kadangi *forestris* sutelkimas kilmingųjų rankose darė įtaką tolesniam, tik kilmingųjų interesus tenkinančių medžioklės ūkio administravimą įteisinančių teisės normų reglamentavimui, suformavusiam vokiečių medžioklės teisės sistemą *Jagdregal*¹⁰¹. Pagal šią teisę *forestris* savininkas turėjo teisę reguliuoti medžioklės sezonus savo nuosavybėje, apibrėžti leistinas medžioti ir ne gyvūnų bei paukščių rūšis. Tačiau pagrindine *Jagdregal* teise galime laikyti dar iš romėnų teisės kilusią išskirtinę teisę medžioti. Kilmingieji save traktavo ne tik kaip jų valdomos teritorijos galvą, bet ir šeimininkus, kuriems priklausė visa, kas gyva, jų teritorijoje. Šis požiūris vokiečių žemėse gyvavo jau nuo XI a. II p., kai šaltiniuose įvardijama išskirtinė teisė vyti sužeistą žvėrį į niekam nepriklausančias teritorijas, palaipsniui transformavosi į teisę vyti sužeistą gyvūną ar pabaidytą gyvūną net ir į valdovui priklausančias *forestris*. Šis pokytis vertinamas kaip „kompensacija“ už didelius valdovo užimtus plotus¹⁰². Aprašytos medžioklės teisės normos analogiją randame ir LDK. PLS IX skyriaus 1 straipsnyje buvo įteisinta feodalų teisė vyti pašautą arba pabaidytą žvėrį bet kur¹⁰³.

Tuo tarpu priešingai nei Romos imperijos atveju, iki pat XIII a. dėl Lenkijos Kunigaikštystės susiskaldymo, nebuvo stambių žemvaldžių, galėjusių konkuruoti su valdovu dėl intensyvių medžioklių organizavimo, todėl juridiniais dokumentais ir kodeksais valdovas reglamentavo tik tuos medžioklės ūkio administravimo aspektus, kurie buvo aktualūs jo paties

---

¹⁰⁰ Michael L. W. Op. cit. P. 9.

¹⁰¹ Ibidem.

¹⁰² Ibidem. P. 9 – 10.

¹⁰³ PLS (1529 m.). P. 221.

organizuojamų medžioklių metu (t.y. reglamentavo medžioklės su ginklu bei medžiokliniais paukščiais teisę, garantavo savo naudai stumbrų, taurų ir bebrų medžioklės prerogatyvą)¹⁰⁴. Ir tik XIII a. suaktyvėję kolonizacijos procesai suaktyvino medžioklės ūkio administravimo įteisinimo procesus¹⁰⁵.

Chronologinės ribos, kada LDK baigiasi bendruomeninis miško ūkio eksploatavimas, o valdovas ima reglamentuoti medžioklės naudmenų saugos teises normas, lietuvių istoriografijoje beveik nėra analizuojamas. Nėra dvejonų, kad Vakarų Europoje vykstantys ekonominiai procesai bei valdovo turiniai ir asmeniniai interesai, didžioji Europos kainų revoliucija¹⁰⁶ ar jos atgarsiai (kadangi ji LDK pasiekė tik mūsų aptariamojo laikotarpio pabaigoje)¹⁰⁷, skatino Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovą bei jo aplinką atkreipti dėmesį į medžioklės ūkio apsaugą.

F. Braudelis teigia, jog XV a. net pats kukliausias kaimelis Vakaruose jau turėjo „sutvarkytus miškus“¹⁰⁸, tačiau kyla klausimas, ar šis teiginys taikytinas LDK ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkiui? Iš tiesų, XV a. pr. galime išvelgti LDK valdovų rūpinimąsi savo medžioklės plotų ir juose besiveisusių žvėrių bei paukščių apsauga¹⁰⁹, tačiau svarbu pabrėžti, jog vargu ar galėtume traktuoti apsaugos sistemą kaip sutvarkytą ir užbaigtą. Tiesa, T. Veteikis teigė, kad XV a. pab. – XVI a. I p. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje jau buvo susiformavusi aiški LDK miškų ir medžioklės ūkių administracija¹¹⁰, tačiau šiuo laikotarpiu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje dar tik susirūpinta nuoseklia medžioklės ūkio priežiūra, o medžioklės teisės

---

¹⁰⁴ Samsonowicz A. Op. cit. P. 214, 216, 218.

¹⁰⁵ Wiśniewski J. Dzieje osadnictwa w powiecie Augustowskim od XV do końca XVIII wieku // Studia i materiały do dziejów pojezierza Augustowskiego. Białystok. 1967. S. 95, 156.;

¹⁰⁶ Braudelis F. Kapitalizmo dinamika. Vilnius. 1996. P. 55.

¹⁰⁷ Gudavičius E. Kas buvo XVI a. bajorija? // Lietuvos valstybė XII – XVIII a. Parengė: Kiaupa Z., Mickevičius A., Sarcevičienė J. Vilnius. 1997. P. 133.

¹⁰⁸ Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV – XVIII вв. Т. I. Структуры повседневности: возможное и невозможное. Москва. 1986. P. 55.

¹⁰⁹ Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386–1430. Zeb. Ochmański J. Państwowe wydawnictwo naukowe. Warszawa – Poznań. 1986. S. 160. Nr. 192. Ldk Vytautas 1431 m. pirkliais suteikia koncesiją eksploatuoti Lietuvos miškus ir LDK pietuose tarp Slyno ir Narėvo miško medžius apdirbti į kartis.

¹¹⁰ Veteikis T. Lietuvos pristatymas Europai Giesmėje apie stumbrą // Raštai. Vilnius. 2007. P. 250.

normos buvo palaiptiesniui tobulinamos LDK teismų praktikoje XV a. II p. – XVI a. pr.¹¹¹.

Anot S. Vansevičiaus, bendruomeninis medžioklės plotų naudojimas LDK būdingas iki XV a.¹¹², tačiau feodalinių LDK valdovo medžioklės ūkio administravimo „užuomazgų“ galime išvelgti dar XIII – XIV a.¹¹³. Antai 1392–1399 m. (?) Ldk Vytauto privilegijoje Polockui ir Vitebskui uždraudžiama Polocko seniūnui važinėti po valdovo medžioklės plotus ir naudotis didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarais savo reikmėms¹¹⁴. Taigi, galime pažymėti, jog taip pat, kaip ir lenkų teisės atveju, medžioklės ūkio administravimo įteisinimo pradžia LDK sietina su pavieniais juridinę galią turinčiais valdovo išduotais dokumentais ir kunigaikščio galios stiprėjimu.

Yra žinoma, kad 1441 m. Kazimiero Jogailaičio privilegijoje Žemaitijos Medininkų kraštui valdovas patvirtina teisę medžioti kiekvienam ten, kur anksčiau medžiodavo, išskyrus tuos medžioklės plotus, kuriuose medžiodavo Ldk Vytautas¹¹⁵. Taigi ši privilegija atskleidžia, kad Žemaitijos bajorai ir bendruomenė galėjo laisvai naudotis miško naudmenomis, kurios nepriklausė valdovui, tačiau iš privilegijos matyti, kad Ldk Vytautas Žemaitijoje turėjo vien jam priklausiusius medžioklės plotus, o Kazimieras Jogailaitis neketino gražinti teisės jais naudotis Žemaitijos bajorams ar bendruomenei.

LDK valdovo medžioklės plotų plėtra atsispindi ne visose privilegijose. Dažniausia jomis buvo fiksuojama istoriškai susiklosčiusi situacija. Antai Žemaitijos bajorams ir bendruomenei Knituvos miškuose teisė laisvai medžioti žvėris, buvo suteikta 1441 – 1442 m. pr. Kazimiero Jogailaičio privilegijoje

---

¹¹¹ Komentariai. PLS (1529 m.). P. 330.

¹¹² Vansevičius S. Op. cit. P. 52.

¹¹³ Vitkūnas M. Medžioklė XIII – XIV a. (tyrinėjimų Pietryčių Lietuvoje duomenimis) // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. Vilnius. 2009. Nr. 76. P. 12.; Iš medžioklės ir žūklės istorijos. P. 7 etc.; Gužys J. Užnemunės Vilkijos girios apgyvendinimas XVI–XVIII a. istorinių šaltinių ir vietovardžių šviesoje // Geografijos metraštis. T. 7. 1979. P. 187–198.

¹¹⁴ Vitoldiana. S. 7–8. Taip pat: Полоцко – витебский привилей Витовта 1392 – 99 г. Земские привилей Великаго Княжества Литовскаго // Журнал министерства народного просвещения. 1834. С. 297.; Szabluk W. Ochrona przyrody w prawodawstwie Wielkiego Księstwa Litewskiego XV – XVI w. // Flora i fauna w kulturze Średniowiecza od XII do XV wieku. Materiały XVII Seminarium Mediewistycznego. Pod redakcją Karłowskiej – Kamzowej A. Poznań. 1997. S. 42.

¹¹⁵ Kazimiero Jogailaičio privilegija Žemaitijos Medininkų kraštui (valsčiui) // Žemaitijos žemės privilegijos XV – XVII a. Parengė Antanavičius D., Saviščevas E. Vilnius. 2010. P. 34.

Žemaitijos Knituvos (?) kraštui (valsčiui)¹¹⁶. Šioje privilegijoje neminimi Ldk Vytauto medžioklės plotai, tačiau pažymima, kad bajorai ir bendruomenė medžioklės teisę turi būtent nuo šio valdovo valdymo laikų. 1492 m. Aleksandro Jogailaičio Žemaitijos žemės bajorų luomui suteikiamų teisių ir laisvių tarpe patvirtinama kiekvieno teisė medžioti tuose plotuose, kuriuose anksčiau medžiojo, išskyrus tuos plotus, kuriuose medžiodavo Ldk Vytautas ir Kazimieras¹¹⁷.

Ldk Žygimantas Senasis XVI a. pr. (1507 m.) siekdamas stiprinti savo ekonominę padėtį, iš 1492 m. Ldk Aleksandro Žemaitijai patvirtintos privilegijos pašalino bajorų ir bendruomenių teises laisvai medžioti, naudotis miškų, upių ir ežerų teikiama nauda¹¹⁸. Dėl šių pakeitimų 1542 m. žemaičių bajorai Vilniaus seime skundėsi dėl Žemaitijos seniūnų Petro Kiškos ir Jono Radvilos laikais Žemaitijoje naujai paskirtų girininkų ir dėl to patirtos žalos¹¹⁹. Nepaisant šio bajorų prašymo, privilegijos pakeitimai buvo transumuoti Žygimanto Augusto. Jis tai padarė 1545 m. Šis pavyzdys puikiai atskleidžia konkurenciją tarp bendruomenių ir valdovo interesų bei leidžia teigti, kad LDK valdovo medžioklės plotai neretai buvo formuojami bendruomenių „sąskaita“. Tačiau matyti, kad mežioklės teisė buvo labai svarbi ir dėl šio klausimo valdovas sulaukė peticijų 1551 m., 1554 m., 1559 m. ir 1563 m. Vilniaus seimuose¹²⁰ ir tik 1569 m. Žemaitijos bajorai pasiekė, kad Žygimantas Augustas šiems bajorams grąžintų teises naudotis giriomis, miškais, upėmis ir ežerais¹²¹.

---

¹¹⁶ Kazimiero Jogailaičio privilegija Žemaitijos Knituvos (?) kraštui (valsčiui) // Žemaitijos žemės privilegijos XV – XVII a. Parengė Antanavičius D., Saviščevas E. Vilnius. 2010. P. 36, 43.

¹¹⁷ Aleksandras Jogailaitis (kazimieraitis) patvirtina Kazimiero Jogailaičio Žemaitijos žemės bajorų luomui suteiktas teises ir laisves // Žemaitijos žemės privilegijos XV – XVII a. Parengė Antanavičius D., Saviščevas E. Vilnius. 2010. P. 41.

¹¹⁸ Saviščevas E. Įvadas // Žemaitijos žemės privilegijos XV – XVII a. Parengė Antanavičius D., Saviščevas E. Vilnius. 2010. P. 12; Saviščevas E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409–1566 metais. Vilnius. 2010. P. 134–142.

¹¹⁹ Saviščevas E. Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409–1566 metais. Vilnius. 2010. P. 141.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ Saviščevas E. Įvadas // Žemaitijos žemės privilegijos XV – XVII a. Parengė Antanavičius D., Saviščevas E. Vilnius. 2010. P. 12.

Žygimantas Senasis skelbdavo įvairias ūkines instrukcijas, kuriose buvo nurodoma, kaip eksploatuoti konkrečias valdovo girias ar medžioklės ūkį. Antai 1528 m. jis išleido nuostatus, kuriuose nurodė, kaip atlikti miško darbus Vilkijos, Veliunos, Skirsnemunės ir Jurbarko miškuose¹²², o 1538 m. Žygimanto Augusto sudaryta komisija nustatė tikslias ribas tarp Merkinės ir Perlamo girių, tai – vienas iš pirmųjų medžioklės ūkį reglamentuojančių nuostatų, skyrusių dėmesį ir gyvūnų populiacijoms, ypač stumbrų¹²³.

Nepaisant šio fakto, matome, kad turtiniai Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės reikalai buvo apibrėžti ne tik dar pagonybės laikais susiformavusių medžioklės papročių ar tradicijų, bet ir reglamentuoti juridinę galią turinčiuose dokumentuose, o tai liudija LDK valdovo pastangas tvarkyti medžioklės ūkį. Antai net Mikalojus Husovianas savo kūrinyje mini nuostatus, kuriais reglamentuojama medžioklės plotų apsauga: „Įsakais savo griežtais kunigaikštis stumbres čia apsaugo/ Ir savo rūpesčiu jis sergi gėrybes miškų./ Šitoji tauta jas labiau ir už gelsvajį auksą brangina“¹²⁴.

Žinoma, svarbu atkreipti dėmesį, jog, nors medžioklė ir buvo senesnis valdovo girių eksploatavimo būdas, nei kad miškų ūkis, būtent pastarąjį nuo XV a. pab. galėtume laikyti valstybės ūkio šaka¹²⁵, medžioklės ūkį traktuojant veikiau kaip inkorporatyvią LDK valdovo miškų ūkio dalį, XVI a. įgavusią ryškesnius pramoginio ūkio bruožus nei vaidinusių itin svarbų vaidmenį to meto LDK užsienio prekyboje ar ūkinėje Europos konjunktūroje¹²⁶. Tuo tarpu jau XVI a. II p. (1574 m.) į girininkijas panašių darinių suformavimas neapsaugojo miškų nuo spartėjančios kolonizacijos, kraštovaizdžio antropogenizacijos ir miškų kirtimo, o kaip tik priešingai – išsamesnės žinios apie valdovo turimas naudmenas paspartino sklandesnę girių kolonizacijos eigą¹²⁷. Žinoma, nuo šių procesų buvo apsaugoti LDK valdovo medžioklės

---

¹²² Ivinskis Z. Grigaliaus Valavičiaus „Girių revizija“ P. 31.

¹²³ Totoraitis J. Sūduvos Suvalkijos istorija. T. 1. Antrasis leidimas. Marijampolė. 2003. P. 40; Карцов Г. Беловежская Пуща. Минск. 2011. С. 27–28.

¹²⁴ Husovianas M. Op. cit. P. 124.

¹²⁵ Vansevičius S. Op. cit. P. 54.

¹²⁶ Ivinskis Z. Grigaliaus Valavičiaus „Girių revizija“. P. 33.

¹²⁷ Brukas A. Op. cit. P. 69.

plotai, tačiau girininkijų įsteigimas XVI a. pab. buvo reikšmingas faktorius, lėmęs kraštovaizdžio kaitą¹²⁸. Išmirus nuolat LDK giriose medžiojusių Jogailaičių dinastijos atstovams, valdančiojo elito požiūris į girias tapo dar pragmatiškesnis nei anksčiau, o tolesnis miškų ir medžioklės ūkių tobulinimas LDK teritorijoje daugiausia buvo skatinamas noro gauti pajamų iš naudmenų.

1.2. Medžioklės plotų apsauga ir medžioklės ūkio administravimo teisinės sistemos suformavimas

XIII–XVI a. girios Europoje nebuvo visiškai uždaros. Buvo palikta įeigos teisė, kuria galėjo naudotis vietiniai gyventojai, nuo seno turėję naudmenų giriose. Tokiu būdu buvo siekta surasti kompromisą – užtikrinti miško naudmenų eksploatavimą, apsaugant mišką nuo žalos, įgyvendinant servitutus¹²⁹. Vokiečių teisėje įeigos teisės Freipirschbezirke samprata skyrėsi nuo LK ar LDK. Šventosios Romos imperijos medžioklės teisėje pastaroji buvo suvokiama kaip teisė naudotis laisvomis medžioklės teritorijomis, menančiomis bendruomeninės medžioklės tradiciją¹³⁰, kadangi apskritai valstiečių medžioklės teisė buvo itin suvaržyta (kaip ir LK ar LDK) feodalų medžioklės teisių. Iš pradžių bausmės už brakonieravimą anksčiau niekam nepriklausiusiose ir tik vėliau valdovo nusavintose teritorijose buvo švelnesnės ir palaipsniui stiprėjo, daugėjant valdovo įstatymų, reglamentuojančių medžioklės plotų eksploatavimą. Iš pradžių už įstatymo pažeidimą buvo baudžiama sąlyginai nedidelėmis bandomis, kurios buvo ne didesnės, nei reglamentuotos *leges barbarorum*, o populiarios viduramžiais kūno bausmės nebuvo taikomos iki medžioklės teisės įsitvirtinimo ir 1225 m. Saksų veidrodžio *Sachsenspiegel* paskelbimo¹³¹. XVI amžiaus vokiškuose šaltiniuose fiksuojami mirties bausmių už neleistiną medžioklę atvejai. Pavyzdžiui, 1537 m. mirties bausmė buvo pritaikyta net už kažkieno kito nukautą ir tik neteisėtai suvartotą maistui gyvūną. Nusikaltėlis turėjo būti užsiūtas į elnio odą turgaus

¹²⁸ Kavoliūtė F. Trys didžiosios kraštovaizdžio kaitos Sintautų krašte. Lietuvos lokaliniai tyrimai // Lietuvos valsčiai. Vilnius. 2013. P. 8–9.

¹²⁹ Machovenko J. Miškų teisinė apsauga. P. 11.

¹³⁰ Michael L. W. Op. cit. P. 11.

¹³¹ Ibidem. P. 10.

aikštėje ir užsiundytas medžiokliniais šunimis iki mirties¹³². Svarbu pažymėti, jog Šventojoje Romos imperijoje XVI a. nebuvo vieningo medžioklės ūkio reglamentavimo valstybės lygmeniu, todėl negalime kalbėti ir apie unifikuotą bausmių sistemą. Tokiomis aplinkybėmis, reikia manyti, bausmės dydis už neteisėtą medžioklę feodalo naudmenose varijavo ir priklausė išskirtinai nuo vietos teisinės tradicijos bei asmeninio feodalo santykio su šia pramoga (t. y., ar kilmingajam medžioklės pramoga ir jos teikiama nauda yra itin svarbi, ar ne). Vakarų Europos istorikai pažymi faktą, jog tikrai apčiuopiami bausmių dydžio skirtumai priklausė nuo to, kurios kategorijos – „didžiosios medžioklės“ (*Hoch wild*) ar „mažosios medžioklės“ (*Lesser chase*) – ūkio naudmenoms buvo padaryta žala¹³³.

Priešingai, nei Šventosios Romos imperijoje, LDK įeigos teisė buvo suvokiama kaip vietinių gyventojų, nuo seno turėjusių naudmenų giriose, teisė naudotis valdovui ir kilmingiesiems priklausančiose teritorijose esančiomis miško ir medžioklės ūkių naudmenomis, nepretenduojant į jų nusavinimą ir laikantis griežtų įstatymais reglamentuotų taisyklių. Naudojantis įeigos teise, vietiniams gyventojams buvo uždrausta į girią ar mišką vestis šunų, neštis ragotinių ar kitokių ginklų, kuriais būtų galima užmušti ar sugauti žvėrį¹³⁴. Tiesa, gaudymvietėse, kur medžiojo pats didysis kunigaikštis (kaip minėta aukščiau), niekas kitas neturėjo teisės medžioti.

Nustatytos gaudymviečių ribos (einančios upėmis, keliais, ežerais ir raistais)¹³⁵ buvo saugomos, o už neleistiną medžiojimą LDK valdovui priklausančiose gaudymvietėse buvo griežtai baudžiama. Antai Pirmasis Lietuvos Statutas reglamentavo bausmes tokiems pažeidėjams. IX – ojo skyriaus 1 strp. numatyta, kad pažeidėjas, šaulys, sugautas *in flagranti*, turi būti nuvestas pas urėdą ir urėdo turi būti nuteistas mirti kaip kiti vagys¹³⁶. Tačiau teismų praktika rodo, jog tokia norma buvo taikoma ne bajorams. Antai 1522

---

¹³² Ibidem.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ PLS (1529 m.). P. 222.

¹³⁵ Ревизия пуць. С. 193 – 253.

¹³⁶ PLS (1529 m.). P. 221.

m. Kameneco laikytojas Bohušas Bohovitinavičius, dėl neteisėtos medžioklės Kameneco ir Belovežo giriose apkaltinęs Jurgį Iliničių, pabrėžė, kad medžioti minėtuose plotuose buvo griežtai draudžiama pagal Lietuvos didžiojo kunigaikščio įsakymą¹³⁷. Valdovas, išklašęs abi puses ir dar sykį patvirtinęs gaudymviečių ribas, neskyrė jokios bausmės. Tiesa, vėliau, Trečiasis Lietuvos Statutas mirties bausmę už neteisėtą medžioklę pakeitė įkalinimu¹³⁸ (TLS, X sk. 1 str.) bei reikalavo atlyginti žalą ir dar sumokėti 3 kapų grašių baudą (X sk. 18 str.).

1557 m. Valakų reformos nuostatais ir 1558 m. instrukcija revizoriams ir matininkams LDK valdovo miškų bei gaudymviečių priežiūra buvo dar labiau centralizuota. Nepaisant fakto, kad didžiojo kunigaikščio girių ir medžioklės klausimams šiuose dokumentuose buvo skirta tik keletas straipsnių¹³⁹, jie buvo itin reikšmingi, siekiant unifikuoti valdovo miško bei medžioklės ūkių administravimą visoje LDK. Bene svarbiausiu pokyčiu galime laikyti bajorų įeigos į didžiojo kunigaikščio girias panaikinimą, kas reiškė, jog kilmingųjų žemėvalda tapo atskirta nuo LDK valdovo nuosavybės. Todėl nuo XVI a. vidurio niekas nebeturėjo įeigos teisės į didžiojo kunigaikščio girias. Taigi, tokiu būdu buvo „sustiprinta“ ir LDK valdovo gaudymviečių apsauga.

Teisynai atspindi visuomenės raidą, todėl 1529 m. patvirtintas PLS buvo reikšmingas tvarkant medžioklės ūkio teisinę sistemą. Jame (kaip ir 1566 m. bei 1588 m. Lietuvos Statutuose) medžioklės ir miško ūkių reglamentavimo klausimams buvo paskirtas atskiras skyrius (kuris traktuojamas kaip tobuliausias, kadangi net leidžiant 1588 m. statutą šis skyrius išliko beveik nepakeistas)¹⁴⁰. Statutai bei LDK valdovo išduodami dokumentai visų pirma gynė jo paties ir įtakingiausių bajorų kaip žemės ir miškų savininkų interesus¹⁴¹. Tačiau svarbu pažymėti, jog statutai nereglementavo kokių nors

---

¹³⁷ LM. 11 – oji Įrašų knyga. P. 132. Nr. 137.

¹³⁸ TLS (1588 m.). C. 269–270; Lustina A. Hunting limitations aimed at preserving biodiversity in Belarus from the earliest times until the 19th century// Falconry – its influence on biodiversity and cultural heritage in poland and across Europe. Białystok. 2016. P. 51.

¹³⁹ Устава на волюки. Op. cit. P. 72, 88, 91, 92, 98, 99.

¹⁴⁰ PLS (1529 m.). P. 329.

¹⁴¹ Ibidem.

išskirtinių LDK valdovo prerogatyvų medžioklės klausimais. Pastarieji įteisino bendras LDK valdovo ir bajorų medžioklės ūkių priežiūros bei apsaugos normas, kuriomis vadovaujantis buvo tvarkomas ir didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkis¹⁴², o tai yra LDK atvejui būdinga specifika. Galime daryti prielaidą, jog tokiai specifikai išryškėti leido būtent unifikuoto visai valstybei PLS patvirtinimas, kai tuo tarpu Šventosios Romos imperijos ir Lenkijos karalystės kilmingųjų medžioklės ūkio administravimo įteisinimas buvo „išblaškytas“ daugybėje teisynų ir atskirų juridinę galią turinčių dokumentų.

Ilgalaikis (gana fragmentiškas) ankstesnių valdovų rūpinimasis medžioklės ūkio administravimo klausimais Ldk Žygimanto Senojo valdymo laikotarpiu imtas vis labiau unifikuoti. Tiesa, yra žinoma ir griežtų medžioklės plotų apsaugos priemonių naudotų Žygimanto Senojo valdymo laikotarpiu. Antai 1540 m. Belovežo girios girininkui Pociėjui Tiškevičiui informavus LDK didįjį medžioklį Mikalojų Jurgevičių Pacą apie Kopičių giminei priklausančius malūnus, blokuojančius žvėrių praėjimo takus Belovežo girioje (priklausančioje valdovui), minėti malūnai Žygimanto Senojo liepimu buvo sudeginti¹⁴³. Pradėta rūpintis specialiais medžioklės ūkio administravimą reglamentuojančiais juridiniais aktais bei įstatymais. Tokiu būdu buvo pažengta į priekį, saugant LDK valdovo girias bei gaudymvietes nuo daromos žalos ir savivaliavimo jose. 1529 m. patvirtintas PLS buvo reikšmingas tvarkant medžioklės ūkio teisinę sistemą.

Kadangi XV a. pab. toli gražu ne visuose Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaruose buvo paskirti girininkai (*rusén. лесничий*), LDK valdovo pilių bei dvarų laikytojai ir seniūnai buvo įpareigoti prižiūrėti didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkį bei saugoti, kad nebūtų daroma žala medžioklės plotams. Taigi pastarieji gali būti traktuojami kaip svarbiausi pareigūnai, prižiūrėję periferijoje esantį valdovo medžioklės ūkį. Anot V. Kamienieckio, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XV a. valdovo administratorius Lietuvos didžiojo kunigaikščio skirtam dvarui įvardijamas vietininku, XVI a. pr. dėl pakitusių

---

¹⁴² PLS. P. 221 – 228, 246 – 247.

¹⁴³ Lustina A. Op. Cit. P. 55.

iždo tvarkymo principų imtas vadinti laikytoju, o XVI a. II p. dažniausiai jau įvardijamas seniūnu¹⁴⁴. Kadangi LDK valdovo dvarų tinklas didžiąja dalimi persidengė su didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarų tinklu, galime daryti prielaidą, jog nesant specialių medžioklės ūkio pareigūnų, identiška dvarų administravimo forma buvo pritaikyta ir valdovo medžioklės ūkio objektams. Taip pat LDK valdovo medžioklės dvarų laikytojai dalyvaudavo didžiojo kunigaikščio rengiamose medžioklėse. Pavyzdžiui, 1561 m. Birštono dvaro laikytojas Aleksandras Teodoravičius Vladyka kartu su valdovu vyko į medžioklę¹⁴⁵, kadangi nesant girininko būtent laikytojas rinko medžioklių organizavimui reikalingą informaciją. Antai yra žinoma, kad 1569 m. valdovo instrukcija buvo įsakyta patikrinti, ar tinkamai minėtas laikytojas plėtoja didžiojo kunigaikščio dvaro ūkio šakas (taip pat ir medžioklės)¹⁴⁶. Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį, jog neretai LDK valdovo dvarus ir girias (taigi ir medžioklės ūkį) administravo atskiri asmenys, tačiau jau XVI a. pab. šios pareigybės imtos jungti tarpusavyje¹⁴⁷.

Aptariamuojų laikotarpiu Lietuvos didžiųjų kunigaikščių dvarai su jiems priklausančiomis giriomis neretai buvo įkeičiami įvairiems pareigūnams¹⁴⁸. Taigi, pastarieji po kurio laiko sugrįždavo į LDK valdovo rankas. Tai patvirtina dar viena gana įdomi tendencija, pastebima nuo Ldk Aleksandro laikų – dvarų (kurie atliko ir LDK valdovo medžioklės aptarnavimo funkcijas) kaip dovio užrašymas Lietuvos didžiosioms kunigaikštienėms. Antai XVI a. pr. tarp 1503 m. dokumentų išlikęs Birštono dvaro perdavimo didžiajai kunigaikštieni Elenai inventorių mini net 24 girininkus – varovus (*rusén. осочник*), kurie, be abejo, privalėjo rūpintis Birštono girios apsauga¹⁴⁹. Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį, jog iki minėto dvaro su jam priklausančia giria perdavimo Elenai, Ldk Aleksandras organizavo medžiokles šioje teritorijoje.

---

¹⁴⁴ Kamieniecki W. Op. cit. S. 176.

¹⁴⁵ Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 47.

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ Ibidem. P. 63.

¹⁴⁸ LM 11 – oji Įrašų knyga. P. 56. Nr. 21., P. 57. Nr. 22., Nr. 23., P. 58. Nr. 24 etc.

¹⁴⁹ Любавский М. Областное деление и местное управление Литовско – Русского государства ко времени издания первого литовского статута. Москва. 1892. Прил. 4.

Pavyzdžiui, yra žinoma, kad 1494 m. spalio 16 d. minėtas valdovas lankėsi Birštono dvare¹⁵⁰, tačiau nuo 1503 m. Aleksandro apsilankymų Birštone nebepastebime¹⁵¹. Birštono dvaras su jam priklausančia giria po didžiosios kunigaikštienės Elenos mirties sugrįžo į Ldk Aleksandro brolio Žygimanto Senojo rankas¹⁵².

Visą eilę dvarų kaip dovį šiuolaikinės Lietuvos teritorijoje 1549 m. gegužės 1 d. savo žmonai Barborai Radvilaitei taip pat užrašė ir Ldk Žygimantas Augustas. Nuo tada Barbaros Radvilaitės dispozicijoje atsidūrė Kauno, Rumšiškių, Merkinės, Alytaus, Nemunaičio, Simno, Žodiškių, Talvošo, Darsūniškio, Birštono, Žiežmarių, Žaslių, Stakliškių, Karmėlavos, Vilkijos, Veliunos, Skirsnemunės, Raseinių, Josvainių dvarai¹⁵³. Mūsų tyrimui aktualu pastebėti, jog iš 19 užrašytų dvarų, net 7 iš jų (t. y. Kauno, Rumšiškių, Merkinės, Alytaus, Darsūniškio, Birštono, Vilkijos) buvo mėgstamos Žygimanto Augusto medžioklės vietos, kurios po Barbaros Radvilaitės mirties sugrįžo į jo rankas.

1559 m. valdovas pavedė Grigaliui Grinkavičiui Valavičiui atlikti minėtą girių surašymą, kurio metu buvo galutinai nustatytos LDK valdovo girių ribos, žvėrių takai bei nustatytos teritorijos, kuriose būtų galima vykdyti kolonizaciją¹⁵⁴. Šios revizijos metu LDK valdovui priklausančioms girioms buvo paskirta po girininką. Akivaizdu, jog nuodugnus visų valdovo girių aprašymas leido tobulinti miškų ūkio tvarkymą, atskleidė administravimo netobulumus (t. y. paaiškėjo, kokiose teritorijose trūksta valdovo skiriamų už medžioklės ūkį atsakingų pareigūnų ir atsiskleidė dėl to patiriamos žalos mastai)¹⁵⁵.

Todėl 1567 m. Ldk Žygimantas Augustas Knyšine išleido miško bei medžioklės ūkių tvarkymo nuostatus, kurie galutinai suformavo LDK valdovo

---

¹⁵⁰ Neuman M., Pietkiewicz K. Op. cit. P. 165.

¹⁵¹ Ibidem. P. 166 – 236.

¹⁵² Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 41.

¹⁵³ Ragauskienė R. Barbora Radvilaitė. P. 158.

¹⁵⁴ Ревизия пуць. С. 192, 193.

¹⁵⁵ Ibidem. С. 249 – 251 etc.

medžioklės ūkio pareigūnų funkcijas bei užbaigė medžioklės ir miško ūkių administravimo sistemą. LDK valdovo girios buvo padalytos į girininkijas ir tokiu būdu gana primityvus pirminis medžioklės ūkis buvo „reformuotas“. Pavyzdžiui, itin gerai valdovo skiriamų girininkų funkcijos atsiskleidžia 1567 m. vasario 25 d. valdovo Žygimanto Augusto išduotame rašte, kuriuo minėtas valdovas Kristupui Trojanovskiui suteikia Belsko girininko pareigas ir įpareigoja pastarąjį sergėti didžiojo kunigaikščio girią ir joje esančius žvėris, registruoti šienaujamus plotus, prižiūrėti bartinius medžius¹⁵⁶. Iš šaltinio matome, jog girininko pareigos „apėmė“ tiek medžioklės, tiek miško ūkių administravimo klausimus, o ir pats valdovas neįvardijo griežtesnės skirties tarp vienu ar kitu pareigū ir jų priskyrimo vien tik medžioklės ar miško ūkiams. Tiesa, šis valdovo raštas mūsų tyrimui įdomus ir kitu aspektu. Pastarasis atskleidžia, jog 1567 m. Knyšine didžiojo kunigaikščio išleisti medžioklės nuostatai iš tiesų funkcionavo praktiškai. Antai vardydamas funkcijas, kurių buvo tikimasi iš naujai skiriamo girininko, valdovas nesileidžia į smulkesnius paaiškinimus ir įpareigoja, kilus kokiems nors neaiškumams, vadovautis Knyšine patvirtintais nuostatais¹⁵⁷. Tai leidžia daryti išvadą, jog LDK valdovo medžioklės ūkio priežiūrą reglamentavę nuostatai tapo universalūs (t. y. pritaikomi bet kurio Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio objektui administruoti), o XVI a. II p. LDK turėjo išbaigtą medžioklės ūkio teisinio reguliavimo sistemą, kuri tiems laikams laikytina pažangia ir racionalia. Pastaroji XVI a. pab. mažai kito¹⁵⁸. Antai Steponas Batoras, 1585 m. Martyną Bedzislavskį skirdamas girininku už jo nuopelnus valstybei, išvardija tas pačias pareigas ir teises, kokios buvo suteikiamos ir ankstesniu laikotarpiu¹⁵⁹. Kai tuo tarpu Rusijoje panaši sistema atsirado tik beveik po dviejų šimtmečių¹⁶⁰.

---

¹⁵⁶ LM 51 – oji Užrašymų knyga. P. 71. Nr. 53.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ LM. Knyga Nr. 531. 9 – oji Viešųjų reikalų knyga. P. 121. Nr. 114; P. 75. Nr. 58; P. 116. Nr. 110; P. 77. Nr. 62; P. 107. Nr. 105; P. 86. Nr. 75; P. 76. Nr. 59; P. 85. Nr. 74; P. 103. Nr. 99; P. 81. Nr. 68; P. 167. Nr. 179 etc.

¹⁵⁹ LM. Knyga Nr. 71. Užrašymų knyga. P. 27. Nr. 18.

¹⁶⁰ Iš medžioklės ir žūklės istorijos. P. 7.

Aktyvėjant valstybės kūrimosi procesams pradėta kurti LDK valdovo medžioklės ūkį saugančių įstatymų sistema buvo užbaigta XVI a. II p. Pastaroji garantavo didžiojo kunigaikščio medžioklėms eksploatuojamų plotų apsaugą nuo jiems daromos žalos, įtvirtino išskirtines LDK valdovo medžioklės teises, unifikavo valdovo medžioklės ūkio administravimo principus bei koordinavo medžioklės ūkį prižiūrėjusių pareigūnų veiksmus.

1.3. Medžiojamos/ medžiojančios faunos apsauga ir baudos už neteisėtą medžioklę Lietuvos Statutuose, Europos teisynuose bei juridiniuose dokumentuose

1.3.1. Stumbrų ir kitos medžiojamos faunos apsauga XV–XVI a.

Jau XVI a. pr. Europoje stumbrų populiacijos ėmė nykti ir tik LDK giriose ir Prūsijoje aptariamuoju laikotarpiu vis dar laikėsi didžiausias šių gyvūnų skaičius¹⁶¹. Galima daryti prielaidą, jog šis faktorius taip pat darė stumbrą geidžiamu valdovo trofėjumi, o stumbro stambumas (kai kurie patinai gali sverti iki 800 kg) buvo nemenkas fizinių jėgų išbandymas medžioklės dalyviams. Minėtą Mikalojaus Husoviano giesmę apie stumbrą į Romą pas popiežių Leoną X turėjo palydėti ir specialiai pagaminta stumbro iškamša, kuri, tiesa, dėl popiežiaus staigios mirties taip ir nebuvo išsiųsta¹⁶². Žygimanto Augusto valdymo laikotarpiu tai būtų gana išskirtinis atvejis, kadangi Žygimantas Augustas stumbro medžioklės regalija su kitais kilmingaisiais itin nenoriai dalydavosi. Yra žinomi valdovo leidimai, suteikę teisę Radvilai Rudajam medžioti valdovui priklausiusiose teritorijose¹⁶³, tačiau apie teisę medžioti stumbrus juose neužsimenama. Pavyzdžiui, 1548 m. valdovas laiške Radvilai Rudajam pranešė apie jam suteiktą leidimą medžioti Rūdninkuose, tačiau įspėjo tai daryti diskretiškai¹⁶⁴. Greičiausiai todėl, kad toks leidimas buvo suteiktas kaip malonė ir draugiškumo išraiška, bet nederėjo oficialiam

¹⁶¹ Samojlik T., Jędrzejewska B. Op. Cit. P. 146.

¹⁶² Mikalojus Husovianas epochų ir tapatybių sankirtose. P. 234.

¹⁶³ Ragauskienė R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris. P. 48.

¹⁶⁴ Ragauskienė R. Valdovas ir didikas. P. 30.; Listy z lat 1548 – 1550. Op. Cit. P. 7.

valdovo medžioklės ūkį saugančiam pareigūnui, kuris turėjo būti pavyzdžiu savo pavaldiniams.

LDK valdovas, suteikdamas privilegijas bajorams, numatydamas tolesnę perduodamų teritorijų eksploatavimą ir užsitikrindavo savo regalijas. Pavyzdžiui, 1502 m. Ldk Aleksandras, suteikdamas bajorui Hanusui valdyti Birštone žemę su jai priklausančiais valstiečiais, akcentuoja, jog didžiajam kunigaikščiui pačiam būnant Birštone ir ten medžiodamas, žmonės, kurie suteikti duoti bajorui Hanusui, vis vien medžioklės metu turės tarnauti pačiam valdovui¹⁶⁵. Ldk Žygimantas Senasis 1522 m. gegužės 12 d. suteiktoje privilegijoje Voluinės žemioniui Kozinskiui dėl teisės valdyti Zabolsko girios kampą, uždraudžia minėtam bajorui naudotis valdovui priklausančia giria ir įspėja, kad jokia žala tiems plotams nebūtų daroma¹⁶⁶. Jei valdovas nusprendavo atiduoti valdyti girias savo pamėgtose medžioklių teritorijose, tai darydavo su išlygomis, deklaruojančiomis jo medžioklės teisės prerogatyvas. Panašių stumbrų medžioklės draudimų atvejų randame dar Ldk Kazimiero laikų dokumentuose¹⁶⁷.

Regis, paskutiniai leidimai sumedžioti stumbrą kilmingiesiems (nedalyvaujant valdovui) buvo surašyti tik valdant Žygimantui Senajam. Antai yra žinoma, kad 1509 m. sausio 2 d. raštu Žygimantas Senasis perleido Goniondzo ir Raigardo valdas Mikalojui Radvilai ir suteikė išskirtinę teisę medžioti stumbrus šiose valdose (lot. ... *ferarum et presertim bisontum, castorumque venacionibus...*)¹⁶⁸. Šis raštas buvo transumuotas 1529 m. birželio 16 d., Krokuvoje¹⁶⁹.

Tuo tarpu tokių aktų, datuojamų Žygimanto Augusto valdymo laikotarpiu, kol kas neaptikta. Bet akivaizdu, jei Žygimantas Augustas nusprendavo suteikti atiduoti valdyti girias savo pamėgtose medžioklių teritorijose, tai darydavo su išlygomis, deklaruojančiomis jo medžioklės teisės

¹⁶⁵ LM 25 – oji Užrašymų knyga. Knyga Nr. 25. P. 179 – 180. Nr. 120.

¹⁶⁶ LM 12 – oji Užrašymų knyga. P. 377 – 378. Nr. 473.

¹⁶⁷ Kamieniecki W. Op. cit. S. 49.

¹⁶⁸ LMA VB, F1-97 (Jasas).

¹⁶⁹ Ibidem.

regalijas. Antai privilegija bajorams Topčikalai, Košeliui ir Vervečkai dėl dvarų su jiems priklausančiais miškais, esančiais Belsko paviete, suteikė visas teises naudotis miškų gėrybėmis ir leido medžioti visus žvėris, išskyrus stumbrus¹⁷⁰ (*rusėn. кроме зыбров, lot. bisonibus exceptis*). Viena vertus, tokį apsisprendimą galėjo lemti noras išlaikyti prerogatyvą pavaldinių atžvilgiu, kita vertus, minėtas paspartėjęs šių stambiųjų žvėrių nykimas XVI a. skatino valdovą užsitikrinti pakankamą mėgstamos medžioklės faunos kiekį. Iškalbingas yra ženklus stumbro kainos pokytis Trečiajame Lietuvos statute, kuri šokteli nuo 12 rublių grašių (PLS¹⁷¹ ir ALS) iki 20 rublių grašių¹⁷². Žinoma, penkiasdešimt devyni metai, skyrę šių statutų pasirodymą leidžia teigti, kad įtakos kainos pakilimui galėjo turėti ne tik šių raguočių nykimas, bet ir atsiradusi infliacija, kadangi iki 1580 m. lietuviškojo grašio vertė buvo 1/5 karto didesnė už Lenkijos grašį ir tik 1580 m. jie buvo sulyginti¹⁷³. Tačiau stumbro kainos kilimo nurašyti šiam faktoriui neleidžia kitos gyvūnų rūšys, kadangi žemiau pateikiamoje diagramoje matyti, kad kilo toli gražu ne visų gyvūnų kainos. Be stumbrų, Trečiajame Lietuvos Statute brango tik bebrai, kurių kaina pakilo nuo 2 kapų grašių iki 4 kapų grašių (juodųjų) ir nuo 1 kapos grašių iki 2 kapų grašių (už rudąjį)¹⁷⁴.

Lietuvos Metrikos knygose išlikę dokumentai liudija, jog vis dėlto, nepaisant didelių gresiančių baudų, valdovo stumbrų medžioklės monopolis buvo pažeidžiamas. Antai dėl šios priežasties pats valdovas 1522 m. iškėlė bylą Jonui Iljiničiui, kadangi šis neleistinai medžiojo didžiojo kunigaikščio girioje ir be kitų žvėrių užmušė penkis stumbrus, tokiu būdu padarydamas didelę žalą valdovui¹⁷⁵.

---

¹⁷⁰ Lietuvos Metrika (1535 – 1537), 19 – oji užrašymų knyga. Parengė Vilimas D. Lietuvos istorijos institutas. Vilnius. 2009. P. 82 – 83. Nr. 29.; Panašius atvejus žr. Lietuvos Metrika (1499 – 1514). 8 – oji Užrašymų knyga. P. 246. Nr. 294. etc.

¹⁷¹ PLS (1529 m.). P. 221.

¹⁷² Žr. lentelę Nr. 1. P. 54.

¹⁷³ Grašis // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/grasis-102106>.

¹⁷⁴ Žr. lentelę Nr. 1. P. 54.

¹⁷⁵ LM 8 – oji TBK. P. 40 – 41. Nr. 27 – 28.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. suintensyvėjusi medžioklės plotų apsauga nereiškė didžiojo kunigaikščio siekio kuo stipriau saugoti gyvūnų rūšis nuo galimo išnykimo. Pastaroji turėjo garantuoti tik nuolatinę medžiojamos faunos pasiūlą, kadangi šiuo laikotarpiu buvo pripažįstamos nuosaikaus hedonizmo normos, deklaruojančios žmogaus pranašumą prieš žvėrį¹⁷⁶ ir pabrėžiančios žmogaus teisę saikingai džiaugtis visomis girių teikiamomis gėrybėmis¹⁷⁷. Mikalojus Husovianas giesmėje apie stumbro medžioklę nedviprasmiškai atskleidžia šį požiūrį: „Žūsta savaime dėl to sparnuotieji paukščiai ir žvėrys,/ Jeigu per šykščiai su jais elgiasi turintys juos./ Teko ne kartą matyt, kaip didžiuos ežerus nyksta žuvys,/ Jei šeimininkas per daug gailisi gaudyti jas“¹⁷⁸.

Aptartame kontekste privalu atkreipti dėmesį į sąvokų *medžioklės regalija* bei *medžioklės monopolis* skirtumus. Neretai istoriniuose tekstuose šios sąvokos vartojamos sinonimiškai, tačiau į tarp jų egzistuojančius skirtumus dėmesį atkreipė žymūs teisės istorijos tyrinėtojai T. Mankowskis, J. Bardachas, K. Bučka¹⁷⁹. Monopoliumi įvardijamas atvejis, kai valdovas ar (LDK atveju) ir bajorai valdo konkrečią medžioklės ūkio sferą, iš kurios gauna daug pajamų, tuo tarpu regaliją turėtume daugiau traktuoti kaip teisę atlikti tam tikrus juridiskai reglamentuotus veiksmus. Puikus monopolio pavyzdys galėtų būti bebrų auginimo teisės monopolis, kuris Šventosios Romos imperijos bei Lenkijos karalystės medžioklės teisės atveju buvo išskirtinė valdovo prerogatyva¹⁸⁰. Galima daryti prielaidą, jog būtent dėl šios priežasties minėtose valstybėse bebras priskiriamas prie „Didžiosios medžioklės“ Šventosios Romos imperijoje (nors, tiesa, bebrai ir ūdros kai kuriose vietovėse buvo priskiriami „*Mažajai medžioklei*“) ir *Animalia superiora* Lenkijoje¹⁸¹. Šiame kontekste iš tiesų išskirtinis buvo LDK atvejis, kai PLS redaktoriai IX skyriaus 9 straipsniu bebrų auginimo ir veisimo teisę pripažino visiems

---

¹⁷⁶ Bergman Ch. Hunting Rituals and Animal Rights in Early Modern England. P. 62.

¹⁷⁷ Ročka M. Op. cit. P. 240.

¹⁷⁸ Husovianas M. Op. cit. P. 126.

¹⁷⁹ Samsonowicz A. Op. cit. P. 192.

¹⁸⁰ Michael L. W. Op. cit. P. 9.; Samsonowicz A. Op. cit. P. 192.

¹⁸¹ Michael L. W. Op. cit. P. 11.; Samsonowicz A. Op. cit. P. 50.

kilmingiesiems¹⁸². Kitaip nei Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, tiek Šventosios Romos imperijoje, tiek Lenkijos karalystėje medžiojama fauna klasifikuota pagal valdovo ir kilmingųjų turimas medžioklės regalijas. Antai Šventosios Romos imperijos juridiniuose dokumentuose ilgainiui įteisintos tokios medžioklės regalijos: „Aukštoji medžioklė“ – ankstesniuose amžiuose leistina išskirtinai tik valdovui, o nuo XIII a. ir kitiems kilmingiesiems. (Ši regalija apėmė raudonųjų ir juodųjų elnių, Europinių stumbrų, briedžių, bebrų, kalnų ožių, gemzių (specifinė kalnų ožka) medžioklę. Taip pat į šį sąrašą patenka ir didieji plėšrūnai: vilkai, lūšys, meškos ir stambieji paukščiai: gervės, garniai, ereliai, sakalai). Kiti neišvardyti gyvūnai priklausė mažajai medžioklei. Kadangi vokiečių medžioklės teisė, priešingai nei LDK atveju, nebuvo susisteminta bendrame visai valstybei įstatymų sąvade, medžioklės teisės reglamentavime neretai „atsirasdavo vietos“ interpretacijoms. Antai šalia minėtų kategorijų skirties kai kuriose vietovėse egzistavo ir tarpinis variantas „vidurinioji medžioklė“, kai gyvūnų priklausymą vieno ar kito tipo medžioklei lemdavo medžioklės plotų savininko pomėgiai ir prioritetai. Kaip atsakas į kilmingųjų teisę vyti sužeistą žvėrį į valdovui priklausančias naudmenas, egzistavo valdovo teisė naudotis išskirtine regalija, leidusia suverenui medžiojamą žvėrį vyti į bet kokią teritoriją, net neatsižvelgiant į metų laiką¹⁸³.

Lenkijos medžioklės teisė, vėlgi priešingai nei Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atveju, nebuvo susisteminta bendrame visai valstybei įstatymų sąvade (pagrindiniu bandymu galime laikyti 1420 – 1423 m. Kazimiero Didžiojo Statutus)¹⁸⁴. Tačiau būtent šiuo laikotarpiu XIV – XV a. lenkų medžioklės teisė recipavo dalį *forestis* principų, o valdovo regalijos apsiribojo teise visur ir visada vyti sužeistus žvėris, teise į *Animalia superiora* (aukštąją) medžioklę ir teise suteikti medžioklės teisę savo pavaldiniams. Palyginimo vardan, derėtų atkreipti dėmesį, kokia medžiojama fauna Lenkijos karalystėje buvo priskirtina aukštosios medžioklės grupei. Tai buvo taurai, stumbrai,

---

¹⁸² PLS (1529 m.). P. 226.

¹⁸³ Michael L. W. Op. cit. P. 11.

¹⁸⁴ PLS (1529 m.). P. 12, 328.

elniai, laukiniai arkliai, sajos, šernai, briedžiai, lūšys, lapės, vilkai, ožiai, barsukai, netgi erniai, o mažajai medžioklei (*Animalia minuta*) – priskirtini medžiojamieji paukščiai ir smulkieji kailiniai žvėreliai. Taip pat, kaip ir Šventosios Romos imperijos atveju, išskiriamas ir vidurinėsios kategorijos *vidutinės medžioklės* egzistavimas.

Aptartame kontekste savitu medžioklės teisės raidos keliu išsiskiria LDK atvejais. Galima kelti prielaidą, jog būtent dėl vėlyvesnės medžioklės ūkio administravimo įteisinimo proceso pradžios, pastarasis atspindi skirtingomis epochomis susiklosčiusios paprotinės medžioklės teisės tradicijas ir LDK valstybės valdovų bei bajorų interesus. Nors LDK juridiniuose dokumentuose akivaizdžiai galime pastebėti įteisinamas valdovo medžioklės regalijas ir daugelio šaltinių tyrimo dėka išgryninti valdovo ir kitų kilmingųjų pamėgtas medžioti gyvūnų rūšis, vis dėlto galime teigti, jog adekvataus medžiojamos faunos kategorijų išskyrimo specialiomis sąvokomis nesutinkame, nors ir pastebime konkrečią itin LDK valdovo vertintos medžiojamos faunos apsaugą.

Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį, jog didysis kunigaikštis rūpinosi ir kitų medžiojamų žvėrių, pildžiusių jo išdą, apsauga¹⁸⁵, o jų įkainiai (nors ir mažesni, nei bauda už neteisėtą stumbro užmušimą) buvo gana dideli. Antai už briedį pagal PLS IX skyriaus 2 straipsnį reikėjo sumokėti 6 rublius grašių, už elnią ar elnę, lokį, laukinį arklį ar kumelę – po 3 rublius grašių, už šerną ar lūšį – po rublį grašių, o už stirną puskapę grašių¹⁸⁶. ALS X skyriaus 2 straipsnio duomenimis už neteisėtą briedžio, elnio, danieliaus užmušimą reikėjo sumokėti po 6 rublius grašių, už lokį, laukinį arklį ar kumelę, lūšį – po 3 rublius grašių, už šerną ar laukinę kiaulę – po 1 rublį grašių, už stirną – 1/2 kapos grašių¹⁸⁷. TLS X skyriaus 2 straipsnyje numatyta, kad už neteisėtą briedžio, elnio, danieliaus užmušimą reikėjo sumokėti po 6 rublius grašių, už lokį, laukinį arklį

---

¹⁸⁵ LM 12 – oji Užrašymų knyga. P. 377 – 378. Nr. 473.; LM 15 – oji Užrašymų knyga. P. 182. Nr. 144 etc.

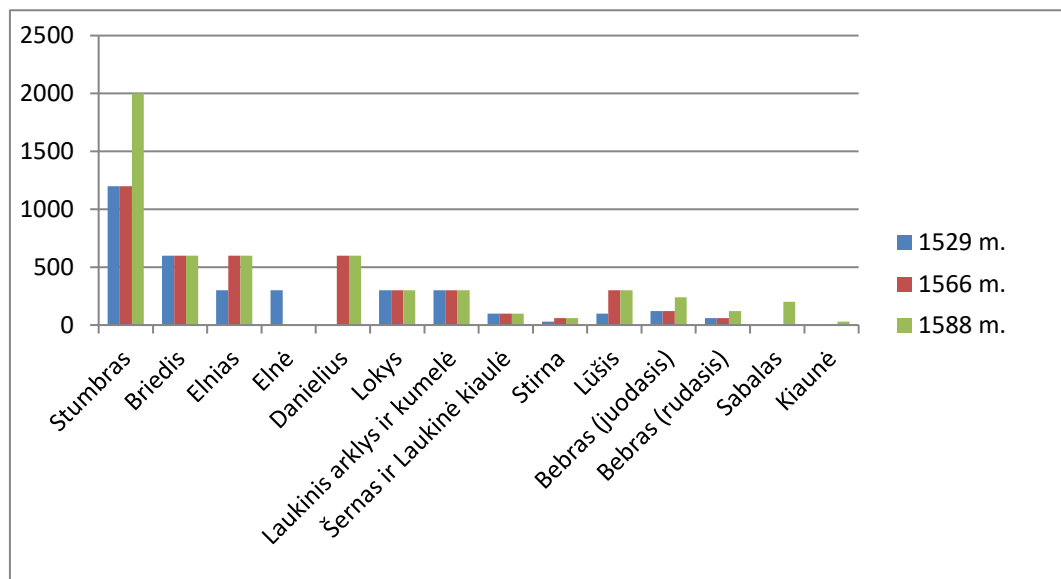
¹⁸⁶ PLS (1529 m.). P. 221 – 222.

¹⁸⁷ ALS (566 m.). S. 185 – 186.

ar kumelę, lūšį – po 3 rublius grašių, už šerną ar laukinę kiaulę – po 1 rublį grašių, už stirną – 1 kapą grašių¹⁸⁸.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog tuo metu, kai naminių gyvulių kainos kilo, o medžioklinių šunų bei paukščių kainos sumažėjo dvigubai ar dar daugiau, medžiojamų žvėrių įkainiai XVI a. II p. išliko beveik tokie pat¹⁸⁹ (išskyrus aptartus atvejus), o tai galėtų liudyti, kad medžioklės reikšmės mažėjimo apsirūpinimo maistu kontekste (apie kurį leidžia spręsti atpigęs medžioklės inventorių) minėti gyvūnai išliko itin reikšmingi pramoginiam didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkiui, kuriame jų brangumą ėmė įtakoti kiti veiksniai, nei iki tol (t. y. nebe gyvybinių poreikių patenkinimo būtinybė, o medžioklės prestižiškumas ir teisė/garbė nukauti stambų žvėrį)¹⁹⁰.

Lentelė Nr. 1. Laukinių gyvūnų kainų palyginimas Pirmajame, Antrajame ir Trečiajame Lietuvos statutuose¹⁹¹

Teiginį apie XVI a. mažėjantį žvėrienos vaidmenį kasdieniame racione patvirtina ir G. Piličiauskienės tyrimai¹⁹², kurių metu mokslininkė tyrė 9477

¹⁸⁸ TLS (1588 m.). C. 270.

¹⁸⁹ ALS (1566 m.). S. 185.

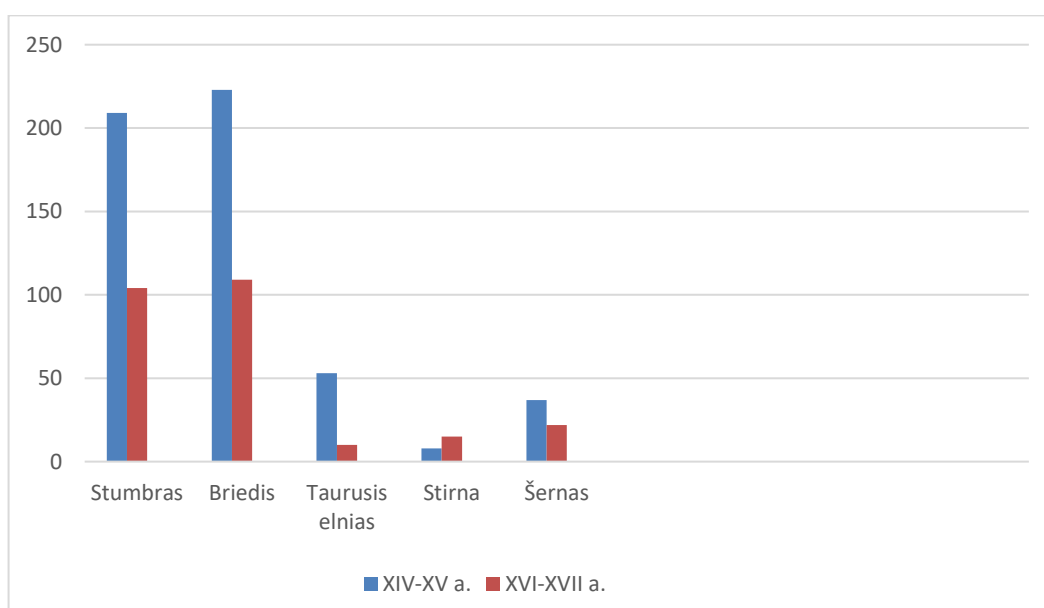
¹⁹⁰ Žr. lentelę Nr. 1. P.54.

¹⁹¹ Rublis grašių = 100 grašių, kapa grašių = 60 grašių, o ½ kapos grašių = 30 grašių; Y ašis vaizduoja grašius.

¹⁹² Piličiauskienė G. Galvijų kaulų iš Vilniaus žemutinės pilies teritorijos osteologinė analizė ir amžiaus nustatymas pagal dantų struktūrą. Daktaro disertacija. Lietuvos veterinarijos akademija. Kaunas. 2008. P. 24, prieduose esanti lentelė Nr. 3.

gyvūnų kaulus, rastus Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje, surinktus 1988–2003 m. vykusių archeologinių šios vietovės tyrimų metu. Rezultatai atskleidžia¹⁹³, kad per XVI–XVII a. sumažėjo visų laukinių gyvūnų suvartojimas (išskyrus stirnų), tačiau labai ryškus aptinkamų stumbrų, briedžių, tauriųjų elnių bei šernų kaulų sumažėjimas¹⁹⁴.

Lentelė Nr. 2. XIV–XVII a. laukinių gyvūnų kaulų skaičiaus pokytis Vilniaus Žemutinėje pilyje

1.3.2. Medžioklinių ir medžiojamųjų paukščių apsauga XV–XVI a.

XV – XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės šaltiniuose greta didžiajam kunigaikščiui priklaususių žvėrių, išskiriamos ir paukščių gaudymvietės, o jų apsauga buvo rūpinamasi taip pat uoliai kaip ir pastarųjų. Ypač dėmesingai buvo saugomi plėšrieji paukščiai, kurių pagalba per valdovo organizuojamas medžiokles ir buvo gaudomi kiti smulkesnieji sparnuočiai. Antai, yra žinoma, kad Viršupio medžioklės dvare bei valdovų rūmų teritorijoje buvo laikomi medžiokliniai paukščiai¹⁹⁵.

¹⁹³ Už galimybę pasinaudoti osteoarheologinių tyrimų duomenimis dėkoju dr. G. Piličiauskienei.

¹⁹⁴ Žr. lentelę Nr. 2. P. 55.

¹⁹⁵ Blaževičius P., Rumbutis S., Zarankaitė T. Medžiokliniai, medžiojamieji ir naminiai paukščiai Vilniaus žemutinėje pilyje XIV – XVI a. naujausių tyrimų duomenimis // *Chronicon Palatii Magnorum Ducum Lithuaniae. Vilnae MMXII. Vol. II. P. 299–319.*

Pirmasis Lietuvos Statutas mini net dešimt sakalų ir kitų plėšriųjų paukščių rūšių (t. y. raudonąjį suopį, baltąjį suopį, pilkąjį suopį, sakalą, didsakalį, didįjį vanagą, vanagą, skėstsakalį arba mažąjį vanagėlį, startsakalį)¹⁹⁶. Svarbu atkreipti dėmesį, jog šių medžioklinių paukščių svarba to meto visuomenėje atsiskleidžia, žvelgiant į jų kainas ir jų rūšių įvairovę. Antai Pirmojo Lietuvos Statuto IX skyriaus 8 straipsnyje už sakalo lizdo išardymą ar nubaidymą nuo lizdo numatyta bauda siekė 12 rublių grašių¹⁹⁷ (prilygsta neteisėtai sumedžioto stumbro kainai), kai tuo tarpu 1588 m. Trečiajame Statute jau minimos tik aštuonios medžioklinių paukščių rūšys, įkainotos mažesne suma pinigų.

Medžioklės ūkio administravime svarbus medžiojamos faunos atsistatymo klausimas reglamentuotas ir Lietuvos Statutuose. Žinoma, taip ginant naudmenų savininkų interesus, o ne atskiras gyvūnų rūšis. Antai PLS IX sk. 8 straipsnyje numatyta 12 rublių grašių bauda už sakalo lizdo išardymą, mažų sakaliukų pavogimą iš lizdo, tyčinį nubaidymą nuo lizdo ar medžio, kuriame šie plėšrieji paukščiai turi lizdą, nukirtimą¹⁹⁸. Tokia pat bauda numatyta ir už gubės lizdo išardymą ar išvogimą¹⁹⁹. Per pusę mažesnė bauda – 6 rubliai grašių, už tuos pačius veiksmus numatyta ALS X sk. 8 straipsnyje²⁰⁰ ir TLS X sk. 8 straipsnyje²⁰¹, o už gulbių nuvaikymą nuo lizdo ar jų kiaušinių surinkimą numatyta tik ketvirtadalis PLS numatytos baudos – 3 rubliai grašių.

Galima daryti prielaidą, jog toks pokytis bei kone dvigubai sumenkusios plėšriųjų medžioklinių paukščių kainos liudija ne tik galutinį medžioklės vartimą pramoga, bet ir pokyčius dvaro kultūroje, kintantį požiūrį į nuo seno susiklosčiusias medžioklės tradicijas.

Tarp Pirmajame Lietuvos Statute minimų naminių paukščių (vištų, žąsų, gaigalų, kastruotų gaidžių kaplūnų) nurodytos ir laukinėje gamtoje sutinkamos

---

¹⁹⁶ PLS (1529 m.). P. 246.

¹⁹⁷ Ibidem. P. 255.

¹⁹⁸ Ibidem.

¹⁹⁹ Ibidem.

²⁰⁰ ALS (1566 m.). S. 189–190.

²⁰¹ TLS (1588 m.). C. 273.

veislės, kurios neretai tapdavo medžiojančio valdovo laimikiu (t. y. karveliai, naminės gulbės, povai ir gervės)²⁰². Pastarųjų sparnuočių kaulų randama atliekant archeologinius rezidencijų tyrimus²⁰³. Kyla klausimas, kiek minėtieji paukščiai buvo vartojami maistui, o kiek laikomi žvėrynuose dėl savo egzotiškos išvaizdos bei plunksnų, kurios neretai naudotos ir drabužių dekoravimui²⁰⁴? Antai povai sutinkami itin retai²⁰⁵, tad galima daryti prielaidą, jog šis paukštis veikiau buvo auginamas kaip raritetas, nei kad mėsos šaltinis. Panašiai galėtume traktuoti ir medžiojamuosius fazanus, kurių mėsa tik itin svarbiomis progomis patekdavo ant didžiojo kunigaikščio stalo. Dažniausiai pastarieji buvo atgabenami iš užsienio ir auginami žvėrynuose²⁰⁶. Dėl savo ryškių plunksnų jie galėjo būti naudojami per parodomąsias medžiokles su plėšriaisiais paukščiais arba šių dresavimo tikslais²⁰⁷. Yra žinoma, kad valdovo sekretorius, Vilniaus vaitas Augustinas Rotundas Stakliškėse augino tetervinus, kuriuos vėliau medžiojo²⁰⁸.

Mūsų aptariamuoju laikotarpiu be anksčiau minėtų paukščių medžiotos jerubės, garniai, griežlės, laukiai, pempės, slankos, perkūno oželiai, strazdai, kregždės, geniai²⁰⁹. Taip pat – antys, vieversiai, kurtiniai, pilkosios gervės, kurapkos, gulbės, pilkosios žąsys – ką patvirtina ir archeologų atlikti tyrimai²¹⁰. Anot S. Rumbučio, XVI a. pilkosios žąsys turėjo būti medžiotos, naudojant medžioklinį kilnųjį erelį, kadangi su to laikmečio ginklais šių paukščių medžioklė buvo gana sudėtinga užduotis²¹¹. Svarbu atkreipti dėmesį, jog smulkesnieji paukščiai neretai buvo naudojami kaip jaukas didžiojo

---

²⁰² PLS (1529 m.). P. 247.

²⁰³ Bilskienė R., Daugnora L. Paukščiai Lietuvos pilyse // Lietuvos pilių archeologija. Sudarė Genys J., Žulkus V. Klaipėdos universiteto vakarų Lietuvos ir Prūsijos istorijos centras. Mažosios Lietuvos istorijos muziejus. Kultūros paveldo centras. Klaipėda. 2001. P. 251 – 258.

²⁰⁴ Samsonowicz A. Op. cit. S. 140.

²⁰⁵ Wyczański A. Studia nad konsumpcją żywności w Polsce w XVI i pierwszej połowe XVII w. Warszawa. 1969. S. 19.

²⁰⁶ Rumbutis S. Op. cit. P. 11.

²⁰⁷ Ibidem.

²⁰⁸ Ragauskienė R. Karaliaus sekretoriaus ir Vilniaus vaito Augustino Meleskio Rotundo (apie 1520–1582 m.) turtas // Istorija. Mokslo darbai. T. 55. Vilnius. 2003. P. 6.

²⁰⁹ Samsonowicz A. Op. cit. S. 155, 158 – 159, 161 – 162, 172 – 174.

²¹⁰ Rumbutis S. Op. cit. P. 10.

²¹¹ Ibidem.

kunigaikščio medžioklėse, kuomet reikėdavo privilioti stambesnę grobį²¹². Taip galėjo būti naudojami ir iš surinktų kiaušinių išperinti laukiniai paukščiai. Mokslininkų skaičiavimais, mūsų aptariamuoju laikotarpiu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingieji žinojo per 82 rūšis paukščių²¹³. Šie išpūdingi skaičiai leidžia daryti išvadą, jog sparnuočių medžioklė buvo gana pastebimas Lietuvos didžiojo kunigaikščio organizuojamų medžioklių segmentas, pajavirinantį šią pramonę.

1.3.3. Medžiokliniai šunys ir jų kainos

Medžiokliniams šunims bei jų kainoms taip pat daug dėmesio skirta ir Pirmojo Lietuvos Statuto XII skyriaus 12 straipsnyje²¹⁴. Čia minima visa eilė valdovų medžioklėse naudotų šunų veislių: kurtai, sakaliniai kurtai, vižlai, Milano šunys, bretanai, medžioklinės laikos, vietiniai skalikai etc.²¹⁵. Pastarieji pagal atliekamą vaidmenį medžioklėje skirstyti į penkias rūšis (t. y. skalikai (lojikai), pėdsekiai, varovai arba guitynių šunys, sekikai ir pašūviniai²¹⁶. Anot R. Ragauskienės, šunys buvo vieni pagrindinių to meto visų rūšių medžioklių pagalbininkų, „naudoti visose jų fazėse: sekant, vejant, pjudant ar užmušant žvėrį“²¹⁷. Svarbu atkreipti dėmesį, jog „gyvojo medžioklės inventoriaus“ apsauga nebuvo vien LDK būdingos teisinės normos. Kaip jau buvo minėta anksčiau, germanų teisėje jomis susirūpinta dar VI a. pr., o ilgainiui šunų veislių skaičius tik plėtėsi, tačiau kito jų kaina dėl medžioklės „madų“ kismo arba sėkmingo veisimo rezultatų ir statistinio šių gyvūnų pagausėjimo. Taip pat įtakos turėjo ir anksčiau aptartas spartėjantis medžioklės virtimas prabanga.

---

²¹² Samsonowicz A. Op. cit. S. 140.

²¹³ Ibidem. S. 188 – 190.

²¹⁴ PLS (1529 m.). P. 247.

²¹⁵ Plačiau žr. Ragauskienė R. „Cave canem“: žmogus ir šuo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. Vilnius. 2010. Nr. 80 / 4.

²¹⁶ Ibidem. P. 25 – 28.

²¹⁷ Ibidem. P. 33.

2. LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS VALDOVO MEDŽIOKLĖS MAKROPASAULIS XV – XVI A.: ŪKIO STRUKTŪRA IR TIPOLOGIJA

2.1. LDK valdovo medžioklės dvarai XV – XVI a.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovams priklausę medžioklės dvarai XV – XVI a. buvo inkorporatyvi ūkinės, socialinės ir administracinės santvarkos dalis²¹⁸. Lietuvos didžiajam kunigaikščiui priklausiusių dvarų grupėje galime išskirti dvarus, kurie buvo tiesiogiai susiję su valdovo medžioklėmis, ir tuos, kuriuose tik valstiečiai atlikinėjo medžioklės prievoles, o sumedžiotą laimikį ar piniginių mokesčių siuntė į centrinį didžiojo kunigaikščio dvarą. Šiame skyriuje aiškinsimės, koku būdu XV – XVI a. susiklostė valdovo medžioklės aptarnaujantis dvarų tinklas, kurio atsiradimui ir plėtrai darė įtaką gana skirtingi LDK valdovų prioritetai bei kintanti šios pramogos reikšmės samprata to meto valdančiojo elito savimonėje.

Pradėsime nuo pastebėjimo, jog šaltiniuose (ypač ankstyvesnio laikotarpio, t. y. XV a.) stinga išsamių žinių apie LDK valdovo medžioklės dvarus, o tikslesnę informaciją gali pateikti tik archeologų tyrimai, patvirtinantys teiginį, jog svarbi medžioklės produktų reikšmė apsirūpinimo maistu kontekste nuo XV a. palaipsniui menko, o XVI a. tapo vos pastebima²¹⁹. Žinoma, ši tendencija nepalietė pramoginio LDK valdovo medžioklės ūkio, kadangi tiek XV a., tiek XVI a. medžiota pramogaujant taip pat intensyviai kaip ir ankstesniais amžiais, o valdant medžioklės itin mėgusiems valdovams, jų skaitlingumas netgi kilo²²⁰.

²¹⁸ Avižonis K. Rinktiniai raštai. Sudarė Avižonienė A. T. 4. Vilnius. 1994. P. 56.

²¹⁹ Volkaitė-Kulikauskienė R. Op. cit. P. 44, 46.; Daugnora L., Piličiauskienė G. XIV – XVII a. osteologinės medžiagos, 1988 – 1990 m. iškastos Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje, analizė. //Lietuvos archeologija. Red. A. Girininkas. T. 28. Vilnius. 2005. P. 210.; PLS (1529 m.). P. 361.

²²⁰ Neuman M., Pietkiewicz K. Op. cit. P. 161, 164 – 169, 175 etc.; Gąsiorowski A. Op. cit. S. 258 – 261 etc.; Kolankowski L. Op. cit. S. 390 – 393.; Wrede M. Op. cit. S. 149 – 154.; LM 37 – oji TBK. P. X etc.

Itin sudėtinga tiksliai lokalizuoti medžioklės dvarus ir griežtai atriboti rezidencinius valdovo dvarus nuo specialiai medžioklėms aptarnauti skirtų Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarų, kadangi archeologiniai tyrimai atlikti toli gražu ne visose LDK valdovui priklausiusiose dvarvietėse. Taigi, tiek LDK valdovo rezidencijos, medžioklių metu „tarnavę“ kaip medžioklės dvarai, tiek specialiai vien medžioklėms įsteigti dvarai (t. y. abiejų tipų objektai), konkrečių ir pasikartojančių valdovo medžioklių metu funkcionavę kaip medžioklės dvarai, šiame tyrime traktuojami kaip LDK valdovo medžioklės ūkio vienetai.

Mūsų aptariamo laikotarpio pradžioje toks multifunkciškumas itin ryškus²²¹, t. y. XV a. I p. medžioklės dvarai koreliavo arba buvo tapatūs rezidenciniams LDK valdovų dvarams ar net gynybinėms pilims (pastarosios mūsų aptariamoju laikotarpiu nebuvo tapatinamos su dvaru)²²², kadangi jos tarnavo krašto gynybai, o prireikus galėjo tapti ir valdovo rezidavimo, ir medžioklių aptarnavimo vieta. Šiai prielaidai pagrindo suteikia glaudžios sąsajos tarp Lietuvos didžiojo kunigaikščio kaip kario ir medžiotojo, nusavinančio medžioklės laimikį, įvaizdžio bei realios ekonominės būtinybės, skatinusios karo vadą (t. y. valdovą) garantuoti kariuomenės aprūpinimą maistu. Todėl nenuostabu, jog XIV a. pab. – XV a. pr., vykstant intensyvioms kovoms su Vokiečių ordinu, LDK valdovo medžioklės dvarų būta aplink politinį valstybės branduolį²²³ ir ties lietuvių gynybinių pilių linija palei Nemuną: Gardino, Perlamo, Merkinės, Alytaus, Punios, Birštono, Darsūniškio, Kauno, Vilkijos, Veliuonos, Skirsnemunės, Jurbarko²²⁴. Aplink plytinčių didelių miškų fauna garantavo kariuomenės aprūpinimą maistu, kadangi prieš didžiuosius mūšius visuomet buvo kaupiamos maisto atsargos. Antai Jogaila ir

---

²²¹ Dubonis A. Dvaras // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai. Sud. Ališauskas V., Jovaiša L., Paknys M., Petrauskas R., Raila E. Vilnius. Aidai. 2001. P. 151 – 157.

²²² Ibidem. P. 152.

²²³ Žr. Žemėlapij Nr. 1. P. 64.

²²⁴ Žemaitis V. Op. cit. P. 117.

Vytautas, ruošdamiesi Žalgirio mūšiui, visą 1409 m. rudenį ir žiemą praleido medžiodami stambiuosius žvėris savo armijoms²²⁵.

Remiantis osteoarcheologinėmis analizėmis, galima teigti, jog XV a. (kaip, beje, ir vėlesniais laikotarpiais) daugiausiai buvo medžiojami stambieji kanopiniai žinduoliai: stumbrai, taurai, briedžiai, taurieji elniai, šernai, stirnos²²⁶, kadangi jų mėsa laikyta vertingiausia²²⁷. Svarbu atkreipti dėmesį, jog sumedžiotų kiekvienos rūšies gyvūnų skaičius priklausė ne tik nuo gamtinių sąlygų ar miškų bioproduktyvumo (kiekvienoje konkrečioje vietovėje), tačiau ir nuo medžiotojų noro sumedžioti tam tikrą trofėjų²²⁸. Taigi, neretai medžiojančio valdovo laimikiu tapdavo ir meškos, lūšys, laukiniai arkliai (tarpanai), kiškiai ar įvairūs paukščiai²²⁹, kurie, reikia manyti, buvo medžiojami ne tiek dėl plunksnų, mėsos ar kailių, kiek dėl noro pajvairinti Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžiokles, pritaikant kuo įvairesnius medžioklės būdus, demonstruojant išradingumą bei profesionalumą šioje srityje.

Galima daryti prielaidą, jog XIV a. pab. – XV a. dėl LDK valdovų polinkio pramogą derinti su ekonomine nauda bei gana svarbaus medžioklės dvarų vaidmens, kariuomenę aprūpinant maistu, pastarieji neliko nepastebėti Vokiečių ordino žvalgų. Nors žygiaraščiai šiuolaikinės Lietuvos teritorijoje mini tik aštuoniolika didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarų²³⁰ – jų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje turėjo būti žymiai daugiau, deja, dėl šaltinių trūkumo negalime tiksliai lokalizuoti jų vietos. Tiesa, A. Dubonis atkreipia dėmesį, jog mažiausiai dukart tiek valdovo dvarų nepateko į sąrašą, kadangi

---

²²⁵ Lietuvos metraštis. P. 113.; Długosz J. Opera omnia. T. 4. Kraków. 1868. P. 557. Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga. P. 205.

²²⁶ Vitkūnas M. Op. cit. P. 6 – 7.; Volkaitė-Kulikauskienė R. Op. cit. P. 44, 46.; Daugnora L., Piličiauskienė G. Op. cit. P. 211.

²²⁷ Samsonowicz A. Op. cit. S. 50 – 94 etc.

²²⁸ Vitkūnas M. Op. cit. P. 7.

²²⁹ Samsonowicz A. Op. cit. S. 52, 76, 89, 95 – 96, 103 etc.

²³⁰ Lietuvos kelių aprašymai, padaryti Kryžiuočių žvalgų XIV a. // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988. P. 9. Nr. 2., P. 15. Nr. 15., P. 17. Nr. 22., P. 18. Nr. 23, 25., P. 19. Nr. 27., P. 20. Nr. 31., P. 20. Nr. 32., P. 21. Nr. 36, 39., P. 23. Nr. 40., P. 27. Nr. 54, 55., P. 30. Nr. 67., P. 31. Nr. 68, 69., P. 32. Nr. 70., P. 32. Nr. 71., P. 34. Nr. 78., P. 34. Nr. 79., P. 35. Nr. 81, 82., P. 36. Nr. 83., P. 39. Nr. 93., P. 40. Nr. 97, 98.; Ivinskis Z. Medžioklė. P. 114.

buvo kryžiuočiams iš kelio, o pagrindinis LDK valdovo dvarų tinklas susiformavo dar iki XIV a. vidurio ir gyvavo per visą LDK laikotarpį²³¹. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog dėl šaltinių stokos vis dėlto lieka neaišku, kokia šio susiformavusio dvarų tinklo dalis persidengė su Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarų tinklu, kadangi toli gražu ne visi valdovo dvarai buvo įtraukiami į didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkį.

Nepaisant fakto, jog LDK valdovo medžioklės dvarai, kaip tam tikra specifinius valdovo ir jo dvariškių poreikius aptarnaujanti sistema nebuvo iki galo stabili, turimi šaltiniai leidžia išvelgti kiekybinį LDK valdovo medžioklės dvarų pagausėjimą. Antai XV a. pab. galime suskaičiuoti ir įvardyti net dvidešimt aštuonis valdovui priklausiusius medžioklės dvarus²³², kai tuo tarpu XIV a. pab. konkrečių žinių turime tik apie aštuoniolika²³³. Atsižvegdami į tai, jog tiek pirmuoju, tiek antruoju atveju Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarų skaičiai dėl informacijos stygiaus nėra galutiniai, galime daryti tik palyginamąją prielaidą, jog pramoginėms LDK valdovo medžioklėms aptarnauti skirtų medžioklės dvarų tinklas XV a. padidėjo šiek tiek daugiau nei 50%. XVI a. LDK valdovo medžioklės aptarnavusių dvarų skaičius išauga iki trisdešimt keturių (tiesa, šis skaičius dėl įkeičiamų dvarų galėjo šiek tiek svyruoti)²³⁴, tačiau vadovaudamiesi minėtais kriterijais, galime teigti, jog Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarų tinklas XVI a., lyginant su XV a., padidėjo šiek tiek mažiau nei 19%, o per visą aptariamą laikotarpį (t. y. XV – XVI a.) kone dvigubai.

Nors į LDK valdovo medžioklės dvarų tinklą įtrauktinos tiek pilys, tiek didžiojo kunigaikščio dvarai, vis dėlto pagrindiniai pramoginės LDK valdovo medžioklės aptarnaujantys ūkio vienetai buvo specialūs Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarai, todėl derėtų atkreipti dėmesį į tai, koku būdu jie buvo įkuriami ir kas nulemdavo jų plėtrą ar sunykimą. Tuomet, kai nusistovėjo labiausiai Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pamėgtos girių

---

²³¹ Dubonis A. Op. cit. P. 151.; Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 26.

²³² Žr. 6, 7 priedus.

²³³ Žr. 211 nuorodą.

²³⁴ Žr. 6, 7 priedus.

teritorijos, tose vietose (kiek atokiau nuo rezidencinių dvarų²³⁵) ilgai trunkančioms medžioklėms aptarnauti buvo įrengiami specialūs medžioklės dvarai (*rusén. станы, vok. jagdhove*²³⁶, *lot. loca venationis, curia venationis*), turėję patenkinti pramogaujančio Lietuvos didžiojo kunigaikščio poreikius. Reikia pažymėti, jog tai negarantavo nuolatinio medžioklės dvaro egzistavimo. Šis dėl pasikeitusių valdovo įpročių ar pagrindinių kelių svarbos galėjo nunykti arba, priešingai, būti dar labiau išplėtotas. Šiuos teiginius puikiai iliustruoja Palenkės atvejis. Iš pradžių Ldk Vytautas medžioklių metu apsistodavo tam nepritaikytuose Belsko arba Supraslio dvaruose²³⁷, o vėliau šiose vietovėse buvo pastatyti specialūs medžioklės dvarai. Vėlesnių LDK valdovų itin pamėgtas Knyšino medžioklės dvaras taip pat turėjo savo pirmtaką, kurį 1402 m. – 1430 m. Vodzislave įsirengė Ldk Vytautas. Pastarasis nuo Knyšino buvo nutolęs tik vieną mylią²³⁸. Minėtas atvejis galėtų patvirtinti teiginį, jog nors nežymiai, tačiau medžioklės dvarų lokacija galėjo kisti. Žemiau (p. 64) pateikiamame žemėlapyje matome, kad LDK valdovo medžioklės dvarai tankiausiai išsidėstę būtent pietvakarinėje LDK dalyje palei Nemuną ir „leidžiasi žemyn“ link Gardino bei Palenkės. Tai yra svarbių teritorijų, į kurias valdovas privalėjo keliauti valstybiniais reikalais.

---

²³⁵ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 224, 257.

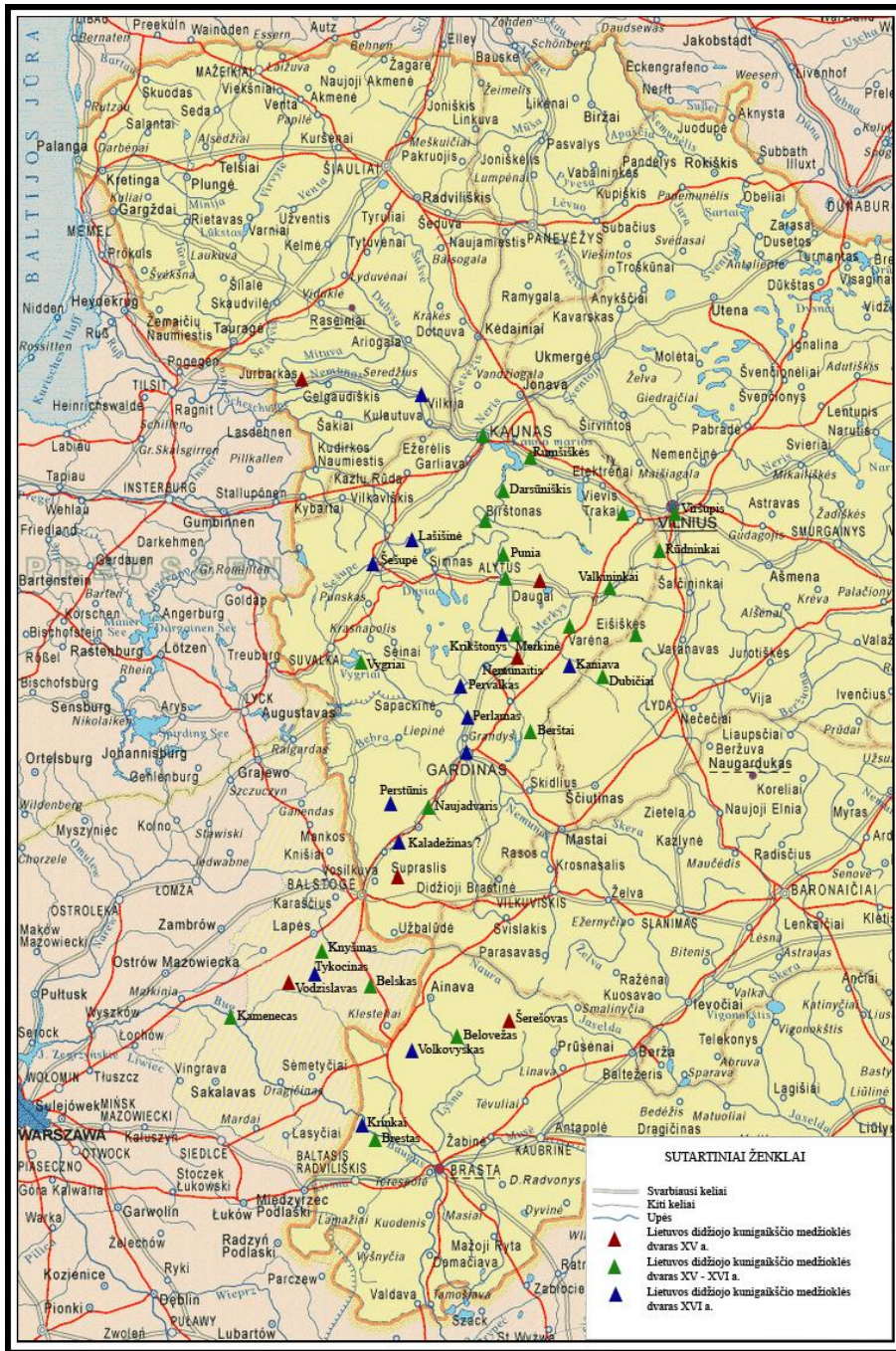
²³⁶ Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 44.

²³⁷ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 22.

²³⁸ Ibidem. P. 32.

Žemėlapis Nr. 1. LDK valdovo medžioklės dvarai XV – XVI a.²³⁹

Taigi (kaip buvo minėta anksčiau) jau XIV a. viduryje išryškėjo mėgstamiausi LDK valdovo medžioklės dvarai, kuriuose ir buvo apsistojama dažnų medžioklių metu. V. Volungevičiaus nuomone, toks medžioklės dvarų

²³⁹ (SIC!) legendoje pateikiamų pagrindinių kelių išsidėstymas – XXI a. realijos.

tinklas nusistovėjo tik XV a. pr.²⁴⁰, tačiau šaltinių analizė leidžia teigti, kad mėgstamų medžioklės dvarų tinklas susiformavo būtent XIV a. viduryje. Vieni iš seniausių buvo Alytuje ir Punioje. Anglijos bei Prancūzijos pasiuntinio Žilibero de Lanua kelionės Lietuvon aprašyme minima, jog didysis kunigaikštis Vytautas itin mėgęs Punios girią (kuri keliautojo vadinama Posur, Poseur ar Pousseur), į kurią valdovas atvykdavęs su savo dvaru²⁴¹. Birštonas taip pat yra laikomas viena iš Ldk Vytauto medžioklės rezidencijų. Jo valdymo laikotarpiu čia buvo nemaža pilis, kurioje ne sykį lankėsi minėtas valdovas²⁴². Ldk Vytautas medžioklės dvarus taip pat turėjo Belovežo, Rumšiškių, Vygrių²⁴³, Merkinės, Nemunaičio²⁴⁴, Daugų²⁴⁵, Gardino²⁴⁶ bei Varėnos²⁴⁷ giriose. Dar vienas Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvaras nuo XIV a. pab. – XV a. pr. egzistavo Valkininkų girioje²⁴⁸.

Lietuvos didysis kunigaikštis su dvariškiais dažnai keliaudavo po minėtuosius dvarus. Remdamiesi Vytauto laiškais, rašytais iš medžioklės dvarų, galime spręsti apie valdovo gyvenimo dinamiškumą, atstumus, skyrusius medžioklės vietas. Antai Vytautas Ordino magistrui 1430 m. rugpjūčio 5 d. rašė iš medžioklės dvaro Varėnoje, rugpjūčio 8 d. – iš Daugų, rugpjūčio 13 d. – Alytaus, rugpjūčio 17 d. – Darsūniškio, rugpjūčio 24 d. – Kauno, rugsėjo 8 d. – Trakų²⁴⁹. Matome, jog šiuo atveju tiek laiko intervalai, tiek nuotolis tarp dvarų nėra dideli. Taip pat, pažymėjus minėtąsias vietas žemėlapyje, galima pastebėti, jog keliaujant daromas lankstas ir artėjama prie pradinio kelionės taško. Tai leidžia daryti išvadas, jog LDK valdovo

---

²⁴⁰ Volungevičius V. Pilis ir jos sociopolitinės transformacijos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV–XVI a. pirmoje pusėje. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. Vilnius. 2014. P. 65.

²⁴¹ Klimas P. Op. cit. P. 33 – 34.

²⁴² Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 29.

²⁴³ Wiśniewski J. Dzieje osadnictwa w powiecie Suwalskim od XV do połowy wieku // Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny. Białystok. 1965. S. 56, 62.

²⁴⁴ Bernatavičius G. Alytus ir aplinkinės žemės seniausioje praeityje // Alytaus istorinė raida nuo miesto užuomazgos iki nepriklausomybės atgavimo XX amžiaus pabaigoje. Sud. Žepkaitė R. Vilnius. 2004. P. 15.

²⁴⁵ Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 27.

²⁴⁶ Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie. S. 114.

²⁴⁷ CEV. P. 890 – 892.

²⁴⁸ LVIA. F. 525 (Vilniaus ir Kauno žemdirbystės ir valstybės turtų valdyba). Ap. 9. B. 203. L. 235 – 236.

²⁴⁹ Čapaitė R. Op. cit. P. 17.

medžioklės buvo rengiamos sąlyginai nedidelėse teritorijose, kurių pasirinkimą nulemdavo valdovo pareigos ar norai.

Trakus buvus svarbia Ldk Vytauto medžioklių vieta, liudija jo itinerarijus duomenys. Anot S. C. Rowell'o, Vytauto prisirišimas prie šios rezidencijos galėjo būti iš dalies nulemtas ilgametės tradicijos²⁵⁰. Antai, per dvidešimties metų laikotarpį didysis kunigaikštis lankėsi Trakuose net 76 kartus, dažniausiai medžioklėms tinkamais vasario, gegužės, birželio, rugsėjo, spalio bei gruodžio mėnesiais²⁵¹. Ldk Vytauto aistrą medžioklėms patvirtina ir Žilibero de Lanua prisiminimai, kuriuose stebimasi itin ilgai (nuo trijų savaičių iki mėnesio) trunkančiomis medžioklėmis²⁵². Vytauto silpnę šiai pramogai atskleidžia ir paskutiniai jo gyvenimo metai, kai karūnavimo konflikto įkarštyje buvo neatsisakyta ilgametės pokalėdinės medžioklės tradicijos su pusbroliu Jogaila²⁵³, o per 1430 m. pirmąją pusę buvo surengtos net kelios medžioklės²⁵⁴. Vakarų Europos istorikai yra pastebėję, kad valdovų keliavimas per savo žemes atspindi medžioklės reikalavimus, tačiau tai nėra vienintelė priežastis, skatinusi Ldk Vytautą apsistoti Trakuose²⁵⁵. Visų pirma Trakai buvo Kęstutaičių tėvonija, turėjusi išskirtinę reikšmę politiniame valstybės branduolyje. Žinoma, esant reikalui, ši rezidencija galėjo tapti ir įvairių pasilinksminimų centru. Trakai galėjo pateikti sceną tam tikram religiniam arba valstybės renginiui, „būti pravažiavimo punktu kelionėje per kitas sritis“²⁵⁶.

Ldk Kazimieras dažnų medžioklių metu, kaip ir jo pirmtakai, taip pat apsistodavo Alytaus ir Punios medžioklės dvaruose. Pavyzdžiui, 1473 m. sąrašė, kuriame surašytos išmokos įvairiems pareigūnams, minimas Alytaus medžioklis (*rusén. ловчий*)²⁵⁷, rūpinęsis šio medžioklės dvaro administravimu

---

²⁵⁰ Rowell C. S. Op. cit. P. 4.

²⁵¹ Ibidem.

²⁵² Klimas P. Op. cit. P. 31.

²⁵³ Petrauskas R. Valdovas ir jo karūna: neįvykusios Vytauto karūnacijos aplinkybės// Lietuvos istorijos metraštis. 2009/2. Vilnius. 2010. P. 65.

²⁵⁴ Ibidem; Długosz J. Opera omnia. T. 5. Kraków. 1869. P. 261.

²⁵⁵ Rowell C. S. Op. cit. P. 4.

²⁵⁶ Ibidem.

²⁵⁷ LM. 3 – oji Užrašymų knyga. P. 59.

bei valdovą džiuginančios pramogos organizavimu. 1441 m. privilegijoje Žemaitijai, minėtasis valdovas leido žemaičiams ir toliau medžioti tose vietose, kuriose jie buvo įpratę tai daryti, tačiau tik savo naudai pasiliko gaudymvietes, kuriose medžiojo Vytautas²⁵⁸. Tai leidžia daryti išvadas, jog Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras turėjo jam priklausančių medžioklės plotų Žemaitijoje. Taigi, galime įžvelgti tam tikrą medžioklės plotų priežiūrą Teminėtuosiuose Lietuvos regionuose. Deja, tyrimo metu nepavyko surasti šaltinio, galinčio patvirtinti, jog šis valdovas pats nors sykį medžiojo Žemaitijoje. Žymiai konkretesnių žinių randame 1442 m. Kazimiero privilegijoje, kurioje minimas Merkinės dvaras ir jam priklausančios valdos²⁵⁹. Taip pat iš įvairių didžiojo kunigaikščio nurodymų sakalininkams (*rusėn. сокольник*) ir medžiokliams paaiškėja, jog minėtajam valdovui priklausė Birštono²⁶⁰, Šerešovo, Kameneco ir Bresto²⁶¹ dvarai. J. Marošekas teigia, jog Ldk Kazimieras neabejotinai valdovo medžiojimo įpročius atitinkantį dvarą turėjo ir Knyšine, kuriame apsistodavo medžioklių metu²⁶².

Nors Kazimieras, tapęs ir Lenkijos karaliumi, daugiausia laiko praleisdavo Lenkijoje, tačiau atvykęs į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, nemažą laiko dalį skirdavo medžioklei²⁶³. Pavyzdžiui, 1475 m. pradžioje, vykdamas į Vilnių su reikalais, Kazimieras su sūnumis sustojo pamedžioti Berštuose²⁶⁴. Tai galėtų liudyti apie minėtojo valdovo silpnybę šiai pramogai. Yra žinoma, jog Lietuvos didikai siekė įtikinti Kazimierą tapti didžiuoju kunigaikščiu, pasakodami jam apie įvairius medžioklėms tinkamus žvėris, kurių knibždėte knibžda LDK giriose²⁶⁵. Dėl akivaizdaus atsidavimo medžioklės pramogoms Lenkijos kronikininkas Motiejus Miechovita Kazimierą apibūdino nuo brendimo iki pat gyvenimo pabaigos buvus

---

²⁵⁸ Ivinskis Z. Medžioklė. P. 114.

²⁵⁹ Merkinės istorijos bruožai. Sudarė Černiauskas A., Gudavičius H., Vaitkevičius V. Vilnius. 2004. P. 147.

²⁶⁰ Navickas T. Op. cit. P. 35.

²⁶¹ LM. 3 – oji Užrašymų knyga. P. 62. Nr.3.

²⁶² Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 18.

²⁶³ Petrauskas R. Nuo Vytauto iki Aleksandro Jogailaičio. P. 47.

²⁶⁴ Ivinskis Z. Medžioklė. P. 114.

²⁶⁵ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 329.

medžiotoju ir paukščių gaudytoju²⁶⁶. Ypač vaizdingai šis jo pomėgis apibūdinamas Bychovco kronikoje²⁶⁷. Bene mėgstamiausia Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero medžioklės vieta be Gardino buvo Rūdninkų giria, kurioje jam buvo įrengtas medžioklės dvaras. Pastarąjį itin tiksliai bandė apibūdinti M. Balinskis. Anot jo, Kazimieras pirmasis iš LDK valdovų pasirinko šią vietovę medžioklei dėl nedidelio atstumo iki sostinės ir pirmas ten pasistatydino dvarą savo dvariškiams ir medžiokliams²⁶⁸. Šis teiginys tampa tikėtina, jeigu atsižvelgsime į faktą, jog Rūdninkų giria buvo prie pagrindinio kelio, jungusio Vilnių ir Krokuvą. Taip pat reikia pažymėti, jog iki Kazimiero valdymo laikotarpio medžioklės dvaras Rūdninkų girioje – šaltiniuose neminimas, nors vėlesni valdovai čia ėmė lankytis itin dažnai.

Didysis Lietuvos kunigaikštis Aleksandras, priešingai nei jo tėvas, didžiausią laiko dalį rezidavo Vilniuje. Kitos dvi mėgiamos Aleksandro rezidencijos buvo Trakai ir Gardinas, kurias palikdavo prasidėjus medžioklės sezonui²⁶⁹. Ldk Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos suteikia galimybę spręsti apie valdovo keliavimo įpročius bei medžioklės dvarų reikšmę šių kelionių metu. Pavyzdžiui, Ldk Aleksandro registre pažymėta, jog 1498 m. liepos šeštą dieną valdovas buvo išvykęs į medžioklę²⁷⁰. Iš Aleksandro itinerariumo sužinome, jog valdovas tuo metu rezidavo Vilniuje²⁷¹, todėl galima spėti, jog greičiausiai medžioklė buvo rengta prie Viršupio dvaro, kuris buvo labai netoli Vilniaus. Antai 1499 m. vasario 18 d. Ldk Aleksandras iš Gardino (kuriame tuomet rezidavo) išvyko į Berštus²⁷², iš jų nuvyko į Dubičių medžioklės dvarą²⁷³, o kol pasiekė savo kelionės tikslą (Vilnių) užtruko

---

²⁶⁶ Ibidem.

²⁶⁷ Lietuvos metraštis. P. 147. „O paskui septynerius metus karalius Kazimieras gyveno Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje; mat, jis mieliau gyvendavo Didžiojoje Kunigaikštystėje, kaip Lenkijoje, nes Lietuvoje be galo puiku medžioti – daug įvairių žvėrių, kai kitose valstybėse tokių žvėrių nėra, o karalius Kazimieras medžioti labai mėgo. Paskui išvyko į Lenkiją ir, metus išbuvęs Lenkijoje, parvyko į Lietuvą, į Vilnių, Didžiosios Kunigaikštystės sostinę, ir išbuvo Vilniuje metus, o po to susirgo ir liepė pervežti jį į Gardiną, mat, labai mėgo gyventi Gardine dėl šaunių medžioklių bei visokių pramogų“.

²⁶⁸ Balinskis. M. Op. cit. P. 254.

²⁶⁹ Petrauskas R. Nuo Vytauto iki Aleksandro Jogailaičio. P. 48.

²⁷⁰ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 17.

²⁷¹ Neuman M., Pietkiewicz K. Op. cit. P. 177.

²⁷² Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 33.

²⁷³ Ibidem. P. 37.

mėnesį. R. Petrauskas pabrėžia, jog tokiam atstumui įveikti net ir su gausesne palyda, nei buvo vykstama, būtų pakakę keleto dienų²⁷⁴. Tai leidžia daryti išvadą, jog valdovas pramogavo medžiodamas. Remdamiesi minėtojo itinerariumo duomenimis, galime pastebėti, jog valdovas dažnai lankydavosi ir kituose medžioklės dvaruose, kurie pasitaikydavo jo maršrute. Dažni apsilankymai buvo Varėnos, Merkinės, Eišiškių, Kameneco, Valkininkų, Naujadvario, Rūdninkų dvaruose²⁷⁵. Pavienės medžioklės vyko prie Juodosios Ančios, Bobro upės (prie kurios medžioti vykdavo ir Ldk Vytautas²⁷⁶), Obolcų šilų²⁷⁷, tačiau palei Nemuną išsidėstę medžioklės dvarai nesulaukė tokio Aleksandro dėmesio, kaip jo pirmtakų. XVI a. senieji LDK valdovų dvarai nebuvo apleisti, tačiau dalis jų ilgainiui pateko į privačią nuosavybę. Pavyzdžiui, 1506 m. Ldk Aleksandras Alytaus dvarą padovanojo Jonui Zaberezinskiui²⁷⁸. Tiesa, galime pastebėti, jog Ldk Aleksandro pamėgti medžioklės dvarai nėra nutolę nuo jo pagrindinių rezidencijų (Vilniaus arba Gardino) ir buvo įkurti netoli pagrindinių kelių, vedančių į jas.

Apskritai svarbu atkreipti dėmesį, jog sausumos bei vandens keliai mūsų aptariamoju laikotarpiu Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio komunikacinėje erdvėje užėmė gana reikšmingą vietą. Visų pirma juos galėtume traktuoti kaip gijas, „formavusias“ ir tarpusavyje jungusias gana plačiai po LDK teritoriją išdriokusias valdovo medžioklės dvarų tinklo „akis“. Būtent kelių tinklas leido visavertiškai ir gana intensyviai funkcionuoti iš esmės šiek tiek decentralizuotai (giriose įkurtai) ūkinei struktūrai. Antai iš Ordino žvalgų atlikto kelių aprašymo matyti, kad XIV a. pab. geru buvo laikomas toks kelias, kuriame „nėra jokių užtvarų [...] [juo] galima važiuoti su vežimu“²⁷⁹. Vis dėlto svarbu pažymėti, jog tokios kokybės kelių net aptariamo laikotarpio pabaigoje (t. y. XVI a.) LDK teritorijoje nebuvo gausu, o neretai jų

---

²⁷⁴ Petrauskas R. Aleksandro Jogailaičio dvaras ir jo sąskaitų knygos. P. XX.

²⁷⁵ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 164 – 165, 169, 171, 175, 178, 180, 193, 198, 200, 205 etc.; Skibiniewska J. Dwór królowski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501–1506. Lublin. 2015. S. 105–108.

²⁷⁶ Długosz J. Opera omnia. T. 3. Kraków. 1877. S. 220–221, 283.

²⁷⁷ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 168, 187.

²⁷⁸ Totoraitis J. Op. cit. P. 58.

²⁷⁹ Lietuvos kelių aprašymai. P. 20. Nr. 34., P. 21. Nr. 36., P.27. Nr. 55 etc.

pravažumas priklausė tik nuo metų laiko. Pavyzdžiui, Georgas Braunas, savo parengtame pasaulio miestų atlase taip apibūdina kelionės per LDK teritoriją galimybes: „Visa Lietuva yra apsupta pelkių ir didelių miškų, o žiemą, užšalus pelkėms bei ežerams ir pasnigus, keliai pasidaro tinkami, ne išmalti ir išvažinėti, bet tokie, kokius padaro minėtas metų laikas.“²⁸⁰.

Žiema pasiūlydavo ir kitų (žymiai komfortiškesnių) keliavimo galimybių. Užšalus upėms jomis neretai buvo naudojamos kaip keliais. Antai yra žinoma, kad Sigismundas Herberšteinas²⁸¹ ar Venecijos ambasadorius Ambrozijus Kontarinis²⁸², XVI a. vykę per LDK teritoriją, naudojami būtent tokiais „ledo keliais“. Itin svarbu atkreipti dėmesį, jog dauguma LDK valdovo medžioklės dvarų taip pat driekėsi palei didžiąsias upes nuo Neries vidurupio palei Nemuną²⁸³. Taigi, neabejotinai Lietuvos didysis kunigaikštis su savo palyda į medžiokles galėjo vykti ir tokiu būdu. Būtent nuo metų laiko ir pasirinkto kelio kokybės priklausė Lietuvos didžiojo kunigaikščio bei jo svitos kelionės trukmė ir patogumas²⁸⁴. Taip pat keliai buvo gyvybiškai svarbūs ir didžiojo kunigaikščio medžioklių organizavimo procese (t. y. perduodant įsakus valdovo medžioklės dvarus administravusiems pareigūnams, gabenant šiai pramogai reikalingą mantą ar realizuojant medžioklės laimikį).

Žinoma, svarbu pažymėti, jog dažniausiai LDK medžioklės dvarai buvo steigiami šalia svarbiausios reikšmės kelių, o ne atvirkščiai, tačiau negalime atmesti prielaidos, jog neretai vieno ar kito kelio kokybė, LDK valdovo migracijos juo dažnumas nebuvo įtakotas šalia įkurto medžioklės dvaro faktoriaus. Antai Birštono medžioklės dvaras buvo greta vieno iš kelių, vedusių per Stakliškes Trakų ir Vilniaus link²⁸⁵, Knyšino girios girininkai – varovai (*rusėn. осочник*) 1559 m. atliktos girių revizijos metu tvirtino, kad valdovui

---

²⁸⁰ Krašto aprašymai Lietuvos žemėlapiuose. P. 80.

²⁸¹ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 721.

²⁸² Venecijos Ambasadoriaus Ambrozijo Kontarinio lankymasis Lietuvoje. P. 54.

²⁸³ Klimas P. Op. cit. P. 32.; Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 27.; Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie. S. 113 – 114.

²⁸⁴ Mikalojus Husovianas. Op. cit. P. 129.

²⁸⁵ Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 27.

priklausančios varos yra prie kelio, vedančio į Vilnių etc.²⁸⁶. Taigi, galime daryti prielaidą, jog LDK valdovo medžioklės dvarų išsidėstymas jei ir neįtakuoja kelių atsiradimo, tai tikrai prisidėjo prie jų gyvybingumo. Tai liudija minėtos revizijos metu Perlamo girios girininkų – varovų tvirtinimas, jog per šią girią einantis kelias yra išlikęs dar nuo Ldk Vytauto laikų²⁸⁷.

Lietuvos didžiajam kunigaikščiui sumanius papramogauti, keliais buvo vykstama į pasirinktą medžioklės dvarą, o pasikeitus valdovo įnoriams, su visu dvaru ir gausia palyda persikeliama į kitą Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio objektą. Žinoma, tokie „persikraustymai“ ar „klajojimas po dvarus“ tik iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti spontaniškas veiksmas, tačiau šaltiniuose yra išlikę informacijos, kad panašioms išvykoms buvo atsakingai ruošiamasi²⁸⁸.

Mūsų aptariamuoju laikotarpiu keliai jungė daugmaž apie 10 – 20 km vienas nuo kito nutolusius LDK valdovo medžioklės dvarus²⁸⁹. Tiesa, dėl amžininkų įpročio geografinę padėtį matuoti myliomis²⁹⁰ arba kelionėje trunkančiu laiku, konkrečių duomenų apie atstumus, skyrusius LDK valdovo medžioklės dvarus, beveik neturime. Vienas pirmųjų savo atsiminimuose šiuos atstumus myliomis paminėjo Žiliberas de Lanua, tačiau dėl jo nurodytų skaičių ir įvardytų didžiojo kunigaikščio dvarų pavadinimų istoriografijoje diskutuojama iki šiol²⁹¹. Panaši tendencija atstumus matuoti myliomis išliko ir XVI a. pab. Antai Jurgis Radvila savo kelionės į Italiją dienoraštyje pažymi, jog jis 1575 m. spalio 11 d. apsistojęs valdovo medžioklės dvare Rūdninkuose, kuris nuo Būdiškių [netoli Žiežmarių] yra nutolęs per penkias mylias, o spalio 12 d. išvykęs į LDK valdovo miestelį Eišiškes, esančias už keturių mylių nuo

---

²⁸⁶ Ревизия пущь. С. 223 – 225.

²⁸⁷ Ibidem. С. 244 – 247.

²⁸⁸ LM 7 – oji Viešųjų reikalų knyga. Knyga Nr. 564. P. 115. Nr. 115.; Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Sudarė Antanavičius D., Narbutas S. Knyga 1. Vilnius. 2009. P. 15, 25, 49, 69, 157 etc.; Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej 1559 – 1572. Opracowała Kaniewska I. Kraków. 1997. S. 154. Nr. 207., S. 160. Nr. 220., S. 161. Nr. 223., S. 169. Nr. 239, 240., S. 176. Nr. 258., S. 189. Nr. 287., S. 192. Nr. 292., S. 205. Nr. 311 etc.

²⁸⁹ Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 27.

²⁹⁰ XV – XVI a. mylia prilygsta maždaug 5 km, o Kolupailos S. duomenimis – 3, 08 km, vid. 4 km.; Žr. Žemaitis V. Op. cit. P. 123.

²⁹¹ Klimas P. Op. cit. P. 32 – 33.; Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 29.

Rūdninkų²⁹². Šaltinyje minimi ir kiti atstumai, skyrę Lietuvos didžiojo kunigaikščio pamėgtas medžioklės vietas: nuo Eišiškių iki Rodūnios – trys mylios, nuo Rodūnios iki Vosyliškių – penkios mylios, nuo Mastų iki Valkavysko – penkios mylios, nuo Parčevo iki Naujadvario – keturios mylios, nuo Naujadvario iki Šerešovo – trys mylios²⁹³.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog tokie įrašai (apie kilmingųjų nakvynes didžiojo kunigaikščio medžioklės dvaruose) neturėtų stebinti, kadangi bajorų luomo teises įtvirtinusio Pirmojo Lietuvos Statuto I sk. 26 straipsniu keliaujantiems bajorams buvo leista apsistoti LDK valdovo medžioklės dvaruose, tačiau su išlyga, kad jokia žala Lietuvos didžiojo kunigaikščio gaudymvietėms nebus daroma²⁹⁴. Tokią nuostatą (beje, panaikintą Trečiuoju Lietuvos Statutu) galėtume paaikškinti to meto pavyzdinio valdovo samprata, kuri suvereną įpareigojo suteikti globą per jo valdas vykstantiems kilmingiesiems. Vienas iš tokių būdų pademonstruoti valdovišką malonę ir buvo nakvynės suteikimas. Keliautojams vykstant per atokias, negyvenamas vietas, prie kelių tankiose giriose įkurti LDK valdovo medžioklės dvarai ar šėtros (*rusén. uamep, lenk. szaterna*), būdos (*rusén. бѣда*) (daugiau priskiriamos miškų ūkiui)²⁹⁵ buvo tinkama vieta prisiglausti nuo nakties tamsos, blogo oro ar pavojų, tykančių kelyje. Minėta teise neretai naudojosi po LDK keliaavę pasiuntiniai. Antai minėtas Ambrozijus Kontarinis mini, jog keliaudamas dažniausiai nakvodavo miškuose, kartais apsistodamas mažose trobelėse²⁹⁶. Pastarosios, greičiausiai, ir buvo smulkesnieji didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio vienetai. PLS IX sk. 12 straipsnis numatė 3 rublių grašių baudą už šėtros vagystę²⁹⁷.

XVI a. humanizmo dvasia įnešė gana žymių pokyčių į LDK valdovo medžioklei keliamų uždavinių sampratą, o teigiamos didžiojo kunigaikščio ir jo dvariškių emocijos bei pasitenkinimas tapo organizuojamų medžioklių

---

²⁹² Jurgis Radvila. Op. cit. P. 31.

²⁹³ Ibidem. P. 31 – 32.

²⁹⁴ PLS (1529 m.). P. 137.

²⁹⁵ LM 4 – oji TBK. P. 307. Nr. 356., P. 397. Nr. 490., P. 402. Nr. 506 etc.

²⁹⁶ Venecijos Ambasadoriaus Ambrozijo Kontarinio lankymasis Lietuvoje. P. 54.

²⁹⁷ PLS (1529 m.). P. 227.

siekiamybe. Senieji Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarai buvo nuolat rekonstruojami ir plečiami pagal kintančius poreikius, o plečiantis LDK valdovo dvaro socialiniam gyvenimui bei didėjant palydos skaičiui šios pramogos metu, platiems didžiojo kunigaikščio užmojams reprezentuoti bei išskirtiniams poreikiams patenkinti ar pajvairinti buvo ieškoma naujų medžioklės vietų, ten įsteigiant naujus medžioklės dvarus.

Antai Žygimantas Senasis, po savo brolio Ldk Aleksandro mirties tapęs LDK valdovu, taip pat mėgo pramogauti medžiodamas. Alytaus giriose, Krikštonyse, Žygimantas Senasis pasistatė naują medžioklės dvarą²⁹⁸, kadangi senasis buvo atiduotas į privačias rankas. Vienas iš mėgstamiausių Žygimanto Senojo medžioklės dvarų buvo Rūdninkuose²⁹⁹, tačiau jis lankydavosi ir kituose LDK teritorijoje esančiuose dvaruose. Pavyzdžiui, 1515 m. sausio 8 d. pakeliui į Gardiną, lankėsi Merkinėje³⁰⁰ ir ten užtruko medžiodamas. XVI a. pradžioje palei Nemuną išsidėstę Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarai: Gardino, Punios³⁰¹, Perlamo, Birštono (iki 1518 m.), Darsūniškio (iki 1524 m.), Rumšiškių, Kauno³⁰², Varėnos³⁰³ giriose sulaukdavo valdovo apsilankymų. Tiesa, Žygimantas Senasis daugiausia savo laiko praleisdavo Lenkijoje, todėl žymesni LDK valdovo medžioklės ūkio pokyčiai turėtų būti siejami su jo sūnaus Žygimanto Augusto valdymo laikotarpiu ir jo aistra medžioklei.

Šio valdovo rengtos medžioklės buvo dažnesnės ir užtrukdavo ilgiau, nei kitų Lietuvos didžiųjų kunigaikščių. Pavyzdžiui, 1543 m. viena iš medžioklių Gardine užtruko maždaug pusę mėnesio: nuo rugsėjo 16 d. iki spalio 2 d.³⁰⁴. Žygimantas Augustas kelionių metu taip pat sustodavo pasimėgauti medžioklės malonumais. Antai 1544 m., vykdamas į Vilnių, sausio 11 – 25 d. lankėsi Šešupės medžioklės dvare, o vasario 2 – 16 d. Valkavysko ir Berštų

---

²⁹⁸ Ivinskis Z. Medžioklė. P. 114.

²⁹⁹ LM. 8 – oji TBK. P. 174. Nr. 368; P. 177. Nr. 375 etc.

³⁰⁰ Merkinės istorijos bruožai. P. 152.

³⁰¹ Totoraitis J. Op. cit. P. 31.

³⁰² Žemaitis V. Op. cit. P.119 –171.

³⁰³ Gąsiorowski A. Op. cit. S. 26, 259.

³⁰⁴ Kolankowski L. Op. cit. P. 390.

medžioklės dvaruose³⁰⁵. Galime pastebėti šio valdovo „prisirišimą“ prie kelių medžioklės dvarų. Rūdninkų ir Berštų medžioklės dvarai tapo vienais iš valdovo mėgstamiausių³⁰⁶, tačiau gana dažni apsilankymai buvo ir Varėnos, Eišiškių bei Valkininkų dvaruose. Pavyzdžiui, 1545 m. rugsėjo 5 d. Ldk lankėsi Rūdninkuose, tuomet nuvyko į Valkininkus, o iš jų – rugsėjo 11 d. į Varėną³⁰⁷. Galime pastebėti, jog pasirinkti medžioklės dvarai yra palyginti arti LDK sostinės ir, esant reikalui, valdovas galėjo per keletą dienų grįžti į Vilnių, kadangi nepaisant amžininkų išsakomų priekaištų dėl pernelyg didelio šio valdovo atsidavimo medžioklei³⁰⁸, Žygimantas Augustas neapleisdavo ir valstybės reikalų. Visa eilė valdovo raštų, išduotų pamėgtuose medžioklės dvaruose³⁰⁹, liudija, jog net ir vadovaudamasis hedonistinio gyvenimo idealais Žygimantas Augustas neliko abejingas savo valdoviškai pareigai kaip, beje, ir jo pirmtakai³¹⁰. Valdovas buvdamas medžioklėse, ne sykį sprendė įvairaus pobūdžio bylas³¹¹, o 1534 m. Rūdninkuose išduotas raštas reguliavo net tokios svarbos, kaip karinės tarnybos ir pasirengimo šalies gynybai, klausimus³¹². Antai, 1544 m. gegužės 8 d. valdovas svarstė bylas, būdamas Rūdninkuose³¹³, o tų pačių metų rugsėjo mėnesį medžioklių Varėnoje metu³¹⁴.

Galbūt, reali medžioklės teikiama nauda XVI a. tebebuvo LDK valdovo regimybė, paskatinusi neatsisakyti ankstesnės medžioklės tradicijos (t. y. pajungti pramogos teikiamą pridėtinį produktą valstybės reikmėms). Tokią prielaidą leidžia daryti „tuščio išdo“ problema (kylanti iš to meto samdytos kariuomenės brangumo), su kuria nuolat susidurdavo minėtas valdovas,

---

³⁰⁵ Ibidem.

³⁰⁶ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 7, 15, 25, 27, 29, 35, 49, 69, 73, 99 etc.

³⁰⁷ Ibidem. P. 35, 49.

³⁰⁸ Valentino Saurmano laišakai. P. 67. Laiškas Nr. 10.; P. 143. Laiškas Nr. 21.

³⁰⁹ LM 7 – oji Viešųjų reikalų knyga. Knyga Nr. 564. P. 63. Nr. 43, 44, 45., P. 83. Nr. 74.; LM 37 – oji Užrašymų knyga. Knyga Nr. 37. P. 146. Nr. 54., P. 147. Nr. 55., P. 148. Nr. 57., P. 161. Nr. 76., P. 284. Nr. 27., P. 292. Nr. 276., P. 306. Nr. 292 etc.

³¹⁰ LM 9 – oji Užrašymų knyga. P. 73. Nr. 2., P. 308. Nr. 556, 557., P. 380. Nr. 708, 709 etc.

³¹¹ Ibidem.

³¹² LM 8 – oji TBK. P. 174 – 175. Nr. 368.

³¹³ LM. 34 – oji TBK. P. 20. Nr. 2, P. 21. Nr. 3.

³¹⁴ Ibidem. P. 49. Nr. 35, P. 50. Nr. 36, P. 52. Nr. 37.

stengdamasis susidoroti su naujais iššūkiais Rytų Europoje³¹⁵. Būtent pastarasis faktorius ir siekis padidinti LDK valdovo išdo pajamas 1558 m. gruodžio mėnesio seime Piotrkove³¹⁶ paskatino Žygimantą Augustą pavesti atlikti jo valdomų girių ir medžioklės dvarų reviziją bei numatyti medžioklės ūkio plėtros galimybes, siekiant gauti iš to kiek galima daugiau pajamų: tiek materialinių, tiek LDK valdovo medžioklių atveju – emocinių, kadangi naujai įkurti medžioklės dvarai, be abejo, turėjo būti pritaikyti ir valdovo pramoginei medžioklei³¹⁷. Rūpintis medžioklės dvarų prabanga bei plėtra skatino ir to meto bendraeuropinė tendencija. Antai XVI a. LDK kaimynystėje Prūsijos hercogas Albrechtas (medžiojęs iki pat senatvės, dresavęs medžioklinius paukščius bei auginęs medžioklei skirtus žirgus) itin uoliai rūpinęsis savo medžioklės ūkio priežiūra³¹⁸, netiesiogiai skatino nenusileisti šioje srityje ir Jogailaičius.

1559 m. valdovo įsakymu Grigaliaus Grinkavičiaus Valavičiaus atliktas girių surašymas reikalauja įdėmesnio žvilgsnio, kadangi pastarasis šaltinis į LDK valdovo medžioklės ūkio plėtros tyrimą įneša neaiškumų. Minėtoje LDK valdovo girių revizijoje Lietuvos didžiajam kunigaikščiui priklausančių dvarų įvardijama vos keturiolika: Lašišinės, Kaladežino, Tykocino, Gardino, Naujadvario, Alytaus, Nemunaičio, Metelių, Simno, Birštono, Seivų, Stabingio, Vygrių, Skirsnemunės³¹⁹ bei Pinsko pilis³²⁰ su greta jos esančiomis varomis ir gaudymvietėmis, kai tuo tarpu jau XIV a. pab., kaip sakyta, žinoma mažiausiai aštuoniolika LDK valdovui priklaususių medžioklės dvarų. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog tik aštuoni iš įvardytų dvarų funkcionavo kaip Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio vienetai, tenkinę valdovo poreikius šios pramogos metu (t. y. Lašišinės, Kaladežino, Tykocino, Gardino,

---

³¹⁵ Kiaupienė J. Įvadas // Valentino Saurmano laišakai imperatoriui Ferdinandui I iš Žygimanto Augusto Vilniaus dvaro (1561 – 1562). Parengė Antanavičius D., Gerulaitienė V. Vilnius. 2009. P. X.

³¹⁶ Žemaitis V. Op. cit. P. 37.

³¹⁷ Ревизия пущъ. С. 192 – 193.

³¹⁸ Ivinskis Z. Medžioklė. P. 114.

³¹⁹ Ревизия пущъ. С. 213 – 215, 219 – 231, 238 – 240, 244 – 247, 249 – 251.

³²⁰ Ibidem. С. 203.

Naujadvario, Birštono ir Vygrių³²¹). Nepavyko rasti įrodymų, kad likę dvarai, paminėti girių revizijoje, nors kartą atliko medžioklės dvarų funkcijas.

Suabejoti šio šaltinio išbaigtumu skatina ir kitos priežastys. Visų pirma tokio pobūdžio dokumentą galėtume traktuoti kaip „paruošiamąjį“, kadangi savo parengimo principu jis primena dvaro, pilies ar kitokio turto inventorių³²² ir, nors nurodydamas daugelio girių plotus bei aprašydamas jų ribas Grigalius Grinkavičius Valavičius gana smulkiai įvardija miestelių, kaimų, dvarų, miškų, laukų, upių, ežerų pavadinimus, valdovo gaudymvietėms daromą žalą ar jas prižiūrėjusių girininkų – varovų vardus, dokumentas nėra nuoseklus. Visų pirma, revizijoje aprašyta tik 41 giria, todėl joje pateikiami duomenys nėra galutiniai. Itin Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pamėgti ir dažnai lankomi medžioklės dvarai – tokie kaip Rūdninkų ar Eišiškių – aptariamoje girių revizijoje liko nepaminti, nors iš kitų to meto šaltinių žinome juos tikrai egzistavus. Pavyzdžiui, revizijoje tik lakoniškai aptariama Belovežo giria, kuri visais laikais buvo itin svarbi LDK valdovo medžioklių vieta, tačiau apie medžioklės dvarą šaltinyje net neužsimenama, nors 1546 m. Belovežo girioje esantis didžiojo kunigaikščio dvaras su žvėrynu tapo Žygimanto Augusto mėgstamiausia pramogavimo vieta. Čia valdovas sausio ir vasario mėnesiais lankėsi ir medžiojo net penkis kartus³²³. Vykdamas į Gardiną, Žygimantas Augustas neretai sustodavo pamedžioti Merkinėje, pavyzdžiui, 1547 m. čia užtruko visą savaitę³²⁴. Medžioklės taip pat buvo rengiamos Kaniavos³²⁵, Vygrių³²⁶ ir Viršupio dvaruose. Pastarasis, su greta jo buvusiu žvėrynu, pavaizduotas 1576 m. Vilniaus miesto plane³²⁷.

Žygimantui Augustui ypač reikšmingas buvo Palenkės Knyšino medžioklės dvaras. Pirmą sykį jis čia apsilankė dar 1543 m. rugsėjo 16 d.,

---

³²¹ Žr. 6, 7 priedus.

³²² Ivinskis Z. Grigaliaus Valavičiaus „Girių revizija“. P. 32.

³²³ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 45, 49, 51.

³²⁴ Ibidem. P. 67.

³²⁵ LM 37 – oji TBK. P. 105. Nr. 84.

³²⁶ Kolankowski L. Op. cit. S. 391.

³²⁷ Iš medžioklės ir žūklės istorijos. P. 23.

vykdamas iš medžioklės Gardine³²⁸. Per savo valdymo laikotarpį, Žygimantas Augustas Knyšine lankėsi dvidešimt vieną kartą ir praleido čia 499 dienas³²⁹. Dėl šios priežasties minėtojo dvaro struktūra buvo itin išplėtotą ir pritaikyta rafinuotam Žygimanto Augusto skoniui. Ne tokį mėgstamą ir ne tokį prabangų, kaip Knyšino, tačiau gana svarbų dvarą Žygimantas Augustas turėjo ir Tykocine³³⁰, kuris buvo netoli minėtos rezidencijos.

XVI a. viduryje ir antrojoje pusėje Ldk medžioklės dvarai neprarado savo reikšmės. Priešingai, galime įžvelgti kai kurių iš jų plėtrą. Tačiau taip pat svarbu atkreipti dėmesį, jog nuo XVI a. vidurio ėmė menkti Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarams priklausančių girių plotai³³¹. Šį mažėjimą galėjo įtakoti paspartėję girių kolonizacijos procesai, itin suaktyvėję po 1557 m. Valakų reformos.

Po paskutiniojo Jogailaičio Žygimanto Augusto mirties, elekciniai valdovai buvo labiau suvaržyti įsipareigojimų valstybei. Permainos valstybės gyvenime turėjo įtakos ir LDK valdovo nuosavybei, kurios dalimi galime laikyti aptariamuosius medžioklės dvarus. Reikia manyti, jog XVI a. antrojoje pusėje į Henriko Valua rankas pateko visi iki jo valdymo pradžios Jogailaičiams priklausę medžioklės dvarai, tačiau, reikia pabrėžti, jog tikslesnių duomenų apie trumpo Henriko Valua valdymo laikotarpį ir jo metu rengtas didžiojo kunigaikščio medžioklės neturime.

Apie Stepono Batoro pramogines medžiokles galime spręsti pagal jo rezidavimo vietas, kurios neretai sutampa arba yra visai šalia LDK valdovo medžioklės dvarų. Steponas Batoras daugiausiai laiko praleido Breste³³², Gardine³³³. Lietuvos didžiojo kunigaikščio rūpinimasis Merkinės, Perlamo, Varėnos, Naujadvario bei Perštūnio³³⁴ medžioklės dvarų administravimu

---

³²⁸ Kolankowski L. Op. cit. S. 390.

³²⁹ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 190.

³³⁰ Cynarskis S. Op. cit. P. 88; Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 359, 361.

³³¹ Rukuiža A. Lietuvos miškai ir jų likimas. USA. 1963. P. 38.

³³² Метрыка Великога Княства Литовскага. Книга записей 70. С. 79. № 16. С. 80. № 17. С. 76. № 12.

³³³ LM. Knyga Nr. 594. P. 13, 17;

³³⁴ Ibidem. P. 219, 220, 221.

leidžia daryti išvadas, jog minėtieji dvarai tebe priklausė LDK valdovui. Remdamiesi 1641 m. karališkųjų girių ordinacija, ir vertindami ją retrospektyviai, galime daryti išvadą, jog minėtoje ordinacijoje surašyti Alytaus, Rūdninkų, Valkininkų, Perlojos, Belovežo, Kameneco, Knyšino, Berštų, Dubičių³³⁵ medžioklės dvarai, XVII a. pradžioje priklausę LDK valdovui, pastarajam priklausė ir XVI a. antrojoje pusėje bei pabaigoje. Kaip ir daugelio kitų LDK valdovų, Stepono Batoro ir Žygimanto Vazos valdymo laikotarpiu, Belovežo giria bei joje esantis Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvaras neprarado savo ankstesnės reikšmės, rengiant pramogines LDK valdovo medžiokles. Ten minėtieji valdovai lankydavosi itin dažnai³³⁶.

Taigi, LDK valdovui priklausiusių medžioklės dvarų tinklas, pradėjęs formuotis dar XIII a., aiškesnius kontūrus įgijo XIV a. viduryje, o mūsų aptariamuoju laikotarpiu palaipsniui buvo plečiamas. Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės aptarnavęs medžioklės dvarų tinklas buvo sąlyginai tankus³³⁷, papildytas smulkesniųjų medžioklės ūkio vienetų. Tokia medžioklės ūkio struktūra leido visapusiškai pasirūpinti LDK valdovo pramoginėmis medžioklėmis bei patenkinti išskirtinius šiai pramogai keliamus uždavinius.

Aptarus LDK valdovo medžioklės dvarų lokalizaciją, verta pažvelgti ir į tai, kaip gi atrodė patys objektai, kuriuose tiek daug savo laiko praleisdavo Lietuvos didysis kunigaikštis. Žinoma, svarbu atkreipti dėmesį, jog šaltiniai šiuo požiūriu (ypač aptariamojo laikotarpio pradžioje) dar „tylesni“ ir nenoriai atskleidžia valdovo ir jo dvariškių kasdienybės smulkmenas medžioklių metu. Nors šiame tyrime į medžioklės dvarų sąrašą įtraukėme ir dalį pilių bei nuolatinių valdovų rezidencijų, į pastarųjų vaizdinį nesigilinsime, kadangi tai jau kitų išsamių tyrimų objektas, kuris pernelyg nutolintų mus nuo aptarimos temos. Mums svarbiausia yra išryškinti XV ir XVI a. specialių medžioklės

---

³³⁵ Ординация королевских пуць в лесничествах бывшего Великого Княжества Литовского: составленная по инструкции короля Владислава IV-го комиссарями Виленским каноником и королевским секретарем Петром Далматом Исайковским и Упитским маршалком Христофором Белозором в 1641-м году. Подгот. Якобъ Федоровичъ Головацкий. Вильна. 1871. С. 106, 110, 113, 119, 126, 131, 140, 154, 169, 210, 226.

³³⁶ Hedemann O. Dawne puszcze i wody. Wilno. 1934. S. 112; Gloger Z. Łowy. S. 168.

³³⁷ Žr. 7 priedą.

dvarų skirtumus ir pažvelgti, kaip epochų kaitoje funkcionalumas evoliucionavo prabangos link, veikiamas to meto kilmingųjų savimonės ir savireprezentacijos pokyčių.

Iš Ldk Vytauto korespondencijos sužinome, kad šio valdovo medžioklės dvarai buvo mediniai ir juose apsistodavo visa Lietuvos didžiojo kunigaikščio palyda³³⁸, tad galima teigti, jog nuo XIV a. vidurio pastebimame Lietuvos medinių pilių nykimo proceso kontekste (dėl tokių pilių gynybinio silpnumo)³³⁹, mediniai medžioklės dvarai galėtų byloti apie savo pramoginę paskirtį, kadangi medinius dvarus buvo galima be gailės apleisti, o jų statyba nereikalavo didelių sąnaudų. Žilibero de Lanua prisiminimai taip pat patvirtina teiginį, kad LDK valdovo dvarai XV a. pr. nebuvo mūriniai. Šis keliautojas pažymi, jog Poseur pilis [Punia] „yra labai didelė ir labai stipri, pastatyta iš medžio ir žemių“³⁴⁰.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog amžininkas akcentuoja pilies dydį. Tai leidžia daryti prielaidą, jog Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklių metu su juo kartu vykstanti palyda apsigyvendavo greta valdovo, o didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarą sudarė pastatų kompleksas, susidedantis iš pastatų, skirtų valdovui ir jo žmonai, o taip pat pastatų, skirtų didžiojo kunigaikščio medžiokliams bei dvariškiams³⁴¹. Žinoma, viena svarbiausių dvaro sudėtinių dalių buvo arklidės³⁴². Galima teigti, jog bene pagrindinės medžioklės dvarų funkcijos šiuo laikotarpiu buvo garantuoti pastogė ir puotavimo vietą į medžioklę atvykusiam didžiajam kunigaikščiui bei jo dvarui ir patenkinti ūkinės medžioklės organizavimo reikmes. Antai medžioklės dvarų architektūrai būdingi dideli rūšiai, kuriuose buvo talpinamos statinės su medžioklės laimikiu ar kiti medžioklės trofėjai, o pagrindinės menės gausiai

---

³³⁸ CEV. P. 918 – 919.

³³⁹ Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 29.

³⁴⁰ Dvi Žilibero de Lanua kelionės į Lietuvą // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988. P. 51.

³⁴¹ Balinskis M. Op. cit. P. 255; Maroszek J. Op. cit. S. 211, 225.

³⁴² Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. XIX.

dekoruotos medžioklės trofėjais³⁴³. Medžioklės dvarai, net kai juose valdovo nebuvo, demonstravo suvereno išskirtinę padėtį kilmingųjų pasaulyje.

Daryti prielaidas apie kokybinį LDK valdovo medžioklės dvarų pagerėjimą leidžia archeologų tyrinėjimai. Priešingai, nei Ldk Vytauto laikais, XV a. II p. – XVI a. pr. kultūriniuose sluoksniuose rasta mūro statybos likučių³⁴⁴. Tačiau XVI a. šaltiniai liudija LDK valdovo medžioklės dvarus ir tada dar buvus iš medžio. Antai itin mėgiamo Žygimanto Augusto dvaro pastatus Viršupyje, valdovo įkurto už pusės mylios nuo Vilnelės, XVI a. pabaigoje Georgo Brauno pasaulio miestų atlasas teigia esant „medinius, skirtus tam, kad [Žygimantas Augustas] galėtų pabėgti nuo miesto rūpesčių ir pailsėti“³⁴⁵. Ši žinutė skatintų daryti išvadą, jog archeologinių tyrimų metu rasti mūro likučiai veikiausiai galėtų būti mūrinių medžioklės dvarų cokolių liekanos, ant kurių ir buvo statomi mediniai pastatai. Tačiau tokia prielaida pasitvirtintų tik dalies LDK valdovui priklausiusių medžioklės dvarų atžvilgiu (ypač tų, kuriuose XVI a. valdovas medžioklių metu apsistodavo rečiau), bet tik ne svarbiausių medžioklės dvarų kontekste, kadangi akivaizdžių mūro statybos liekanų aptikta Punioje³⁴⁶, Rūdninkuose³⁴⁷.

Įsigilinus į minėto pasaulio miestų atlaso sudarymo aplinkybes, tyrėjo žvilgsniui atsiskleidžia visai kita istorinė regimybė, liudijanti, kaip keli metai istorijos tėkmėje gali pakeisti galutines tyrimo išvadas ar net suklaidinti. Taigi svarbu atkreipti dėmesį, jog pirmoji minėto atlaso knyga pasirodė tik 1572 m. Kelne, o jos parengimas, be abejo, turėjo užtrukti keletą metų, taigi, kol pasirodė minėtas leidinys, Žygimantas Augustas spėjo užsakyti Viršupio medžioklės dvaro rekonstrukciją, kuri minėtą dvarą pavertė renesanso architektūros pavyzdžiu, į LDK atvykstantiems svečiams demonstruojančiu gerą Lietuvos didžiojo kunigaikščio skonį bei gebėjimą atliepti to meto Vakarų Europoje vykstančius pokyčius architektūroje. Įdomu tai, kad šioje vietoje

---

³⁴³ Żuchowski T. J. Op. cit. S. 322.

³⁴⁴ Volkaitė – Kulikauskienė R. Op. cit. P. 47.

³⁴⁵ Krašto aprašymai Lietuvos žemėlapiuose. P. 79.

³⁴⁶ Volkaitė – Kulikauskienė R. Op. cit. P. 47.

³⁴⁷ Balinskis M. Op. cit. P. 255.

sumaištis įneša XVII a. Lenkijos ir LDK aprašymas, kuriame taip pat teigiama, kad Viršupio medžioklės dvaras yra visas iš medžio³⁴⁸. Tiesa, paanalizavus šaltinį krinta į akis faktas, jo pastarojo šaltinio autorius labai dažnai remiasi Georgo Brauno pasaulio miestų atlase pateikiama informacija.

Yra žinoma, kad (teritorijoje, kurioje dabar įsikūręs Vilniaus Antakalnio rajonas³⁴⁹) 1566 m. Viršupio medžioklės dvaro rekonstrukcijos metu statyboms vadovavo Jobas Bretfus, perstąs ir kitas itin reikšmingas Žygimanto Augusto medžioklės rezidencijas Knyšine ir už 14 km nuo jo nutolusiame Tykocine³⁵⁰. Minėtiems medžioklės dvarams (šiuo atveju ilgainiui „išaugusiems“ iki itin valdovo mėgstamų rezidencijų) bendra tai, kad jų monumentalumas pagal renesanso architektūros kanonus buvo pabrėžtas tvenkinių gausa ir apsauginiu vandens grioviu, kurio paviršiuje lyg veidrodyje atsispindintis reginys sustiprindavo stebinčiojo įspūdį apie dvaro ištaigingumą³⁵¹. Antai minėtos rekonstrukcijos Viršupio medžioklės dvaro teritorijoje metu užtvenkinti net 28 prūdai, sutvarkyta parko teritorija³⁵². Toks papildomų lėšų investavimas į medžioklės dvaro aplinką liudija apie gilesnius mentalinius pokyčius, o visas medžioklės dvaras tapo savotiška rekreacine erdve (visiškai nebūdinga vėlyviesiems viduramžiams), aptarnavusia ne tik utilitarinius didžiojo kunigaikščio medžioklės poreikius, bet ir kėlusia estetinį pasigėrėjimą. XIX a. H. A. Kirkoras atsiminimuose rašoma, kad plaukiant Nerimi vis dar matyti mūriniai Viršupio dvaro likučiai³⁵³.

XVI a. LDK valdovo medžioklės dvarą, kaip ir XV a., sudarė pastatų kompleksas, susitelkęs ties stačiakampio formos kiemu³⁵⁴. Centre stovintis 2 – 3 aukštų pastatas buvo skirtas valdovui ir jo žmonai apsistoti, o aplink jį esantys namai (jų skaičius priklausė nuo konkretaus dvaro) buvo skirti didžiojo

---

³⁴⁸ Neue Beschreibung des Koenigreichs Polen und Lithauen. Ulm. 1663. P. 198–199.

³⁴⁹ Kirkoras H. A., Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes. Vilnius. Mintis. 2012. P. 10.

³⁵⁰ Lietuvos pilys. Parengė Jurginis J. Vilnius. Mintis. 1971. P. 30.; Cynarskis S. Op. cit. P. 88.; Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. P. 161. Nr. 223.

³⁵¹ Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie. S. 115 – 117.; Išsamiau žr. Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 187 – 194, 199 – 226 etc.

³⁵² Lietuvos pilys. P. 30.

³⁵³ Kirkoras H. A., Op. cit. P. 10–12

³⁵⁴ Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie. S. 116.

kunigaikščio pareigūnams, organizavusiems bei dalyvavusiems LDK valdovo medžioklėse, taip pat valdovo svečiams³⁵⁵. Pastarieji tarpusavyje buvo sujungti arkadiniais prieangiais, per kuriuos Lietuvos didysis kunigaikštis bendravo su kaimyniniuose pastatuose apsistojusiais dvariškiais³⁵⁶. Panašiai pavaizduotus medžioklės dvarus matome ir vienalaikiuose taikomosios dailės pavyzdžiuose. Antai XVI a. gobelenuose vaizduojami medžioklės dvarai savo išvaizda atitinka inventorių duomenis³⁵⁷.

Kiek atokiau nuo medžioklės dvaro telkėsi ūkiniai pastatai, aptarnavę LDK valdovo medžioklės ūkio poreikius (t. y. arklidės, virtuvė etc.)³⁵⁸. Svarbu atkreipti dėmesį, jog, be abejo, XVI a. valdovo buojimas tokiuose prabangiai įrengtuose dvaruose jau niekuo nesiskyrė nuo gyvenimo nuolatinėse rezidencijose, o kai kuriais atžvilgiais netgi pranoko pastarąsias³⁵⁹, kadangi galėjo suteikti malonumą medžioti. Yra žinoma, jog LDK valdovo medžioklės dvarai (kaip ir nuolatinės rezidencijos) turėjo dideles reprezentacines sales, išklotas spalvota glazūra dengtomis plytelėmis, atskirus valdovui ir jo žmonai skirtus laisvalaikio kambarius, miegamuosius, kuriuos puošė spalvingi gobelenai, ažuoliniai baldai etc³⁶⁰. Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarams tampant vis prabangesniais, ėmė nykti ir taip itin sunkiai apčiuopiami skirtumai tarp nuolatinų valdovo rezidencijų bei medžioklės dvarų, o mūsų aptariamo laikotarpio pabaigoje jų esmine skirtimi išliko tik medžioklės aptarnavimo funkcijų teikimas.

---

³⁵⁵ Maroszek J. *Pogranicze Litwy i Korony*. S. 210 – 211.

³⁵⁶ *Ogrody królewskie w Wilnie*. S. 118.

³⁵⁷ Vavelis Vilniuje. P. 106.; Jedzinskaitė – Kuzinienė I. *Op. cit.* P. 51.; *On the art of Hunting*. P. 5, 7, 13 – 14, 16.; Franses S. *Op. cit.* P. 31.

³⁵⁸ *Ogrody królewskie w Wilnie*. S. 118.

³⁵⁹ Išsamiau apie vidinį Knyšino ir Tykocino medžioklės dvarų išplanavimą bei architektūrą žr. *Pogranicze Litwy i Korony*. S. 187 – 194, 199 – 226 etc.

³⁶⁰ Samsonowicz A. *Op. cit.* S. 331 – 333 etc.

2.2. LDK valdovo gaudymviečių tinklas XV – XVI a.

Aptarus LDK valdovui priklausiusius medžioklės dvarus, reikia atkreipti dėmesį ir į kitus ūkio vienetus, sudariusius Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkį, būtent į gaudymviečių lokalizaciją, jų tipus ir struktūrą XV–XVI a. Neretai Vakarų Europos istoriografijoje medžioklės ūkio administravimo įteisinimo procesų aktyvėjimas siejamas su privačios nuosavybės instituto plėtra³⁶¹. Minėtą dėsningumą galime įžvelgti ir mūsų tiriamuose atvejuose. Būtent VII – XIII a. Vokiečių imperijos, nuo XII a. Romos Imperijos, o nuo XIII a. Šventosios Romos Imperijos³⁶² istorijoje gali būti traktuojami kaip „Imperijos miškų ir medžioklės apsaugos era“, kai pasikeitus valdovų požiūriui į medžioklę miško teritorijose imtos atriboti išskirtinai frankų monarchų medžioklėms skirtos privačios miško naudmenos (*Bannforste*), o frankų valdovai pajuto poreikį kodifikuoti ir dar sykį įtvirtinti medžioklės ūkio administravimo teises, kurias jau anksčiau reglamentavo *leges barbarorum*³⁶³. Intensyvus privačių medžioklės plotų kūrimas išliko iki pat XIII a.³⁶⁴ Šis reiškinys neturėtų stebinti, kadangi feodalinių santykių sistema paremtas ūkis bei valdovo pavyzdys skatino ir provincijos senjorus steigti asmeninius (t. y. privačius) medžioklės plotus. Anksčiau minėjome tokių plotų įvardijimą sąvoka *Bannforste*, tačiau tai tik vienas iš nedaugelio tokio pobūdžio teritorijų įvardijimų, o valstybės provincijoje XIII a. juridinio pobūdžio dokumentuose, įteisinančiuose šias teritorijas, dažnai vartoti terminai *bannus ferinus*, bet dažniausiai – *Forestis*³⁶⁵.

Šio žodžio etimologija atskleidžia, kad žodžio „miškas“ kilmė (*forestris*, *Forst*) turi mažai ką bendro su modernia jo reikšme, t. y. medžiais apaugusia vieta³⁶⁶. Todėl žodžio *forestris* kilmės ieškoma lotynų kalbos žodyje *foris*, kuris reiškia kraštutinę ribą. Labai tikėtina, kad būtent šio termino vartojimas

³⁶¹ Michael L. W. Op. cit. P. 8.

³⁶² Lietuvos istorija. Op. cit. T. 5. P. 55.

³⁶³ Michael L. W. Op. cit. P. 8.

³⁶⁴ Ibidem. P. 9.

³⁶⁵ Endres M. Die Ableitung des Wortes “Forst”, Forstwissenschaftlichen Centralblat. No. 39 (March). 1917. P. 90 – 101.

³⁶⁶ Ibidem.

atskyrė bendruomenės žemę nuo privačios nuosavybės arba dirbamą žemę nuo nedirbamos³⁶⁷. Šiame kontekste minėto termino reikšmė atsiskleidžia sugretinus jį su lotynišku žodžiu *silva*, reiškiančiu mišką. Taigi, terminas *forestris* – kaip priešingybė žodžiui *silva* – pasirodo ir klasikinėje lotynų kalboje, ir germanų kodeksuose³⁶⁸. Po termino *Forestris* reikšme „slypi“ niekieno žemė (dykra, tuštynė), kurią valdovas ar kitas kilmingasis, įteisinęs juridiniais dokumentais kaip savo nuosavybę, galėjo imti laikyti sava medžioklės teritorija, o tai skatino feodalus rūpintis ir teisiškai reglamentuoti minėtų teritorijų apsaugą³⁶⁹. Taip pat svarbu pažymėti, jog LDK kaip ir daugelyje kitų Vakarų Europos valstybių, medžioklės plotų nusavinimas XIV a. vyko valstiečių sąskaita, o vėliau valdovo dispozicijoje sukauptos naudmenos tapo vienu iš valdovo valdžios legitimumo pagrindu, teikusi realią ekonominę naudą. Noras išlaikyti ir tinkamai administruoti medžioklės plotus skatino palaipsnių medžioklės ūkio formavimąsi.

Lenkijos Karalystėje bei Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (nuo XV – XVI a.) minėtos sąvokos atitikmenys galėtų būti gausiai juridinio pobūdžio dokumentuose bei teisynuose vartojamas terminas lot. *venacionibus*, rusėn. *ловы, ловища*, lenk. *lowy*) gaudymvietai įvardyti³⁷⁰. Šio termino vartojimas lietuvių istoriografijoje nėra nusistovėjęs. Senesniuose darbuose vartojamos: gaudos – gaudyklos³⁷¹, medžioklės³⁷² sąvokos, o mes šiame darbe naudojame naujausioje literatūroje vis labiau įsitvirtinantį terminą – gaudymvietė (t.y. medžioklavietė)³⁷³. LDK šaltiniuose buvo išskiriamos dar vienos rūšies gaudymvietės, pagal medžiojamų gyvūnų rūšis. Visa eilė XV – XVI a.

---

³⁶⁷ Ibidem.

³⁶⁸ Ibidem.

³⁶⁹ Michael L. W. Op. cit. P. 9.

³⁷⁰ LM. 5 – Užrašymų knyga. P. 59. Nr. 1; LM. 11 – Užrašymų knyga. P. 44. Nr. 7; P. 45. Nr. 8; P. 53. Nr. 17; P. 55. Nr. 19; P. 60. Nr. 27; LM. 12 – oji Teismų bylų knyga. P. 157. Nr. 163 etc.; LM 4 – oji TBK. P. 52 Nr. 12, P. 54. Nr. 17., P. 56. Nr. 19.; P. 192 – 194. Nr. 228 etc.; Samsonowicz A. Op. cit. S. 33.

³⁷¹ Žemaitis V. Op. cit. P. 166.

³⁷² Ivinskis Z. Medžioklė. P. 115.

³⁷³ PLS. P. 291.

dokumentų mini bebrų gaudymvietes³⁷⁴ (*lot. castorum inuestigationibus, rusén. бобръвые гоны, lenk. bobrowe gony*). Jų samprata yra šiek tiek siauresnė, kadangi apibrėžia tik tas teritorijas, kuriose buvo gaudomi bebrai. Tokia pat gaudymviečių klasifikacija pastebima ir ankstesniuose, ir vienalaikiuose Lenkijos Karalystės šaltiniuose³⁷⁵.

Reikia pastebėti, jog ir LDK šaltiniuose minėto termino vartoseną kaip ir Šventosios Romos imperijos atveju, nusistovėjo ne iš karto. Iš pradžių XV a. terminas *giria* (*rusén. ныца*) buvo vartojamas ir kaip gaudymvietės atitikmuo. Todėl, anot V. Kamienieckio, šiuo laikotarpiu girios ir gaudymvietės terminus galime traktuoti kaip sinonimus³⁷⁶, tačiau XV a. antrojoje pusėje medžioklavietei įvardinti vis dažniau buvo imtas vartoti gaudymvietės terminas, kuris XV a. pabaigoje tapo dominuojančiu³⁷⁷. Taigi archaišką medžioklavietės įvardijimą *giria*, XVI a. galutinai išstūmė gaudymvietės sąvoka, kuri nuo to laiko šaltiniuose imta vartoti vis dažniau³⁷⁸. Lenkijos Karalystėje šis virsmas įvyko jau XV a. pab. Antai 1474 m. valdovo nuostatuose, reglamentuojančiuose medžioklės ūkio administravimą, jau išryškinama skirtis tarp miško ir gaudymvietės sąvokų³⁷⁹. Galime teigti, jog išryškėjusi girios ir gaudymvietės terminų skirtis rodo išaugusį ekonominį sąmoningumą³⁸⁰, kuomet valdovui priklausančiose giriose (valdančiojo elito sąmonėje) buvo atskirti miško ir medžioklės ūkiai.

Reikia pabrėžti, jog istoriografijoje išsiskiria nuomonės dėl to, ką turėtume laikyti bei įvardinti gaudymvieta. Anot V. Žemaičio, gaudymvietė – žvėrių gaudymo vieta³⁸¹. Greičiausiai žodis *ловы* kilo nuo veiksmažodžio

---

³⁷⁴ LM. 12 – oji Užrašymų knyga. P. 249. Nr. 236; P. 121. Nr. 7; P. 507. Nr. 663; P. 147. Nr. 48; P. 210. Nr. 163 etc.; LM. 12 – oji TBK. P. 149. Nr. 163; LM. 25 – oji Užrašymų knyga. P. 100. Nr. 35 etc.

³⁷⁵ Samsonowicz A. Op. cit. S. 30 – 39.

³⁷⁶ Kamieniecki W. Op. cit. P. 51.

³⁷⁷ Ibidem.

³⁷⁸ LM. 8 – oji Užrašymų knyga. P. 205. Nr. 227; P. 215. Nr. 247; P. 235. Nr. 282; P. 264. Nr. 294; P. 252. Nr. 307; P. 258. Nr. 317; P. 290. Nr. 387; P. 294. Nr. 391 etc.; LM. 4 – oji Užrašymų knyga. P. 44. Nr. 7 etc.; LM. 11 – oji Įrašų knyga. P. 53. Nr. 17; P. 55. Nr. 19 etc.

³⁷⁹ Samsonowicz A. Op. cit. S. 226.

³⁸⁰ Kamieniecki W. Op. cit. P. 51.

³⁸¹ Žemaitis V. Op. cit. P. 166.

gaudyti (*rusén. ловить*) arba daiktavardžio gaudymas (*rusén. ловля, облава*)³⁸². Tačiau negalime sutikti su tokiu lakonišku apibrėžimu ir turime jį sukongretinti. Papildydami V. Žemaičio teiginį, galime atkreipti dėmesį į tai, jog visų pirma gaudymvietėmis turėtume laikyti juridiškai ir administraciškai apibrėžtas teritorijas, priklausiusias valdovui ir kilmingiesiems. Jose valdovai rengdavo pramogines medžiokles, o kilmingiesiems priklausę specialias medžioklės tarnybas turintys valstiečiai atlikdavo prievoles dvarui. Gaudymvietės kartais skirstytos į smulkesnes specialias kategorijas, pagal tai, kokie žvėrys ar paukščiai jose gyvendavo. Dažniausiai buvo atskiriamos žvėrių ir paukščių gaudymvietės³⁸³. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, jog ir miško sąvoka nebuvo suvokiama kaip vienalytė³⁸⁴, t. y. atskirai įvardijamos miško rūšys³⁸⁵: girios (*rusén. ныща*), miškai (*rusén. лес*), ažuolynai (*rusén. дуброва*), gojai (*rusén. gau*) bei šilai (*rusén. бор*)³⁸⁶ ar net tokie gamtiniai objektai kaip krūmynai (*rusén. мушник*), samanoti brūzgynai (*rusén. муаринье*)³⁸⁷. Išvardytos miškų rūšių skirtys būdingos ir Lenkijos karalystės juridiniams dokumentams, kuriuose reglamentuojamos medžioklės ūkio administravimo teisinės normos. Jų specifiką savo monografijoje išsamiau aptaria lenkų istorikė A. Samsonovič³⁸⁸.

Šios rūšys išskiriamos į specialias kategorijas neatsitiktinai ir tarp jų egzistuoja realūs skirtumai. Miško sąvoka dažniausiai apibūdinami spygliuočių miškai, plotu mažesni už girias. Taip pat pastaroji sąvoka labiau sietina su miško ūkiu ir miško naudmenų eksportu. Šaltiniuose minimi ažuolynai taip pat sietini su miško ūkiu. Anot Z. Ivinskio, XV – XVI a. LDK buvo vykdoma

---

³⁸² Samsonowicz A. savo monografijoje skyrė daug dėmesio termino *ловы* etimologijai.

³⁸³ LM. 8 – oji Užrašymų knyga. P. 218. Nr. 250; P. 223. Nr. 264; P. 229. Nr. 276; P. 230. Nr. 279; P. 231. Nr. 280; P. 236. Nr. 283; P. 245. Nr. 293; P. 246. Nr. 294; P. 247. Nr. 297; P. 249. Nr. 300 etc.

³⁸⁴ Machovenko J. Miškų teisinė apsauga Lietuvos Statutuose // Teisė. Vilnius. Nr. 86. 2013. P. 9 – 11.

³⁸⁵ LM. 12 – oji Užrašymų knyga. P. 249. Nr. 236; P. 121. Nr. 7; P. 507. Nr. 663; P. 147. Nr. 48; P. 210. Nr. 163 etc.; LM. 12 – oji TBK. P. 149. Nr. 163; LM. 25 – oji Užrašymų knyga. P. 100. Nr. 35 etc.

³⁸⁶ Ibidem.

³⁸⁷ LM 4 – oji TBK. P. 224. Nr. 259., P. 282. Nr. 399.

³⁸⁸ Samsonowicz A. Op. cit. S. 43.

intensyvi prekyba šia išskirtinėmis savybėmis pasižyminčia mediena³⁸⁹. Todėl nenuostabu, jog atsirado poreikis išskirti šią miško rūšį. Priešingai nei prieš tai aptartos sąvokos, gojaus terminas sietinas su medžioklės ūkiu, kadangi prie dvarų buvę nedideli gojai tenkino dvaro poreikius³⁹⁰. Gojai paprastai aptinkami miškų pakraščiuose, laukuose, ganyklose³⁹¹, todėl juose buvo gausu medžiojamų paukščių.

Šilas³⁹² (arba kitaip pušynas) pasižymi blogiausiomis dirvomis, tačiau jame gausu medžioklei tinkamų gyvūnų³⁹³. Antai Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pamėgtoje Punioje vyrauja būtent šio tipo miškas³⁹⁴. Taip pat šiluose dėl klimato sąlygų neretai susidarydavo pelkės, šaltiniuose įvardijamos raistais³⁹⁵ (*rusėn. пойсты, болот*). Pastarieji buvo puikus medžiojamų gyvūnų, ypač paukščių, šaltinis, todėl traktuotinas kaip svarbus to meto medžioklės ūkio elementas. Pavyzdžiui, 1399 m., Trakuose, Ldk Vytautas nagrinėjo Vilniaus vyskupo skundą prieš Vygailą dėl neteisėtai užgrobtos vyskupo gaudymvietės dalies pelkėje. Išnagrinėjęs skundą valdovas patvirtino vyskupo teises į medžioklę savo naudmenose, o Vygailai užgynė kėsintis į svetimas naudmenas, tačiau lygiai taip pat valdovas pabrėžė, kad Vilniaus vyskupas taip pat neturi teisės į Vygailos medžioklės plotus, todėl abi šalys turi laikytis savo pusės³⁹⁶. 1525 m. dėl užgrobtos raisto buvo iškelta byla, kurios metu pateikiant liudytojų argumentus, atskleidžiama ir šios miško rūšies teikiama nauda³⁹⁷.

Gaudymvietės kartais skirstytos į smulkesnes specialias kategorijas, pagal tai, kokie žvėrys ar paukščiai jose gyvendavo. Dažniausiai buvo atskiriamos žvėrių ir paukščių gaudymvietės³⁹⁸. LDK valdovo gaudymvietės buvo

---

³⁸⁹ Ivinskis Z. Grigaliaus Valavičiaus „Girių revizija“. P. 33 – 34.

³⁹⁰ Пичета В. И. Аграрная реформа. Op. cit. P. 146.

³⁹¹ Rukuiža A. Lietuvos miškai. P. 22.

³⁹² Метрыка Великого Княства Литовского. Книга записей 70. С. 216. № 147; С. 219. № 151; С. 220. № 152 etc.

³⁹³ Rukuiža A. Šilas // Lietuvių enciklopedija. T. 24. USA. 1961. P. 269.

³⁹⁴ Ibidem.

³⁹⁵ LM. 8 – oji TBK. P. 338. Nr. 460; Žr. Jablonskis K. Lietuviški žodžiai senosios Lietuvos raštinių kalboje. T. I. Tekstai. Kaunas. 1941.

³⁹⁶ Vitoldiana. Op. cit. S. 23. Nr. 17.

³⁹⁷ LM. 12 – oji Užrašymų knyga. P. 431. Nr. 558 etc.

³⁹⁸ LM. 8 – oji Užrašymų knyga. P. 218. Nr. 250; P. 223. Nr. 264; P. 229. Nr. 276; P. 230. Nr. 279; P. 231. Nr. 280; P. 236. Nr. 283; P. 245. Nr. 293; P. 246. Nr. 294; P. 247. Nr. 297; P. 249. Nr. 300 etc.

prižiūrimos. Jų viduje buvo išskiriami mažesni įvairaus dydžio miško, raistų ar laukų plotai³⁹⁹ – varos (*rusén. осмьнь*)⁴⁰⁰. Pastarosios galėjo būti dviejų tipų: natūralios, kuriose dėl gamtinių sąlygų ir maisto gausos, mėgo laikytis žvėrys bei paukščiai (todėl čia vykdavo medžioklės su varovais)⁴⁰¹, arba aptvertos, kurios minimos dar XIV a. pab. Ordino žvalgų kelių aprašyme⁴⁰². Šaltinyje minimos užtvaros (*vok. hegene*) traktuotinos kaip ganomas ar medžiojamas ir užtvaromis saugomas miškas⁴⁰³ yra ne kas kita, kaip dar vienas 1559 m. girių revizijoje aprašytų varų tipas. Apie aptvertas varas savo kūrinyje užsimena ir Mikalojus Husovianas: „Gardo nestato kaskart vis naujai; čia tos užtvaros senos,/ Bet jos daug kur aplink turi angų atvirų,/ Kad į gardą žvėris laisvai galėtų įeiti [...] Pasinaudoję tvora, užtvare ir patys medžiojam“⁴⁰⁴. Varos, kaip ir gaudymvietės, skirstytos į specialias kategorijas pagal tai, kokie žvėrys jose laikydavosi. Antai Perstūnio girioje buvusios 37 varos buvo išskirtinai stumbrų⁴⁰⁵, o Knyšino girioje žinomos šernų bei kiškių varos⁴⁰⁶. Varos turėjo net savo atskirus vardus. Dalis jų išvardyta 1559 m. girių revizijoje⁴⁰⁷. Greičiausiai, valdovui panorėjus tam tikros rūšies medžioklės, su dvaru ir buvo vykstama į atitinkamą vietovę, žinant, kokios varos joje yra.

Siekiant kuo labiau apsaugoti valdovui priklausančias teritorijas, gaudymviečių ribos būdavo įteisinamos valdovo raštais. Taip, anot V. Kamienieckio, galutinai liautasi girios terminą tapatinti su gaudymvieta⁴⁰⁸, kadangi girių ribos ne visuomet sutapdavo su valdovo gaudymviečių ribomis⁴⁰⁹, ką ir parodė 1559 m. Grigaliaus Grinkavičiaus Valavičiaus atliktas girių surašymas. Remdamiesi minėtuoju surašymu, galime teigti, jog

---

³⁹⁹ Žr. 7 priedą.

⁴⁰⁰ Ревизия пущъ. С. 194, 208, 213, 214, 215, 217, 218, 221, 222, 224, 237, 239, 245, 246, 247, 248.

⁴⁰¹ Žemaitis V. Op. cit. P. 124.

⁴⁰² Lietuvos kelių aprašymai. P. 9. Nr. 2., P. 15. Nr. 15., P. 19. Nr. 27., P. 20. Nr. 32., P. 21. Nr. 36, 39., P. 30. Nr. 67., P. 31. Nr. 68., P. 34. Nr. 78 etc.

⁴⁰³ Lietuvos kelių aprašymai. P. 9.; Ревизия пущъ. С. 219 – 223.

⁴⁰⁴ Husovianas M. Op. cit. P. 131.

⁴⁰⁵ Ревизия пущъ. С. 240 – 244.; LM. 21 – oji Užrašymų knyga. Nr. 33.

⁴⁰⁶ Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie. S. 120.

⁴⁰⁷ Ревизия пущъ. С. 193 – 253.

⁴⁰⁸ Kamieniecki V. Op. cit. P. 51.

⁴⁰⁹ Ревизия пущъ. С. 193, 196, 198, 200, 203, 204, 206, 211, 215, 219, 223, 225, 230, 231, 232, 233, 235, 238 etc.

svarbiausieji LDK valdovo medžioklės dvarai buvo šalia didžiųjų valdovo gaudymviečių, todėl galime išvelgti glaudų ryšį tarp jų. Čia svarbu pažymėti, jog LDK valdovo medžioklės dvaras negalėjo egzistuoti be aplink jį esančių gaudymviečių, tačiau atvirkštinis variantas – pasitaikydavo⁴¹⁰. Tokios gaudymvietės (be valdovo medžioklės dvaro jose) buvo inkorporatyvi Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarų ūkio dalis, iš kurios Lietuvos didysis kunigaikštis gaudavo ekonominę naudą.

Gaudymviečių ir varų skaičius kiekvienoje girioje galėjo būti labai skirtingas arba jų galėjo nebūti visai⁴¹¹. Reikia atkreipti dėmesį, jog LDK valdovui priklausančių gaudymviečių skaičius buvo dinamiškas ir nuolat kito, t. y. galėjo arba sumažėti (jei valdovas dovanodavo ar įkeisdavo dvarus su gaudymvietėmis), arba padidėti, valstybei prisijungus naujų teritorijų, kuriose buvo tinkamų medžioklei plotų. Pavyzdžiui, visa teritorija, Vytauto ir Jogailos atkariauta iš Vokiečių ordino, buvo didžiojo kunigaikščio nuosavybė⁴¹².

Minėtoji girių revizija atskleidė, koks nevienodas XVI a. viduryje buvo LDK valdovui priklausiusių girių bioproduktyvumas. Antai Lucko ir Kužinos giriose buvo po 1 varą, Alytaus girioje – 2, Veliuonos ir Malviškio giriose po 4, Knyšino, Vilkijos, Merkinės giriose po 8, Odelio girioje – 10, Liškiavos girioje – 17, Perlamo girioje – 19, Krinos girioje – 21, Lašišinės girioje – 26, Bielavičių girioje – 27, o Perstūnio girioje net 37⁴¹³. Tuo tarpu Užgrivdžio, Liūbiškio, Zdituvos, Darsūniškio, Birštono, Skirsnemunės, Jurbarko, Belovežo, Pervalko, Pinsko girių varų skaičius girių revizijoje liko nenurodytas⁴¹⁴. Vis dėlto galima teigti, jog LDK valdovas buvo suinteresuotas išlaikyti ar įgyti kuo daugiau gaudymviečių su jose esančiomis varomis, kadangi ten sumedžiota žvėriena ir kailiai buvo reikalingi valdovo dvarui ir valstybės išdui, o varų gausa bei įvairovė LDK valdovo pamėgtose giriose garantavo džiugias ir sėkmingas Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžiokles.

---

⁴¹⁰ Ibidem.

⁴¹¹ Ibidem.

⁴¹² Totoraitis J. Op. cit. P. 30.

⁴¹³ Ревизия пущь. С. 193 – 253.

⁴¹⁴ Ibidem.

Nustatytos gaudymviečių ribos (einančios upėmis, keliais, ežerais ir raistais)⁴¹⁵ buvo saugomos, o už neteisėtą medžiojimą LDK valdovui priklausančiose gaudymvietėse, kaip jau buvo minėta, buvo griežtai baudžiama⁴¹⁶. Suteikdamas privilegijas dvarų laikytojams (*rusėn. державцы*), valdovas dažnai medžioklės plotus ir gaudymvietes pasilikdavo sau arba užsitikrindavo pajamas iš perleidžiamų dvarų. Tai matome ir iš Žygimanto Augusto privilegijos kunigaikščiui Kuzmai Ivanovičiui Žeslavskiui, kuria valdovas pavedė valdyti pilį šiam kunigaikščiui, tačiau girią bei medžioklės plotus pasiliko sau⁴¹⁷, privilegijos pabaigoje dargi pabrėžęs, jog minėtiesiems plotams negali būti daroma žala⁴¹⁸.

Šiek tiek kitokias naudojimosi gaudymvietėmis sąlygas Lietuvos didysis kunigaikštis nustatė anksčiau minėtame teismo sprendime Bohušui Bohovitinavičiui kaip valdovo medžioklės dvaro laikytojui. Didysis kunigaikštis jam uždraudžia medžioti girioje, išskyrus tas vietas, kuriose medžiojo ankstesni medžioklės ūkį prižiūrėję pareigūnai, stumbrų medžioklės teisę pasilikdamas tik sau⁴¹⁹.

Paraleliai egzistavo ir kitoks modelis. Jeigu buvo leidžiama medžioti visoje girioje, o ne tik nurodytose vietose, tuomet dvaro laikytojui buvo nustatomas leidžiamų sumedžioti žvėrių skaičius ir nustatoma pastovio prievolė, kuri turėjo būti duodama nuo valsčiaus. Šis modelis puikiai atsiskleidžia privilegijoje kunigaikščiui Motiejui Mikitiničiui. Jam valdovas leido kiekvienais metais Birštono girioje sumedžioti po keturis elnius ir po keturis šernus⁴²⁰.

Aptarti LDK valdovo gaudymviečių požymiai – tai ilgalaikių pastangų centralizuoti Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio tvarkymą

---

⁴¹⁵ Ревизия пуць. С. 193 – 253.

⁴¹⁶ Išsamiau skaityti apie valdovo girių ribas: Brukas A. Op. cit. P. 67.

⁴¹⁷ Метрыка Великога Княства Литовскаго. Книга записей 30. С. 77, 78. №. 11; Panašius atvejus žr. LM. Кнуга Nr. 71. Užrašųмų кнуга. P. 27. Nr. 18; LM. 11 – oji Įrašų кнуга. P. 51, 52. Nr. 15; LM. 10 – oji Užrašųмų кнуга. P. 77. Nr. 68 etc.

⁴¹⁸ Метрыка Великога Княства Литовскаго. Книга записей 30. С. 77, 78. №. 11.

⁴¹⁹ LM. 11 – oji Įrašų кнуга. P. 132. Nr. 137.

⁴²⁰ Ibidem. P. 50. Nr. 14; LM. 11 – oji Įrašų кнуга. P. 50, 51. Nr. 14; P. 67, 68. Nr. 40 etc.

pasekmė. Per XV a. nusistovėjusi skirtis tarp valdovo ūkio objektų, XVI a. Lietuvos didžiojo kunigaikščio administracijai palengvino jų teikiamos ekonominės naudos įsisavinimą. Taip pat minėtųjų teritorijų apibrėžtis palengvino LDK valdovo medžioklių organizavimą medžioklės ūkio pareigūnams.

2.3. Žvėrynai

LDK valdovo medžioklės ūkio struktūroje galima išskirti dar vieną ūkinį – pramoginį elementą. Akivaizdu, jog tiek vėlyvaisiais viduramžiais, tiek ankstyvaisiais naujaisiais laikais valdovo medžioklės turėjo lydėti sėkmė. Taigi, nuolatinę medžiojamų paukščių ir žvėrių pasiūlą garantavo žvėrynai (*rusėn. засадны остын*). Juos galime traktuoti kaip tarpinį medžioklės ūkio vieneto tipą, esantį tarp natūralios gamtinės aplinkos ir žmogaus veiklos. Žvėrynai buvo įkuriami netoli valdovo rezidencijų, kad šiam panorėjus papramogauti ir prasiblaškyti (nesant galimybės išvykti ilgesniam laikui) medžioklės vietą kartu su dvariškiais būtu galima pasiekti kuo greičiau. Medžiokliai rūpinosi prie LDK valdovo medžioklės dvarų esančiais žvėrynais⁴²¹.

Yra žinoma, kad jau valdant Kęstučiui, buvo įsteigtas žvėrynas prie Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaro Trakuose⁴²², kiek vėliau toks pat žvėrynas buvo įsteigtas ir prie dvaro Alytuje⁴²³, Gardine⁴²⁴. Žvėrynas viduramžiais buvo vienas privalomų europinio dvaro elementų⁴²⁵. Iš jų valdovo stalui buvo tiekama šviežia mėsa, o egzotiški žvėrys ir paukščiai kolekcionuojami⁴²⁶. Galima teigti, jog egzotiškų gyvūnų ir paukščių laikymas žvėrynuose turėjo reprezentuoti valdovo padėties išskirtinumą bei valdovo dvaro prabangą. Žvėrynai, įkurdinti salose, žinomi ir XIV a. Vakarų Europoje⁴²⁷.

Iš Ldk Vytauto laiškų sužinome, jog itin neįprasta Trakų žvėryno puošmena 1408 m. tapo liūtas, kurį Ldk Vytautui padovanojo Ordino magistras. Yra žinoma, kad atsilygindamas už tokią dovaną, Vytautas kitais metais magistrui nusiuntė keturis gyvus taurus⁴²⁸. Iš ordino šaltinių sužinome ir

---

⁴²¹ Gloger Z. Łowczy. P. 163.

⁴²² Ivinskis Z. Trakų galvės ežero salos pilis. P. 177.

⁴²³ Navickas T. Op. cit. P. 35.

⁴²⁴ Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie. S. 114.

⁴²⁵ Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga. P. 204.; Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 42.

⁴²⁶ Boehrer Bruce. Introduction: The Animal Renaissance. P. 20.

⁴²⁷ Żuchowski T. J. Op. cit. S. 322.

⁴²⁸ CEV. P. 972, 974; Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 42.

daugiau egzotiškų gyvūnų dovanojimo atvejų. Antai, apie 1420 m. chanas Edyga atsiuntė Ldk Vytautui „keistų žvėrių“⁴²⁹, kurie, anot G. Mickūnaitės, pasirodė besą raudonomis gūniomis apkloti kupranugariai⁴³⁰.

Nors tikslią Trakų žvėryno vietą nustatyti gana sudėtinga, greičiausiai, jis buvo įkurtas vienoje iš Galvės ežero salų, kadangi vėlesniuose inventoriuose yra minima sala, vadinama „žvėrynu“ (*lenk. zwierzyniec*)⁴³¹. Anot Z. Ivinskio, tokiam žvėryne vasaros metu plaukti negalintys žvėrys galėjo būti natūraliai apsaugoti, tačiau žiemos metu, užšalus ežerui, žvėrys be vargo išsibėgiotų, todėl sala turėjo panašėti į aptvertą parką⁴³². Tai patvirtina ir flamandų kilmės riterio Žilibero de Lanua prisiminimai⁴³³. Jis teigia, 1414 m. vizito pas Vytautą metu „aptvertame parke“ matęs įvairių laukinių gyvūnų bei medžiojamų žvėrių (t. y. laukinių jaučių ar stumbrų, taurų, briedžių, mulų, elnių, laukinių arklių, lokių, šernų, stirnų etc.)⁴³⁴. Šie keliautojo pastebėjimai sutampa su osteoarcheologinės analizės išvadomis, įvardijančiomis tas pačias gausiai medžiotas gyvūnų rūšis⁴³⁵. Salos dažnai tapdavo žvėryno lokalizacijos vieta. Antai vienoje netoli Gardino medžioklės dvaro esančios upės saloje taip pat buvo įkurtas žvėrynas⁴³⁶. Šią tradiciją buvus bendraeuropine liudija ir Jurgio Radvilos kelionės į Italiją dienoraštis, kuriame jis gėrisi imperatoriaus sodais ir pabrėžia, jog juose „gausu įvairių paukščių, ypač fazanų“⁴³⁷.

Žvėrynuose buvo organizuojamos ir parodomosios medžioklės, kurių metu buvo medžiojami jau iš anksto sugauti ir į žvėryną atvesti ar prijaukinti žvėrys bei paukščiai, rengiamos įvairių skirtingų žvėrių pjautynės. Žygimantui Augustui ypač reikšmingo Palenkės Knyšino medžioklės dvaro struktūra buvo itin išplėtotą ir pritaikyta rafinuotam valdovo skoniui. Čia, Knyšino girioje,

---

⁴²⁹ Mickūnaitė G. Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis. Vilniaus dailės akademijos leidykla. 2008. P. 442 – 443.

⁴³⁰ Ibidem. P. 53.

⁴³¹ Ivinskis Z. Trakų galvės ežero salos pilis. P. 181.

⁴³² Ibidem. P. 182.

⁴³³ Klimas P. Op. Cit. P. 30.

⁴³⁴ Samsonowicz A. Op. cit. P. 41, 43, 46 etc.; Klimas P. P. 30 – 31.

⁴³⁵ Vitkūnas M. Op. Cit. P. 6 – 7.

⁴³⁶ Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie. S. 114.

⁴³⁷ Jurgis Radvila. Op. cit. P. 39.

Papilio varoje, buvo įrengtas prabangus valdovo žvėrynas⁴³⁸, turėjęs tenkinti Lietuvos didžiojo kunigaikščio poreikius⁴³⁹. Pastarajame buvo laikoma itin daug egzotiškų paukščių, kurių atvaizdus galime stebėti minėto valdovo gobelenų kolekcijoje. Ji leidžia daryti išvadą, jog aptariamuoju laikotarpiu žinota daugybė paukščių rūšių: pelėdos, kukučiai, papūgos, antys, fazanai, tulžiai, povai etc.⁴⁴⁰. Žinoma, svarbu pabrėžti, jog tik dalis šių sparnuočių buvo medžiojami dėl mėsos, kiti tuo tarpu veikiausiai auginti dėl ryškių plunksnų bei estetinio pasitenkinimo, gebėjimo gražiai giedoti ar netgi pamėgžioti žmogaus balsą. Yra žinoma, kad Steponas Batoras Alytaus ir Knyšino medžioklės dvaruose buvo įkūręs atskirus lokių žvėrynus, kuriems išlaikyti kas savaitę buvo skiriama 10 karčių⁴⁴¹ grūdų⁴⁴².

Šaltiniuose randame informacijos ir apie netoli valdovo rezidenciją Vilniuje įkurtą žvėryną Viršupio dvare. Pavyzdžiui, Georgas Braunas, savo parengtame pasaulio miestų atlaso legendoje pamini žvėryną, tačiau pačiame plane paties žvėryno nematyti⁴⁴³. Tačiau apie šio žvėryno egzistavimą sužinome ir iš kitų šaltinių. Vienas iš jų –XVII a. pr. (1610 m.?) autoriaus Lenkijos ir Lietuvos aprašymas, kuriame apie Viršupio žvėryną ir medžioklės dvarą kalbama taip: „Už vartų priešais karališkuosius stogu dengtus rūmus matomus mieste/ir puse mylios už miesto/ karalius Žygimantas I pasistatė karališką vasarnamį/ bet viską iš medžio/ prie miškelio/ pasilinksminimams ir poilsui/ paprastai Wersupa, tai yra greta vandens/ kuris arti buvo, vadintas. Greta žvėrynas/ kuriame įvairūs žvėrys [gyvūnai] didelėmis išlaidomis buvo išlaikomi⁴⁴⁴“.

---

⁴³⁸ Ревизия пуць. С. 223 – 225.

⁴³⁹ Ibidem. S. 266, 267.

⁴⁴⁰ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 271.

⁴⁴¹ Viena kartis ~ 100 kg

⁴⁴² Samsonowicz A. Op. cit. S. 140.

⁴⁴³ Krašto aprašymai Lietuvos žemėlapiuose. P. 80.

⁴⁴⁴ Neue Beschreibung des Koenigreichs Polen und Lithauen. Ulm. 1663. P. 198–199. „Ausserhalb deß Thors/ so gegen dem Königlichen obgedachten Pallast in der Stadt siehet/ und ein Halbe Meil von der Stadt/ hat König Sigismundus I. Ein Königlich Lusthaus/ aber alles von Holz bey einem Wäldlein/ zur belustigung und ruhe/ Erbauen Lassen/ so ins Gemein Wersupa, das ist neben den Wassern/ so nahend seyn/ genant wird. Dabey ein Thiergarten/ in welchen allerhand Their/ mit grossem Unkosten/ erhalten warden“.

Vėlyvaisiais viduramžiais LDK teritorijoje pradėti steigti žvėrynai išliko aktualūs visu mūsų aptariamuoju laikotarpiu ir dar kurį laiką po to⁴⁴⁵. Apskritai, XV – XVI a. žvėrynai tapo itin dažnu Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio segmentu, leidusiu mėgautis ne tik medžioklės, bet įvairaus pobūdžio pramogomis.

---

⁴⁴⁵ Gloger Z. Łowy // Encyklopedia Staropolska. Ilustrowana. Warszawa. T. 3. 1902. S. 168.; Ivinskis Z. P. 116.

3. LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VALDOVO MEDŽIOKLĖS MIKROPASAULIS

3.1. Medžioklės ūkio personalas ir jo funkcijos

Lietuvos didžiojo kunigaikščio rengtos medžioklės, savo reikšme Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pranokusios ekonominį bei ūkinį aspektus, XV–XVI a. buvo viena iš didžiojo kunigaikščio dvaro, jo sociumo konsolidacijos galimybių, o taip pat puikus būdas užmegzti ir palaikyti artimus santykius su valdovu. Valdovo dvaras mūsų aptariamuoju laikotarpiu tiek institucine, tiek materialia išraiška buvo valstybės gyvenimo centras, kuriame per skirtingas dvare gyvenančiųjų kasdienybės veiklas mezgėsi klientiniai ryšiai, grįsti asmeniškumu ir nerašytomis taisyklėmis. Klientelinė sistema LDK valdovui leido sustiprinti savo socioekonominę bei sociopolitinę poziciją. Medžioklė ir pasirengimas šiai pramogai XV–XVI a. leido susiformuoti mikropasauliui, kuriame veikiantieji buvo susaistyti šios pramogos keliamo tikslo ir uždavinių. Visų pirma medžioklės mikropasaulį reikėtų suvokti kaip aiškių kontūrų neturintį, tačiau platų kontingentą apimantį, darinį. Medžioklės mikropasauliui priklausantys pareigūnai nebūtinai veikė tik šio rėmuose, tačiau atlikti tyrimai leidžia teigti, kad priklausomybė jam neretai atverdavo kelius į aukštesnes ir pelningesnes valstybines pozicijas. Kadangi unifikuoto lietuviško medžioklės pareigybių įvardijimo neturime iki šiol, šiame disertacijos skyriuje pateikiama ir lietuviška medžioklės pareigūnų terminija.

Nepaisant fakto, kad medžioklė ankstyvaisiais naujaisiais laikais buvo bene pagrindinis kilmingųjų laisvalaikio leidimo būdas, politinio bendravimo forma, neretai koreliuojanti ir su ekonomine nauda⁴⁴⁶, su medžiokle susijusios dvaro pareigybės atsirado sąlyginai vėlai ir užėmė ne pačią reikšmingiausią vietą dvaro struktūroje. Antai net ir mūsų aptiamo laikotarpio pabaigoje, tarp 36 didžiojo kunigaikščio pareigūnų priesaikų formulių nerandame nė vienos

---

⁴⁴⁶ Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 39.

medžioklės pareigūno priesaikos, kai tuo tarpu seniūnų⁴⁴⁷ ar sekretorių priesaikų⁴⁴⁸ yra net po kelias. Greičiausiai, taip susiklostė todėl, kad medžioklės ūkį organizavusių pareigūnų funkcijos tiesiogiai nesisiejo su valstybės paslapčių saugojimu. Tiesa, didžiųjų medžioklių pavardės kartais pasirodo privačiuose juridiniuose dokumentuose. Antai 1511 m. (?) rugpjūčio 29 d. dokumente valdovo didysis medžioklis Mikalojus Jurgevičius Pacas (1510 birželio 18 d. – 1542 m.)⁴⁴⁹ pasirašė šalia kitų privataus dokumento sudarymo liudininkų⁴⁵⁰. Tačiau šis pavyzdys liudija veikiau apie atsitiktinumą, kad buvo paminėta būtent didžiojo medžioklio pareigybė, o ne dažnai pasitaikanti praktika.

Medžioklės ūkio pareigybių nereikėtų nuvertinti, kadangi pastarosios galėjo suteikti galimybę provincijos bajorams iškilti į aukštesnes pareigas ar patekti į gana uždara kilmingųjų elitą⁴⁵¹, o įtakingų giminių atstovams (pvz. Radvilų atvejis) suteikiamos medžioklės pareigybės (priešingai nei Lenkijoje)⁴⁵², leidžiančios būti greta valdovo ilgai trunkančios pramogos metu, galėtų byloti apie išskirtinį socialinį bei emocinį statusą, valdovo simpatijas ir pasitikėjimą. Galima teigti, kad nepaisant fakto, jog medžioklės pareigūnų funkcijos nebuvo reglamentuotos, tarp aukščiausių ir žemiausių medžioklės pareigybių egzistavo milžiniškas atotrūkis.

Kiekvienas tikslas reikalauja daugybės pastangų, apgalvotų sprendimų ir nuoseklumo, o iš pirmo žvilgsnio galinti pasirodyti menka užduotis – suorganizuoti pramogą didžiajam kunigaikščiui, gali evoliucionuoti į ištisą dvaro poreikiais ir etiketu pagrįstą ūkinę struktūrą, užpildytą įvairias funkcijas atliekančių pareigūnų etatais bei materialine baze, būtina LDK valdovo

---

⁴⁴⁷ Lietuvos Metrika (1566–1572). 8-oji Viešųjų reikalų knyga. Parengė: Baronas D., Jovaiša L. Mokslo ir enciklopedijų leidykla. Vilnius. 1999. Nr. 23. P. 30.

⁴⁴⁸ Ibidem. Nr. 24. P. 31.

⁴⁴⁹ LM 4 – oji TBK. P. 130. Nr. 144., P. 385. Nr. 479.; LM 19 – oji Užrašymų knyga. P. 96. Nr. 40.; P. 117. Nr. 76.; P. 123. Nr. 91.; P. 160. Nr. 152.; P. 235. Nr. 230.; P. 252. Nr. 253.; Urzędniczy centralni. S. 66.; Малиновский И. А. Op. cit. С. 436.

⁴⁵⁰ AGAD. AR. XXIII. T.103. P. 12. L.1-2; registras AGAD. AR. XXVII. S. 9. L.385.

⁴⁵¹ Лаппо И. Великое Княжество Литовское за время отъ заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батора (1569–1586). Скородова. С. Петербург. 1901. Т. 1. P. 369.

⁴⁵² Ragauskienė R. Lietuviškasis Žygimanto Augusto dvaras (1548–1572 m.) – realybė ar fikcija? // Vilniaus žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje. 2005–2006 m. tyrimai. Vilnius. 2007. P. 42.

medžioklės aprūpinimui. Verta atidžiau pažvelgti į tuos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio pareigūnus, kurie buvo susiję su medžioklės ūkio apsauga, ir su didžiojo kunigaikščio medžioklės aprūpinimu, tiesioginiu šios pramogos organizavimu. Kirtus Lenkijos sieną, LDK valdovo dvaro aprūpinimą perimdavo LDK iždas, tačiau pastarojo archyvas nėra išlikęs, todėl neliko ir kompleksinių šaltinių, kurie galėtų pateikti išsamų valdovo buvimo LDK finansinę bei organizacinę puses⁴⁵³. Toliau apžvelgsime medžioklės ūkio personalą ir jų funkcijas XV–XVI a., remdamiesi išlikusių šaltinių baze.

3.1.1. Maršalka

XV a. I p. svarbiausiu pareigūnu, koordinavusiu Ldk Vytauto medžioklių ruošą, greičiausiai, galime laikyti dvaro maršalką (*lot. mariscalcus, lenk. marszałek dworski, hospodarski, vok. Marschalc*). Vytauto dvare 1407–1411 m. juo buvo Stanislovas Čupurna⁴⁵⁴ (nors yra žinoma, kad Vytautas jų skirdavo net po kelis)⁴⁵⁵. Pastarasis organizavo valdovo palydos kelionių aprūpinimą ir apgyvendinimą⁴⁵⁶. Greičiausiai, valdovui sumanius pasimėgauti medžiokle, dvaro maršalka pasirūpindavo ir drabužių bei medžioklės reikmenų (lankų su strėlėmis, arbaletų, kardų, iečių etc.) parengimu. Po Stanislovo Čiupurnos, LDK šalies arba dvaro (dėl nenusistovėjusio įvardijimo sunku nustatyti) maršalkomis buvo Rumbaudas Valimantaitis (1412–1432), Radvila Astikaitis (1433–1434, 1463–1474)⁴⁵⁷. Maršalkos pareigybė iš pradžių buvo labai glaudžiai susijusi su valdovo asmeniu, vadovavimu viešiesiems renginiams ir tik ilgainiui nusistovėjo pagrindinės maršalkos pareigos – atsakyti už valdovo asmens saugumą ir jo aplinkos viešąją tvarką⁴⁵⁸. Vis dėlto ankstyvojo laikotarpio maršalkos funkcijos, susijusios su valdovo kasdieniais poreikiais, leidžia daryti prielaidą, kad XV a. I p. maršalkos ir vėliau atsiradusios didžiojo medžioklio pareigybės funkcijos koreliavo, o didžiojo

⁴⁵³ Antanavičius D. Įvadas. P. VIII.

⁴⁵⁴ Pirmasis maršalkos pareigas 1407–11 vykdęs Stanislovas Čupurna Vytauto raštuose vadinamas ir Lietuvos žemės, ir dvaro, ir aukščiausiuoju, arba vyriausiuoju, maršalka (išsamiau žr. Spečiūnas V. Maršalka, in: <http://www.vle.lt/PaieskosRezultatai/ctl/Straipsnis/mid/469/tid/12467>).

⁴⁵⁵ Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 39.

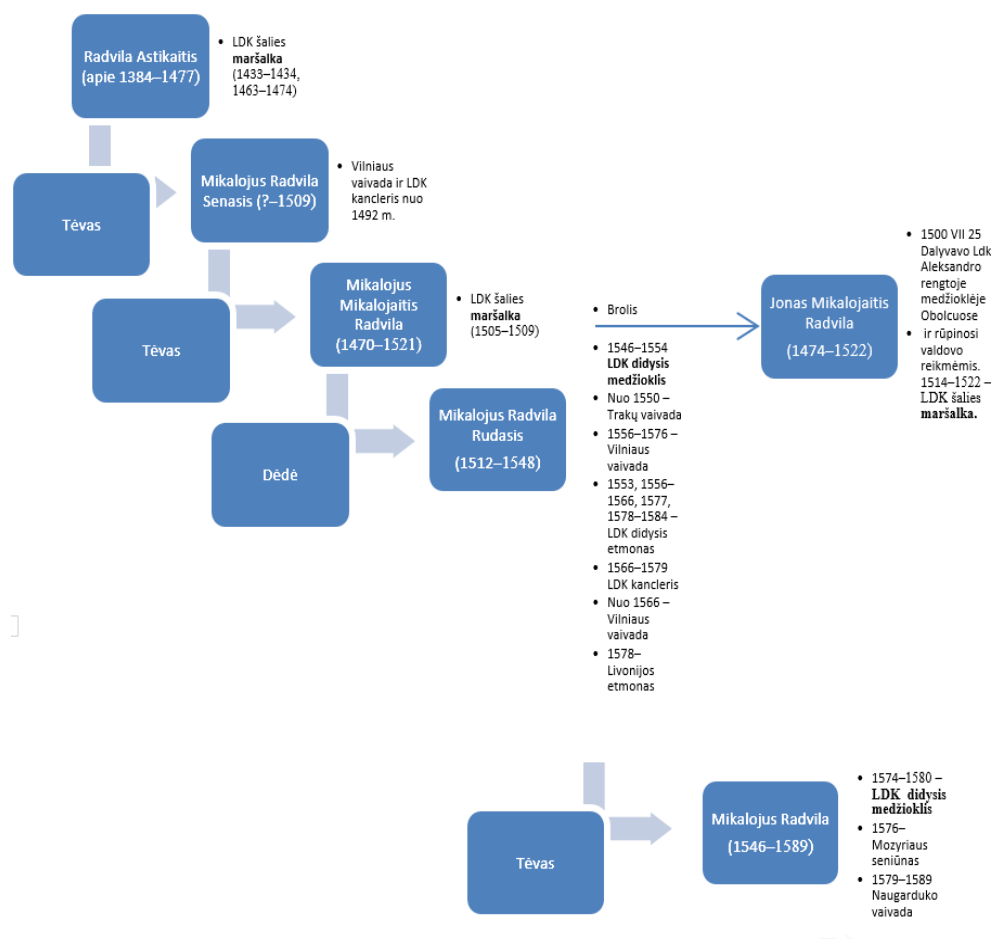
⁴⁵⁶ Ibidem.

⁴⁵⁷ Spečiūnas V. Op cit.

⁴⁵⁸ Ibidem.

medžioklio pareigybė „gimė“ būtent iš dvaro maršalkos pareigybės, nusavinusi su medžioklių organizavimu susijusias funkcijas. Šį teiginį iš dalies iliustruoja žemiau esanti schema, kurioje matome, kad šalies maršalkų palikuonys ir giminaičiai neretai dalyvaudavo valdovo organizuojamose medžioklėse, o vėliau jiems būdavo suteikiamos arba dvaro maršalkos, didžiojo medžioklio, medžioklio, išdininko arba arklidininko pareigybės. Visos šios pareigybės buvo tiesiogiai susiję su valdovo medžioklių organizavimu, aprūpinimu.

Lentelė Nr. 3. LDK šalies maršalkos ir didžiojo medžioklio pareigybių koreliacija Radvilų giminės ašyje.

Lentelėje nr. 3 pateikta schema iliustruoja, kaip XIV a. pab.–XVI a. galėjo koreliuoti didžiojo medžioklio ir LDK šalies maršalkos pareigybės. Matome, kad giminaičių užimta maršalkos pareigybė leisdavo užimti didžiojo medžioklio pareigybę, o ši neretai tapdavo laipteliu, leidusiu įsitvirtinti politiniame elite ir toliau kopti karjeros laiptais.

3.1.2. Didysis medžioklis

Svarbu atkreipti dėmesį, jog LDK valdovo medžioklės ir miškų ūkių administravimo centralizacija stiprėjo ir vystėsi kartu su Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaru, kadangi pastarajame tarp atsiradusių naujų pareigybių buvo susijusių su LDK valdovo miškų bei medžioklės ūkio priežiūra. Augant valdovo dvarui reikėjo pareigybių, kurios sutvirtintų patrono ir klientų santykius. Šis procesas buvo palaipsnis ir toli gražu ne iš sykiu nusistovėjo Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklių rengimo tvarka bei joms aprūpinti skirtų pareigūnų funkcijos. Taigi, galime teigti, jog didieji medžiokliai (*lot. praefectus venationum, grand vencur*⁴⁵⁹, *rusėn. ловчий великий, lenk. łowczy hospodarski (łowczy wielki), vok. oberjagermeister*), kurių sąrašas pateikiamas lentelėje nr. 4, perėmę visas arba dalį medžioklių organizavimo funkcijų iš maršalkų (dažniausiai dvaro), jau turėjo oficialias pareigas, susijusias su medžioklės ūkio koordinavimu. Didieji medžiokliai pramogos metu buvo šalia valdovo ir vadovavo medžioklės eigai, o medžioklių rengimo klausimuose prisiimdavo atsakomybę už pasirengimo veiksmų koordinavimą bei socialinius klausimus. Vis dėlto, realus valdovo medžioklių rengimo krūvis tekdavo medžiokliams (*rusėn. ловчий, lenk. łowczy, lot. venator*), hierarchiškai priklausomiems nuo didžiųjų medžioklių.

Anot J. Ochmanskio, didžiojo medžioklio pareigybė šaltiniuose minima tik nuo XV a. antrosios pusės⁴⁶⁰, tačiau yra žinoma, kad jau 1437 m., Ldk Švitrigailos valdymo metais, didžiuoju medžiokliu buvo Petras Volkovijus⁴⁶¹. 1466 m. didžiuoju medžiokliu valdovas paskyrė⁴⁶² Mišką Veštartavičių⁴⁶³, o 1486 m. juo tapo veikiausiai pastarojo sūnus Jonas Miškavičius⁴⁶⁴. Apskritai, svarbu pažymėti, jog toks medžioklės pareigybių „paveldėjimas“ yra gana

---

⁴⁵⁹ Iš medžioklės ir žūklės istorijos. P. 6.

⁴⁶⁰ Ochmanskis J. Senoji Lietuva. Mintis. Vilnius. 1996. P. 90.

⁴⁶¹ Urzędniczy centralni. P. 65.

⁴⁶² LM. 10 – Užrašymų knyga. P. 88. Nr. 82.3.

⁴⁶³ Urzędniczy centralni. P. 65.

⁴⁶⁴ Ibidem.

būdingas mūsų aptariamuoju laikotarpiu⁴⁶⁵. Taigi, nors ši pareigybė atsirado šiek tiek anksčiau, nei manė ankstesni istorikai, Ldk Vytauto laikais ji dar neegzistavo, kai Lenkijos Karalystėje ši pareigybė yra žinoma jau nuo XIII a. pradžios⁴⁶⁶. Medžioklės pareigybių paveldėjimas nėra išskirtinis precedentas, tai buvo būdinga visoms valdovo dvare egzistavusioms pareigybėms, net ir žemesniosioms. Antai dar XV a. pabaigoje šaltiniuose sutinkame šeimos narių „pareigybės“ variantų: medžioklio žmona buvo vadinama *ponia medžiokliene* (*lenk. pani łowczyzna*), o sūnus deminutyvine forma – medžioklaičiu (*lenk. łowczyc*)⁴⁶⁷. Tokie bandymai vertintini kaip bandymas „sutitulinti“ pareigybę, nors vis dėlto pastarąją nuo „tikro“ titulo skyrė laikinas pareigybės pobūdis⁴⁶⁸. Ši praktika buvo dažna ne tik tarp medžioklės pareigybes turinčių pareigūnų, bet ir tarp kitų valdovo dvaro pareigūnų ir jų šeimos narių.

Didžiųjų medžioklių atsiradimas palengvino Ldk Kazimiero pastangas apriboti savavališką miškų bei medžioklės plotų naikinimą, kadangi minėtųjų pareigūnų dispozicijoje atsidūrė visos tuo metu LDK valdovui priklausiusios girios. Vis dėlto svarbu atkreipti dėmesį, jog pagrindinis šių pareigūnų uždavinys buvo valdovo pramoginių medžioklių organizavimas. Kadangi mūsų aptariamam laikotarpiu LDK valdovo medžioklės buvo rengiamos kaip didelė šventė, turėjusi aiškų ceremonialą, būtent didysis medžioklis šios pramogos metu buvo šalia valdovo⁴⁶⁹, vadovavo kitiems medžioklės pareigūnams bei dalyviams ir informuodavo didįjį kunigaikštį apie medžioklės lauke esančią situaciją⁴⁷⁰.

Galime teigti, jog didžiojo medžioklio pareigos buvo daugiasluoksnės ir įpareigojo šį pareigūną medžioklių pasirengimą vertinti skirtingais aspektais – oficialiu ir privačiu. Kadangi šią pareigybę turintis žmogus privalėjo žinoti, ko

---

⁴⁶⁵ Žr. 10 priedą.

⁴⁶⁶ Gloger Z. *Łowczy* // Encyklopedia Staropolska. Ilustrowana. Laskauera P. Babickiego W. Warszawa. 1902. T. 3. P. 163.

⁴⁶⁷ Ibidem. P. 164.

⁴⁶⁸ Petrauskas R. Titulas ir valdžia: Lietuvos didžiosios Kunigaikštystės didikų savimonės pokyčiai XVI amžiaus pirmoje pusėje // Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha: straipsnių rinkinys. Sud. Valikonytė I., Steponavičienė L. Vilnius. 2005. P. 36.

⁴⁶⁹ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 569.

⁴⁷⁰ Samsonowicz A. Op. cit. S. 303.

iš būsimos medžioklės tikisi valdovas, ir tinkamai ją surengti bei sukviesti reikiama dalyvių skaičių. Todėl nenuostabu, kad šias pareigybes turėjo iškilų giminių atstovai, kaip Radvilos, Pacai, Chreptavičiai etc., išmanantys to meto kilmingųjų bendravimo etiketą.

Lentelė Nr. 4. LDK Didieji medžiokliai XV–XVI a.

Nuo	Iki	Asmuo	Ankstesnė karjera	Tolesnė karjera
1437 m. VIII 1		Petras Volkovijus ⁴⁷¹		
[1466 m.] XI 19	1473 V 29	Miška Veštartavičius ⁴⁷²		1468 Slonimo vietininkas
1486 II 9	1488 III	Jonas Miškavičius ⁴⁷³		
1494 X 16	1501 m.	Levka (Levas) Veknevičius (arba Veiknevičius) ⁴⁷⁴		
1501 X 30	1505 m.	Jonas (arba Vasilijus) Bohdanavičius Chreptavičius ⁴⁷⁵	Anykščių laikytojas	

⁴⁷¹ Urzędnicy centralni. S. 65.

⁴⁷² Ibidem.

⁴⁷³ Ibidem.

⁴⁷⁴ Urzędnicy centralni. S. 65.; Малиновский И. А. Сборник материалов, относящихся к истории панов-рады Великого Княжества Литовского. Томск. 1901. С. 436.

⁴⁷⁵ Urzędnicy centralni. S. 65.

1505 IX 3	1509 m.	Martynas Bohdanavičius Chreptavičius ⁴⁷⁶	1495–1509 – LDK dvaro arklidininkas 1502–1504 – LDK dvaro iždininkas	1524–1626 LDK žemės maršalka 1524–1526 IX 15 – Trakų arklidininkas
1510 VI 18	1542 m.	Mikalojus Jurgevičius Pacas ⁴⁷⁷		1527–1542 pakamaris 1531–laikytojas Kameneco 1543–1551 – Palenkės vaivada
1546 XII 30	1554 IX 3	Mikalojus Radvila „Rudasis“ ⁴⁷⁸		1547–1579 – Lydos laikytojas 1549 – Trakų vaivadijos administratorius Nuo 1550 – Trakų vaivada 1556–1576 – Vilniaus

⁴⁷⁶ Ibidem. S. 66.

⁴⁷⁷ LM 4 – oji TBK. P. 130. Nr. 144., P. 385. Nr. 479.; LM 19 – oji Užrašymų knyga. P. 96. Nr. 40.; P. 117. Nr. 76.; P. 123. Nr. 91.; P. 160. Nr. 152.; P. 235. Nr. 230.; P. 252. Nr. 253.; LM. 21– oji Užrašymų knyga. Nr. 33; Urzędnicy centralni. S. 66.; Малиновский И. А. Op. cit. C. 436.

⁴⁷⁸ Urzędnicy centralni. S. 66.; Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 44.; Малиновский И. А. Op. cit. 436.

				vaivada 1553, 1556– 1566, 1577, 1578–1584 – LDK didysis etmonas 1566–1579 LDK kancleris Nuo 1566 – Vilniaus vaivada 1576–Ašmenos seniūnas 1578–Livonijos etmonas
1567 VII 24	1574 VII 12	Grigalius Bohdanavičius Valavičius ⁴⁷⁹	1548–1567 Mistislavo seniūnas 1560–1563 šalies maršalka Eišiškių, Kaniavos, Dubičių, Varnių,	1571–1577 Smolensko vaivada 1588–Gardino horodnyčius

⁴⁷⁹ Urzędnicy centralni. S. 66.; LM 10 – oji Užrašymų knyga. P. 46. Nr. 22., P. 70. Nr. 49.; LM 51 – oji Užrašymų knyga. P. 79. Nr. 69.

			Želvos laikytojas	
1574 III 2	1580 II 16	Mikalojus Radvila ⁴⁸⁰		1576– Mozyriaus seniūnas 1579–1589 Naugarduko vaivada

Taip pat didysis medžioklis turėjo rūpintis ir labai smulkmeniškais, bet artimą draugystę su valdovu atskleidžiančiais medžioklės klausimais. Tačiau nereikėtų suabsoliutinti didžiojo medžioklio funkcijų, kadangi šaltiniuose randama informacija atskleidžia, kad ne visuomet vien didysis medžioklis rūpindavosi valdovo komfortu medžioklių metu, o neretai dalis darbų, susijusių su medžioklių organizavimu, atitekdavo ir kitiems valdovo pareigūnams. XVI a. pradžioje dar vis pasitaiko atvejų, kuomet maršalka tvarko Ldk reikalus, susijusius su medžiokle. Antai 1500 m. liepos 25 d. Ldk Aleksandrui medžiojant Obolcų šiluose, Lietuvos didžiojo kunigaikščio išlaidoms valdovo sekretorius davė vieną kapą grašių Vilniaus vaivados sūnui Jonui Mikolajaičiui Radvilai.

Didysis medžioklis valdovo vardu privalėdavo parengti ir pasiųsti raštus numatytos medžioklės vietos dvarų administracijai apie valdovo atvykimą, kad pastaroji savo ruožtu spėtų pasirengti priimti atvykstantį kunigaikštį su palyda. Pavyzdžiui, 1561 m. liepos mėnesį tokius įspėjamuosius raštus gavo Rūdninkų, Valkininkų, Gardino bei Birštono administracija⁴⁸¹.

⁴⁸⁰ Urzędniccy centralni. S. 66.

⁴⁸¹ LM 7 – oji Viešųjų reikalų knyga. Knyga Nr. 564. P. 115. Nr. 115.

Didysis medžioklis turėjo nurodyti (numatyti), kuriam laikui ir kiek žmonių reikės organizuojamai medžioklei aptarnauti bei pasirūpinti jų išlaikymu. Lietuvos Metrikos knygoje išlikę potvarkiai, perduoti žemesniesiems medžioklės ūkį prižiūrintiems pareigūnams ar dvarų laikytojams, atskleidžia, kokius įspūdingus (dalyvaujančiųjų skaičiumi) mastus mūsų aptariamoju laikotarpiu įgaudavo LDK valdovo medžioklės. Viename 1561 m. dokumente teigiama, kad į didžiojo kunigaikščio organizuojamą medžioklę Valkininkuose varovais turi būti pasiūsta: iš Kaniavos ir Dubičių dvarų 100 valstiečių 5 dienoms, iš Alytaus dvaro 200 valstiečių 5 dienoms, iš Daugų – 75 valstiečiai 5 dienoms⁴⁸². Matome, kad vien varovais medžioklėje turėjo dalyvauti 375 žmonės. Kadangi didysis medžioklis buvo atsakingas ir už kitų medžioklės dalyvių, aptarnaujančio personalo, gyvojo inventorius (t. y. medžioklinių paukščių, šunų, žirgų, arklių) apgyvendinimą⁴⁸³, nestebina itin didelės sumos, išleidžiamos Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklių aprūpinimui. Svarbu pažymėti, jog Valakų nuostatuose buvo pabrėžta, kad vaikai ir senyvo amžiaus valstiečiai nebūtų verčiami atlikti medžioklės prievolės⁴⁸⁴. Tai leidžia spręsti apie valdovo suinteresuotumą iš rengiamų medžioklių gauti kuo daugiau naudos, kadangi minėtos žmonių grupės nebūtų pajėgios garantuoti sklandžios medžioklės.

Didysis medžioklis be jau minėtų funkcijų turėjo derinti migracijos klausimus ir garantuoti medžioklei reikiamų transporto priemonių parūpinimą⁴⁸⁵. Mūsų aptariamoju laikotarpiu tai buvo žirgų traukiama karieta arba arklių ir jaučių tempiamas vežimas vasarą, o žiemą – rogės⁴⁸⁶. Būtent taip buvo keliaujama, gabenami medžioklėms reikalingi žmonės, medžiokliniai šunys ir paukščiai, žirgai, arkliai bei prijaukinti gyvūnai (turėję būti masalu), manta. Pavyzdžiui, 1570 m. balandžio 3 d. dokumente nurodoma parengti

---

⁴⁸² LM 7 – oji Viešųjų reikalų knyga. P. 68. Nr. 47.

⁴⁸³ Samsonowicz A. Op. cit. S. 303.

⁴⁸⁴ Устава на волоки. С. 89.

⁴⁸⁵ Samsonowicz A. Op. cit. S. 303.

⁴⁸⁶ Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 157. Nr. 214.; S. 160. Nr. 220.; S. 162. Nr. 223 etc.

vežimą su vežėju ir 6 arkliais, kad valdovas galėtų nuvykti į Tykociną⁴⁸⁷. Po medžioklių vežimais ar rogėmis buvo išgabenamas medžioklės laimikis. Įdomu tai, kad dažniausiai asmenys, gavę didžiojo medžioklio pareigybę, prieš tampant didžiuoju medžiokliu užėmė maršalkos ar išdininko pareigybes, o vėliau užimdavo arklidininkų ar net vaivadų pozicijas.

Išvardytos didžiųjų medžioklių pareigos ar funkcijos iki mūsų aptariamojo laikotarpio pabaigos nekito, o pareigybės reikšmė išliko tokia pat svarbi. Pastarąją ir toliau laikė svarbios LDK giminės „paveldėdamos“ ją iš savo giminaičių. Antai didžiojo medžioklio pareigas po Žygimanto Augusto mirties (1572 m.), 1582 m. didžiojo medžioklio pareigybę perėmė Mikalojus Naruševičius⁴⁸⁸, o jį 1589 m. pakeitė Jonas Naruševičius⁴⁸⁹. Didiesiems medžiokliams paklusti privalėjo visi žemesnieji medžioklės ūkio pareigūnai ir valstiečiai.

3.1.3. Medžioklis

Valdovų dovanojimų ir išlaidų registravimo tvarkos užuomazgų, susijusių su medžioklės ūkiu, aptinkame jau Ldk Kazimiero Jogailaičio laikais, kai išmokų sąrašuose pasirodo medžioklio (*lot. venator, rusėn. ловчий, lenk. lowczy*) pareigybė⁴⁹⁰. Pastarieji buvo pavaldūs didžiajam medžiokliui, o didžioji jų veiklos dalis buvo ne valdovo rezidavimo vietoje, bet provincijoje esančiuose didžiojo kunigaikščio dvaruose. Ldk Aleksandro dvaro sąskaitų knygos mini šio valdovo dvare vienu metu buvus tris medžioklius⁴⁹¹, nors, reikia manyti, jų galėjo būti ir daugiau.

Kadangi ši pareigybė priskiriama prie žemesniųjų valdovo dvare buvusių pareigybių, ji nebuvo patraukli lietuvių politiniam elitui, todėl šias pareigas paprastai užimdavo vidutinės ir smulkios bajorijos atstovai⁴⁹². Detalus šių

---

⁴⁸⁷ Ibidem. Nr. 239. P. 169.

⁴⁸⁸ Urzędniczy centralni. P. 66.

⁴⁸⁹ Ibidem.

⁴⁹⁰ LM. 3 – Užrašymų knyga. P. 89. Nr. [41.]; P. 90. Nr. [42]; LM. 4 – oji Užrašymų knyga. P. 30. Nr. 1.3; P. 36. Nr. 1.7; P. 38. Nr. 1.7; P. 79. Nr. 23.2; P. 82. Nr. 23.3; P. 86. Nr. 23.13 etc.

⁴⁹¹ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 75, 255, 271.

⁴⁹² Petrauskas R. Pareigybės. P. 462.

pareigūnų sąrašas pateikiamas lentelėje nr. 5. Šie pareigūnai egzistavo ne tik didžiojo kunigaikščio dvare, bet buvo skiriami ir į atskirus LDK valdovo dvarus, kuriuose jie privalėjo saugoti didžiojo kunigaikščio medžioklės plotus⁴⁹³, prižiūrėti vietos pareigūnus, susijusius su medžioklės bei miškų ūkio administravimu, bei valstiečius, privalančius atlikti medžioklės tarnybą⁴⁹⁴.

Lentelė Nr. 5. Medžiokliai XV a. II p.–XVI a. II p.

Nuo	Iki	Asmuo
1480 m.		Alekna Daškevičius ⁴⁹⁵ (<i>Vitebsko</i>)
1486 m.		Jurgis ⁴⁹⁶ (<i>Kauno</i>)
1486 m.		Timotiejus ⁴⁹⁷ (<i>Darsūniškio</i>)
1488 m.		Vaska ⁴⁹⁸ (<i>Bresto</i>)
1488 m.		Ozimka ⁴⁹⁹ (<i>Vilniaus</i>)
1489 m.		Havrila ⁵⁰⁰ (<i>Perlamo</i>)
1489 X 14		Tinkas Sincovas ⁵⁰¹ (<i>Smolensko</i>)
1489 X 14		Vaska Čortovas ⁵⁰² (<i>Smolensko</i>)
1489 m.		Volčka ⁵⁰³ (<i>Trakų</i>)

⁴⁹³ Ланно И. Op. cit. С. 370.

⁴⁹⁴ LM. 3 – Užrašymų knyga. P. 52; P. 62. Nr. 3; P. 89. Nr. [41.]; P. 90. Nr. [42] etc.

⁴⁹⁵ LM. 4 – oji Užrašymų knyga. P. 109. Nr. 61.

⁴⁹⁶ Ibidem. P. 36. Nr. 1.7.

⁴⁹⁷ Ibidem. P. 38. Nr. 1.7.

⁴⁹⁸ Ibidem. P. 76. Nr. 18.4.

⁴⁹⁹ Ibidem. P. 79. Nr. 23.2.

⁵⁰⁰ Ibidem. P. 86. Nr. 23.13.

⁵⁰¹ Ibidem. P. 88. Nr. 23.16.

⁵⁰² Ibidem.

1490 m.		Fedka Šelvavskis ⁵⁰⁴ (<i>Voluinės</i>)
1490 m.		Mykolas Galavničius ⁵⁰⁵ (<i>Voluinės</i>)
1500 m.		Kasparas Vageris ⁵⁰⁶
1506 m.		Antanas Stepanovas ⁵⁰⁷ (<i>Vosyliškių</i>)
1508 m.		Jonas Žibrikas ⁵⁰⁸ (<i>Smolensko</i>)
1524 m.		Andriejus Garasimovičius ⁵⁰⁹ (<i>Vitebsko</i>)
1543 X 5		Sebastijonas Sageris ⁵¹⁰ (vokietis)
1545 m. [?]	1549 IV 6	Albertas (Vaitiekus) Sokolnickis ⁵¹¹
1545 IX 12		Kačorekas ⁵¹²
1549 VII 20		Jonas Birchneris ⁵¹³
1553 V		Zacharijus Pavlovičius ⁵¹⁴
Prieš 1566 m.		Leonas Ivanovičius ⁵¹⁵
Prieš 1577 m.		Motiejus Sikorskis ⁵¹⁶

⁵⁰³ Ibidem. P. 86. Nr. 23.13.

⁵⁰⁴ Ibidem. P. 84. Nr. 23.5.

⁵⁰⁵ Ibidem.

⁵⁰⁶ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 75, 255.

⁵⁰⁷ LM 37 – oji Užrašymų knyga. P. 222. Nr. 261.

⁵⁰⁸ LM. 8 – oji Užrašymų knyga. P. 312. Nr. 415.

⁵⁰⁹ LM. 4 – oji Užrašymų knyga. P. 84. Nr. 23. 5.

⁵¹⁰ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. II. P. 97.

⁵¹¹ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. XIX.; LM 12 – oji Užrašymų knyga. P. 309. Nr. 355.

⁵¹² Ibidem. P. 203.

⁵¹³ AGAD. ASK. RK. Nr. 110. L. 993v.

⁵¹⁴ Ragauskienė R. Lietuviškasis Žygimanto Augusto dvaras. P. 47.

⁵¹⁵ Ibidem.

⁵¹⁶ Ibidem.

Iš knygos esančių įrašų galime spręsti, jog, valdovui nuvykus į medžioklės dvarą, medžioklio pareiga buvo pasirūpinti viso atgabento bei ten esančio Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklei reikalingo inventoriaus sutvarkymu, jo parengimu naudojimui bei susitarti su į konkretų medžioklės dvarą paskirtu medžiokliu ar laikytoju dėl atvykusio didžiojo kunigaikščio bei jo palydos aprūpinimo maistu⁵¹⁷. Antai išlikęs 1538 m. gruodžio 2 d. įrašas apie atlygį valdovo medžiokliui Lietuvoje už darbą su šunimis ir meškomis iki 1539 m.⁵¹⁸.

Kaip jau buvo minėta, į medžioklės dvarus Žygimantas Augustas vykdavo su gausia palyda, todėl jos aprūpinimas maistu ir gėrimais sudarė gana žymią su medžioklių organizavimu susijusių išlaidų dalį⁵¹⁹. Antai 1546 m. rugsėjo 6 – 20 d. Berštuose rengtos medžioklės metu išleista 500 kapų grašių, už kuriuos buvo nupirkta „144 galvijai, 12 jaunų veršelių, 63 avinai ir ėriukai, 236 žąsys, 1163 gaidžiai ir vištos, 38 kiaulienos kumpiai, 18 galvijų žarnų (vidurių), 36 jautienos liežuviai, 9 statinės žirnių, 9, 5 statinės miltinių gaminių, 2 ½ vežimo šviežių kopūstų galvų, 6 statinės ropių, beveik 9 statinės svogūnų, 51 puodas sviesto, 4870 kiaušinių, 3 ½ statinės acto, 131 dubuo medaus, 20 ½ pintinės obuolių virtuvės reikmėms, 930 kriaušių ir 1140 obuolių didžiojo kunigaikščio stalui, 8 statinės kvietinių miltų, 4 statinės kanapių aliejaus, 330 sūrių kasdieniam valgymui, 13 040 kepalų kvietinės duonos, 215 statinių alaus, 5 statinės midaus, 1680 žvakių, 283 stiklo indai ir t. t.“⁵²⁰. Sumedžiotai žvėrienai ir paukštienai konservuoti ar pagardinti buvo sunaudojama itin daug prieskonių. Ldk Žygimanto Augusto dvaro sąskaitų knygos valdovo išdininkas gana dažnai pažymi, kad dėl nenumatytos ar ilgiau, nei buvo įprasta, užtrukusios medžioklės, dvaro virtuvė pritrūkdavo prieskonių⁵²¹.

---

⁵¹⁷ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 75, 255, 271.

⁵¹⁸ AGAD, ASK., dz. 1, Syg. 87, MKF 30601. L. 125.

⁵¹⁹ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 7, 15, 25, 27, 29, 35, 37, 39, 45, 47, 49, 51, 57, 59, 63, 65, 67, 99, 71 etc.

⁵²⁰ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 325.

⁵²¹ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 99, 101, 131 etc.

Iš 1549 m. įrašo⁵²² sužinome, kad valdovo medžioklis Albertas Sokolnickis mirė 1549 m. balandžio 6 d. Krokuvoje. Kadangi pastarasis buvo LDK medžioklis, žinia apie jo mirtį įrašyta į lietuviškas knygas. Iš įrašo taip pat sužinome šiaip jau labai retos informacijos apie pareigūno funkcijas valdovo dvare. Pažymima, kad Albertas Sokolnickis buvęs medžiokliu ir rūpinęsis valdovo žirgais ir šunimis, o už tai gaudavęs 20 auksinų atlygį per metus. Taip pat įrašius žinią apie šio pareigūno mirtį, visas puslapis yra perbrauktas juodomis linijomis. Šio pareigūno laidotuvių išlaidoms buvo skirta pinigų iš iždo, todėl buvo padarytas įrašas apie šio pareigūno mirtį.

Po minėto valdovo pareigūno mirties 1549 07 20 Jonas Birchneris pateko į Ldk Žygimanto Augusto dvarą (buvo kilęs iš Bžego miesto, esančio pietvakarių Lenkijoje) ir buvo paskirtas medžiokliu⁵²³. Jam patikėtos valdovo šunidės ir šunų, medžiojusių stambiuosius žvėris, priežiūra. Medžioklio pareigybė kaip dvaro naujokui garantavo gana solidų atlygį, kadangi pajamas sudarė atlyginimas natūra (pašaras žirgams, gelumbė aprangai bei maistpinigiai)⁵²⁴ ir 20 auksinų metinis atlyginimas⁵²⁵. 1553 m. rejestras⁵²⁶ įdomus tuo požiūriu, kadangi jame išmokos medžiotojams, šunininkams ir sakalininkams fiksuojamos kas savaitę nuo 1553 m. vasario mėnesio iki rugsėjo 16 d., o ne ketvirčiais, kaip buvo įprasta. Veikiausiai, šiuo laikotarpiu valdovo buvo aktyviai medžiota, todėl tarnautojams už papildomą darbą buvo atsilyginama kas savaitę.

Gausūs vienalaikiai ikonografiniai užsienio šalių šaltiniai, vaizduojantys valdovo medžioklės metu vykstančias iškylas (kaip inkorporatyvią šios pramogos dalį)⁵²⁷, leidžia daryti prielaidą, jog panaši tendencija galėjo būti aktuali ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovo organizuojamoms medžioklėms, kadangi užtrunkančios išvykos į aplink medžioklės dvarus esančias gaudymvietes bei didelis fizinis krūvis turėjo skatinti

⁵²² AGAD. ASK. Dz. 1. Syg. 110. MKF 30626. Cz. II. L. 522.

⁵²³ AGAD. ASK. RK. Nr. 110. L. 993v.

⁵²⁴ Žr. 1 priedą.

⁵²⁵ Ferenc M. Dwór Zygmunta Augusta. Organizacja i ludzie. Kraków. 1998. P. 109, 146, 231.

⁵²⁶ AGAD, ASK, dz.1. Syg. 169, MKF 30687. L. 3 – L. 204.

⁵²⁷ On the art of Hunting. Op. cit. P. 8, 10, 14 – 16 etc.

pramogaujančiųjų apetitą. Kadangi medžioklis buvo atsakingas už valdovo ir jo palydos aprūpinimą maistu, galime daryti prielaidą, jog ir tokios iškylos organizavimas turėjo tapti šio pareigūno prerogatyva.

Medžioklis (be anksčiau minėtų funkcijų) turėjo stebėti, saugoti bei prižiūrėti medžioklėms reikalingą specialią (proginę) architektūrą⁵²⁸, o esant būtinybei, organizuoti naujas statybas⁵²⁹. Vienas tokių objektų – miškuose įkurtos mažos trobelės, šėtros (*rusėn. uamep, lenk. szaterna*), skirtos medžioklės ginklams ir kitiems būtiniausiems dalykams susidėti. Taip pat aptariamuoju laikotarpiu pastarosios tarnavo ir kaip valdovo bei jo dvariškių persirengimo vieta medžioklių metu, kadangi skirtingų spalvų drabužiai medžioklės metu turėjo praktinę paskirtį (t. y. pagal spalvas buvo aišku, kokios yra medžioklėje dalyvaujančiojo pareigos ir užduotys šios pramogos metu)⁵³⁰. Laikinių (netgi portatyvių)⁵³¹ didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkio vienetų egzistavimą (kurio praktinį pritaikymą trumpai aptarėme ankstesniame skyriuje) liudija ir flamandų riterio Žilibero de Lanua prisiminimai, kuriuose minimas toks statinys⁵³², bei Lietuvos statutuose numatomos baudos už šio objekto sunaikinimą⁵³³. Amžininkų liudijimai teigia, jog tokių šėtrų, aptarnaujančių valdovo medžiokles, vienoje vietoje būdavo po kelias, viena didelė ir erdvi kaip namas, skirta didžiajam kunigaikščiui, o kitos kitiems medžioklės dalyviams apsistoti bei mantai laikyti⁵³⁴.

Dar vienas medžioklio priežiūros reikalaujantis objektas – varų aptvėrimai. Svarbu pažymėti, jog pastarieji buvo naudojami ne vieną sykį⁵³⁵, todėl buvo prižiūrimi. Antai Martynas Kromeris savo veikale apie žvėrių medžioklę mini medžioklės būdus, kuomet besirengiant didžiojo kunigaikščio medžioklėms, į aptvarą iš miško įviliojami įvairūs žvėrys arba medžioklio

---

⁵²⁸ Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 9.

⁵²⁹ Samsonowicz A. Op. cit. S. 303.

⁵³⁰ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 573.

⁵³¹ PLS (1529 m.). P. 227.

⁵³² Klimas P. Op. cit. P. 131.

⁵³³ PLS (1529 m.). P. 227.; ALS (1566 m.). P. 191.

⁵³⁴ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 577.

⁵³⁵ Husovianas M. Op. cit. P. 131.

paliepimu⁵³⁶ atvedami kitose vietose sugauti žvėrys⁵³⁷. Greta šių aptvarų buvo įrengiamos specialios regyklos, skirtos susėsti stebintiems medžioklę. G. Mickūnaitė, remdamasi užsienio šalių analogijomis, teigia, jog minėtas statinys buvo keturių stulpų remiama platforma (prilaikoma kopėčių arba stacionarių laiptų), ant kurios stovėjo didžiosios kunigaikštienės sostas ir jos damų krėslai ar suolai, o taip pat pabrėžia, kad toks aptvaras su pakyla, skirta kilmingiesiems žiūrovams, buvo įprastas reiškinys to meto Vakarų Europos valdovų medžioklėse⁵³⁸.

Svarbu atkreipti dėmesį, jog išvardytomis pareigomis medžioklių užduotys neišseko ir pastariesiems pagal poreikį bei numatytą medžioklės būdą tekdavo organizuoti daugybę smulkesnių medžioklės paruošiamųjų darbų. Antai medžioklis kartu su girininku privalėjo užtikrinti, kad girininkai – varovai tinkamai atliktų medžioklės parengiamuosius darbus. Pavyzdžiui, prieš medžioklę ties žvėrių takais ištemptų tinklus, kuriuos megzti pagal 1557 m. Valakų nuostatus buvo valdovo valstiečių pareiga. Taip pat be tinklų, smulkiesiems žvėreliams ar paukščiams gaudyti buvo naudojamos kilpos⁵³⁹, raizgai⁵⁴⁰, stambiesiems žvėrimis gaudyti buvo naudojamos paprastos ir valdovo heraldika ar monogramomis dekoruotos audinių juostos. Deja, minėtų audeklo juostų pavyzdžių turime išlikusių tik iš XVIII a.⁵⁴¹ Įdomu tai, kad aptariamuoju laikotarpiu medžioklių metu paukščiams ir žvėrimis gaudyti skirti tinklai kartais buvo naudojami ir kaip sutartinis ženklas. Valdovo dvariškis Lukas Gurnickis teigia, jog prie namo durų iškabinti tinklai XVI a. reiškė, kad tą namų šeimininko nėra namuose ir jis tuo metu yra išvykęs į medžioklę⁵⁴².

---

⁵³⁶ Samsonowicz A. Op. cit. S. 303.

⁵³⁷ Kromer Marcin. Polska. Chyli o położeniu, ludności, obyczajach, urządach I sprawach publicznych królestwa Polskiego księgi dwie. Opracowanie Marchwińskiego R. Olsztyn. 1977. S. 44 – 45.

⁵³⁸ Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 9.

⁵³⁹ Husovianas M. Op. Cit. P. 121.

⁵⁴⁰ Ibidem. P. 125.

⁵⁴¹ Valstybiniai Drezdeno meno rinkiniai. Saksonijos liaudies meno muziejus (Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Museum für Sächsische Volkskunst). Inv. Nr. B170, B173, B175. Prieiga per internetą: <https://skd-online-collection.skd.museum/Home/Index?page=1&q=Jagdlappen>

⁵⁴² Gurnickis L. Op. Cit. P. 129.

Anot lenkų istorikų, paruošusių centrinių LDK pareigūnų sąrašą, dvaro medžioklio (*rusėn. дворный ловчий, lenk. łowczy nadworny*) pareigybė šaltiniuose pasirodo tik XVI a. pab.⁵⁴³. Jų sąrašas pateikiamas lentelėje nr. 6, tačiau, remdamiesi Ldk Aleksandro dvaro sąskaitų knygų duomenimis, galime teigti, jog ši pareigybė funkcionavo pačioje XVI a. pr. Ldk Aleksandro dvaro medžiokliu 1505 – 1509 m. buvo Martynas Chreptavičius⁵⁴⁴. Tiesa, lieka dvejonių dėl griežto lentelėje nr. 6 pateikiamų asmenų priskyrimo atskirų pareigūnų grupei, nei kad lentelėje nr. 5 įvardyti asmenys, kadangi aptariamuoju laikotarpiu pareigūnų įvardijimas dar nebuvo griežtai nusistovėjęs. Negausus dvaro medžioklių sąrašas leidžia kelti hipotezę, kad dvaro medžioklis galėjo būti ne atskira pareigybė, o tiesiog kitokia forma įvardytas medžioklis (labiau akcentuojant jo darbavimosi erdvę, t. y. valdovo dvarą).

Lentelė Nr. 6. Dvaro medžiokliai XVI a.

Nuo	Iki	Asmuo	Ankstesnė karjera	Tolesnė karjera
1505 m.	1509 m.	Martynas Bohdanavičius Chrebtavičius ⁵⁴⁵	1495–1509 – LDK dvaro arklidininkas 1502–1504–dvaro išdininkas	1505 IX 3–1509 m.–arklidininkas 1505 IX 3–1509–didysis medžioklis 1524–1526 LDK didysis maršalka 1524–Trakų arklidininkas
1544 m.		Sebastijonas		

⁵⁴³ Urzędnicy centralni. P. 69.

⁵⁴⁴ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 355.

⁵⁴⁵ Urzędnicy centralni. S. 66.

		Sageris ⁵⁴⁶		
1581 m.	1585 m.	Jonas Kšyštoforskis ⁵⁴⁷	valdovo sekretorius Sieradžių kaštelionas	

Šios pareigos ne itin skyrėsi nuo medžioklio ir ši skirtis buvo gana formali, veikiau naudojama tik kaip dar vienas titulas⁵⁴⁸ arba detalizuojantis epitetas. Žygimanto Augusto dvaro medžiokliu buvo vokiečių Sebastijonas Sageris⁵⁴⁹. XVI a. pab. (1581 m.) Stepono Batoro dvare buvo ir dvaro medžioklis Jonas Kšyštoforskis⁵⁵⁰, o 1596 m. LDK valdovo dvaro medžiokliu buvo Martynas Žukas⁵⁵¹, tačiau (kaip jau buvo minėta) jų atliekamos pareigos niekuo nesiskyrė nuo medžiokliais įvardijamų pareigūnų. Galime daryti prielaidą, jog plečiantis valdovo Aleksandro Jogailaičio dvarui, atsirado „titulinių“ pareigybių poreikis, kurias būtų galima suteikti politiškai lojaliems pavaldiniams.

Apibendrinant galima teigti, kad medžioklio vaidmuo, organizuojant bei aprūpinant Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžiokles, XV a. II p. – XVI a. laikotarpiu buvo itin svarbus, nes šis pareigūnas buvo valdovo medžioklės paruošiamųjų darbų koordinatorius, turėjęs atlikti itin daug funkcijų bei atliepti į daugybę valdovo bei jo palydos įnorių bei poreikių. Medžioklį nuo didžiojo medžioklio visų pirma skyrė sociopolitinė padėtis. Didieji medžiokliai buvo skiriami iš politinio elito tarpo, kai medžiokliai iš vidutinės ar smulkiosios bajorijos.

⁵⁴⁶ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. II. P. 75.

⁵⁴⁷ Gloger Z. Łowy. S. 167.

⁵⁴⁸ Urzędnicy centralni. P. 69.

⁵⁴⁹ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. II. P. 75.

⁵⁵⁰ Gloger Z. Łowy. S. 167.

⁵⁵¹ Urzędnicy centralni. P. 69.

3.1.4. Sakalidininkas

Plataus profilio medžioklės ūkio pareigūnai sudarė tik dalį medžioklės mikropasaulio personalo, reikalingo įvairiapusiems LDK valdovo medžioklės pomėgiams patenkinti. Medžioklė su plėšriaisiais paukščiais traktuotina kaip atskira medžioklės rūšis, kurios organizavimas ir priežiūra reikalavo atskirų medžioklės pareigūnų. Šiai dvaro pramogai aptarnauti bei organizuoti valdovas skirdavo siauros specializacijos pareigūnus. Vieni iš tokių, turėjusių koordinuoti LDK valdovo medžioklės su plėšriaisiais paukščiais, buvo valdovo sakalidininkai (*rusėn. сокольникий, lenk. sokolniczy*). Pastarieji šaltiniuose minimi nuo Ldk Vytauto laikų⁵⁵². Ldk Vytauto sakalų priežiūra dvare rūpinosi daugiausia rusėnai, kuriems vadovavo dvaro sakalidininkas⁵⁵³. Beje, minėtus rusėnus Lietuvos didysis kunigaikštis kartais skolindavo ir kitų šalių valdovams⁵⁵⁴. Atsižvelgiant į tai, kad XV a. I p. medžioklė su plėšriaisiais paukščiais turėjo išskirtinį statusą, sakalidininko pareigybė aptariamuoju laikotarpiu traktuotina kaip itin garbinga. Reikia prisiminti, jog ankstyvaisiais viduramžiais medžioklinių sakalų priežiūra nesibodėjo užsiimti net patys valdovai⁵⁵⁵.

Apie Jogailos pomėgį medžioti su plėšriaisiais paukščiais taip pat liudija tiek gausūs kronikininkų įrašai, tiek Krokuvos katedroje medžioklės scenomis bei sakalų skulptūromis išpuoštas jo antkapis⁵⁵⁶. Svarbu atkreipti dėmesį, jog to meto visuomenėje šie paukščiai be tiesioginės utilitarinės funkcijos (medžiojant) turėjo ir simbolinę prasmę, kaip gebantys pernešti mirusiojo sielą į kitą pasaulį. Šio tikėjimo ištakos gali būti įžvelgiamos Vygando Marburgiečio

---

⁵⁵² Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 44.; Bardach J. Historia państwa i prawa Polski. Do połowy XV wieku. Państwowe wydawnictwo naukowe. Warszawa. T. I. 1964. S. 111.

⁵⁵³ Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 44, 60.

⁵⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵⁵ Vienas garsiausių medžioklės su sakalais traktatų yra parašytas Frydricho II. Valdovas pats rūpinosi ir augino medžioklinius paukščius ir parašė veikalą žinomą kaip „De Arte Venandi cum Avibus“; Išsamiai apie šį veikalą yra rašę: Tryk C. Sokolnictwo w Prusach Krzyżackich i Książęcych od XIV do XVII wieku. Olsztyn. 2015. S. 158, 218–264; Burliga B. Splendor łowów z ptakami drapieżnymi: retoryka Przedmowy do Sztuki sokolnictwa (De arte venandi cum avibus) cesara Fryderyka II Hohenstaufa // Studia z Dziejów Średniowiecza. Nr. 19. Gdańsk. 2015. S. 28–49.

⁵⁵⁶ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 329.

tekstuose aprašomuose įvykiuose. Jis mini, jog 1382 m., Kęstučio laidotuvių metu, kartu su jo palaikais buvo sudeginti medžiokliniai paukščiai bei šunys⁵⁵⁷.

Šių LDK valdovo skiriamų medžioklės pareigūnų, kurių sąrašas pateikiamas lentelėje nr. 7, funkcijos siejamos su medžioklinių plėšriųjų paukščių dresavimu, jų priežiūra bei transportavimu į reikiamą medžioklės vietą⁵⁵⁸. Šių plėšriųjų paukščių transportavimo subtilybes aprašė Sigismundas Herberšteinas: „kai [...] veža iš vietų, kur jie peri, tai kai kada juos užrakina keturis, penkis ar net šešis kartus ypatingose vežėčiose, specialiai tam padarytose“⁵⁵⁹. Valdovo dvare esantys sakalidininkai galėjo betarpiškai (arba per kitus medžioklės ūkio pareigūnus) administruoti sakalininkų vykdomą veiklą, o svarbiausia – prižiūrėti valdovo medžioklinius paukščius, su kuriais pramogaudavo didysis kunigaikštis⁵⁶⁰.

Į LDK valdovų dvarus paskirti sakalidininkai administravo vietinių sakalininkų (*rusėn. сокольник*) veiklą bei medžioklinių sakalų priežiūrą. Antai, jau 1449 m. dokumente minimi sakalidininkai⁵⁶¹. Svarbu pabrėžti, jog, Kazimiero valdymo laikotarpiu, sakalidininko pareigybė dokumentuose nėra minima labai dažnai. Išmokų sąrašuose vyrauja jų pavaldinių (sakalininkų) vardai⁵⁶². Galima daryti prielaidą, jog šiuo laikotarpiu valdovo medžiokliniais paukščiais, kaip ir visais kitais medžioklės reikalais, rūpinosi ir maršalka, todėl ne visuomet buvo skiriamas sakalidininkas, o didėjant sakalininkų skaičiui atsirado poreikis paskirti ir atskirą pareigūną, administravusį medžioklinius paukščius prižiūrintį personalą. Vis didėjant medžioklinių paukščių ūkiui, reikėjo vis didesnio kiekio personalo medžioklinių paukščių ūkio priežiūrai, kurie galėtų pasirūpinti medžioklinių paukščių lesinimu, narvų valymu (už ką buvo atsakingi sakalininkai), o kvalifikacijos reikalaujantiems dresūros klausimams pakako vos keleto žinovų (sakalidininkų). XV a. sakalidininkų

---

⁵⁵⁷ Vygandas Marburgietis. Op. cit. P. 183.

⁵⁵⁸ Samsonowicz A. Op. cit. S. 241.

⁵⁵⁹ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 575.

⁵⁶⁰ Samsonowicz A. Op. cit. S. 241 – 248.

⁵⁶¹ LM. 3 – Užrašymų knyga. P. 62. Nr. 3.

⁵⁶² LM. 4 – Užrašymų knyga. P. 39. Nr. 1.7; P. 83. Nr. 23.3; P. 86. Nr. 23.13; P. 52. Nr. 13.3; P. 66. Nr. 16.6; P. 73. Nr. 18.3 etc.

vardai nėra žinomi, o pirmuosius vardus žinome tik iš XVI a. pradžios. Nėra aišku, ar LDK atveju tarp sakalininko funkcijų buvo sakalų gaudymas. Nors yra žinoma, kad prekyba sakalais aplinkinėse LDK teritorijose, ypač Ordino, buvo net atskira ūkio šaka⁵⁶³. Deja, LDK atveju šaltiniai neleidžia teigti, kad LDK valdovo dvaras užsiėmė sakalų ar kitų plėšriųjų paukščių prekyba. Yra žinomi tik medžioklinių paukščių dovanojimo ar mainymosi atvejai.

Lentelė Nr. 7. Sakalidininkai

Nuo	Iki	Asmuo
1507 IX 6		Opanasas ⁵⁶⁴
1512 m.		Sanka Levoniavičius ⁵⁶⁵
1532 m.		Tyša Rezasas ⁵⁶⁶ (<i>Naugarduko</i>)
1539 m.		Bohušas Ščebravičius ⁵⁶⁷ (<i>Naugarduko</i>)
1539 m.		Aleksas Pantusevičius Senkavičius ⁵⁶⁸
1546 m.		Sakalidininkas Ivanas ⁵⁶⁹

⁵⁶³ Tryk C. Op. Cit. S. 157–172.

⁵⁶⁴ LM. 8 – oji Užrašymų knyga. P. 461. Nr. 620.; LM 6 – oji Užrašymų knyga. P. 219. Nr. 253.

⁵⁶⁵ Ibidem.

⁵⁶⁶ Poczet rodów w Wielkiem Księstwie Litewskiem. S. 282.

⁵⁶⁷ Ibidem. S. 343.

⁵⁶⁸ Ibidem. S. 244.

Medžioklinių paukščių priežiūra kartais atitekdavo ir didiesiems medžiokliams. Ypač XV a. pr., kai medžioklės ūkio pareigūnų funkcijos dar nebuvo nusistovėję, daugiafunkciškumas buvo itin ryškus, o palaipsniui XVI a. vis labiau atsiskyrė siauros specializacijos pareigūnai. Apskritai kalbant apie medžioklės ūkį reikia turėti omenyje, kad negalime kalbėti apie šimtaprocentinį LDK valdovo medžioklės ūkio pareigūnų funkcijų atskyrimą nuo valdovo miško ūkio priežiūros, o neretai ir medžioklių reginiui pilnai įgyvendinti buvo pasitelkiami ir atsitiktiniai dvarionys ar kiti valdovo dvaro pareigūnai. Žinoma, sakalidininkas pagal atliekamus darbus buvo viena „gryniausių“ medžioklės ūkio pareigybių ir turėjo gana siaurai apibrėžiamą funkciją – valdovo medžioklinių paukščių dresavimą ir medžioklinių paukščių ūkio administravimą.

XVI a. medžioklės su plėšriais paukščiais reikšmė šiek tiek sumenko, tačiau visvien išliko LDK valdovų mėgiama pramoga. Antai Žygimantas Augustas, kaip ir jo tėvas Žygimantas Senasis (turėjęs net aštuoniolikos sakalininkų grupę, vadovaujamą sakalidininko Afanasijaus)⁵⁷¹, taip pat mėgėdavosi medžiokle su sakalais. Svetimšaliai sakalininkai žinomi ir Žygimanto Augusto dvare. Antai laikotarpiu nuo 1545 spalio 3 d. iki 1545 m. gruodžio 26 d., už trylika savaičių 2 sakalų prižiūrėtojams iš Maskvos kas savaitę buvo skirta po 18 lenkiškų grašių⁵⁷². Stepono Batoro valdymo laikotarpiu, pramoginės medžioklės užėmė tokią pat reikšmingą vietą LDK valdovo gyvenime, kaip ir anksčiau. Pastebimi tik tam tikri specifiniai pokyčiai, kurie buvo nulemti politinių aplinkybių, įtakojusių ir LDK valdovo laisvalaikio pramogas, nors apie šį valdovą buvo rašoma, jog jis „medžiojo visur, kur galėjo, ir visada, kada tik galėjo“⁵⁷³. Antai pirmaisiais Stepono

⁵⁶⁹ AGAD. Radziwiłłow, Dział V, nr. 5080. Psl. 11; Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 217.

⁵⁷⁰ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 332.

⁵⁷¹ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 332.

⁵⁷² Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 235.

⁵⁷³ Ragauskienė R. „Cave canem“. P. 33.

Batoro valdymo metais yra žinoma visa eilė specialių „mokyklų“ medžiokliniams paukščiams bei šunims dresiruoti⁵⁷⁴. 1581 m. Gardine valdovo įkurtoje sakalų „mokykloje“ sakalidininkais buvo Vilhelmas ir Evenkondas Šuranderiai⁵⁷⁵. Yra žinoma, jog XVI a. pabaigoje Zigmantas Vaza nemažai laiko Vilniuje praleidusiam karaliaičio Vladislavo medžiokliui ir sakalidininkui Gebhartui Miullenheimui – Rechbergui suteikė dar ir dvaro medžioklio pareigybę⁵⁷⁶. Svarbu atkreipti dėmesį, jog dėl specifinių žinių poreikio, valdovo sakalidininkais, dar nuo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto laikų, neretai tapdavo užsieniečiai, kurie LDK valdovo medžioklėse pritaikydavo svečiose šalyse įgytą patirtį. Įdomu, kad XVI a. sakalidininko pareigoms imti kelti aukštesni reikalavimai ir greta ankstesnių šio pareigūno funkcijų, pastariesiems patikėtas ir medžioklinių paukščių gydymas. Yra žinomi keletas išlikusių gydymo receptų. Antai buvo manoma, kad sunegalavusį paukštį sakalidininkas turėtų gydyti mėsa, sumaišyta su trintu melionu, agurku ir (arba) grikių sėklomis⁵⁷⁷.

Vilniaus Žemutinės pilies archeologiniai tyrimai ir jų metu rasti su paukščių dresavimu susiję artefaktai leidžia spręsti, kad medžiokliniai paukščiai sakalidininkų buvo dresuojami ir laikomi valdovo rezidavimo vietoje. Geras to pavyzdys yra keli Vilniaus pilių teritorijoje rasti odiniai dirbiniai, susiję su plėšriųjų paukščių medžiokle. Dėl pilį juosiančių Vilnelės ir Neries upių bei nelygaus reljefo dalis kultūrinių sluoksnių glūdi po vandeniu, todėl puikiai išsaugo organines struktūras ir dirbinius. Šiuose šlapiuose, durpinguose sluoksniuose gausiai randama odinių XIV– XVI a. dirbinių. Iš fragmentiškai išlikusių ir deformuotų fragmentų archeologams pavyko identifikuoti kelis su paukščių medžiokle susijusius dirbinėlius – tris medžioklinių paukščių gobtuvėlius ir kojų dirželių komplektą. Nors ir negausūs, šie radiniai yra itin reikšmingi medžioklinių paukščių istorijos

---

⁵⁷⁴ Gloger Z. Łowy. P. 167.

⁵⁷⁵ Ibidem. P. 168.

⁵⁷⁶ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 331.

⁵⁷⁷ Lustsina A. Op. Cit. P. 57; Wodzicki K. O sokolnictwie i ptakach myśliwskich. Warszawa. 1858. S. 36.

tyrimams. Metaliniai žvangučiai, rasti Vilniaus pilių komplekse, taip pat gali būti susiję su plėšriųjų paukščių medžiokle. Kad medžioklėje paukščiai nepasimestų ir juos galima būtų lengviau pastebėti, tokie žvangučiai būdavo pririšami paukščiui prie kojų. Tiesa, per archeologinius tyrimus aptiktų žvangučių radimo aplinkybės nenurodo jų sąsajų su medžiokliniais paukščiais, o galimas platus panaudojimo spektras neleidžia tiesmukai ir vienareikšmiškai jų tapatinti su plėšriesiems paukščiams dresuoti naudotais⁵⁷⁸. Vis dėlto nors ir negausūs radiniai koreliuoja su rašytiniais duomenimis ir leidžia apčiuopti plėšriųjų medžioklinių paukščių ūkio egzistavimo kontūrus LDK valdovo dvaruose.

Susisteminta LDK valdovų dvaro sąskaitų informacija atskleidžia nors ir fragmentišką, tačiau gana įdomų valdovo medžioklinius paukščius prižiūrėjusių pareigūnų ir medžioklės tarnybas turėjusio personalo darbą. Antai nuo pat Ldk Žygimanto Augusto atvykimo į LDK teritoriją, sąskaitų knygoje aptinkame išmokas medžioklinių paukščių ūkio išlaikymui⁵⁷⁹. Medžiokliniai paukščiai buvo lesinami avižomis, šeriami mėsa. Antai 1545 m. gegužės 12 d. sakalams maitinti buvo skirtas ėriukas⁵⁸⁰, o 1545 m. nuo rugsėjo 17 d. iki rugsėjo 24 d. medžiokliniams sakalams Varėnoje buvo skirti 2 veršienos išdariai po 8 grašius⁵⁸¹. Medžioklinių paukščių būriai buvo laikomi atskiruose valdovo dvaruose. Pagal poreikį valdovo medžioklėms jie buvo pristatomi juos prižiūrinčio personalo. Šaltiniai liudija, kad medžiokliniai paukščiai be Vilniaus dar buvo laikomi Gardine, Vosyliškėse, Varėnoje, Alytuje, Rūdninkuose, Beržtuose⁵⁸².

---

⁵⁷⁸ Blaževičius P., Rumbutis S., Zarankaitė T. Medžiokliniai, medžiojamieji ir naminiai paukščiai Vilniaus žemutinėje pilyje XIV – XVI a. naujausių tyrimų duomenimis // *Chronicon Palatii Magnorum Ducum Lithuaniae*. Vilnae MMXII. Vol. II. P. 311.

⁵⁷⁹ Žiūrėti lentelę Nr. 8. P. 122–123.

⁵⁸⁰ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 205.

⁵⁸¹ *Ibidem*. P. 195.

⁵⁸² Žr. lentelę Nr. 8. P. 122–123

Lentelė Nr. 8. Ldk Žygimanto Augusto medžioklių sakalų išlaikymas
1543–1546 m.

Laikotarpis	Vietovė	Produktas	Kiekis	Išlaidos pinigais	Pastabos	Puslapis
1543 VIII 29–IX 8 (per savaitę)	Valdovo medžioklė Gardino dykroje			5 grašiai		19* ⁵⁸³
1543 IX 11	Trebiešovas			12 grašių	Išlaidos už sakalus ir šunis	17*
1543 IX 23–29	Valdovo medžioklė Gardino dykroje			5 grašiai	5 sakalams	27*
1543 X 2–6				5 grašiai	Sakalams per savaitę	31*
1543 X 7–13				10 grašių	Sakalams ir kitiems paukščiams	33*
1543 X 21–27				5 grašiai	Sakalams	39*
1543 XI 4–10				5 grašiai	Sakalams	43*
1544 III 23–XI 18	Alytus	Mėsa		Po 35 grašius savaitei		273*
1544 XII 18 (per 4	Valdovo medžioklė Rūdninku	Avižos	2 ½ pintinės			329

⁵⁸³ Lentelėje puslapio skaičius, pažymėtas žvaigždute * nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2., o puslapiai be žvaigždutės nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos.

dienas)	ose					
1544 XII 18 (per 4 dianas)	Likusiems Vilniuje	Avižos	1 pintinė			329
1545 X 3– 1545 XII 26 (už trylika savaičių)				Kas savaitę po 18 lenkiškų grašių	2 sakalų prižiūrėtoja ms (sakalinink ams) iš Maskvos	235
1546 I 2– 1546 II 13 (už šešias savaites)				Po 15 lenkiškų grašių per savaitę	Likusiam 1 sakalų prižiūrėtoju i (kiti iškeliaivo)	235
1546 II 27– 1546 IV 24 (už 8 savaites)		Mėsa		Kas savaitę po 6/2 grašio	Albertas Laskovskis apyskaitos teikėjas; Medžioklin iams ir kitokiems sakalams	253
Nuo 1546 VIII 27 (15 dienų laikotarpiui)	Beržtai			10 dienų po 6 grašius 5 dienas po 5 grašius	Sakalidinink kui Ivanui sakalams penėti	217

3.1.5. Girininkas

1557 m. Valakų reformos nuostatai ir 1558 m. instrukcija revizoriams ir matininkams LDK valdovo miškų bei gaudymviečių priežiūra buvo dar labiau centralizuota. Reformos metu itin išaugo į valdovo dvarus skiriamų pareigūnų

girininkų (*rusén. лесничий*) vaidmuo, administruojant ir saugant Lietuvos didžiojo kunigaikščio miškus bei gaudymvietes⁵⁸⁴. Tiesa, privačios girios taip pat buvo valdomos savininkų skirtų girininkų⁵⁸⁵. Šaltiniuose minimi nuo XVI a., jie buvo žemiausia valdovo miško ir medžioklės ūkius prižiūrinčių pareigūnų grandis, tačiau bene svarbiausia, kuri buvo atsakinga už konkretų LDK valdovo dvarą ir jam priklausančias gaudymvietes bei miškus⁵⁸⁶. Šią pareigybę (paprastai iki gyvos galvos) skirdavo Lietuvos didysis kunigaikštis, o po pareigūno mirties ji „sugrįždavo“ valdovui⁵⁸⁷ (personalinę girininkų sudėtį žr. Lentelėje nr. 9).

Būtent girininkas rinko iš valstiečių atitinkamas duokles, prižiūrėjo, kaip jie vykdo prievoles⁵⁸⁸. Prieš perimdamas pareigas, su sekiais (*rusén. сок*) privalėjo apvažiuoti jam priskirtus miškus ir įsitikinti, ar nėra miško naudojimo pažeidimų (t. y. ar nebaidomi, nemedžiojami žvėrys), kadangi girininkas turėjo garantuoti, kad valdovui su palyda atvykus pamedžioti, gaudymvietėse netrūktų žvėrių. Dėl minėtos priežasties, pareigūnai ar dvaro laikytojai buvo informuojami iš anksto specialiais LDK valdovo arba jo dvaro medžioklės pareigūnų potvarkiais⁵⁸⁹.

Girininkai buvo didiesiems medžiokliams pavaldžių medžioklių dispozicijoje⁵⁹⁰. Atskirų valdovo dvarų pareigūnams atlygį mokėjo to dvaro laikytojas iš savo asmeninių pajamų, o vėliau išmokėtą sumą atsiimdavo iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio išdo⁵⁹¹. Toks atsiskaitymo modelis atsiskleidžia

---

⁵⁸⁴ Лаппо И. Великое Княжество Литовское за время от заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569 – 1586). Т. 1. С. Петербург. 1901. С. 301, 302, 303, 204 etc.

⁵⁸⁵ Ibidem. С. 302.

⁵⁸⁶ LM. 12 – oji Užrašymų knyga. P. 256. Nr. 246; LM. 9 – oji Viešųjų reikalų knyga. P. 76, 77. Nr. 59; P. 126. Nr. 110; P. 128. Nr. 114 etc.; LM. 6 – oji TBK. P. 75. Nr. 58; P. 77. Nr. 62; P. 85. Nr. 74; P. 86. Nr. 75; P. 121. Nr. 114 etc.

⁵⁸⁷ Пичета В. И. Оп. cit. С. 268.

⁵⁸⁸ Устава на волоки. С. 98, 99.

⁵⁸⁹ Ibidem. С. 89.

⁵⁹⁰ Лаппо И. Оп. cit. С. 302.

⁵⁹¹ LM. 6 – oji TBK. P. 77. Nr. 60, Nr. 61, Nr. 63 etc.

ir LDK valdovo išmokų sąrašuose⁵⁹², tačiau pasitaikydavo ir išankstinių apmokėjimų už tarnybą⁵⁹³.

Nuo XVI a. 7 – 8 dešimtmečio girininkas kartu su revizoriumi prižiūrėjo bei administravo žemesnių medžioklės ūkį tvarkančių valstiečių darbą. Revizorius buvo atsakingas už žvėrių ir medžioklės registraciją, gaudavo reikalingas žinias iš girininkų apie žvėris⁵⁹⁴. Taip pat girininkas skirstė valstiečių prievoles dalyvauti medžioklėse bei rinko informaciją apie šienaujamus plotus. Taigi, jį galime traktuoti kaip tarpinę grandį prižiūrint Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkį bei organizuojant LDK valdovo medžiokles, kadangi jų kaupiama informacija leido žinoti ne tik didžiojo kunigaikščio išdo įplaukų dydį, bet ir planuoti pramogines valdovo medžiokles, jų aprūpinimą. Pavyzdžiui, 1570 m. Žygimantas Augustas Krinkų, Odelsko ir Kuznicos girininkui Jurgiui Lisauskui įsakė iš savo girininkijų į Knyšinę nuvežti šieną, skirtą valdovo medžioklės žirgams⁵⁹⁵. Taip pat dar Valakų reformos metu revizoriai kartu su girininkais ir girininkais – varovais LDK valdovo giriose (pradedant Belovežo, o baigiant Kauno) išmatavo atstumus tarp valdovo gaudymviečių⁵⁹⁶, siekiant efektyvesnio valstiečių, privalėjusių dalyvauti medžioklėse, paskirstymo.

Girininkas privalėjo prižiūrėti tarp girių įsikūrusius valstiečius, kuriems buvo paskirti prievoliniai valakai, ir jam betarpiškai pavaldžius medžioklės tarnybą atliekančius valstiečius⁵⁹⁷: girininkus – varovus (*rusén. оочник*), šaulius (*rusén. стрелец*), sekius (*rusén. сок*), bebrininkus (*rusén. бобровнику*), kiaunininkus (*rusén. куничьник*), šunininkus (*rusén. псапец*), sakalininkus (*rusén. сокольник*), šernininkus (*rusén. свинух, свиных*) ir kt. Apibendrinant girininko pareigas, itin svarbu pabrėžti, kad pagrindiniu jo uždaviniu galime laikyti LDK valdovo išdo pajamų didinimą, prižiūrint Lietuvos didžiojo kunigaikščio gaudymvietes. Dėl šios priežasties, Valakų

⁵⁹² Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 3, 5, 7, 25, 29 etc.

⁵⁹³ Ibidem. P. 57, 59, 65, 71 etc.

⁵⁹⁴ Vansevičius S. Op. cit. P. 53.

⁵⁹⁵ LM. 52 – oji Užrašymų knyga. P. 124. Nr. 165.

⁵⁹⁶ Ревизия пуць. С. 89.

⁵⁹⁷ Устава и инструкция господарскимъ лесничимъ. С. 624, 627.

nuostatais buvo akcentuota, kad girininkas neturi teisės naudoti valdovo naudmenas savo tikslams⁵⁹⁸. Tačiau vis tiek pasitaikydavo skundų, jog girininkas blogai saugo valdovo girias, dėl ko šiems plotams padaryta žala⁵⁹⁹. Kilus konfliktams tarp didžiojo kunigaikščio girininkų ir dvarų laikytojų medžioklės ūkio klausimais, ginčą sprendavo, matyt, didysis medžioklis. Antai, 1568 m., išspręsti bylą dėl Seivų ir Lazdijų girininko Franco Čehalevskio Vižainyse ir kitur įkurdintų valstiečių pavaldumo bei girininkų – varovų apgyvendinimo, Ldk Žygimantas Augustas įpareigojo didįjį medžioklį Grigalių Bohdanavičių Valavičių⁶⁰⁰.

Lentelė Nr. 9. Girininkai XV–XVI a.

Nuo	Iki	Asmuo
[1491 m.? 1506]		Vasilijus (Vaska) Daraškevičius ⁶⁰¹
1505 m. [1506 m.?]	1518 m.	Kalėda ⁶⁰² <i>(Gardino)</i>
1512 m.		Jokūbas Kuncevičius ⁶⁰³ <i>(Gardino)</i>
1512 m.		Andriejus Lozka ⁶⁰⁴ <i>(Brastos, Kameneco, Palenkės)</i>
1513 VII 5		Bohdanas Grinkavičius ⁶⁰⁵ <i>(Gardino)</i>

⁵⁹⁸ Устава на волоки. С. 89.

⁵⁹⁹ Пичета В. И. Оп. cit. С. 92.

⁶⁰⁰ LM 9 – oji Viešųjų reikalų knyga. P. 76 – 77. Nr. 59.

⁶⁰¹ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 263.

⁶⁰² Ibidem; LM. 25 – oji Užrašymų knyga. P. 100. Nr. 35.

⁶⁰³ Boniecki A. Reiski. Herbarz Polski. T. 13. Warszawa. 1913. S. 174.; LM 7 – oji Užrašymų knyga. P. 554. Nr. 333.

⁶⁰⁴ Boniecki A. Reiski. Herbarz Polski. T. 16. Warszawa. 1913. S. 152.

⁶⁰⁵ LM 7 – oji Užrašymų knyga. P. 554. Nr. 333.

1538 m.		Mikalojus Vaitiekavičius ⁶⁰⁶ (<i>Birštono</i>)
1539 m.		Jurgis Zelepucha ⁶⁰⁷ (<i>Gardino</i>)
1540 VIII 20		Šimka ⁶⁰⁸ (<i>Gardino</i>)
1540 VIII 30	[1542 IX 26]	Petras Mikuta ⁶⁰⁹ (<i>Gardino</i>)
1540 m.		Pociejus Tiškevičius (<i>Belovežo</i>)
1541 m.		Apanasas Karpavičius ⁶¹⁰ (<i>Gardino</i>)
1541 VII 20		Povilas Turas ⁶¹¹
1546 VII 17		Ščasnas Bohumatčičius ⁶¹² (<i>Birštono</i>)
1549 X 10		Jeronimas Petravičius ⁶¹³ (<i>Alytaus, Nemunaičio</i>)

⁶⁰⁶ LM. Knyga Nr. 20. Užrašymų knyga. P. 223, 227. Nr. 152.

⁶⁰⁷ LM. 25 – oji Užrašymų knyga. P. 100. Nr. 35.

⁶⁰⁸ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 264.

⁶⁰⁹ Ibidem.

⁶¹⁰ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas. P. 682. Nr. 26.

⁶¹¹ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 76.

⁶¹² Ibidem. S. 59.

⁶¹³ Ibidem. S. 72.

1552 m.		†Juchna Ryngaila ⁶¹⁴ (<i>Darsūniškio</i>)
1552 IV 7		Martynas Podskarbskis ⁶¹⁵ (<i>Valkininkų, Varėnos</i>)
1558 X 10		Griša Žukovas ⁶¹⁶ (<i>Gardino</i>)
1559 m.		Jonas Liadskis ⁶¹⁷ (<i>Birštono, Kameneco, Belovežo</i>)
1560 m.	1564 m.	Jonas Venckavičius ⁶¹⁸ (<i>Perlamo, Perstūnio</i>)
1560 I 25		Mykolas Sabakinas ⁶¹⁹ (<i>Gardino</i>)
1560 I 25		Vasilijus Mickevičius ⁶²⁰ (<i>Gardino</i>)
1560 I 25		Jonas Venslavavičius ⁶²¹ (<i>Gardino</i>)
1562	1568 m.	Jonas Vitkauskas ⁶²² (<i>Perstūnio, Naujadvario</i>)

⁶¹⁴ Ibidem. S. 61.

⁶¹⁵ Ibidem.

⁶¹⁶ Ibidem. S. 264.

⁶¹⁷ LM 9 – oji Užrašymų knyga. P. 121 – 122. Nr. 114.; Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 63.;

⁶¹⁸ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 76.

⁶¹⁹ Ibidem. S. 264.

⁶²⁰ Ibidem.

⁶²¹ Ibidem.

⁶²² LM. 6 – oji TBK. P. 85. Nr. 74.; Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 173. Nr. 251.

1565 m.		Petras Mikuta ⁶²³ (<i>Perlamo</i>)
1567 II 25		Kristupas Trojanovskis ⁶²⁴ (<i>Belsko</i>)
1568 m.		Francas Čechalevskis ⁶²⁵ (<i>Seivų, Lazdijų, Merkinės</i>)
1568 m.		Merkelis Borna ⁶²⁶ (<i>Alytaus, Simno, Nemunaičio, Punsko</i>)
1568 m.		Jokūbas Angovskis ⁶²⁷ (<i>Kauno, Birštono, Darsūniškio</i>)
1568 VII 8		Jokūbas Vinteris ⁶²⁸ (<i>Jurbarko, Veliuonos, Vilkijos, Skirsnemunės</i>)
1568 VII 8		Jonušas Marcinovičius ⁶²⁹ (<i>Merkinės</i>)
1568 VII 8		Vosylius Mačkevičius ⁶³⁰ (<i>Ežerų</i>)

⁶²³ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 79.

⁶²⁴ LM 51 – oji Užrašymų knyga. P. 71. Nr. 53.

⁶²⁵ LM. Knyga Nr. 531. 9 – oji Viešųjų reikalų knyga. P. 76. Nr. 59; LM. Knyga Nr. 52. 52 – oji Užrašymų knyga. P. 98. Nr. 127.

⁶²⁶ LM. 6 – oji TBK. P. 75. Nr. 58.; Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 133. Nr. 165.

⁶²⁷ LM. 6 – oji TBK. P. 75. Nr. 58.

⁶²⁸ LM. 6 – oji TBK. P. 75. Nr. 58; P. 77. Nr. 62.; Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 133. Nr. 165.

⁶²⁹ Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 133. Nr. 165.

⁶³⁰ Ibidem.

1568 VII 8		Jonas Jonavičius Lackis ⁶³¹ (<i>Belovežo</i>)
1568 VII 8		Francas Čechalevskis ⁶³² (<i>Lodzės, Seivų</i>)
1568 VII 8		Vaitiekus Radzimskis ⁶³³ (<i>Perlamo</i>)
1568 VII 8		Jeronimas Kačiavičius ⁶³⁴ (<i>Valkininkų, Varėnos, Lieponių</i>)
1569 m.		Bartošas Kozubavskis ⁶³⁵ (<i>Berštų, Kauno, Vosyliškių, Dubičių, Naujadvario</i>)
1569 m.		Mikalojus Konarskis ⁶³⁶ (<i>Knyšino</i>)
1569 XI 13		Stanislovas Andriejevičius Trojanauskas ⁶³⁷ (<i>Belsko, Belovežo, Kameneco</i>)
1569 m. [?]		Vaitiekus Radziminskis ⁶³⁸ (<i>Perlamo</i>)

---

⁶³¹ Ibidem.

⁶³² Ibidem.

⁶³³ Ibidem.

⁶³⁴ Ibidem.

⁶³⁵ LM. Knyga Nr. 52. 52 – oji Užrašymų knyga. P. 60. Nr. 62.; Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 133. Nr. 165.

⁶³⁶ Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 161. Nr. 223.

⁶³⁷ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 212, 346, 350, 352.

⁶³⁸ LM. Knyga Nr. 52. 52 – oji Užrašymų knyga. P. 26. Nr. 4.

1569 m. [?]		Tolščikas ⁶³⁹ (<i>Knyšino</i>)
1570 m.		Martynas Jonavičius Sicinskis ⁶⁴⁰ (<i>Kauno, Birštono, Darsūniškio</i>)
1570 m.		Jurgis Lisauskas ⁶⁴¹ (<i>Krinkų, Odelsko, Kuznicos</i>)
1570 m.		Stanislovas Pietraševičius ⁶⁴² (<i>Knyšino</i>)
1570 m. [?]		Gžegošas Žukuvas ⁶⁴³ (<i>Gardino</i>)

3.1.6. Gojininkas

Prie didžiojo kunigaikščio dvarų esančius gojus prižiūrėjo valdovo dvarų urėdai⁶⁴⁴, girininkai, o kartais net gojininkai (*rusėn. гаявник, врад гаявъництва*). Greičiausiai, tokį įvardijimą pastarieji įgaudavo pagal tai, koks miško tipas vyraudavo Lietuvos didžiojo kunigaikščio gaudymvietėse, esančiose šalia LDK valdovo dvaro. Pavyzdžiui, gojininkai privalėjo medžioti gojuose dvaro reikmėms patenkinti bei dalyvauti LDK valdovų medžioklėse⁶⁴⁵.

⁶³⁹ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 246.

⁶⁴⁰ VUB. Kauno žemės teismo knyga 1583 – 1584. F. 7. Nr. 27. L. 122, 151, 153.; Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 63.

⁶⁴¹ LM. 52 – oji Užrašymų knyga. P. 124. Nr. 165.

⁶⁴² Maroszek J. Op. cit. S. 50, 88, 244, 301, 302 ir kt.

⁶⁴³ Ibidem. S. 518.

⁶⁴⁴ Ibidem. C. 146.

⁶⁴⁵ Пичета В. И. Op. cit. C. 92.; Maroszek J. Op. cit. P. 486.

Antai 1538 m. valdovas Bresto gojininku iki gyvos galvos paskyrė Jackų Černevskį⁶⁴⁶, o 1518 m., dovanodamas dvarą, tarp kitų dvarui priklausiusių žmonių mini ir gojininkus⁶⁴⁷. Reikia manyti, jog panašiu principu galėjo atsirasti ir kiti medžioklės ūkį prižiūrėjusių pareigūnų pavadinimai. Pavyzdžiui, girininkas nuo žodžio giria (*rusėn. лес*) ir kt.

3.1.7. Arklidininkas

Su LDK valdovo organizuojamomis medžioklėmis (aprūpinimo medžioklei reikalingų žirgų aspektu) gali būti siejami ir tiesiogiai medžioklės ūkio pareigūnams nepriskirtini arklidininkai (*rusėn. конюший дворный, vok. pferdemarschalk, lenk. koniuszy (koniuszy dworny), lot. equorum*), tačiau be jų – vargu ar būtų galėję vykti valdovo medžioklės. Pastarieji minimi jau Ldk Vytauto laikais tarp aukštesniųjų dvaro pareigūnų⁶⁴⁸ (personalijų sąrašą žr. Lentelėje nr. 10).

Jie sietini su Ldk Vytauto medžioklių organizavimu, kadangi nesant specialių medžioklės ūkį tvarkančių pareigūnų, arklidininkas galėjo rūpintis valdovo bei jo palydos migracijos klausimais⁶⁴⁹. Yra žinoma, jog Ldk Vytauto arklidininku 1423 m. buvo paskirtas Dimitrijus Vosylevičius⁶⁵⁰. Per visą Kazimiero valdymo laikotarpį šią pareigybę turėjo: 1454 m. Martynas, 1475 m. Mikuta, o 1481 m. Mykolas Hrehoravičius (Vahanovskis)⁶⁵¹. Šių dvaro pareigūnų žinioje buvo arklininkai (*rusėn. конюхи*), vežiminės sargai, kurie didžiojo kunigaikščio medžioklių metu prižiūrėjo valdovo arklides, rūpinosi žirgais bei arkliais⁶⁵².

Svarbu atkreipti dėmesį, jog pačioje XVI a. pradžioje galime pastebėti, kad arklidininko ir didžiojo medžioklio pareigybes galėjo turėti tas pat

⁶⁴⁶ LM. 20 – oji Užrašymų knyga. P. 165. Nr. 105.

⁶⁴⁷ LM. 11 – oji Įrašų knyga. P. 51. Nr. 15.

⁶⁴⁸ Ochmanskis J. Senoji Lietuva. Vilnius. 1996. P. 90.

⁶⁴⁹ Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 42.

⁶⁵⁰ Urzędniczy centralni. P. 54.

⁶⁵¹ Ibidem.

⁶⁵² Liubavskis M. Op. cit. P. 79.

asmuo⁶⁵³. Antai nuo XV a. pab. arklidininko pareigas ėjęs Martynas Bohdanavičius Chreptavičius⁶⁵⁴, 1505 m. paskirtas eiti ir didžiojo medžioklio pareigas⁶⁵⁵. Šis atvejis atskleidžia, kad arklidininko žinios bei kompetencija buvo įvertinta ir jam skirta didžiojo medžioklio pareigybė.

Lentelė Nr. 10. Arklidininkai XV–XVI a.

Nuo	Iki	Asmuo	Ankstesnė karjera	Tolesnė karjera
1423 m.	1440 m.	Dimitrijus Vosylevičius ⁶⁵⁶		
1433 VII 31		Vasgala ⁶⁵⁷ (<i>Vilniaus</i>)		
1434 VI 9		Gynivila ⁶⁵⁸ (<i>Vilniaus</i>)		
1440 m.		Aleksandras Vasilevičius Čartoriskis ⁶⁵⁹		
1443 m. [?]		Jonas ⁶⁶⁰		

⁶⁵³ Urzędnicy centralni. P. 54.

⁶⁵⁴ Ibidem. P. 65 – 66.

⁶⁵⁵ Ibidem.

⁶⁵⁶ Urzędnicy centralni. S. 69. S. 54.

⁶⁵⁷ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Wileńskie. S. 117.

⁶⁵⁸ Ibidem.

⁶⁵⁹ Urzędnicy centralni. S. 69.

⁶⁶⁰ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Wileńskie. S. 117.

1451 IX 24	1459 III 25	Hrinka arba Hrina (Chodkevičius Valavičius)		
1454 X 30		Martynas ⁶⁶¹		
1475 VII 4		Mikuta ⁶⁶²		
1479 IX 26		Stanislovas Martinavičius Mereča ⁶⁶³ (<i>Vilniaus</i>)		
1481 III 15	1488 X	Mykolas Hrehoravičius (Vahanovskis) ⁶⁶⁴		
1495 VIII 30	1509 X	Martynas Bohdanavičius Chreptavičius ⁶⁶⁵ (<i>LDK dvaro</i>)		1502–1504 – LDK dvaro įždininkas 1505 IX 3–1509 m.–LDK didysis medžioklis

⁶⁶¹ Urzędnicy centralni. S. 69.

⁶⁶² Ibidem.

⁶⁶³ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Wileńskie. S. 117.

⁶⁶⁴ Urzędnicy centralni. S. 69.

⁶⁶⁵ Urzędnicy centralni. S. 69.; Малиновский И. А. Op. cit. 435.; LM 6 – oji Užrašymų knyga. P. 163. Nr. 235.

				1524–1526 IX 15 – Trakų arkludininkas
1498 III 2	1501 II 24	Lukas ⁶⁶⁶ <i>(Ldk dvaro)</i>		
1499 m.	1504 m.	Andrius Drožda ⁶⁶⁷ <i>(Vilniaus)</i>		
1496 VII 16	1504 m.	Michna Janavičius Kločka ⁶⁶⁸ <i>(Trakų)</i>		
1502 VI 19		Miklašas ⁶⁶⁹		
1502 XI 27	1503 IX 30	Martynas ⁶⁷⁰		
1505 m.		Šimka Kibartavičius ⁶⁷¹ <i>(Trakų)</i>		

⁶⁶⁶ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 15, 35, 213, 215, 273.

⁶⁶⁷ Ibidem. P. 297.

⁶⁶⁸ Ibidem. P. 363; Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie XIV – XVIII w. Opracowali Lulewicz H., Rachuba A., Romaniuk P, Haratym A. Tom II. Warszawa. 2009. S. 133.; LM 6 – oji Užrašymų knyga. P. 69. Nr. 29.

⁶⁶⁹ Ibidem. P. 81.

⁶⁷⁰ Ibidem. P. 81, 87.; Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 331.

⁶⁷¹ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 133.

1509 III 1		Bohdanas Grinkevičius ⁶⁷² (<i>Gardino</i>)		
1510 VI 23	1523 XI 12	Jokūbas Kuncevičius ⁶⁷³ (<i>Trakų, Ldk dvaro</i>)		
1511 m.	1534 XI 18	Martynas Mykolavičius Petkevičius ⁶⁷⁴ (<i>Vilniaus</i>)		
1524 VI 8	1538 III 11	Vasilijus Bohdanavičius Čyžas ⁶⁷⁵ (<i>Ldk dvaro</i>)		
1524 VI 08	1526 IX	Martynas		

⁶⁷² LM 6 – oji Užrašymų knyga. P. 320. Nr. 430.

⁶⁷³ LM 12 – oji Užrašymų knyga. P. 195. Nr. 133. Urzędnicy centralni. S. 54.; Малиновский И. А. Op. cit. 436.

⁶⁷⁴ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Wileńskie. S. 118.

⁶⁷⁵ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 124.; LM 12 – oji Užrašymų knyga. P. 303. Nr. 340.; Малиновский И. А. Op. cit. 436.

	15	Bohdanavičius Chreptavičius ⁶⁷⁶ (<i>Trakų</i>)		
1524 VII 4	1526 m.	Timotiejus Ivaškevičius ⁶⁷⁷ (<i>Vitebsko</i>)		
1526 III 13		Bohdanas Koptevičius ⁶⁷⁸ (<i>Vitebsko</i>)		
1536 IV 18		Šimka Mackevičius ⁶⁷⁹ (<i>Trakų</i>)		
1536 X 17	1547 III 30	Jonas Hrinkevičius Valavičius ⁶⁸⁰ (<i>Trakų</i>)		
1538 IV 3	1557 II	Jurgis		

⁶⁷⁶ Urzędnicy centralni. S. 54.; LM 12 – oji Užrašymų knyga. P. 303. Nr. 341.

⁶⁷⁷ LM 12 – oji Užrašymų knyga. P. 310. Nr. 357.

⁶⁷⁸ LM 12 – oji Užrašymų knyga. P. 440. Nr. 571.

⁶⁷⁹ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 134.

⁶⁸⁰ Ibidem. S. 134.

	22	Jokūbavičius Valčkavičius ⁶⁸¹ (<i>Vilniaus</i>)		
1540 VI 20	1547 m.	Mikalojus Mikalojaitis Andriuševičius ⁶⁸²		
1544 XII 18	1569 m.	Jarošas Koryckis ⁶⁸³		
1545 m.		Jurgis Volčkavičius ⁶⁸⁴ (<i>Vilniaus</i>)		
1545 XI 23		Jarošas (<i>Rūdninkų ?</i>) ⁶⁸⁵		
1551 IV 9	1570 I 13	Martynas Podsudauskas ⁶⁸⁶ (<i>Trakų</i>)		
1565 XI 3	1569 X	Jokūbas		

⁶⁸¹ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Wileńskie. S. 118.

⁶⁸² Urzędnicy centralni. S. 55.; Малиновский И. А. Op. cit. 436.

⁶⁸³ Urzędnicy centralni. S. 55.; Малиновский И. А. Op. cit. 436.

⁶⁸⁴ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 3.

⁶⁸⁵ Ibidem. P. 191.

⁶⁸⁶ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 134.

	1	Piaseckis ⁶⁸⁷		
1562 m.	1570 IV 25	Jonas Vitkovskis ⁶⁸⁸ <i>(Perstūnio, Augustavo)</i>		
1568 m.		Matisas Ostrinskis ⁶⁸⁹ <i>(Skirsnemunės)</i>		
1569 I 18		Holovnia (Teodoras Petraavičius Holovnia Ostrožeckis) ⁶⁹⁰		
1569 VII 4		Jonas Volčka ⁶⁹¹ <i>(Vilniaus)</i>		
1571 I 30		Merkelis Bornas ⁶⁹² <i>(Alytaus)</i>		

⁶⁸⁷ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 55.; Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 156. Nr. 212.; Малиновский И. А. Оп. cit. 436.

⁶⁸⁸ Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 173. Nr. 251.

⁶⁸⁹ LM. 6 – oji TBK. P. 77. Nr. 60.

⁶⁹⁰ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 55.; Малиновский И. А. Оп. cit. 436.

⁶⁹¹ LM 10 – oji Viešųjų reikalų knyga. P. 60. Nr. 41.

⁶⁹² Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej. S. 192. Nr. 292.

1579 IV 14		Stanislovas Petkevičius ⁶⁹³ <i>(Trakų)</i>		
1583 m.		Kasparas Maciejovskis ⁶⁹⁴		

Be minėto Martyno Bohdanavičiaus Chreptavičiaus, Ldk Aleksandro arklidininkais taip pat buvo 1499 m. Lukas⁶⁹⁵, 1502 m. Miklašas bei Martynas⁶⁹⁶. Jie vadovavo dvaro arklininkams, kurių didžiojo kunigaikščio dvare buvo septyni⁶⁹⁷. Pastarieji privalėjo rūpintis valdovo dvaro žirgais ir arkliais. Ldk Aleksandro Jogailaičio dvare, esant daugiau nei vienam arklidininkui, egzistavo ir vyriausiasis arklidininkas (*lot. equorum provisor*)⁶⁹⁸, juo minėtojo valdovo dvare buvo Lukas⁶⁹⁹. Tuo tarpu į kitus LDK valdovo dvarus buvo skiriami atskirų LDK sričių arklidininkai. Antai 1499 – 1504 m. Vilniaus arklidininku buvo Andrius Drožda, o Trakų arklidininku – Michna⁷⁰⁰.

Reikia pažymėti, jog pagal 1543 m. rugpjūčio mėnesį Gardine atliktą apskaitą, ką tik į Lietuvą atvykusio Žygimanto Augusto dvaro žirgyną tuo metu sudarė 167 kinkomieji ir 219 jojamųjų, tad iš viso 396 žirgai, o 1544 m. lapkričio mėnesį dvarui persikėlus į Vilnių, jų buvo jau 480⁷⁰¹. Įspūdinga žirgų kaimenė 1568 m. buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvare Knyšine, kurią

⁶⁹³ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie. S. 134.

⁶⁹⁴ Gloger Z. Łowy. S. 168.

⁶⁹⁵ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 35.

⁶⁹⁶ Ibidem. P. 81, 87.

⁶⁹⁷ Ibidem. P. 271, 301, 319.

⁶⁹⁸ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 35.

⁶⁹⁹ Ibidem.

⁷⁰⁰ Ibidem. P. 297, 363.

⁷⁰¹ Antanavičius D. Įvadas. P. XIX.

sudarė net 828 jojamieji ir kinkomieji žirgai⁷⁰². Nenuostabu, kad tokio dydžio žirgynui prižiūrėti, reikėjo ir didelio jų prižiūrėtojų skaičiaus, kurie, anot S. Cynarskio, dažniausiai buvo brangiai apmokami italai⁷⁰³.

Kadangi Lietuvos didysis kunigaikštis ir visi kilmingieji medžiodavo raiti, šiai pramogai reikėdavo itin daug ristūnų. Pastarųjų pagalba medžioklių metu ir buvo persekiojami medžiojami žvėrys, kurie pasiskleisdavo po išpūdingą medžioklės teritorijos plotą, galėjusį siekti iki 20, 25 km². Tiesa, pastarasis faktas gali būti paremtas tik Mikalojaus Husoviano tekstu apie stumbro medžioklę, kuriame teigiama: „Dvylika tūkstančių, gal ir daugiau, čia žingsnių aplinkui,/ Jeigu auzonų⁷⁰⁴ matu mes išmatuosime jus“⁷⁰⁵. Tačiau jokių tyrimų, patvirtinančių šiuos duomenis, nėra atlikta iki šiol.

Pagrindinis žirgų ir arklių ėdesys buvo avižos. Ldk Žygimanto Augusto medžioklių organizavimo ir pramogos išpildymo procese visų tipų žirgų bei arklių aprūpinimas reikalavo subalansuotos aprūpinimo sistemos. Iš šaltinių matome, kad valdovo Žygimanto Augusto avižų dalytojas Albertas Niebžegovskis itin tiksliai atseikėdavo medžioklių išlaidoms reikalingą avižų kiekį. Buvo sukurtas ir kompensacinis aparatas, kuomet pritrūkus avižų medžioklių metu, nupirkusiam trūkstamą dalį už savo lėšas – išlaidas kompensuodavo iš valdovo išdo⁷⁰⁶. Žemiau pateiktoje lentelėje matyti, kokie kiekiai avižų ar kokio dydžio pinigų sumos buvo suvartojamos medžioklėms valdovo arklidininkų bei kitų medžioklės žirgų ir arklių ūkį aptarnaujančio personalo. Pateiktoje lentelėje nr. 11 matyti, kad arklidininkas medžioklėms skirtus davinius atskiria nuo bendrų išlaidų, skirtų valdovo žirgų ūkiui. Greta išlaidų medžioklėms, šį faktą pažymi sąskaitų knygoje. Galime teigti, kad valdovo organizuojamoms medžioklėms reikalingų žirgų bei arklių pašaro poreikio balanso išlaikymas buvo viena iš pagrindinių valdovo arklidininko funkcijų. Už sunaudotas ar gautas avižas arba išleistus joms pirkti pinigus buvo

---

⁷⁰² Maroszek J. Op. cit. S. 249.

⁷⁰³ Cynarskis S. Op. cit. P. 90; Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 25.; Perenc A. Historia lecznictwa zwierząt w Polsce. Wrocław-Warszawa. 1958. S. 57.

⁷⁰⁴ Romėnų ilgio matas: žingsnis (passus), lygus beveik 1,5 m.

⁷⁰⁵ Husovianas M. Op. cit. P. 131.

⁷⁰⁶ Žr. lentelę nr. 11. P. 142–155.

atsiskaitoma kvitais su valdovo išdininku arba vyriausiuoju avižų dalytoju arba per teikiamas apyskaitas metų gale⁷⁰⁷.

Lentelė Nr. 11. Medžioklėms reikalingų žirgų bei arklių išlaikymas ir juos prižiūrėję pareigūnai (1543–1548)

Laikotarpis	Vietovė	Produktas	Kiekis	Išlaidos pinigais	Pastabos	Psl.
1543 X 5	Alytus	Avižos	2 ½ karčio		5 varovų arkliams	97* 708
1543 X 5	Alytus	Avižos	1 kartis		Medžioklis Sebastijonas Sageris	97*
Nuo 1544 I 21 iki 1546 I paskutinės dienos		Avižos	229 statinės	157 kapų /56 grašiai	Vilniaus arklidininkas Jurgis Volčkavičius; (įsigyta/gauta)	201
		Avižos	845 statinės	1 kapa/ 24 ½ grašių	Vilniaus arklidininkas Jurgis Volčkavičius	201
1544 I 10	Išvykimas į Šešupės medžiokles				Išvyko medžioklis (venator) Sebastijonas Sageris (diena prieš valdovą)	135*
1544 I 10	Išvykimas į Šešupės				Į medžiokles su žirgais išvyko 4	135*

⁷⁰⁷ Ibidem.

⁷⁰⁸ Lentelėje puslapio skaičius, pažymėtas žvaigždute * nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2., o puslapiai be žvaigždutės nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos.

	medžiokles				medžiokliai (diena prieš valdovą)	
1544 I 11	Alytus – Šešupė				Valdovas iš Alytaus išvyko į Šešupės medžiokles	136*
1544 I 14	Alytus – Šešupė				Į Šešupės medžiokles pasiųsta 10 kuinų ir 1 apšlubęs turkiškas arklys	139*
1544 I 19	Šešupė – Alytus	Avižos	½ karčio		Iš Šešupės medžioklės grįžusiam arkliui	139*
1544 I 22	Alytus – Šešupė				Į Šešupės medžiokles išvyko 33 karališkieji arkliai ir 6 kuinai	141*
1544 I 24	Šešupė – Alytus		Kasdien po ½ karčio		4 karališkieji arkliai grįžo į Alytų (kartu grįžo ir gydytojas Jokūbas Ferdinandas Italas)	141*
1544 I 11–I 24	Šešupė	Avižos	88 statinės		Duota Jelitovskiui į	191*

			po 3 ½ karčio		rankas prie Šešupės; Pagal arkludininko Jarošo kvitą Šešupės medžioklėms, valdovo arkliams.	
1544 I 11–I 24	Geranainys – Šešupė – Geranainys –Šešupė	Avižos	8 karčiai		Valdovo arclininkams, keliavusiems su 8 arkliais du kartus iš Geranainių prie Šešupės; Pagal arkludininko Jarošo kvitą Šešupės medžioklėms, valdovo arkliams.	191*
1544 I 11–I 24	Šešupė	Avižos	Po ½ karčio dienai, viso: 87 ½ karčio per dieną		175 valdovo arkliams: 66 kastratams 15 eidininkų 60 kinkomųjų (į 10 šiašiakinkių kinkinių) 2 molio spalvos	243*

					kinkomieji 32 kinkomieji į 8 keturkinkius vežimus Išduota valdovo Šešupės medžioklėms	
1544 I 25	Šešupė – Alytus				Valdovas parvyko į Alytų iš Šešupės medžioklės	141*
1544 I 10–25	Alytus	Avižos	400 statinių		Albertas Niebžegovskis išdavė Šešupės medžioklėms per Paulių Turą, Simno seniūną ir Lauryną Jelitovskį	281*
1544 I 10–25	Alytus	Avižos	9 statinės		Albertas Niebžegovskis išdavė valdovo kinkomiesiems arkliams, gabenusiems į Piotrkovą žvėrieną	281*
1544 II 3	Alytus – Valkininkai – Dubičiai		3 ½ karčio		6 medžioklėms naudojamiems ir 4	143*

	– Beržtai				lenktyniniams arkliams; Valdovas išvyko į medžiokles Valkininkuose, Dubičiuose ir Beržtuose	
1544 II 15	Valkininkai – Dubičiai – Beržtai – Alytus	Avižos	4 karčiai		Diena prieš valdovą grįžo medžiokliai su 12 karališkųjų arklių, kuriuos jie aptaravo; Iš medžioklių Valkininkuose, Dubičiuose ir Beržtuose, grįžusiems į Alytų	147*
1544 II 15	Valkininkai – Dubičiai – Beržtai – Alytus	Avižos	½ karčio		Medžiokliui Sebastijonui Sageriui; Iš medžioklių Valkininkuose, Dubičiuose ir Beržtuose, grįžusiems į Alytų	147*
1544 II 16– 17	Alytus				1 kastruotas arklys krito per medžioklę, 1 ligotas kuinas paliktas	147*

					Valkininkuose, 1 duotas sakalininkui Jonui	
1544 II 16	Valkininkai – Dubičiai – Beržtai – Alytus				Valdovas iš medžioklės Valkininkuose, Dubičiuose ir Beržtuose grįžta į Alytų	145*
1544 III 5–6	Alytus		20 karčių		Lenkijos karalystės kancleriui Pauliui Duninui- Volskiui kompensuota už valdovo medžioklių reikmėms sulaikytas avižas Beržtų medžioklėje	157*
1544 III 5–6	Alytus		7 karčiai		Stanislovui Vlošekui kompensuota už valdovo medžioklių reikmėms sulaikytas avižas Beržtų medžioklėje	157*
1544 XII 18– 22 (per 4	Rūdninkai	Avižos	Po 72 ½ pintinės kievianą		159 karaliaus arkliams; Dalytojas	331

dienas)			dieną		Albertas Nebžiegovskis	
1545 (?) I 29 (valdovui grįžtant iš medžioklės Beržtuose)	Beržtai	Avižos	285 pintinės		Arklidininkas Jarošas	193
1545 (?) 9/10/11 dienomis	Rūdninkai Valkininkai Varėna	Avižos	827 34 5 pintinės		Arklidininkas Jarošas; Arklidininkas Kačorekas ir Vosylis	193
1545 IX 17– 24	Varėna	Visi reikalingi dalykai			Martynas Bohdanavičius Chreptavičius	193
1545 IV 16– 29 [dviejų savaičių laikotarpiui]		Avižos	28 pintinės (kasdien po 2 pintines)		Išduota 4 medžiotojų arkliams;	203
1545 IV 30– V 21	Alytus	Avižos	44 pintinės		Petras Vesiolovskis gavo pinigų iš valstybės išdo; 2 lenkynių žirgams ir 2 medžioklės arkliams;	229
1545 V 9	Vilnius – Krokuva	Avižos	2 pintinės valdovo arkliui; Kačorek		Valdovui išvykus iš Vilniaus į Krokuva	347

			ui už 3 arklius medžiok lėms–1 ½ pintinės			
1545 V 22	Alytus	Avižos			Priimti 4 medžioklės arkliai;	229
1545 V 22– 1545 VI 21	Alytus	Avižos	Kasdien sužeria ma <i>visiems</i> žirgams po 19 pintinių; Viso 619 pintinių		Petras Vesiolovskis gavo pinigų iš valstybės išdo žirgų aprūpinimui;	229
1545 VI 22– 1545 VI 26	Alytus	Avižos	Kasdien sunaudo ta po 35 pintines; Viso 175 pintinių.		68 gyvulių kaimenė; Prižiūri ponas arklidininkas	231
1545 VI 27– VIII 18	Alytus	Avižos	Viso 48 arkliai; Kasdien po 22 pintines; Viso per 52 dianas: 1144		Priimti 2 medžioklės arkliai;	231

			pintinių			
1545 VIII 19			140 arklių po 71 pintinę kasdien; Viso 142 pintinės		Arkliai sugrąžinti į arklides (tarp jų 10 medžioklės);	231
1545 IX 5–8	Rūdninkai				Medžioklė Rūdninkuose	399
1545 IX 9– 11	Rūdninkai	Avižos	1047 pintinės		Medžioklė Rūdninkuose	421
1545 IX 12– 16 [5 dienų laikotarpiui]	Valkininkai	Avižos	1177 ½ pintinių		Arklidininkui į rakas per medžioklę Rūdninkuose išduota.	203
1545 IX 12– 18	Rūdninkai – Valkininkai – Varėna				Medžioklė Rūdninkuose, Valkininkuose, Varėnoje	421
1545 IX 10	Varėna	Avižos	200 statinių; t. y. 800 pintinių		Alytaus seniūnas Jundzilas Bzovskis skyrė medžioklei Varėnoje	241
1545 IX 19– 25	Varėna					401
1545 IX 19– 25	Rūdninkai – Valkininkai				Medžioklė Rūdninkuose, Valkininkuose,	421

	– Varėna				Varėnoje	
1545 IX 24 (išduota)	Varėna	Avižos	250 pintinių		Grįžtant iš medžioklės Varėnoje už 1 nakties postovį	203
1545 XI 23	Rūdninkai	Avižos			Apyskaita su Vilniaus miestiečiu; išlaidos medžioklei;	289
1545 XII 21– 27	Rūdninkai	Avižos			Apyskaita su Vilniaus miestiečiu; išlaidos medžioklei	289
1546 I 2–I 8	Beržtai					403
1546 I 18–24	Beržtai	Avižos			Apyskaita su Vilniaus miestiečiu; Išlaidos medžioklės žirgams	291
1546 II 4 (išduota)	Belovežas	Avižos	300 pintinių		Arklidininkui į rakas išduota grįžtant iš medžioklės Beloveže už 1 nakties postovį;	203
1546 III 18	Valkininkai –Beržtai	Avižos		160 kapų	Vilniaus arklidininkas Jurgis Volčkavičius	201

1546 VI	Rūdninkai	Avižos	2 statinės (arba 8 pintinės) duotos kartu aprūpint i ir 4 arklius.		Medžiotojas Vosylus pirma valdovo vyksta su šunimis ir arkliais į medžioklės ir postovio vietą	211
1546 IX 4– 10	Beržtai				Medžioklė	411
1546 IX 9	Medžioklė Beržtuose	Avižos				375
1546 IX 6– 20	Beržtai	Avižos	1033 pintinės		Didysis medžioklis Mikalojus Radvila „Rudasis“ gauna reikmėms padengti.	221
1546 IX 25	Beržtai – Vilnius				Valdovas grįžo į Vilnių iš medžioklės Beržtuose	411
1546 VIII 13	Rūdninkai				Medžioklė	395
1546 VIII 14–20 (16 dieną)	Rūdninkai			7 kapos grašių	Nebuvo Vilniuje keturias dianas. Medžioklė;	409; 427
1546 VIII 15	Rūdninkai	Avižos	42 statinės		Per Sokolskio rankas į	431

					medžioklę.	
1546 IX 1 (už dvi nakvynes)	Rūdninkai	Avižos	94 statinės		Per Sokolskio rankas Dalytojui Albertui.	431
1546 VIII 28–IX 5 (duota per 9 dianas)	Beržtai	Avižos	Po 2 pintines kasdien		Duota Jonui Kačorekui; Valdovas į medžioklę Beržtuose jojo su 50 jojamųjų arklių.	221; 427
1546 IX 3	Rūdninkai	Avižos	1455 ½ pintinių		Valdovas išvyko į Rūdninkus	427
1546 VIII 28–IX 5 (duota per 9 dianas)		Avižos	Po ½ pintinės		4 medžiokliams	221
(per 8 dianas)		Avižos	Po 1 pintinę		Medžiokliui Sebastijonui Sageriui	221
1546 IX 18– 24					IX 24 dieną valdovas sugrįžo iš medžioklės	429
1546 XII 21– 1547 I 9	Vygriai	Avižos	900 statinių		Ponui Andriuševičiui ; Medžioklė.	375
Avižų , sunaudotų valdovo arkliams,		Avižos	66 553pinti nių			429

šunims, meškoms, dienos daviniams ir dienos davinius [gaunantiems asmenims] per pilnus metus [iš viso]						
„Visų 1546 (?) XI 15– 1546 panašios dienos per aukščiau nurodytą laikotarpį valdovo arkliams, šunims bei meškoms, [tiek] dienos daviniams dalytojams ir stovykloms, kiekis“		Avižos	21 849 statines, kurios sudaro 87 396 pintines			431
Valdovo arklidėms [priklausančių] arklių, dalytojų šunų ir meškų reikmėms		Avižos	87 396 Krokuv os pintinių		Sąnaudų kiekis viršija gautų [avižų kiekį], todėl iš kitų metų duoklinių avižų [reikės padengti] 1665	431

sunaudotų avižių kiekis sudaro					Krokuvos pintinių.	
--------------------------------------	--	--	--	--	-----------------------	--

3.1.8. Siauros specializacijos medžioklės ūkio pareigūnai

Kadangi mūsų tyrimas fokusuojasi ties valdovo medžioklėms aptarnauti skirtu Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės ūkiu, šiame tyrime aptarsime tik tas medžioklės valstiečių tarnybas, kurios turėjo garantuoti pramoginių LDK valdovo medžioklių aprūpinimą ir medžiojamos faunos apsaugą. Taigi, vieni iš ankstyviausių ir bene plačiausias funkcijas atliekantys medžioklės tarnybą turintys valstiečiai buvo girininkai-varovai (rusėn. осочник), įvairiuose dokumentuose šitaip įvardijami jau nuo XV a. II pusės. Girininkai-varovai LDK valdovo medžioklės ir miško ūkiuose atlikdavo ypatingas prievoles, kurios jiems atstodavo lažą⁷⁰⁹. Antai 1567 m. LDK valdovo rašte didžiajam medžiokliui Grigaliui Bohdanavičiui Valavičiui nurodoma neversti Merkinės girininkų-varovų atlikinėti lažo, kadangi už turimus valakus jie tarnauja valdovui⁷¹⁰.

Pagrindinis jų uždavinys, susijęs su medžioklės ūkio priežiūra, XV a. viduryje buvo didžiojo kunigaikščio miškų, o taip pat ir juose esančių žvėrių priežiūra⁷¹¹. Pačiame tarnybos pavadinime slypinti žodžio šaknis, greičiausiai, atskleidžia vieną iš svarbiausių jų prievolių – žvėrių sekimą⁷¹². Šaltiniuose pasitaiko ir kitokių girininkų-varovų įvardijimų. Antai byloje dėl neleistinos medžioklės Rūdninkų girioje, minimas vyriausiasis (rusėn. старший) girininkas-varovas⁷¹³, tačiau iš bylos turinio paaiškėja, jog minėto valstiečio užduotys nesiskyrė⁷¹⁴ nuo tiesiog girininkais-varovais įvardijamų valstiečių. Greičiausiai, toks rotacinis įvardijimas buvo taikomas tik tuomet, kai prie valdovo gaudymvietės jų buvo ne vienas. Girininkai – varovai buvo tiesiogiai

⁷⁰⁹ Liubavskis M. Op. cit. P. 5.

⁷¹⁰ LM. 9 – oji Viešųjų reikalų knyga. P. 38. Nr. 5.

⁷¹¹ Пичета В. И. Op. cit. С. 248.

⁷¹² Ревизия пуць. С. 206, 211, 213, 217, 218, 219, 228, 229, 233, 234, 236, 239 etc.

⁷¹³ LM. 6 – oji TBK. P. 122. Nr. 171.

⁷¹⁴ Ibidem.

pavaldūs į LDK valdovo dvarus paskirtiems pareigūnams girininkams arba didžiojo kunigaikščio dvarų laikytojams (kaip ir beveik visi medžioklės tarnybą turintys valstiečiai).

Taip pat girininko – varovo priežiūroje buvo kiti miško teritorijose gyvenę valstiečiai. Čia svarbu paminėti, jog jie prižiūrėjo ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarui priklausiusius amatininkus, gaminusius ginklus medžioklės bei karo reikalams⁷¹⁵. Girininkai – varovai buvo atsakingi už medžioklės ūkio apsaugą tik LDK valdovui priklausančiuose miškuose⁷¹⁶. Antai 1525 m. valdovo potvarkiu Kijevo vaivada pranešama, kad suteikus žemes Jackui Jelecui, girininkas – varovas yra atleidžiamas nuo tarnybos⁷¹⁷.

1557 m. Valakų nuostatų 6 – ajame straipsnyje aiškiai reglamentuojama šios tarnybos skyrimo tvarka bei atlygis už ją. Pagal minėtąjį straipsnį revizorius ir girininkas parenka girininkus – varovus prie LDK valdovo dvaro gaudymviečių pagal poreikį. Už tarnystę valdovui, pastarieji gauna du valakus žemės, laisvus nuo duoklių ir prievolių⁷¹⁸. 1559 m. atliktas girių aprašymas atskleidė, kad ne visose LDK valdovui priklausiusiose giriose buvo paskirti girininkai – varovai, kai tuo tarpu kai kuriose iš jų buvo net po kelias dešimtis⁷¹⁹. Girininkų – varovų svarba, administruojant LDK valdovo medžioklės ūkį, atskleidžia minėtas girių aprašymas. Galime pastebėti, jog tose didžiojo kunigaikščio giriose, kuriose nebuvo šių medžioklės tarnybą turinčių valstiečių, užfiksuoti didžiausi pažeidimai⁷²⁰. Antai valdovo revizorius pažymi, jog Jurbarko girioje nesant minėtųjų valstiečių, Lietuvos didžiojo kunigaikščio girioms yra daroma didelė žala⁷²¹, apie kurią ir turėtų pranešti girininkai – varovai. Todėl nenuostabu, jog pastebėjus šį administracinį netobulumą, Grigalius Bohdanavičius Valavičius paskyrė girininkus – varovus į tas valdovo girias, kur jų nebuvo. 1567 m. Knyšino nuostatais Ldk Žygimantas Augustas

---

⁷¹⁵ Устава на волоки. С. 92.

⁷¹⁶ Пичета В. И. Оп. cit. С. 266.

⁷¹⁷ LM. 12 – oji Užrašymų knyga. P. 322. Nr. 461.

⁷¹⁸ Устава на волоки. С. 72.

⁷¹⁹ Ревизия пуць. С. 206, 211, 213, 217, 218, 219, 228, 229, 233, 234, 236, 239, 242, 244, 248.

⁷²⁰ Ibidem. С. 219, 249, 251 etc.

⁷²¹ Ibidem. С. 251.

dar syki reglamentavo girininkų – varovų prievoles, kurios jau buvo nusistovėjusios⁷²². Tiesa, kartais šias medžioklės tarnybas nurodydavo įsteigti ir pats valdovas. Antai 1561 m. kovo 20 d. raštu Ldk Žygimantas Augustas Labno, Perštamo ir Beržinėnų laikytojui Vainai Gryčynovičiui bei dvarioniui Laurynui Vainai liepia Beržinėnų valsčiuje įkurdinti du žmones girininko – varovo tarnybai⁷²³.

Kita LDK valdovo medžioklės ūkį prižiūrėjusi bei aprūpinusi tarnyba, buvo girininkams tiesiogiai pavaldūs sekiai (*rusėn. сок*). Jų funkcijos neretai koreliavo su prieš tai aptartų girininkų – varovų, kadangi sekiai taip pat turėjo saugoti LDK valdovo girias⁷²⁴, kad niekas be leidimo nemedžiotų žvėrių. Tačiau pagrindinė šių valstiečių prievolė buvo žvėrių sekimas. Praktikoje bausmės už (pareigūno požiūriu) netinkamai atliktą darbą galėjo viršyti ir pastarojo įgaliojimus. J. Jurginis, tyrinėjęs Lietuvos valstiečių istoriją, mini atvejus, kuomet valstiečiai buvo prievarta verčiami priimti šią tarnybą, o ir ją atlikdami patirdavo fizinį smurtą⁷²⁵.

Sekiai turėjo žinoti įprastus žvėrių takus bei tas vietas, kuriose žvėrys paprastai būna ir dalyvauti didžiojo kunigaikščio rengiamose medžioklėse⁷²⁶. Šių valstiečių indėlis į LDK valdovo pramoginių medžioklių organizavimą buvo itin svarbus, kadangi valdovui atvykus pamedžioti, sekiai privalėjo informuoti, kur esama medžioklei tinkamų žvėrių. Taip pat pastarieji turėjo dalyvauti dvaro pareigūnų rengiamose medžioklėse, kurių metu sugautas laimikis buvo suvartojamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio reikmėms⁷²⁷. Galime teigti, jog girininkų – varovų atliekamos funkcijos, derinamos su sekių veiksmis, garantavo nuolatinę LDK valdovo medžioklės ir miškų ūkių priežiūrą. Būtent minėtieji valstiečiai nuolat lankydavosi valdovo gaudymvietėse, prižiūrėjo didžiajam kunigaikščiui priklausančias varas.

---

⁷²² Устава и инструкция господарскимъ лесничимъ. С. 622.

⁷²³ LM 37 – oji Užrašymų knyga. P. 439. Nr. 533.

⁷²⁴ Dundulienė P. Lietuvių etnografija. Vilnius. Mokslas. 1982. P. 92.

⁷²⁵ Jurginis J. Op. cit. P. 105.

⁷²⁶ Довнар – Запольский М. Op. cit. С. 237.

⁷²⁷ Dundulienė P. Op. cit. P. 92.

Greta minėtųjų, egzistavo dar viena plataus profilio LDK valdovo medžioklėse dalyvaujanti medžioklės tarnybą turinčių valstiečių grupė – šauliai (*rusėn. стрелец*), buvę girininko ar dvaro laikytojo dispozicijoje. Minimi nuo XV a. I p., šie valstiečiai turėjo atlikti karo tarnybą ir, gavę specialų įsakymą, dalyvauti didžiojo kunigaikščio organizuojamose medžioklėse⁷²⁸. Svarbu pabrėžti, jog šauliai galėjo būti dviejų rūšių: tarnaujantys iš dvaro šeimos ir už atlygį. Pastarieji už jiems skirtą piniginių mokesčių, medžiojo savarankiškai, ką patvirtina visa eilė valdovo išmokų. Antai Ldk Aleksandro dvaro sąskaitų knygos mini pastovias pinigines išmokas šauliams⁷²⁹. Toks atsiskaitymo būdas egzistavo ir Žygimanto Augusto dvare. Pavyzdžiui, 1545 m. gegužės 9 dieną šauliui Jeronimui LDK valdovo išdininkas sumokėjo už tris tarnybos savaites⁷³⁰. Svarbu pabrėžti, jog minėtasis atvejis nėra išimtis⁷³¹, todėl traktuotinas kaip vienas iš atsiskaitymo už dalyvavimą medžioklės ūkyje būdų.

1557 m. Valakų nuostatų 4 – asis straipsnis taip pat reglamentavo, kaip turėjo būti atsiskaitoma su šauliais. Pastariesiems, kaip ir girininkams – varovams, buvo suteikiami du valakai žemės, laisvi nuo visų prievolių. Taip pat pabrėžiama, jog šauliai galėjo imti ir trečią valaką (jei jo norėjo), tačiau už jį jau privalėjo mokėti činšą⁷³². Toks medžioklės tarnybas turinčių valstiečių atlygio panašumas, leidžia daryti išvadą, jog XVI a. viduryje atsiskaitymo sistema buvo unifikuota, o minėtųjų valstiečių atliekamos prievolės buvo traktuojamos vienoda svarba.

Daugiausia šios kategorijos valstiečių gyveno didelėse giriose arba pagiriuose, kadangi 1558 m. instrukcija matininkams ir revizoriams valdovas įsakė šaulius apgyvendinti geroje dirbamose žemėse, netoli girių⁷³³. LDK valdovo medžioklių reikmėms šauliai nuo kiekvienų trijų valakų (jei pasiimdavo trečiąją) turėdavo statyti po du porinius vežimus ir per metus

---

⁷²⁸ Устава на волюки. P. 72.

⁷²⁹ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 51, 177, 197, 229 etc.

⁷³⁰ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 25.

⁷³¹ Ibidem. P. 57, 59, 63, 65, 69, 71 etc.

⁷³² Ibidem.

⁷³³ Устава на волюки. С. 72.

pateikti sutartą žvėrienos ir paukštienos kiekį LDK valdovui⁷³⁴. Šauliai turėjo garantuoti girių apsaugą, tačiau valdovas pabrėžė, jog jiems patiems neleidžiama savavališkai medžioti ar baidyti žvėris⁷³⁵.

1559 m. Grigaliaus Grinkavičiaus Valavičiaus girių aprašymas atskleidžia, kaip buvo paskirstyti minėtieji valstiečiai. Pavyzdžiui, Krinkų dvare tarnavo trys šauliai, o Darsūniškio – net dešimt⁷³⁶. Šaulių buvo ir kituose valdovo dvaruose: Alytaus, Birštono⁷³⁷. Remdamiesi minėtuju girių aprašymu galime daryti išvadą, jog šaulių tarnybą turintys valstiečiai įvardijami prie tų Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarų, kuriuose buvo ir kitų LDK valdovo medžioklės pareigūnų ar medžioklės tarnybą turinčių valstiečių. Tai leidžia daryti išvadą, jog įvairios medžioklės tarnybos nebuvo įvestos visuose LDK regionuose vienu metu, bei patvirtina teiginį apie laipsnišką medžioklės ūkio vystymąsi, būdingą LDK aptariamuoju laikotarpiu.

Dar viena speciali valstiečių kategorija, žinoma nuo didžiojo kunigaikščio Vytauto laikų – šernininkai (*rusėn. свиных, свиных*). Tačiau reikia pabrėžti, jog minėtoji valstiečių tarnyba šiuolaikinės Lietuvos teritorijoje buvo ne itin paplitusi ir daugiausia jų buvo LDK periferijos miškuose⁷³⁸. Šernininkų prievolė buvo medžioti šernus bei sūdyti jų mėsą ir pateikti statines su ja LDK valdovo dvarams arba karo žygių metu kariuomenei. Taip pat, gavę valdovo įsakymą, jie privalėjo dalyvauti Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklėse. Antai 1502 m. Birštono šernininkams Ldk Aleksandras įsakė dalyvauti jo rengiamoje medžioklėje⁷³⁹. Be šernų medžiojimo jie taip pat turėjo sekti ir saugoti laukines kiaules bei šernus⁷⁴⁰. Čia galime išvelgti tam tikrą visų medžioklės tarnybas turinčių valstiečių pareigų panašumą ir tam tikrą jų dualizmą: medžioklės ir apsaugos. Tai leidžia daryti išvadą, jog LDK valdovai per XV – XVI a. gebėjo suformuoti tokią medžioklės ūkio organizavimo

---

⁷³⁴ Iš medžioklės ir žūklės istorijos. P. 7.

⁷³⁵ Устава и инструкция господарскимъ лесничимъ. С. 625.

⁷³⁶ Ревизия пуць. С. 222, 223, 233, 234.

⁷³⁷ Ibidem. С. 228, 229, 231.

⁷³⁸ Ivinskis Z. Medžioklė. P. 116.

⁷³⁹ LM. 25 – oji Užrašymų knyga. P. 184. Nr. 124; P. 288. Nr. 236.

⁷⁴⁰ Hedemann O. Op. cit. P. 116, 117.

sistemą, kurioje būtų rūpinamasi ne tik beatodairišku vartojimu, bet ir tęstinumu.

Tarp bene labiausiai su LDK valdovo medžioklėmis susijusių valstiečių medžioklės tarnybų buvo šunininkai (*rusèn. ncapey*), sakalininkai (*rusèn. сокольник*) bei lokininkai (*lot. ursones*). Sakalininkų statusas šiek tiek išsiskiria iš kitų valstiečių, kadangi jie buvo tiesioginėje LDK valdovo skiriamų pareigūnų sakalidininkų dispozicijoje, o kita vertus, medžioklės su plėšriaisiais paukščiais specifika lėmė jų išskirtinį vaidmenį, saugant šiuos sparnuočius. T. y. sakalininkai buvo atsakingi ne tik už sakalų apsaugą, bet ir už jų priežiūrą. Reikia pažymėti, jog sakalininkai prižiūrėjo ir kitus plėšriuosius paukščius, naudotus Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklėse (vanagus, suopius, pelėdas ir apuokus). Sakalininkai buvo laisvi nuo kitų baudžiamos prievolių, išskyrus bendrai priimtas medžioklės tarnybų prievoles⁷⁴¹. Tačiau pasitaikydavo ir kitokių prižiūrėtojų, dokumentuose įvardijamų paukštininkais (*lot. aucupator*). Antai Ldk Žygimanto Augusto dvaro sąskaitų knygoje minimi paukštininkai, kurie pagal minėtąjį įrašą galėjo būti: tiek apmokami, tiek tarnaujantys iš namų (t. y. valdovo šeimos)⁷⁴². Galima teigti, jog sakalininkų tarnyba reikalavo specifinių žinių, kadangi medžioklinių sakalų priežiūra buvo sudėtingas uždavinys. Šią tarnybą turintys valstiečiai, veikiausiai, buvo apmokomi minėtose specialiose „mokyklose“. Deja, tyrimo metu nepavyko surasti nė vieno dokumento, galinčio patvirtinti šią prielaidą. Tačiau iš užuominų, esančių šaltiniuose apie perimamą sakalininko tarnybą⁷⁴³, susidaro įspūdis, jog šią tarnybą (patvirtinus valdovui) iš tėvo gaudavo sūnus. Tokiu būdu, greičiausiai, buvo perduodamos ir reikalingos žinios.

Nuo XV a. I p. žinoma šunininkų tarnyba (*lot. canistes, rusèn. ncapey, , lenk. psiarczykowie*). Už Ldk Vytauto medžioklėms reikalingų šunų priežiūrą buvo atsakingi šunininkai, o medžiokliniai šunys (kaip ir prieš tai minėti

⁷⁴¹ Ivinskis Z. Medžioklė. P. 116.

⁷⁴² Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 157, 159.

⁷⁴³ LM. 4 – Užrašymų knyga. P. 119. Nr. 87; Метрыка Великого Княства Литовского. Книга записей 30. С. 171. № 101.

sakalai) šiuo laikotarpiu buvo valdovo dvaro prabangos ženklas, kadangi tuometinėje Lietuvoje nebuvo gausu medžioklei tinkamų šunų veislių. Tik Ldk Vytauto valdymo laikais totoriai į LDK atsivežė šturkščiaplaukių kurtų ir ilgaplaukių skalikų. Lietuvos Metrikos knygoje gausiai minimi valstiečiai, privalėję rūpintis LDK valdovo medžiokliniais šunimis⁷⁴⁴. Šunininkai turėjo prižiūrėti, laikyti bei dresuoti LDK valdovo medžioklinių šunų būrius. Ši tarnyba buvo gana paplitusi aplink Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarus⁷⁴⁵. Antai šalia Alytaus buvo ištisi kaimai, kuriuose gyveno šunininkų tarnybą atliekantys šunininkai⁷⁴⁶. Į jų prievolę taip pat įėjo ir dalyvavimas didžiojo kunigaikščio organizuojamose pramoginėse medžioklėse. Ypač tuomet, kai buvo medžiojama raistuose, kadangi medžiokliniai šunys lengvai išnešdavo iš vandens medžiotųjų nušautus paukščius ar išvaikydavo iš guolių besislapstančius žvėris.

Anot R. Ragauskienės, šunų būriai buvo atnaujinami vietoje veisiamais šunimis arba papildomi gautais iš užsienio, o valdovui priklausantis medžioklinių šunų būrys galėjo susidaryti iš ne mažiau kaip šimto gyvūnų⁷⁴⁷. Yra žinoma, kad Ldk Aleksandro dvare buvo laikomi trys medžioklinių šunų būriai, kuriuos prižiūrėjo net 18 šunininkų⁷⁴⁸. Aptariamoju laikotarpiu medžiokliniai šunys buvo skirstomi pagal jų paskirtį arba atliekamą vaidmenį⁷⁴⁹ medžioklių metu.

Yra žinoma, jog itin mėgiami Žygimanto Augusto palydovai rengiamose medžioklėse buvo medžiokliniai šunys. Šaltiniuose net išliko kelių vardai. Anot S. Cynarskio, Ldk Žygimanto Augusto mėgstamiausi medžiokliniai šunys buvo Sibilė ir Grifas⁷⁵⁰. Šiems gyvūnams išskirtinis

---

⁷⁴⁴ LM. 3 – oji Užrašymų knyga. P. 90. Nr. 45; P. 24; LM. 4 – oji Užrašymų knyga. P. 36. Nr. 1.7; P. 39. Nr. 1.7; P. 83. Nr. 23.3; P. 86. Nr. 23. 13 ir kt.

⁷⁴⁵ LM. 12 – oji Užrašymų knyga. P. 267. Nr. 269; P. 305. Nr. 347; P. 147. Nr. 48; LM. 25 – oji Užrašymų knyga. P. 94. Nr. 29 etc.

⁷⁴⁶ Judickas P. Op. cit. P. 69.

⁷⁴⁷ Ragauskienė R. „Cave canem”: žmogus ir šuo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. Vilnius. 2010. Nr. 80 / 4. P. 25.

⁷⁴⁸ Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga. P. 205.

⁷⁴⁹ Ragauskienė R. „Cave canem”. P. 25.

⁷⁵⁰ Cynarskis S. Op. Cit. P. 90.

valdovo dėmesys buvo rodomas įvairiais būdais. Antai 1545 m. rengiantis medžioklei Belovežo girioje, Grifui buvo pasiūtas šiltas patiesalas iš lapių uodegų, o pora 1549 m. Sibilės atsivestų šunyčių buvo padovanoti Barborai Radvilaitei⁷⁵¹. Medžioklinių šunų reikšmingumą Žygimanto Augusto dvare liudija ir gana didelis kasmetinis atlygis, skiriamas valdovo šunininkams, kuris galėjo siekti net 15 – 20 auksinų⁷⁵². Tačiau svarbu pažymėti, jog neretai valdovas kartu su dovanojamomis žemėmis, naujam valdų šeimininkui perleisdavo teisę valdyti ir šunininkų tarnybą turinčius valstiečius⁷⁵³. Tai leidžia daryti išvadą, jog šią tarnybą atliekantys valstiečiai buvo gana lengvai pakeičiami ir jų atliekamos prievolės aptariamuoju laikotarpiu nebuvo laikomos tokiomis svarbiomis, kaip prieš tai minėtų sakalininkų. Tai iš dalies patvirtina ir žemiau pateikiamoje lentelėje nr. 12 esantys duomenys, kuriuose matome, kad medžiokliniais šunimis galėjo rūpintis ne būtinai šunininko tarnybą turintis asmuo. Antai yra žinoma, kad laikotarpiu nuo iki 1544 m. liepos 12 d. iki rugpjūčio 1 d. ligotu valdovo arkliu ir šunimis rūpinosi Jonas Karvickis, vežiminės viršininkas⁷⁵⁴.

Lentelė Nr. 12. Medžioklinių šunų išlaikymas Ldk Žygimanto Augusto dvaruose

Laikotarpis	Vietovė	Produktas	Kiekis	Išlaidos	Pastabos	Psl.
1543 VIII 2	Postovis Lagove valdovui keliaujant iš Krokuvos į LDK	Plaučiai (plucze)		5 grašiai		13* ⁷⁵⁵

⁷⁵¹ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 332.

⁷⁵² Ragauskienė R. „Cave canem“. P. 36.

⁷⁵³ LM. 12 – oji Užrašymų knyga. P. 129. Nr. 48. LM. 11 – oji Įrašų knyga. P. 60. Nr. 27; P. 64. Nr. 34 etc.

⁷⁵⁴ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Kng. II. P. 169.

⁷⁵⁵ Lentelėje puslapio skaičius, pažymėtas žvaigždute * nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. II., o puslapiai be žvaigždutės nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos.

1543 VIII 2	Postovis Lagove valdovui keliaujant iš Krokuvos į LDK	Duona		13 ½ grašių	Duota medžiokliui Vosyliui;	13*
1543 VIII 28		Avižos	2 ½ karčių		5 šunims	75*
1543 VIII 29–IX 12		Avižos	80 karčių			89*
1543 IX 11	Trebiešovas			12 grašių	Išlaidos už sakalus ir šunis;	17*
1543 X 4	Pasiųsta į Alytų	Avižos	Po 1 ½ karčio kasdien			97*
1543 X 4	Pasiųsta į medžioklę Alytun 81 šuo;	Avižos	20 karčių arba 5 statinės		Geranainyse liko 42 skalikai, 4 paukštiniai šunys bei varomieji šunys (131 šuniui).	97*
1543 X 6 (ateinančiai savaitei)		Avižos	40 karčių			97*
1543 X 21		Avižos	40 karčių			75*
1543 XI 14– 1544 V 6	Pasiųsta iš Vilniaus į Alytų	Avižos	39 statinės		Avižų dalytojas Albertas Niebžegovs	281*

					kis;	
1543 XII 23–27		Avižos	70 karčių			131*
1544 I (per savaitę)		Avižos	20 statinių arba 70 karčių			133*
1544 I 6–9	Iki išvykimo į Šešupės medžiokles	Avižos	40 karčių			135*
1544 I 11–17	Valdovui išvykus į Šešupės medžiokles skirta 15 šunų, likusių Alytuje;	Avižos	5 kartys			137*
1544 I 19–27	Valdovui išvykus į Šešupės medžiokles skirta 15 šunų, likusių Alytuje;	Avižos	7 karčiai		Dėl trūkumo pridėti 2 karčiai;	139*
1544 I 25–II 2	Alytus	Avižos	80 karčių		Visiems šunims per 8 dienas;	143*
1544 II 3–II 15	Alytus	Avižos	16 karčių		20-čiai Alytuje paliktų šunų;	147*
1544 II 15–21	Alytus	Taukai Avižos	8 statinės		Visiems šunims,	147*

			38 karčiai		grįžusiems į Alytų iš Beržtų medžioklės vietoje 9 statinių avižų;	
1544 II 18– 22	Alytus	Avižos	70 karčių			149*
1544 II 23– 29	Alytus	Taukai	70 karčių			155*
1544 III 5–8	Alytus	Avižos	70 karčių			159*
1544 III 8-14	Alytus	Avižos	70 karčių			159*
1544 III 20– 21	Alytus	Avižos	35 karčiai			163*
1544 III 22	Valdovui išvykstant iš Alytaus į Geranainis	Avižos	111 statinių		Alytaus seniūnui Sebastijonui Jundzilui perduota medžiotojų arkliams bei šunims;	163*
1544 III 23 (už 15 savaičių ir 3 dienas)	Alytus	Avižos	Po 16 karčių savaitei			279*
1544 III 23– XI 18	Alytus	Mėsa		Po 35 grašius savaitei		273*
1544 III 23–	Alytus			1	Už dubenų,	275*

XI 18				florenas ir 7 ½ grašio	kurie naudoti šunims, taisymą;	
1544 III 23– XI 18	Alytus			1 florenas ir 7 ½ grašio	Išlaidos šunų gydymui;	275*
1544 VII 9– VII 11	Vilnius	Avižos	Po 2 karčius		Duota Ligotam valdovo arkliui ir šunims (Jais rūpinosi Jonas Karvickis, vežiminės viršininkas);	169*
1544 VII 9– X 15	Alytus	Avižos	Po 19 karčių savaitei		Pridėti 3 karčiai, nes atvyko 42 šunys nuo Prūsijos kunigaikšči o Albrechto Brandenbur giečio;	279*
1544 VII 12– VIII 1	Vilnius	Avižos	Po 3 karčius		Duota Ligotam karališkaja m arkliui ir šunims (Jais rūpinosi Jonas Karvickis,	169*

					vežiminės viršininkas);	
1544 VII 9	Viršupis	Dienos daviny			Minimas Viršupyje paliktas Milano šuo;	171*
1544 VIII 1–8	Viršupis	Avižos	3 karčiai		Arkliui ir šuniui Viršupyje;	171*
1544 VIII 9–15	Viršupis	Avižos	3 karčiai		Arkliui ir šuniui Viršupyje	171*
1544 VIII 16–22	Viršupis	Avižos	3 karčiai		Arkliui ir šuniui Viršupyje;	173*
1544 VIII 23–29	Viršupis	Avižos	3 karčiai		Arkliui ir šuniui Viršupyje;	173*
1545 IX 17–24	Varėna	Veršienos išdariai (šalt. skapai)	30	Po 8 grašius		195
		Paprastos duonos	7 ½ kapos	Po 6 grašius		197
1545 I 21(išduota)	Medžioklė Beržtuose ir postovis Valkininkuose bei dar vienas postovis grįžus	Avižos	48 pintinės			201
1545 III 15–		Avižos	8			203

27 [dviejų savaitių laikotarpiui]			pintinės			
1545 IV 16–29 [dviejų savaitių laikotarpiui]		Avižos	42 pintinės		7 šunims	203
1545 IX 12–16 [5 dienų laikotarpiui]	Medžioklė Valkininkuose	Riebalai šunims			Ponui Kačorekui už riebalus atsilyginta 100 pintinių avižų;	203
1545 X 3–1546 XI 21 (už septynias savaites)	Alytus	Riebalai šunims		Po 26 lenkiškų s grašius	Apyskaitą teikia Alytaus seniūnas Sebastijonas Jundzilas; Jis mokėjo už riebalus;	235
1544 XI 28–29 (už dvi dienas)	Vilnius	Avižos	Viso: 70 pintinių		Niebžegovs kiui išduota;	327
1545 XI 21–1546 I 1 (už šešias savaites)	Alytus	Riebalai šunims (pagerintas davynys šunims)		Po 32 grašius per savaitę	Apyskaitą teikia Alytaus seniūnas Sebastijonas Jundzilas; Jis mokėjo už riebalus;	235
1544 XI 30–XII 6 (per	Vilnius	Avižos	74 pintinės		Dalytojas Albertas	327

savaite)					Niebžegovs kis;	
1544 XII 7– XII 13 (per savaite)	Viršupis	Avižos	8 pintinės		Dalytojas Albertas Niebžegovs kis;	329
1544 XII 18– 22 (per 4 dianas)	Į Rūdninkus (valdovo medžioklei) pasiųstiems šunims	Avižos	74 pintinės		Dalytojas Jonas Lysas;	329
1544 XII 23– 29 (per savaite)	Vilnius	Avižos	74 pintinės		Dalytojas Albertas Niebžegovs kis;	331
1544 XII 28– 1545 I 3	Vilnius	Avižos	74 pintinės		Dalytojas Albertas Niebžegovs kis;	331
1545 I 4–10	Vilnius	Avižos	74 pintinės		Dalytojas Albertas Niebžegovs kis;	333
1545 I 11–I 17	Vilnius	Avižos	74 pintinės		Dalytojas Albertas Niebžegovs kis;	333
1545 I 20–24 (sunaudota per 5 dienas)	Beržtai	Avižos	10 pintinių		Dalytojas Albertas Niebžegovs kis;	333
1545 I 25–31	Vilnius	Avižos	10 pintinių;		Kol valdovas	335

			Šunims, kurie sugrįš iš medžiok lės, už ateinanč ią savaitę 74 pintinės;		medžiojo Beržtuose;	
1545 II 2–7	Vilnius	Avižos	74 pintinės			337
1545 II 8–14	Vilnius	Avižos	74 pintinės			337
1545 II 15– 21	Vilnius	Avižos	74 pintinės			337
1545 II 22– 28	Vilnius	Avižos	74 pintinės			339
1545 III 1–7	Vilnius	Avižos	74 pintinės			339
1545 III 8– 14	Vilnius	Avižos	74 pintinės			339
1545 III 15– 21	Vilnius	Avižos	74 pintinės			339
1545 III 22– 28	Vilnius	Avižos	74 pintinės			341
1545 III 29– IV 4	Vilnius	Avižos	74 pintinės			341
1545 IV 5– 11	Vilnius	Avižos	74 pintinės			343
1545 IV 12– 18	Vilnius	Avižos	74 pintinės			343

1545 IV 19–25	Vilnius	Avižos	74 pintinės			343
1545 26–V 2	Vilnius	Avižos	74 pintinės			345
1545 V 3–9	Vilnius	Avižos	74 pintinės			345
1545 V 9	Vilnius	Avižos	Medžiot ojų šunims–74 pintinės; Davaina i prižiūrin čiam 7 valdovo šunis–3 pintinės;		Valdovui išvykus iš Vilniaus į Krokuvą;	347
1546 II 4 (išduota)	Grįžtant iš medžioklės Beloveže už 1 nakties postovį	Avižos	20 pintinių		Medžioklėje dalyvavusie ms šunims;	203
1546 II 4		Avižos	654 ½ pintinių, kurios įtrauktos į 1547 X13 apyskaitą dėl postovių Varėnoj		Liko nepanaudot a	203

			e, Valkinin kuose ir Vygriuo se			
1546 VI	Rūdninkai	Avižos	2 statinės (arba 8 pintinės) duotos kartu aprūpint i ir 4 arklius.		Medžiotojas Vosylius pirma valdovo vyksta su šunimis į medžioklės ir postovio vietą;	211
1546 IX 6– 20	Beržtai	Riebalai (thlucz)	4 statinės			221
Už dieną, kuria aplenkė valdovą 1546 IX 5	Beržtai		3 ½ statinių		Griškai ir kitiems 4 medžioklia ms, atvykusiems su kitais šunimis;	221
1546 IX 6– 20 [15 dienų]	Beržtai	Riebalai	Kasdien po 3 statines riebalų Viso: 55 statinės		Pagal Kačoreko paraišką;	223
1546 IX 6– 20	Beržtai	Kiaulienos kumpiai	2			223
1546 X 30– XI 5		Avižos	6 pintinės			429

Lokininkai viena iš sunkiausiai šaltiniuose apčiuopiamų tarnybų. Apie prijaukintus lokius valdovo aplinkoje XIV a. kalba metraščiai⁷⁵⁶, tačiau XV a. šaltiniuose nepavyko rasti lokių dovanojimo ar auginimo valdovo dvare atvejų. XVI a. šaltiniai leidžia identifikuoti atskirus lokių prižiūrėtojus, kurie kartais turėdavo ir savo vyresnius (kilmingieji). Antai Ldk Žygimanto Augusto dvare juo buvo „Griška vyresnysis prie lokių“ (lot. *Seniori super ursis*)⁷⁵⁷, juo Ldk Žygimanto Augusto dvare buvo Griška Maskva⁷⁵⁸, o vienu metu lokiais galėjo rūpintis iki penkių lokininkų (tačiau esant didesniai lokių skaičiui, tikėtina – ir daugiau). Yra žinoma, kad lokiais rūpinosi ir valdovo medžioklis Kačorekas⁷⁵⁹, kurį šaltinis įvardija „ponu“, tai leidžia teigti, kad vyreniaisiais lokių prižiūrėtojais galėjo būti ir kilmingieji, tačiau šis pareigūnas rūpinosi ne tik lokių išlaikymu, bet ir medžioklinių šunų (kaip matome pateiktoje lentelėje nr. 12)⁷⁶⁰.

Įdomu tai, kad lokininkų skaičius dažnai sutapdavo su laikomų dvare lokių skaičiumi. Galime teigti, kad sudėtingas pavoingo gyvūno dresavimas ir rūpinimasis juo, arba prirėmus ir transportavimas, pareikalavdavo santykio „1:1“⁷⁶¹.

---

⁷⁵⁶ Lietuvos metraštis. P. 61, 125; Bychovco kronikoje, aprašant Žygimanto Kęstutaičio nužudymą, užsimenama, kad prijaukinti lokiai buvo kilmingųjų kasdienybės dalimi: „O kunigaikštis Žygimantas turėjo lokį, kurį labai mėgo, ir kai lokys, atėjęs prie miegamojo, letena padraskydavo duris, visuomet jį įsileisdavo. Ir kai kunigaikštis Čartoriskis, atėjęs su Skabeika ir su visais tais vyrais, patraukė ranka duris, kunigaikštis Žygimantas pamanė, kad tai lokys, ir liepė atskleisti duris.“ Lokio, kaip ypatingo kilmingiesiems gyvūno, reikšmė atsiskleidžia ir kitame kronikos pasakojime, kuriame teigiama, kad kunigaikščių laidotuvių metu, kartu su kūnu buvo deginami ir lokio arba lūšies nagai: „Ir jeigu kurio nors lietuvių kunigaikščio ar didiko kūną degindavo, tai prie jo dėdavo lūšio ar lokio nagus. Mat tikėjo, kad ateisianti teismo diena, ir vaizdavosi, kad ateisias dievas, kurs, ant aukšto kalno sėdėdamas, teisiąs gyvuosius bei mirusiuosius. O į tą kalną be tų lūšies ar lokio nagų būsią sunku įkopti. Ir dėl to prie jų dėdavo tuos nagus, su kuriais jie turėsią įkopti į tą kalną ir stoti dievo teisman.“ Kronikoje užfiksuotą faktą patvirtina ir archeologų radiniai. Antai Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkiniuose saugomas XIV a. pab. – XV a. datuojami apkaustyti lokio nagai (amuletai), rasti Lepšių vėlyvajame kapinyne (Šiauliai), kapuose Nr. 2 ir Nr. 4. (žr. https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/1538959?s_id=9OmnPXGnn0YrT9Su&s_ind=4&valuable_type=EKSPONATAS ir https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/15000003992089?s_id=I2svmimhmAW7MEI&s_ind=8&valuable_type=EKSPONATAS).

⁷⁵⁷ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 235.

⁷⁵⁸ Ibidem. P. 235.

⁷⁵⁹ Ibidem. P. 241.

⁷⁶⁰ Ibidem. 203.

⁷⁶¹ Žiūrėti lentelę Nr. 13. P. 174–179.

Įdomus atvejis, kada 1544 m. kovo 3 d. buvo skirta ½ karčio avižų lokiui, kuris buvo gabenamas į Vilnių net su 18 kinkomųjų arklių⁷⁶². Deja šaltinis nedetalizuoja, ar visi 18 arklių buvo dedikuoti tik lokio pervežimui ar jie kartu gabeno ir kitus dalykus. Per dieną XVI a. Ldk dvaro reikmėms laikomiems lokiams buvo atseikėjama vidutiniškai po 2 ½ karčio avižų. Daugiausiai duomenų apie lokių priežiūrą ir juos prižiūrėjusį personalą, deja, gauname iš avižų apyskaitų, todėl mus pasiekia šiek tiek iškreiptas vaizdinys. Akivaizdu, kad lokiai nesimaitino vien augaliniu pašaru, todėl tikėtina, kad medžioklių metu lokiams buvo sušeriami medžioklės laimikio likučiai ar gyvulių viduriai.

Lentelė Nr. 13. Lokių išlaikymas Ldk Žygimanto Augusto dvare (1543–1548) ir juos prižiūrintis personalas.

Laikotarpis	Produktas	Kiekis	Išlaidos pinigais	Pastabos	Psl.
1544 III 1	Odos lokiams	½ karčio avižų	Avižos 1 kinkomajam arkliui, kuris į Vilnių vežė odas lokiams	Išduota	155*
1543 IX	Avižos	3 statinės		Pagal valdovo raštą antradienį lokiams į medžioklės [Gardino dykrose] išsiųsta avižų;	93*
1543 IX 11			4 ½ grašių	Trebiešove išlaidos lokiams;	17*
1543 IX 16–22	Avižos	3 karčiai		1 lokiui Gardine	93*

⁷⁶² Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Kng. 2. P. 155.

1543 X 21		12 karčių			75*
1543 X 6 (ateinančiai savaitei)	Avižos	12 karčių		Lokiams	97*
1543 XII 23– 27	Avižos	10 ½ karčių		Lokiams	131*
1544 I (per savaite)	Avižos	8 karčiai		3 lokiams	133*
1544 I 2–9 (už pilną savaitę)	Avižos	8 karčiai		Iki išvykimo į Šešupės medžiokles;	135*
1544 I 11–12	Avižos	2 ½ karčių		Valdovui išvykus į Šešupės medžiokles skirta neprijaukintam lokiui, likusiam Alytuje;	137*
1544 I 11–12	Avižos	5 karčiai		Valdovui išvykus į Šešupės medžiokles skirta 2 prijaukintiems lokiams, likusiems Alytuje (1 išvežtas į valdovo medžioklę Šešupėje)	137*
1544 I 19–27	Avižos	6 karčiai		Dviems	139*

				prijaukintiems lokiams, nes trečio near;	
1544 I 19–27	Avižos	2 ½ karčiai		Valdovui išvykus į Šešupės medžiokles skirta neprijaukintam lokiui, likusiam Alytuje;	139*
1544I 25–II 1	Avižos	10 karčių		3 prijaukintiems lokiams ir ketvirtajam laukiniam;	143*
1544 II 15	Avižos	½ karčio		Iš medžioklių Valkininkuose, Dubičiuose ir Beržtuose, grįžusiam vyriausiajam lokininkui į Alytų išduota;	147*
1544 II 18–22	Avižos	10 kačių		3 prijaukintiems lokiams ir 1 laukiniam;	149*
1544 II 18–22	Avižos	3 karčiai		Ką tik pagautam lokiui;	149*
1544 II 23–29	Avižos	9 karčiai		3 lokiams; 1 lokys padovanotas Aleksandrui arba Jeronimui	155*

				Chodkevičiui;	
1544 III 3	Avižos	½ karčio		18 kinkomųjų, gabenusių lokį (į Vilnių);	155*
1544 III 5–8	Avižos	9 karčiai		Prijaukintiems lokiams	159*
1544 III 8–14	Avižos	9 karčiai		3 lokiams	159*
1544 III 20– 21	Avižos	3 karčiai		Lokiams	163*
1544 VII 9– XI 5			Po 10 lenkiškų grašių, viso 28 florenai ir 10 grašių	Atlygis 5 lokininkams Alytuje;	275*
1544 VII 9–X 15	Avižos	8 karčiai savaitei, viso: 28 statinės		Alytuje laikomiems lokiams;	279*
1545 V 22– 1545 VIII 14 (11 savaitių)	Avižos	Kiekvieną savaitę po 10 pintinių; viso 110 pintinių			231
1545 X 3– 1546 I 2 (už trylika savaičių) [išduota]			Po 40 lenkiškų grašių kas savaitę	Griška Maskva vyresnysis prie meškų <i>(lot. Seniori super ursis)</i> ;	235
1545 X 3– 1546 II 13 (už devyniolika savaičių) [išduota]			Po 10 grašių už savaitę	5 meškų prižiūrėtojams;	235

1545 X 3– 1546 II 13 (už 19 savaitių)	Avižos	Po 8 pintines kas savaitę Viso: 152 pintinės		5 meškoms;	241
1545 X 3– 1546 I 2 (už trylika savaitių)		Po 14 pintinių kas savaitę Viso: 182 pintinės		Ponas Kačorekas	241
1545 X 3– 1546 I 2 (už trylika savaitių)		Po 1 pintinę kasdien Viso: 91 pintinė		Griška Maskva	241
1544 XI 5–XI 26			Po 10 lenkiškų grašių, viso: 2 floremai	Atlygis 2 lokininkams Alytuje;	275*
1544 XI 23– 29	Avižos	8 pintinės			327
1544 XI 30– XII 6 (per savaitę)	Avižos	8 pintinės			327
1544 XII 18– 23 (per 4 dienes)	Avižos	8 pintinės		Dalytojas Albertas Niebžegovskis;	329
1544 XII 28– 1545 I 3	Avižos	8 pintinės		Dalytojas Albertas Niebžegovskis;	331
1545 I 11–I 17	Avižos	8 pintinės		Dalytojas Albertas Niebžegovskis;	333
1545 I 18–19	Avižos	8 pintinės		Dalytojas	333

				Albertas Nebžegovskis;	
1545 I 25–31	Avižos	8 pintinės		Kol valdovas medžiojo Beržtuose;	335
1545 II 2–7	Avižos	8 pintinės			337
1545 II 8–14	Avižos	8 pintinės			337
1545 II 15–21	Avižos	8 pintinės			337
1545 II 22–28	Avižos	8 pintinės			337
1545 III 1–8	Avižos	8 pintinės			339
1545 III 13– 14	Avižos	8 pintinės			339
1545 III 15– 21	Avižos	8 pintinės			339
1545 III 22– 28	Avižos	8 pintinės			341
1545 III 29– IV 4	Avižos	8 pintinės			341
1545 IV 5–11	Avižos	8 pintinės			343
1545 IV 12– 18	Avižos	8 pintinės			343
1545 IV 19– 25	Avižos	8 pintinės			345
1545 IV 26–V 2	Avižos	8 pintinės			345
1545 V 3–9	Avižos	8 pintinės			345
1545 V 9	Avižos	8 pintinės			347

Viena iš siauros specializacijos medžioklės ūkio pareigybių – vyriausiasis bebrininkas (*lot. castorum dominus, rusėn. бобръвичий, lenk. bobrowniczy*

hospodarski). Personalijų sąrašas pateikiamas lentelėje nr. 14. Svarbu atkreipti dėmesį, jog Žygimantui Senajam daugiau laiko praleidžiant Lenkijoje, LDK valdovo dvaras nebuvo plėtojamas, nors būtent šiuo laikotarpiu šaltiniuose pasirodo minėtoji pareigybė⁷⁶³.

Lentelė Nr. 14. Valdovo bebrininkai

Nuo	Iki	Asmuo	Ankstesnė karjera	Tolesnė karjera
1513 m.		Povilas Skirmanavičius ⁷⁶⁴ (<i>Palenkės</i>)		
1533 m.	1538 m.	Jackus Bohdanavičius Bystrejskis ⁷⁶⁵ (<i>Polocko</i>)		
1533 m.		Fedka ⁷⁶⁶ (<i>Vitebsko</i>)		

Yra žinoma, jog valdovo bebrininku, vadovavusiu valstiečiams, atliekantiems bebrininkų tarnybą, XVI a. pradžioje buvo Jackus Bohdanavičius Bystrejskis⁷⁶⁷. 1533 m. Vitebsko bebrininko Fedkos byla su sakalininku Martynu Gliciničium, atskleidžia ir kitas šio pareigūno funkcijas: saugoti LDK valdovo bebrynus nuo neleistino medžiojimo juose bei rūpintis, kad

⁷⁶³ Судебная книга Витебского воеводы. С. 74. № 17.

⁷⁶⁴ LM. 9 – oji Užrašymų knyga. P. 219. Nr. 253.

⁷⁶⁵ Hedemann O. Op. cit. P. 101.

⁷⁶⁶ Судебная книга Витебского воеводы. С. 74. № 17.

⁷⁶⁷ Hedemann O. Op. cit. P. 101.

pažeidėjai būtų tinkamai nubausti⁷⁶⁸. Kadangi šio pareigūno funkcijos mažai tesisėjo su Lietuvos didžiojo kunigaikščio organizuojamomis pramoginėmis medžioklėmis (išskyrus dalyvavimo pramogoje pareigą)⁷⁶⁹, į jo atliekamas funkcijas šiame tyrime atidžiau nesigilinsime.

Apibendrinant aptartą informaciją, galima daryti išvadą, jog XV – XVI a. pramogines LDK valdovo medžiokles organizavę medžioklės ūkio pareigūnai turėjo plačias kompetencijas, padedančias susidoroti su daugybe administravimo, apgyvendinimo bei aprūpinimo klausimų, kuriuos tekdavo išspręsti, kad LDK valdovas ir jo dvariškiai galėtų mėgautis Lietuvos didžiųjų kunigaikščių taip pamėgta pramoga. Medžioklės organizaciniai darbai reikalavo išankstinio specialias medžioklės pareigybes turinčių dvaro pareigūnų pasirengimo bei aptarnaujančio personalo veiksmų koordinavimo.

3.2. Suvienyti ginklo, kraujo ir aistros: medžioklės vaidmuo politinės karjeros galimybių kontekste – Mikalojaus Radvilos Rudojo atvejis

Vos kelis valstybingumo šimtmečius išgyvenusioje Lietuvoje tebeegzistavo ankstyvosioms monarchijoms būdinga asmeninio pavaldumo ir lojalumo santykiais grįsta valdžios organizacija, kuomet valdovo ir didikų santykiai rėmėsi ne rašytinėmis privilegijomis ar valdymo institucijomis, bet asmeniniais ryšiais⁷⁷⁰, todėl galima daryti prielaidą, kad ilgai trunkančių medžioklių metu neretai buvo įgyjamas valdovo prielankumas, išreiškiamas suteikiamomis pareigybėmis. Kyla klausimas, kokias privilegijas LDK valdovo dvare suteikė medžioklės pareigybės bei kokios tolesnės karjeros galimybės „išaugo“ iš konkrečių asmenų medžioklės išmanymo.

Yra žinoma, jog didysis kunigaikštis Jogaila, taip pat mėgęs medžioklę su sakalais, savo sakalidininkui Teodorui Vesnai patikėjo Vitebsko valdymą⁷⁷¹, o tai rodo nemažą valdovo pasitikėjimą.

---

⁷⁶⁸ Судебная книга Витебского воеводы. С. 74. № 17.

⁷⁶⁹ Samsonowicz A. Op. cit. S. 254 – 255.

⁷⁷⁰ Petrauskas R. Valstybės stiprėjimas ir plėtra. P. 68.

⁷⁷¹ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 332.

Tačiau bene ryškiausias sociopolitinio medžioklės aspekto paveikto ryšio pavyzdys XVI a. – valdovą Žygimantą Augustą bei LDK didįjį medžioklį Mikalojų Radvilą Rudąjį suartinusios medžioklės, jų vaidmuo stiprinant abipusį emocinį ryšį ir šios pramogos įtaka tolesnei Mikalojaus Radvilos Rudojo karjerai. 1546 m. gruodžio 30 d. Žygimantas Augustas įsakymu, rašytu Varėnoje, *de facto* ir *de jure* paskiria Mikalojų Radvilą savo medžioklės reikalų tvarkytoju. Valdovas dvarioniui Jonui Korzonui ir visiems medžiokliams bei girininkams-varovams, kurie minėtu laikotarpiu dalyvavo valdovo medžioklėje Vygriuose, paliepė paklūsti visais valdovo medžioklės klausimais Vosyliškių laikytojui Mikalojui Radvilai⁷⁷². Taigi šis dokumentas Mikalojui Radvilai suteikė viršenybę kitų medžioklių atžvilgiu ir įpareigojo didiką rūpintis visais Žygimanto Augusto medžioklės klausimais. Nepaisant fakto, jog pačiame šaltinyje neminimas didžiojo medžioklio terminas, realiai įvardintos pareigos leidžia šį dokumentą laikyti vienu pirmųjų Mikalojaus Radvilos paskyrimo didžiuoju medžiokliu įrodymu. Vėliau, 1574 m., LDK didžiuoju medžiokliu tapo ir jo sūnus Mikalojus Radvila II⁷⁷³. Išlikęs dokumentas įpareigojo valdovo pavaldinius nuo įsakymo dienos valdovo medžioklės klausimais paklūsti Mikalojui Radvilai II⁷⁷⁴.

Mikalojaus Radvilos Rudojo ir Žygimanto Augusto atvejis (nuo didiko paskyrimo didžiuoju medžiokliu iki pat šių asmenybių mirties) buvo išskirtinis (ypač dėl Barbaros Radvilaitės tapimo Ldk Žygimanto Augusto žmona) ir įvairiausiai atskleidžiantis didžiojo medžioklio santykio su valdovu specifika, todėl daugiausiai gilinsimės būtent į šio atvejo tyrimą. Taip pat šio atvejo tyrimas leidžia apčiuopti, kaip medžioklės aspektas galėjo pasitarnauti politinei karjerai, pasinaudojant valdovo silpnybėmis. Iš aukščiau pateiktos lentelės nr. 3 matome, kad Radvilų giminės atstovai, pradedant Radvila Astikaičiu ir baigiant Radvilos Rudojo sūnumi Mikalojumi Radvila, valdovo dvare užėmė pareigybes, leidusias būti greta valdovo.

---

⁷⁷² AGAD. Archiwum Radziwiłłów XI. Nr. Mkr. A – 84688, syg. 19.

⁷⁷³ Urzędnicy centralni. P. 66.

⁷⁷⁴ AGAD. Archiwum Radziwiłłów XI. Nr. Mkr. A – 84689, syg. 20.

Aistra medžioklei Mikalojui Radvilai Rudajam tapo „neabejotinu koziriu“⁷⁷⁵, padėjusiu puoseleėti asmeninį ryšį su valdovu, kuris pasitarnavo kylant karjeros laiptais. Į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę atvykęs Žygimantas Augustas vertino Mikalojaus Radvilos Rudojo sukauptas žinias apie Gardiną supančias girias ir medžioklę, todėl valdovas su malonumu vykdavo į šią pramogą kartu su juo⁷⁷⁶. Yra žinoma, kad Mikalojaus Radvilos Rudojo tėvas buvęs LDK žemės maršalka iš anksto rengė sūnų jaunojo valdovo atvykimui ir mokė sūnų medžioklės meno. Vėliau įgytos žinios padarė reikiamą įspūdį ir Mikalojų Radvilą Rudajį bei valdovą Žygimantą Augustą emociškai suartino aistra medžioklei, o tai iš dalies pakurstė atsiradusią draugystę.

Draugystė atsiskleidė ne tik per bendrą laiko leidimą medžiojant, bet ir organizuojant pačias medžiokles⁷⁷⁷. Antai išlikusiuose laiškuose, Žygimantas Augustas juokaudamas su minėtu pareigūnu ne sykį dalijosi įspūdžiais apie medžiokles Rūdninkuose bei būsimų medžioklių rengimo klausimais⁷⁷⁸. Pavyzdžiui, 1548 m. kovo 16 d. laiške iš Krokuvos Žygimantas Augustas rašė Mikalojui Radvilai Rudajam apie medžioklės organizavimo reikalus, įsakydamas perduoti valdovo raštus šauliams, Barborai ir įspėti Rūdninkų dvaro laikytoją apie galimą valdovo atvykimą⁷⁷⁹. Kitame 1569 m. gruodžio 9 d. laiške Radvilai Rudajam valdovas informuoja, kad rytojaus dieną ketina vykti į Niepolomicus į medžioklę, ir skundžiasi žvėrių stygiumi šiuose miškuose bei pažymi, kad norėtų sumedžioti bent vieną elnią⁷⁸⁰. Panašaus pobūdžio ir kitas valdovo laiškas, leidžiantis minėtam didikui susimedžioti briedį ir draugišku tonu perspėjantis apie savo atvykimą į Rūdninkus

---

⁷⁷⁵ Ragauskienė R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris. P.43.

⁷⁷⁶ Išsamiau žr.:Ibidem.

⁷⁷⁷ Listy z lat 1525 – 1548. p. 463 – 464.

⁷⁷⁸ Ragauskienė R. Barbora Radvilaitė.Vaga. Vilnius. 1999. P. 111 – 112.

⁷⁷⁹ Listy króla Zygmunta Augusta. P. 47.

⁷⁸⁰ Ibidem. P. 57.

pamedžioti⁷⁸¹. Manoma, kad briediena buvo itin mėgstamas Radvilos Rudojo patiekalas⁷⁸².

Taigi aptarti laišakai liudija apie artimą valdovo ir jo didžiojo medžioklio draugystę, kadangi medžioklės reikalų tema paliečiama pačioje laiško pabaigoje po visos eilės oficialių valstybės reikalų aptarimo, šalia linkėjimų ir asmeninio pobūdžio klausimų apie sveikatą. Svarbu pastebėti, jog su medžiokle susijusių reikalų aptarimui nebūdingas prieš tai laiške vyravęs oficialumas ir rimtis. Valdovas juokauja apie nenusisekusią medžioklę (t. y. atskleidžia adresatui savo nesėkmes, kurias, tikėtina, toli gražu ne kiekvienas valdovo aplinkoje galėjo matyti) ir savo asmeninius norus bei pageidavimus būsimų medžioklių metu. Tiesa, iš fakto, jog didžiojo medžioklio darbai nedetalizuojami, o tik įspėjama apie valdovo atvykimą, galima daryti prielaidą, jog medžioklės organizavimo praktika XVI a. buvo pakankamai nusistovėjusi, o dėl artimo asmeninio ryšio Radvila Rudasis žinojo, ko iš medžioklės tikisi valdovas, todėl nebuvo būtinybės smulkiai detalizuoti pasirengimo medžioklei, o pakako tik lakoniškai bei draugiškai pažymėti, kuriuo metu laukti atvykstančio valdovo, kokius būtinus dalykus kelionei paimti. Žinoma, tikėtina, jog smulkmeniškai nurodymai, kaip organizuoti medžioklę, buvo pasiūsti atskiru raštu, o laiške tik draugiškai primenama apie laukiamą pramogą.

Didysis medžioklis visos medžioklės metu buvo greta valdovo, todėl neretai keliaudavo kartu su didžiuoju kunigaikščiu. Raimonda Ragauskienė pastebėjo, kad 1546 m. Mikalojaus Radvilos Rudojo itinerariumas „beveik sutapo su Lietuvos valdovo – dalyvauta medžioklėse ar būta Vilniuje“⁷⁸³. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiomis aplinkybėmis šią poziciją turėjo užimti patikimas ir lojalus žmogus, žinantis valdovo pomėgius, kadangi medžioklės eiga yra pavojinga ne tik medžiojamam gyvūnui, bet ir kiekvienam medžioklės dalyviui. Azartiškos pramogos metu buvo lengva prarasti kontrolę, todėl

---

⁷⁸¹ Ibidem. P. 566.

⁷⁸² A. Kuncevičius, R. Jankauskas, R. Laužikas, D. Stankevičiūtė, I. Rutkauskaitė. Radvilų tėvonija Dubingiuose. Vilnius. 2009. P. 54.

⁷⁸³ Ragauskienė R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris. P. 46.

pareigūnas turėjo būti itin artimas ir patikimas. Pirmajam šūviui medžioklės metu ženklą rankos mostu dažniausiai duodavo pats valdovas⁷⁸⁴. Tikėtina, jog ši jo gestą didysis medžioklis perduodavo išsirikiavusiems raiteliams⁷⁸⁵. Nuaidėjus medžioklės ragui, paleidus pirmąjį šūvį, ir „paraginus žirgą pentiniais“⁷⁸⁶, prasidėdavo medžioklė, o jos eigai vadovavo pats valdovas kartu su didžiuoju medžiokliu.

Yra žinoma, kad 1548 m. Žygimantas Augustas leido Radvilai Rudajam medžioti valdovui priklausiusiose giriose, kad tuo metu jau didžiuoju LDK medžiokliu paskirtas Radvila Rudasis galėtų nusiųsti sumedžiotos žvėrienos Barborai Radvilaitei į Vilnių⁷⁸⁷. Šis atvejis atskleidžia, kad Mikalojaus Radvilos Rudojo, kaip pagrindinio LDK medžioklės ūkį prižiūrinčio pareigūno ir valdovo svainio vaidmuo šioje vietoje tarytum persipina. Viena vertus, išskirtinė teisė medžioti pabrėžia LDK didžiojo medžioklio ypatingą poziciją, kita vertus, jos pagrindą galime apčiuopti ne pareigybėje, o draugiškame valdovo ir didiko ryšyje. Apie valdovo didikui suteiktos išskirtinės medžioklės teisės naudojimą liudija ir vėlesni šaltiniai. Antai, 1549 m. LDK maršalka Radvila Juodasis dėkojo Mikalojui Radvilai Rudajam už atsiųstą žvėrieną ir juokaudamas pažymėjo, kad jei ne jo didžiojo medžioklio pareigybė, reikėtų mirti iš bado⁷⁸⁸.

Yra žinoma, jog kiekvieną mėnesį Žygimantas Augustas kartu su savo žmona Barbora bent kelioms dienoms išvykdavo pamedžioti ir apsistodavo savo prabangiai renesansiniu stiliumi dekoruotuose medžioklės dvaruose⁷⁸⁹. Antai net po 1549 m. užsitęsusių Užgavėnių linksmybių, valdovas su žmona bei dvariškiais išsiblaivę jau kitą dieną išvyko medžioti⁷⁹⁰, o 1550 m. rugsėjo

---

⁷⁸⁴Сигизмунд Герберштейн. *Op cit.* P. 573.

⁷⁸⁵ *Ibidem.*

⁷⁸⁶ Marcin Kromer, *op. cit.* P. 42 – 43.

⁷⁸⁷ Ragauskienė R. Valdovas ir didikas. P. 30.; *Listy z lat 1548 – 1550.* S. 7.

⁷⁸⁸ Ragauskienė R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris. P. 50 – 51.

⁷⁸⁹ Sucheni – Grabowska A. *Zygmunt August król polski i wielki książę litewski 1520 – 1562.* Universitas. Warszawa. 1996. P. 169 – 170.

⁷⁹⁰ *Ibidem.* P. 170.

19 d. laiške Radvilai Rudajam informuojama, kad karališkoji pora medžioklėje užtruko kone penkias savaites⁷⁹¹.

Medžioklės aspektas Lietuvos didžiojo kunigaikščio aplinkoje Mikalojaus Radvilos Rudojo atveju peržengė oficialumo ribas ir buvo ne tik viešojo valdovo dvaro gyvenimo dalis, bet ir asmeninio valdovo ryšio su kilmingaisiais išraiška. Viename laiškų Mikalojus Radvila Rudasis informuoja valdovą, kaip sekasi medžiokliniams šunims medžioklėse, kuriuos mokyti valdovas buvo patikėjęs didžiajam medžiokliui⁷⁹². Galima teigti, jog LDK didžiojo medžioklio pareigybės suteikimas Mikalojui Radvilai Rudajam buvo reikšmingas jo medžioklės įgūdžių įvertinimas ir pirminis karjeros etapas, daręs įtaką tolimesniam santykiui su valdovu, o taip pat suteikęs išskirtines medžioklės teises, deklaravusias ne vien valdovo palankumą ir draugystę, bet ir teikusias realią ekonominę naudą.

---

⁷⁹¹ Ragauskienė R. Barbora Radvilaitė. P. 154.

⁷⁹² Listy z lat 1525 – 1548. P. 464.

4. NUO AVIŽOS GRŪDO IKI MEDŽIOKLĖS DRAMOS: MATERIALINIS LDK VALDOVO MEDŽIOKLĖS APRŪPINIMAS XV – XVI A.

4.1. LDK valdovo medžioklės aprūpinimas XV – XVI a. pr.

Akivaizdu, kad pasirengimas medžioklėms neapsiribojo vien aukščiau minėtų medžioklės pareigūnų specializuotais darbais, o medžioklių metu kylantiems transportavimo, aprūpinimo maistu ar drabužiais poreikiams užtikrinti atskiriems amatininkams, dvariškiams ar tarnams buvo išmokamos papildomos sumos pinigų, kad šie parūpintų reikiamų dalykų. Deja, sunku analizuoti Ldk Vytauto ar Kazimiero materialinį medžioklių aprūpinimą, kadangi neturime jokių kompleksinių šaltinių, kurie leistų nustatyti medžioklėms organizuoti išleidžiamas sumas. Ankstyvuojau laikotarpiu LDK valdovų dvaro sąskaitų knygos galėjo būti vedamos nereguliariai ir su pertraukomis, ką matome Ldk Aleksandro Jogailaičio dvaro bei Žygimanto Senojo dvaro sąskaitų atvejais. Sąskaitų knygose su medžioklėmis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje susijusios išlaidos įrašytos sąskaitų knygos gale ją apvertus⁷⁹³, atskirai nuo visų kitų išlaidų ar smulkesnėmis raidėmis. Žinodami, kad Ldk Aleksandro atveju, kai jis tapo ir Lenkijos karaliumi, su LDK reikalais susijusios knygos buvo išsivežtos į Lenkiją ir ten toliau pildytos LDK aktualiais klausimais, galime kelti hipotezę, kad Žygimanto Senojo dvaro sąskaitų knygų atveju taip pasielgta galėjo būti, norint fiziškai atskirti lenkiškojo dvaro reikalus nuo tų, kurie siejosi su valdovo medžioklėmis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, ir vardan aiškumo raštininkas pasirinko būtent tokį išlaidų užrašymo variantą. Kita vertus, galime svarstyti, kad Žygimantui Senajam lankantis LDK sąlyginai retai, raštininkui, veikiausiai, nebuvo poreikio užvesti atskiros knygos. Įrašų fragmentiškumas bei gana „sausas“ įrašų informacija neleidžia rekonstruoti išsamaus valdovo medžioklės

---

⁷⁹³ AGAD. ASK. RK. Dz. 1. Syg. 110, MKF 30626, cz. II. L. 522.

aprūpinimo vaizdinio, tačiau leidžia atsekti medžioklės organizacijos bei aprūpinimo praktiką LDK valdovų dvaruose.

Ldk Aleksandro dvaro išlaidų analizė leidžia teigti, jog medžioklės organizavimui minėtas valdovas pinigų nešykštėjo ir noriai įsitraukdavo į medžioklės teikiamus malonumus. Antai 1496 m. liepos 6 d. Ldk Aleksandro sekretorius magistras Erazmas dvaro išlaidų skiltyse pažymi, kad valdovas nedalyvavo duodant pinigų valdovo pasiuntiniui Gromackiui, kadangi tuo metu buvo medžioklėje⁷⁹⁴. Išanalizavus 1496 – 1503 m. valdovo išlaidas jam būnant medžioklėje, akivaizdu, kad aptariamuoju laikotarpiu nusistovėjęsios aprūpinimo praktikos nebūta. Sumos, išleidžiamos medžioklėje reikalingiems daiktams ar paslaugoms apmokėti, labai skirtingos, svyruojančios nuo 20 auksinų iki ½ kapos grašių⁷⁹⁵. Kam išleidžiamos pinigų sumos, taip pat nedetalizuojama. Šaltiniai šiuo klausimu (ypač ankstyvojo laikotarpio) labai lakoniški ir tik pagal valdovo buvimo vietą su išlygomis galima numanyti, jog išlaidos skirtos medžioklių aprūpinimui. Pavyzdžiui, 1499 m. vasario 18 d. valdovui rengiantis į kelionę iš Gardino į Berštus (kuriuose buvo valdovo medžioklės dvaras) fleitininkui (*lot. fistulatori*) Vokiečiui duoti 3 auksinai nusipirkti ragui⁷⁹⁶. Pasirengimą kelionėms liudija ir 1499 m. rugsėjo 9 d. išmokos (2 kapos grašių) siuvėjui Jurgiui, kuris parūpino medžiagą, kuria buvo pamuštos gūnios ir už šio audinio sukirpimą⁷⁹⁷.

Ldk Aleksandro medžioklių aprūpinimo principus atskleidžia 1500 m. liepos 13 d. – 1500 m. rugpjūčio 9 d. išmokų dvariškiams seka, kurių išmokėjimo vietų kaita leidžia spėti, kad valdovas tuo metu intensyviai medžiojo. Taip pat reikia pažymėti, kad įrašai į sąskaitų knygą padaryti mažesnėmis raidėmis, veikiausiai, norint atskirti informaciją nuo kitų įrašų, kad vėliau ją būtų galima atskirti nuo kitos informacijos ir, galbūt, nukopijuoti į LDK išdo knygas. Įdomu tai, kad įrašai atskleidžia ne nuoseklų medžioklės išlaidų vaizdinį, bet tarytum nurodo tik nenumatytas (papildomas) išlaidas.

⁷⁹⁴ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 17.

⁷⁹⁵ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 15, 125, 229 etc.

⁷⁹⁶ Ibidem. P. 37.

⁷⁹⁷ Ibidem. P. 45.

Pavyzdžiui, 1500 m. liepos 13 d. šile prie Bebro upės Martynui Chotovičiui už alų duota ½ kapos grašių⁷⁹⁸. Tą pačią dieną ir toje pat vietoje Levošai duotos 2 kapos grašių susidariusioms medžioklės išlaidoms padengti⁷⁹⁹. Tokia pat suma sumokėta ir Fedkai Kalantajui, o pusė šios sumos (1 kapa grašių) išlaidoms išmokėta Morkui⁸⁰⁰. Vėliau Aleksandras medžioklę tęsė Obolcuose, kuriuose arklidininkui Lukui duoti pinigai avižoms (1 kapa grašių) bei šienui (18 grašių)⁸⁰¹. Arklidininkui Martynui tuo pat metu taip pat išmokėtos 2 kapos grašių. Taip pat pridurta, kad kunigaikščiui Ivanui Viazemskiui išlaidoms duota 2 kapos grašių⁸⁰². Iš Obolcų miškų 1500 m. liepos 19 d. valdovas grįžo prie Bebro upės, kur išlaidoms ir didžiojo kunigaikščio reikmėms bei atskirai alui skirta: totoriui Pauliui - 1 markė, dvarioniui Jonui – ½ kapos grašių, Prazovskiui – 2 kapos grašių, Aleksandrui, Mykolui ir Andriui Miškovičiams po 3 kapos grašių. Po dviejų dienų, liepos 22 d. Ldk Aleksandrui užsibuvus prie Bebro upės, Vilniaus vaivados sūnui, maršalkai Jonui didžiojo kunigaikščio reikmėms duota kapa grašių, tokia pat suma išmokėta ir Andriui Bokėjui. Petruį Možaiskiui išmokėtos net 3 kapos grašių. Taip pat po 1 ar 2 kapos išlaidoms buvo išmokėta Grigaliui Novogročovui, Malikovui, totoriams Ulanui, Oziškai, Semionui⁸⁰³. Matome, kad tarp minėtų žmonių nėra nė vieno turėjusio specialias medžioklės pareigybes ar tarnybas. Taigi, XV a. pab. ir XVI a. pradžioje tiek medžioklės aprūpinimo sistema, tiek ir jos išlaidų užrašymas nebuvo detalus ir nusistovėjęs, todėl medžioklės materialinio aprūpinimo klausimai buvo deleguojami ir „eiliniams“ dvariškiams.

Žygimanto Senojo medžioklių aprūpinimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje dar mažiau dokumentuotas vienalaikiuose šaltiniuose. Be nuolatinių išmokų medžiokliams sunku detalizuoti, kaip vyko materialinis valdovo medžioklių aprūpinimas. Tuo tarpu Žygimanto Augusto medžioklių aprūpinimas, nors ir fragmentiška, tačiau gana detaliam apčiuopiamas šio

---

⁷⁹⁸ Ibidem. P. 229.

⁷⁹⁹ Ibidem.

⁸⁰⁰ Ibidem.

⁸⁰¹ Ibidem.

⁸⁰² Ibidem.

⁸⁰³ Ibidem. P. 231.

valdovo dvaro sąskaitų knygoje. Žygimanto Augusto dvaro poreikiai, susiję su medžiokle, buvo didžiuliai. Antai, 1543 m. rugpjūčio mėnesį tarp į Gardiną kartu su Žygimantu Augustu atvykusių 44 dvarionių (*lot. aulici, lenk. dworzanie*) buvo išskirti dvaro pareigūnai medžiokliai, kurių paslaugų reikėjo didžiajam kunigaikščiui. Tikslus medžioklių skaičius liko neįvardintas (todėl negalime nustatyti asmenų), tačiau jų išskyrimas buvo svarbus tuo, kad pastarieji kaip ir dvarionys, gaudavo materialinį atlygį iš valdovo⁸⁰⁴.

Tiek Ldk Žygimanto Augusto dvaro knygas tyrinėjusių mokslininkų nuomonė, tiek atidi šio šaltinio analizė leidžia teigti, jog valdovo išvykos į medžiokles sukeldavo didelių organizacinių sunkumų už dvaro funkcionavimą atsakingiems pareigūnams. Anksčiau aptarėme medžioklės pareigūnų funkcijas, organizuojant LDK valdovo medžiokles ir prižiūrint valdovo medžioklės ūkį, o šiame skyriuje smulkiau analizuosime, kaip aptartos medžioklės pareigūnų ir medžioklės tarnautojų funkcijos atsiskleidė praktikoje.

1543 m. rugsėjo 9 d. Žygimantas Augustas patraukė į medžioklę dykroje, maždaug 40 km nuo Gardino esančiose Sokoldos upės apylinkėse. Valdovo keliauta mažiausiai su 170 arklių, 50 arklidžių prižiūrėtojų personalu bei 33 kasdienius pašaro arkliams bei žirgams davinius gaunančiais asmenimis⁸⁰⁵. Taip pat valdovą į medžioklę turėjo lydėti nežinomas dvarionių skaičius, dvaro sargybiniai ir kitas aptarnaujantis personalas⁸⁰⁶. Akivaizdu, kad visas šis kiekis žmonių išvykos, kuri truko tris savaites metu turėjo būti aprūpintas maistu ir būtiniaisiais keliavimui reikalingais daiktais bei pašaru⁸⁰⁷. Šaltinio duomenys iškalbingi. Antai valdovui ruošiantis į medžioklę buvo nupirktos 72 karvės, 35 išdariai, 107 žąsys⁸⁰⁸, 36 viščiukai didžiojo kunigaikščio stalui, 400 gaidžių, 26 puodynės sviesto, 4 kiaulienos kumpiai, 2 kurapkos, kiškis, obuoliai, meduolis, švieži kiaušiniai, 6 balandės, pienas, kiauliauogės, kruopos, šviežias sūris, ridikai, šaukštai, 13 uolekčių audinio, užraktas virtuvininkui, molio puodynės,

---

⁸⁰⁴ Antanavičius D. Įvadas. P. XIII.

⁸⁰⁵ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Kng. 2. P. 17. Žr. Lentelę nr. 15. P. 192.

⁸⁰⁶ Antanavičius D. Įvadas. P. XIV.

⁸⁰⁷ Ibidem.

⁸⁰⁸ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Kng. 2. P. 17.

40 stiklų⁸⁰⁹ į kelionę medžioklėn⁸¹⁰. Tai pačiai medžioklei taip pat parūpinta 14 statinių alaus, pasirūpinta kirvio sutaisymu⁸¹¹.

Išlaidų sąrašė į akis krinta faktas, kad išlaidos neskirstomos į išlaidas už maistą, rakandus ar paslaugas. Pasirengimas medžioklei grupuojamas kaip įvykis ir jam reikalingos išlaidos rašomos kartu. Išvardyti dalykai leidžia teigti, jog medžioklėms aprūpinti (be maisto tiekimo) reikėjo numatyti ir pagalbinių medžioklių personalą. Iš minėto išlaidų sąrašo sužinome, kad į Gardino medžiokles kartu su valdovu vyko 137 asmenys: arklininkai, vežikai, avižų dalytojai, vežimų sargai, kalviai⁸¹². Pastarųjų vaidmuo buvo gana reikšmingas, kadangi keliaujant su žirgais, nuolat prireikdavo kalvio paslaugų. Antai yra žinoma, kad italų kilmės Vilniaus Žemutinės pilies kalvis Dominykas Italas (1544–1547)⁸¹³ turėjo vykti į medžiokles kartu su valdovu. Greičiausiai, kalviui tekdavo atlikti smulkius darbus, kurie buvo būtini kelionėje⁸¹⁴. Taip pat atskirų išlaidų reikalavo sakalų išlaikymas, kuriems per savaitės laikotarpį skirta 5 kapos grašių (tokia suma paprastai buvo skiriama sakalų išlaikymui⁸¹⁵). Kartais sumos nurodytos bendrai medžioklėse naudojamų gyvūnų pašarui kaip išlaidos už medžioklinius sakalus ir šunis⁸¹⁶.

Viso per valdovo medžioklę jo dvaro poreikiams patenkinti buvo išleista 253 florenai, 6 grašiai ir trys denarai⁸¹⁷. Valdovui išvykus medžioti, buitinė komunikacija su rezidavimo vietoje pasilikusiu dvaru buvo išlaikoma. Tai atsiskleidžia ir iš trumpo įrašo, kuriame teigiama, kad valdovui būnant „Gardino medžioklėse“ iš Gardino buvo siūsta petražolių į karališkosios

---

⁸⁰⁹ Greičiausiai, turima omenyje stiklinės gėrimams.

⁸¹⁰ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Kng. 2. P. 19.

⁸¹¹ Ibidem.

⁸¹² Ibidem.

⁸¹³ AGAD. ASK. RK 115. L. 26, 44, 48.

⁸¹⁴ AGAD. ASK. RK. 124 a. L. 58; RK 140. L. 181v.

⁸¹⁵ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2. P. 27, 31, 33 (minimi 2 skirtingų veislių sakalai, kuriems skirta po 5 kapos grašių), 39 (skirta 4 kapos grašių), 43, 45.

⁸¹⁶ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2. P. 27.

⁸¹⁷ Ibidem. P. 19.

didenybės virtuvę⁸¹⁸. Gardino medžioklių laikotarpis tęsėsi iki rugsėjo 30 d.⁸¹⁹, kai valdovas iš medžioklių grįžo į Gardiną.

Lentelė Nr. 15. Gardino medžioklių dalyvių ir „gyvojo inventoriaus“ skaičius

Valdovas ir kilmingieji	?
Medžiokliai	?
Žirgai ir arkliai	170
Medžiokliniai šunys	?
Lokys	?
Aprūpinantis personalas	X > 83

1544 m. vasario 3 d. – vasario 16 d. Žygimantas Augustas išvyko į medžiokles Valkininkuose, Dubičiuose ir Berštuose. Tikėtina, kad pastarosios pareikalavo panašių išlaidų, kaip kad Šešupės medžioklės, tačiau, deja, sąskaitų knygoje neužfiksuotas jų aprūpinimas. Akivaizdu, kad dažnų ir daug kainuojančių medžioklių balansas turėjo būti gerai apgalvotas.

Vertingiausias arklių pašaras buvo avižos⁸²⁰, tačiau pastarosios naudotos ir kitų dvare laikomų gyvūnų šėrimui. Pavyzdžiui, dvaro sąskaitų knygoje nuolat minimi avižų kiekiai, skirti lokiams šerti. Bendra lokiams skirtų avižų suma sudarė santykinai žymią sunaudojamų avižų dalį⁸²¹, tačiau vis vien nusileido arkliams bei žirgams medžioklių metu sušeriamiems kiekiams⁸²². 1543 m. rugsėjo mėnesį į Gardino medžiokles, pagal valdovo raštą lokiams buvo išsiųstos trys statinės avižų⁸²³.

⁸¹⁸ Ibidem. 21.

⁸¹⁹ Ibidem. P. 25, 27.

⁸²⁰ Antanavičius D. Įvadas. P. XIV.

⁸²¹ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Kng. 2. P. 89 (1543 m. rugsėjo 8 d. Už dviejų savaičių laikotarpį skirta 24 kartys avižų), 93 (lokiui, likusiam Gardine skirta 3 kartys avižų).

⁸²² Taip pat plačiau apie valdovo dvaro aprūpinimą avižomis skaityti Antanavičius D. Įvadas. P. XIV.

⁸²³ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Kng. 2. P. 93.

Egzotinių gyvūnų laikymas irgi reikalavo nemenkų išlaidų. Antai Albertas Niebžegovskis turėjo atseikėti pašaro ir Žygimanto Augusto dešimčiai žvėryne, Gardine, laikomų kupranugarių⁸²⁴, kurie, greičiausiai, buvo laikomi dėl egzotikos, tačiau galima kelti prielaidą, kad jie buvo naudojami ir sunkių krovinių pernešimui. Jiems pagal avižų apyskaitą skirta po ½ karčio avižų⁸²⁵. Toks avižų davinytis suteiktas tris kartus laikotarpiais nuo 1543 m. rugpjūčio 27 d. iki rugsėjo 8 d., nuo 1543m. rugsėjo 16 d. iki rugsėjo 22 d. ir 1543 m. rugsėjo 23 d. iki spalio 2 d. Daugiau avižų davinių, skirtų kupranugariams, Žygimanto Augusto davro sąskaitų knygoje nepavyko aptikti. Nors ši informacija fragmentiška, tačiau leidžia konstatuoti, kad kupranugariams buvo suteikiamas vidutinis medžioklėse dalyvavusio valdovo žirgo ar arklio dienos avižų davinytis – ½ karčio⁸²⁶.

Lentelė Nr. 16. Kupranugarių išlaikymas Ldk Žygimanto Augusto dvare

Laikotarpis	Produktas	Kiekis	Išlaidos	Prižiūrėtojas	Psl.
1543 VIII 27–IX 8	Avižos	Po ½ karčio 10 kupranugarių			71* ⁸²⁷ 85* 87* 89*
1543 IX 16– 22	Avižos	Po ½ karčio 10 kupranugarių			93*
1543 IX 23– X 2	Avižos	Po ½ karčio 10 kupranugarių			93*

⁸²⁴ Ibidem. P. 85 (minima 10 kupranugarių), 87, 89, 91, 93.

⁸²⁵ Ibidem. P. 71.

⁸²⁶ Žiūrėti lentelę Nr. 11. P. 142–155 ir Nr.16. P. 193.

⁸²⁷ Lentelėje puslapio skaičius, pažymėtas žvaigždute * nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2., o puslapiai be žvaigždutės nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos.

4.2. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų medžioklės apogėjus: Žygimanto Augusto 1544 m. sausio 11 d. – sausio 24 d. Šešupės medžioklių atvejis

Išlaidų pareikalaudavo ne tik grandiozinių medžioklių organizavimas, tačiau ir nuolatinio medžioklės ūkio išlaikymas. Išlikusiuose šaltiniuose išblaškyta informacija gali suklaidinti bei sudaryti neteisingą įspūdį, kad LDK valdovų medžioklės neretai būdavusios impulsyvi kunigaikščių pramoga. Susisteminta šaltinių informacija nupiešia visai kitokį medžioklės pramogos organizavimo vaizdą. XV a. medžiojusių valdovų medžioklių organizavimo detales: išlaidas medžioklėje dalyvavusių žirgų bei arklių išlaikymui, medžioklinių sakalų, šunų ir meškų išlaikymui sunku aptikti, tačiau vėlesnių, XVI a. šaltinių duomenys, nors ir sunkiai tarpusavyje palyginami, atskleidžia grandiozinių Žygimanto Augusto medžioklių mastelį, valdovo dvaro, o kartais net ir valstybės išdo išlaidas šiai pramogai.

Bene ryškiausiai prabangos ir medžioklės išlaidų mastelius atspindi valdovo Žygimanto Augusto 1544 m. sausio 11 d. – sausio 24 d. organizuotos Šešupės medžioklės. Šešupės medžioklės įgijo savo pavadinimą, dėl jų lokalizacijos, kadangi pastarosios vyko prie Šešupės upės⁸²⁸. Tikslią medžioklių vietą lokalizuoti neįmanoma, tačiau atsižvelgiant į faktą, jog visos medžioklės aprūpinimas reikiamais dalykais vyko iš valdovo dvaro Alytuje arba aplinkinių teritorijų, galima teigti, kad Šešupės medžioklės vyko „lietuviškojoje“ Šešupės upės baseino dalyje. Per Lietuvos teritoriją tekančios Šešupės dalies ilgis – 158 km. Prielaidą sustiprina ir faktas, kad būtent dešiniojoje Šešupės upės baseino pusėje gausu pelkių ir plyti Kazlų Rūdos miškai. O būtent šios gamtinės sąlygos leidžia veistis medžiojamai faunai,

---

⁸²⁸ Šešupė – upė, tekanti per dabartinę Lietuvą, Lenkiją ir Rusijos Federaciją (Kaliningrado sritį). Plačiau žr. Rainys A. Šešupė // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/sesupe-92015>.

todėl gali tapti puikia medžioklių vieta. Yra žinoma, kad šiose vietovėse dar nuo XIV a. pab.(1398 m.) laiką medžiodamas leido Ldk Vytautas⁸²⁹.

Pasirengimas Šešupės medžioklėms prasidėjo iš anksto. Valdovo dvaro sąskaitų knygoje užfiksuoti parengiamieji darbai. Antai 1544 m. sausio 10 d. į Šešupės medžiokles išvyko valdovo medžioklis (vokietis) Sebastijonas Sageris. Jis su dar keturiais medžiokliais (kurių vardų šaltinis neįvardija) išvyko dieną prieš valdovo atvykimą į medžioklės vietą. Pareigūnai išvyko su žirgais, reikalingais būsimai medžioklei⁸³⁰. Vienai medžioklei aptarnauti buvo paskirti net penki medžiokliai. Valdovas Žygimantas Augustas iš Alytaus dvaro į Šešupės medžiokles išvyko 1544 metų sausio 11 d⁸³¹. Žygimantas Augustas išvyko su 186 arkliais, o nuvykus į galutinę medžioklės vietą, arklių skaičius siekė 175⁸³². A. Sucheni – Grabowska pažymi, kad į medžiokles Žygimantas Augustas vykdavo su santykinai nedideliu palydos būriu, todėl galėdavo apsistoti ir pas vietos pareigūnus⁸³³. Tačiau didesnių medžioklių metu tai padaryti buvo neįmanoma. Deja, konkretaus dalyvavusiųjų Šešupės medžioklėse skaičiaus negalime apskaičiuoti, bet jų būta tikrai daugiau nei 53⁸³⁴.

4.2.1. Šešupės medžioklių aprūpinimas maistu

Beveik dvi savaites trukusios Šešupės medžioklės dalyvių aprūpinimu maistu iš anksto rūpinosi dvaro išdininko Liutomirskio pagalbininkas Laurynas Jelitovskis, tad maistas į medžioklės stovyklą buvo vežamas nuo 1544 m. sausio 4 d. Jį parūpino valdovo aplinkinių dvarų valdytojai: „Jurbarko seniūnas Ivanas Kuncevičius, Simno seniūnas Paulius Turas, Seivų ir Stabingio laikytojai, Kauno seniūnas Jonas Volminskis. Dalis maisto išteklių buvo atgabenta iš Alytaus, iš dvaro maisto produktų podėlio“⁸³⁵. Dvaro sąskaitų

⁸²⁹ CEV. S. 52; Wiśniewski J. Dzieje osadnictwa w powiecie Suwalskim. S. 61–62.

⁸³⁰ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2. P. 135.

⁸³¹ Ibidem. P. 136.

⁸³² Antanavičius D. Įvadas. P. XVIII.

⁸³³ Sucheni – Grabowska A. Op. Cit. P. 98 – 99.

⁸³⁴ Antanavičius D. Įvadas. P. XVIII.

⁸³⁵ Ibidem.

knygose užfiksuotas medžioklei reikalingų produktų panaudos balansas⁸³⁶ leidžia teigti, kad visų reikalingų daiktų ne tik netrūko, kaip tik – susidarė šioks toks perviršis. 1544 m. vasario 3 d. maisto produktai buvo nuvežti į Alytų. Svarbu pažymėti, kad papildomus medžioklės kaštus sudarė ir transportavimo išlaidos. Antai už 15 dėžių iš kamštinio ąžuolo, kuriose buvo gabenami daiktai iš Vilniaus į Alytų, o iš Alytaus – į medžioklės, sumokėta už 6 po 26 ½ grašio, 1 – už 3 grašius, 3 – po 22 grašius, 2 po 7 grašius ir 3 po 18 grašių⁸³⁷.

Medžioklių metu suvartoti įspūdingi kiekiai maisto produktų ir gėrimų: 2 jaučiai, 114 paprastų gyvulių, 13 veršių, 13 išdarių, 31 kiaulienos kumpis, 4 gyvi paršai, 187 kiškiai, 96 fazanai, 73 kurapkos, 4 naktikovai, 200 svirbelių, 833 gaidžiai, 49 kaplūnai, 86 žąsys, 2 puodynės ir 10 indų sviesto, 5 ½ kapos sūrių, 2 puodynės ir 1 indas medaus, 1 statinė kiauliuogių, 8 statinės ropių, 16 statinių žirnių, 8 statinės kruopų, 11 statinių druskos, 2 ½ statinės sūdytų kopūstų, 2 ½ statinės ir 3 pynės svogūnų, 27 kapos ir 50 kiaušinių, 6 ½ statinės acto, 83 kapos ir 40 kepalų duonos, 28/50 kapos sijotų miltų duonos, 42/59 kapos kvietinės duonos, 84 kepalai bėralinės duonos, išgerta 18 statinių midaus, 188 statinės alaus⁸³⁸. Per nepilnai dvi savaites suvartotas didelis produktų skaičius buvo įgytas tiek dovanojimų, tiek pirkimo būdu⁸³⁹.

4.2.2. Šešupės medžioklėms reikalingų žirgų ir arklių aprūpinimas pašaru

Šešupės medžioklių pavyzdys atskleidžia, kad ši valdovo pramoga reikalavo sklandaus resursų paskirstymo. Antai Alytaus dvare likęs personalas nuolat palaikė ryšį su išvykusio medžioti valdovo poreikius aprūpinančiu personalu. Daug dėmesio skirta medžioklėje naudotų valdovo žirgų bei arklių judėjimui tarp medžioklės vietos ir Alytaus dvaro bei jų aprūpinimo pašaru klausimams. Pavyzdžiui, 1544 m. sausio 14 dieną į Šešupės medžioklės iš Alytaus dvaro pasiūsta 10 kuinų ir 1 apšlubęs turkiškasis arklys⁸⁴⁰. Kyla

---

⁸³⁶ Žr. 2 priedą.

⁸³⁷ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Kng. 2. P. 55.

⁸³⁸ Žr. 2 priedą.

⁸³⁹ Ibidem.

⁸⁴⁰ Ibidem. P. 139.

klausimas, kam valdovui į medžioklę siunčiamas apšlubęs arklys. Žinant, kad arklių šlubavimas neretai yra nepagydomas, galima kelti prielaidą, kad jis buvo panaudotas kaip jaukas medžioklių metu arba sušertas mėšėdžiams gyvūnams, reikalingiems medžioklių metu. Tas pat pasakytina ir apie kuinus, kurie yra menki, silpni arkliai, vargu ar pasitarnausiantys medžioklėje kitu būdu. Iš sąskaitų knygų matyti nuolatinis žirgų judėjimas. Pavyzdžiui, 1544 m. sausio 19 d. iš medžioklių Šešupėje grįžusiam arkliui (nedetalizuojama, kodėl jis gražintas, ar dėl nuovargio, ar pargabeno medžioklės laimikį, o gal parvežė kokį pareigūną) Alytuje skirta ½ karčio avižų. 1544 m. sausio 22 d. į Šešupės medžioklės pasiūsta 33 karališkieji arkliai ir dar 6 kuinai⁸⁴¹, 1544 m. sausio 24 d. 4 karališkieji arkliai grįžo į Alytų⁸⁴².

Dėl matavimo dydžių įvairovės sunku nustatyti, kiek iš tiesų buvo sunaudota avižų Šešupės medžioklių metu⁸⁴³. Pagal arklidininko Jarošo kvitą medžioklių laikotarpiu valdovo arkliams išduotos 88 statinės po 3 ½ karčio. Šios avižos buvo nugabentos Laurynui Jelitovskiui prie Šešupės⁸⁴⁴, tačiau tai toli gražu nebuvo visos šioms medžioklėms skirtos avižų sąnaudos. Šių medžioklių laikotarpiu dar avižų buvo duota 8 arklininkams, keliavusiems su 8 arkliais du kartus iš Geranainių prie Šešupės, jiems skiti 8 karčiai⁸⁴⁵. Šešupės medžioklėms reikalingų arklių skaičius bei jų tipai stebina savo įvairove: 66 kastratai, 15 eidininkų, 60 kinkomųjų (į 10 šešiakinkių kinkinių), 2 molio spalvos kinkomieji, 32 kinkomieji į 8 keturkinkius vežimus. Visiems šiems Šešupės medžioklėse buvusiems žirgams kasdien buvo skiriama po 87 ½ karčio avižų per dieną⁸⁴⁶.

Milžiniški pašaro kiekiai buvo pristatomi ne vienu kartu, o dalimis. Antai valdovo išdininkas Albertas Niebžegovskis per Paulių Turą, Simno seniūną, ir Lauryną Jelitovskį Šešupės medžioklėms išdavė 400 statinių avižų⁸⁴⁷.

---

⁸⁴¹ Ibidem. P. 141.

⁸⁴² Ibidem.

⁸⁴³ Žr. lentelę Nr. 11. P. 142–155, 2 priedą.

⁸⁴⁴ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2. P. 191.

⁸⁴⁵ Ibidem. P. 191.

⁸⁴⁶ Ibidem. P. 243.

⁸⁴⁷ Ibidem. P. 281.

Atseikėta buvo ir valdovo kinkomiesiems arkliams, po medžioklių laimikį gabenusiems į Piotrkovą⁸⁴⁸. Nuo 1544 m. sausio 11 iki sausio 24 d. trukusių minėtų Šešupės medžioklių metu iš anksto buvo parūpinta 2812 karčių avižų, o iš jų sunaudota 2018 karčių, likutį atiduodant avižų dalytojui Albertui Ruseckui⁸⁴⁹.

Žygimantas Augustas iš Šešupės medžioklių į Alytaus dvarą grįžo 1544 m. sausio 25 d. Medžiokles aptarnaujantis personalas judėjo atskirai nuo valdovo. Štai yra žinoma, kad tą pačią 1544 m. sausio 24 d. į Alytaus dvarą iš Šešupės medžioklės grįžo gydytojas Jokūbas Ferdinandas Italias⁸⁵⁰. Ši žinutė leidžia kelti prielaidą, kad medžioklių metu buvo rūpinamasi valdovo bei jo svitos sveikata, kadangi pavojų susižeisti ar net žūti medžioklėse netrūko. Pasibaigus medžioklėms, gydytojas sugrįžo į Alytaus dvarą.

4.2.3. Šešupės medžioklėms reikalingų medžioklinių šunų aprūpinimas pašaru

Kaip ir be valdovo ir jo svitos aprūpinimo maistu, ar medžioklei reikalingų žirgų aprūpinimo pašaru, taip ir be medžioklinių šunų negalėjo įvykti sėkminga medžioklė. Beveik savaitę iki išvykimo į Šešupės medžiokles 1544 m. sausio 6 d. – sausio 9 d. laikotarpiu valdovo šunims, turėjusiems vykti į valdovo organizuojamas Šešupės medžiokles, avižų dalytojas skyrė 40 karčių avižų. Įdomu tai, kad toli gražu ne visi Alytaus dvare buvę medžiokliniai šunys buvo pristatyti valdovui į medžioklę. Tai išduoda dvaro sąskaitų knygoje pažymėtas įrašas, kad Alytaus dvare pasiliktiems penkiolikai šunų, laikotarpiu nuo 1544 m. sausio 11 d. iki to paties mėnesio 17 dienos, yra skiriami 5 karčiai avižų⁸⁵¹. Galima kelti prielaidą, kad šunų būta daugiau nei reikėjo aptarnauti Šešupės medžioklėms arba jie buvo laikomi „atsargoje“, jei medžioklės metu žūtų ar susirgtų daug šunų. Kaip ir žirgai, taip ir šunys į medžioklės vietą buvo pristatomi ne visi iš karto, o fragmentiškai, dažniausiai, atskiromis įvairaus dydžio grupėmis, su už juos atsakingais asmenimis. Taip pat iš šaltinio

---

⁸⁴⁸ Ibidem.

⁸⁴⁹ Antanavičius D. Įvadas. XX.

⁸⁵⁰ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2. P. 141.

⁸⁵¹ Ibidem. P. 137.

paaiškėja, kad medžioklinių šunų priežiūra valdovo dvaruose buvo atsakinga. Buvo kreipiamas dėmesys į tai, kokios sveikatos, kokių poreikių yra medžiokliniai šunys. Antai, pažymima, kad laikotarpiu nuo 1544 m. sausio 19 d. iki sausio 24 d., kai valdovas yra išvykęs į Šešupės medžiokles, tiems patiems penkiolikai Alytaus dvare paliktų šunų yra skiriami 7 karčiai avižų. Taigi, tam pačiam šešių dienų periodui skiriama dviem karčiais daugiau avižų, kadangi anksčiau jų pritrūko sočiai išmaitinti šunis⁸⁵². Kita žinutė liudija, kad 1544 m. sausio 25 d. visi šunys, pasibaigus medžioklei, buvo sugražinti į Alytaus dvarą. Čia jiems aštuonių dienų laikotarpiui (iki vasario 2 d.) skirta 80 karčių avižų⁸⁵³. Atsižvelgus į šiuos skaičius ir pritaikius proporciją galima teigti, kad Alytaus dvare minėtu laikotarpiu buvo apie 128–130 šunų⁸⁵⁴. O žinant, kad Alytaus dvare, kol valdovas medžiojo, buvo palikta 15 šunų, tai su paklaida galime teigti, kad Šešupės medžioklėms aptarnauti buvo paimta apie 113–115 šunų.

4.2.4. Šešupės medžioklėms reikalingų lokių aprūpinimas pašaru

Valdovo Žygimanto Augusto medžioklių pagrindiniais bruožais galime laikyti prabangą ir įvairovę. Įvairių rūšių gyvūnai ne tik linksmino susirinkusius medžioklės dalyvius poilsio akimirkomis, tačiau turėjo pasitarnauti ir kaip jaukas medžioklių metu. Šešupės medžioklių atveju yra žinoma, kad Alytaus dvare 1544 m. sausio mėnesį, prieš valdovui išvykstant į medžioklę, čia buvo laikomi keturi lokiai, trims iš jų savaitės laikotarpiui nuo (1544 m. sausio 2 d. iki sausio 9 d.) buvo skirti 8 karčiai avižų⁸⁵⁵. Įdomu, kad lokiai šaltinyje diferencijuojami į du tipus: prijaukintus ir neprijaukintus arba laukinius (ką tik sugautus)⁸⁵⁶. Jų išlaikymas nesiskyrė. Tiek prijaukinti, tiek

---

⁸⁵² Ibidem. P. 139.

⁸⁵³ Ibidem. P. 143.

⁸⁵⁴ Kadangi 15 šunų 6 dienoms buvo skirtos 7 kartys (o šaltiniai leidžia teigti, kad buvo laikomasi nustatyto dienos davinio), taigi galima teigti, kad 1 šuniui per dieną buvo skirta 7 k. / (15 š. * 6 d.) = 0.0(7) k./ (š./d.), o kadangi 8 dienoms nežinomam kiekiui šunų buvo skirta 80 karčių avižų, taigi pritaikę prieš tai paskaičiuotą proporciją galime skaičiuoti (80 k./8 d.) / 0.0(7) k./ (š./d.) = 128. 7 š.; Čia k. – kartis, š. – šuo, d. – diena.

⁸⁵⁵ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2. P. P. 135.

⁸⁵⁶ Ibidem. P. 137, 139 etc.

neprijaukinti lokiai iš lokių prižiūrėtojo (*lot. ursones*) dienai gaudavo 2 ½ karčio avižų. Greičiausiai, šis skirstymas buvo reikalingas dėl laikymo ir elgesio su žvėrimis specifikos. Tikėtina, kad prijuokinti lokiai reikalavo žymiai mažiau priežiūros, juos transportuoti buvo lengviau, kai tuo tarpu laukiniai arba ką tik sugauti – turėjo būti laikomi atskirai ir buvo žymiai pavojingesni. Vėlesnių šaltinių pagalba sužinome, kad prijuokinti lokiai lokininkų buvo laikomi su antsnukiais, pagamintais iš odos. Lokio paklusnumui į jo nosį buvo įveriami žiedai, o lokininkas, tokiu būdu sutramdytą lokį vedžiodavosi už grandinės ir turėdavo lazda⁸⁵⁷.

Šešupės medžioklių atveju, valdovo pramogos reikmėms iš Alytaus dvaro buvo išgabentas vienas prijuokintas lokys, o dviems, likusiems Alytuje neprijaukintiems lokiams laikotarpiu nuo sausio 11 d. iki sausio 12 d. avižų dalytojas skyrė po 2 ½ karčio avižų⁸⁵⁸. 1544 m. sausio 25 d. valdovas iš Šešupės medžioklių grįžo į Alytaus dvarą. Sausio 25 d. – sausio 26 d. pašaro daviniai buvo skirti jau keturiems lokiams⁸⁵⁹. Įvairūs pasirodymai su lokiais medžioklių ar dvaro švenčių metu yra žinomi iš vėlyvesnių XVII a. šaltinių⁸⁶⁰.

Lentelė Nr. 17. Šešupės medžioklių dalyvių ir „gyvojo inventoriaus“ skaičius

Valdovas ir kilmingieji	~ 53
Medžiokliai	5
Žirgai ir arkliai	175
Medžiokliniai šunys	~ 113–115
Lokys	1
Aprūpinantis personalas	?

⁸⁵⁷ XVII a. Lenkijoje, Lešne, gyvenęs medicinos daktaras Johanas Jonstonas (1603–1675) išleido išsamų keturkojų gyvūnų žinyną, kuriame pateikia biologinių žinių apie keturkojus. Jonstonus J. *Historiae naturalis de quadrupedibus libri cum aeneis figuris*. Leszna. 1650. Pav. 54, tarp P. 120–121.

⁸⁵⁸ *Ibidem*. P. 137.

⁸⁵⁹ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2. P. 143.

⁸⁶⁰ Jonstonus J. *Op. cit.* Pav. 54, tarp P. 119–121, 122.

Apibendrinant galima teigti, kad materialinis LDK valdovo medžioklių aprūpinimas apėmė visus dvaro gyvenimo poreikius: maistą ir drabužius, transportą, apgyvendinimą. Aspektai į kuriuos privalėjo atsižvelgti pramogą organizuojantis personalas išlikdavo daugiau mažiau tokie patys. Priklausomai nuo medžioklėse dalyvavusių asmenų skaičiaus priklausė valdovo išlaidos, skiriamos šiai pramogai. Sklandus medžiojančio valdovo ir jo dvaro materialinis aprūpinimas turėjo garantuoti visišką komfortą, tad ilgai trunkančių medžioklių poreikiams aprūpinti per XV – XVI a. LDK buvo išvystyta gerai funkcionuojanti logistinė sistema, sukurta tiekimo – atsiskaitymo sistema, garantavusi medžioklei reikiamų dalykų pasiūlą, kurią sudarė ne tik už valdovo lėšas nupirkti daiktai, tačiau ir iš duoklių gautos pajamos natūra.

5. MEDŽIOKLĖ IR DIPLOMATIJA LIETUVOS DIDŽIOJO KUNIGAIKŠČIO APLINKOJE XIV A. PAB. – XVI A.

XIV a. pab. – XVI a. valdovų medžioklė buvo neatsiejama diplomatijos, dvaro švenčių, ceremonijų sudedamoji dalis⁸⁶¹. Ji buvo ne tik vienas mėgstamiausių valdovų užsiėmimų, bet ir pramoga, į kurią buvo įtraukiami jų svečiai, atvykę iš užsienio ir svarbūs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingieji, kadangi tai buvo tam tikra socialinio statuso įtvirtinimo priemonė⁸⁶². Politiniame – diplomatiniam lygmenyje medžioklė galėjo atlikti simbolinę sutarties užtvirtinimo „krauju“ funkciją, kada bendro grobio medžioklė simbolizavo ir bendrus tikslus. Viena anksčiausių mums žinomų tokių sutarčių galime laikyti 1380 m. gegužės 31 d. Ldk Jogailos ir Ordino didžiojo magistro Vinricho fon Kniprodės įgaliotinių taikos sutartį, sudarytą Dovydiškėse⁸⁶³. Dovydiškės lokalizuojamos Užnemunėje arba Rytų Prūsijoje netoli Romintos girios. Svarbu atkreipti dėmesį, jog Dovydiškių pavadinimas minimas tik Vygando Marburgiečio kronikoje⁸⁶⁴, o pačiame sutarties tekste vartojamas pavadinimas Daudiske⁸⁶⁵. Dovydiškių sutartimi, kuria Ldk Jogaila įsipareigojo nepadėti Kęstučiui ir jo palikuonims, jeigu jų valdas pultų kryžiuočiai, buvo pasirašyta medžioklės metu. Šis „pramoginis – diplomatinis“ manevras turėjo tapti puikia priedanga nuo galinčių kilti sandėrio įtarimų. Vygando Marburgiečio kronikoje minima, kad Dovydiškių medžioklės metu, visi sutartį pasirašę dalyviai tris dienas medžioję prieš pietus, o po pietų

---

⁸⁶¹ Bergman Ch. Hunting Rituals and Animal Rights in Early Modern England. P. 59.; Dubonis A. Pirmieji du Lietuvos šimtmečiai. P. 113.

⁸⁶² CEV. P. 56, 59, 60, 94, 219, 271, 273, 303 ir kt.; Keršienė D., Epistolografija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV – XVI a.: nuo ARS DICTAMINIS iki literatūrinio laiško. Daktaro disertacija. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Vilnius. 2010. P. 118 – 119., Čapaitė R. Op. cit. P. 25, Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga XIII a. vid. – XVI a. pr. Versus Aureus. 2007. P. 204.

⁸⁶³ Jučas M. Dovydiškių sutartis // Visuotinė lietuvių enciklopedija, T. V. Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2004. P. 103.

⁸⁶⁴ Vygandas Marburgietis. Naujoji Prūsijos kronika. Vertė R. Jasas. Vinius. 1999. P. 169, 345.

⁸⁶⁵ Kodeks dyplomacyzny Litwy, wydany z rękopismów w Archiwum Tajnem w Królewcu zachowanych przez E. Raczyńskiego, Wrocław, 1845, s. 55 – 56, nr 2.; Jonynas I. Lietuviškoji enciklopedija, T. VI, Kaunas, Spaudos fondas, 1937. P. 1341 – 1344.

vykdavusios derybos, kurių rezultatas – slaptas Jogailos ir Ordino susitarimas⁸⁶⁶.

Siekis organizuojama medžiokle ir neva draugiška pramoga pridengti klastą, išryškėja ir Dovydiškių sutarties sąlygose, kuriose numatoma daug diplomatinių gudrybių. Antai sutartyje teigiama, kad Ordinui užpuolus Kęstučio valdomas teritorijas ir per klaidą į nelaisvę pakliuvus Jogailos pavaldiniams, pastarieji turėtų būti paleisti, patys pasirūpinę savo išpirkimu, kad Jogailos sutartis liktų paslapyje. Galime teigti, kad sutarties atveju medžioklė pasitarnavo tarytum teatro užsklanda, kuri turėjo sukurti saugumo iliuziją. Medžioklės, trukusios penkias dienas (kuri buvo mėgstama Jogailos ir Kęstučio sūnaus Vytauto bendra pramoga), organizavimas buvo strategiškai pasirinkimas. Galima spėti, jog būtent toks atpalaiduojantis ir emocijas bei dėmesį į medžioklės džiaugsmus nukreipiantis užsiėmimas galėjo paveikti Kęstučio budrumą. Medžioklė buvo puiki proga tarp daugybės pakviestų kilmingųjų nuslėpti atvykusius Ordino įgaliotinius (iš Ordino pusės į Dovydiškes atvyko didysis komandorius Riudigeris Elneris, Elbingo komandorius Ulrichas Fricke, Diršavos vaitas Albrechtas Luchtenbergas ir kt., o iš Jogailos pusės, be jo dar Vytautas, kunigaikštis Jonas Algimantaitis, Vaidila ir kt.)⁸⁶⁷. Žinoma, lieka ne iki galo aiškus Vytauto vaidmuo šios sutarties sudarymo aplinkybėse. Sunku patikėti, jog Ordino pasiuntiniai liko nepastebėti Vytauto. Istoriografijoje šiuo klausimu egzistuoja polemika, tačiau tikėtina, kad Vytautas tokiu būdu norėjo sukiršinti savo tėvą su pusbroliu ir paskubinti Kęstutį užimti Vilnių⁸⁶⁸.

Išvykęs į medžioklę valdovas tapdavo įvairių „politinių interesantų“ taikiniu, kadangi išvykos metu valdovo palyda buvo mažesnė nei dvare, skyrėsi valdovo gyvenimosios ypatumai. Galimybė priartėti prie valdovo

---

⁸⁶⁶ Vygandas Marburgietis. P. 169, 345.; Taip pat žr. Rimša Edmundas. Kas antspaudavo 1380 m. Dovydiškių sutartį? // Istorijos akiračiai. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. 2004, p. 77.

⁸⁶⁷ Rimša E. Op. Cit. P. 77.

⁸⁶⁸ Antoni Prochaska. Upadek Kiejstuta // Kwartalnik Historyczny, rocz. 23. Lwów. 1909. Zesz. 4. S. 499 – 500.; Jozef Pfitzner. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas. Klaipėda. 1930. P. 64.; Edvardas Gudavičius. Lietuvos istorija nuo seniausių laikų iki 1569 metų. Vilnius. 1999. P. 152.; Rimša Edmundas. Op. Cit. P. 77.

natūraliai tapdavo didesnė, o norint nusišviesti susitikimą, dykrose arba atokiose giriose vykstančios valdovo medžioklės, buvo puiki proga surengti slaptą susitikimą. Iškalbingas atvejis – 1421 m. pabaigoje Varėnoje, medžioklės dvare, apsilankiusi husitų delegacija⁸⁶⁹. Anot M. Jučo, bandymas užmegzti ryšius su LDK ir Lenkija buvo veikiau vienas, kilęs iš husitų pusės, kadangi po Žalgirio mūšio Lenkija ir Lietuva Europos valdančiojo elito akyse tapo katalikiškojo Vakarų pasaulio atstovė Rytuose⁸⁷⁰. Galima daryti prielaidą, jog delegacijos priėmimas medžioklės dvare ne tik atsitiktinai koreliavo su Vytauto ir Jogailos atokvėpiu gamtoje, tačiau galėjo būti ir apgalvotas sprendimas, norint pateikti husitų apsilankymą kiek įmanoma neutralesnį ir ne tokį oficialų.

Žinoma, aptariamuoju laikotarpiu medžioklė diplomatijoje buvo siejama ne tik su klasta, bet ir su gerų santykių palaikymo demonstravimu. Teisės naudotis medžioklės plotais suteikimas to meto kilmingųjų visuomenėje reišė valdovo prielankumą ir buvo praktikuojamas net tarpvalstybinių santykių plotmėje. Antai XIV a. pab. – XV a. Ldk Vytautas turėjo išskirtinę teisę medžioti už LDK ribų. Ordino didysis magistras po Žalgirio mūšio, 1411 m. leido: „didžiai galingam ponui hercogui Aleksandrui, kitaip Vytautui [...] išskirtiniam ponui [...] nekliudomai medžioti visus žvėris ir paukščius po visas [...] dykras [Ordino žemėse]“⁸⁷¹, tačiau pažymėjo, jog tokiomis pat sąlygomis medžioti Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje gali ir jis pats. Leidimų medžioti svetimose teritorijose Vytautas prašydavo laiškuose arba per atvykusius Ordino pasiuntinius, o neretai leidimus pasiūlydavo ir pats Ordino vadovas⁸⁷². Reikia pabrėžti, jog tai nereiškė, kad LDK teritorijoje nepakako medžioklei tinkamų plotų. Priešingai, kaip buvo minėta anksčiau, toks bendravimas atitiko viduramžių elito elgesio modelius. Tai liudija ir 1416 m. birželio 1 d. Jogailai suteiktas leidimas medžioti Ordino giriose. Dokumente

---

⁸⁶⁹ Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Parengė: Lewicki A. Cracoviae. 1891. P. 127.

⁸⁷⁰ Mečislovas J. Vytautas Didysis. Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. Vilnius. 2013. P. 166.

⁸⁷¹ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas. 2001. P. 16.

⁸⁷² CEV. P. 94, 219, 478, 415; Čapaitė R. Op. cit. P. 25.

pažymima, kad Lenkijos valdovui suteikiama teisė du metus medžioti Ordino giriose⁸⁷³. Neretai abipusis leidimas medžioti kaimyninėse teritorijoje simbolizavo sudarytas paliaubas ar įtvirtindavo sutartis. Pavyzdžiui, 1417 m. gruodžio 16 d. dokumentas suteikė medžioklės teisę Jogailai iki Šv. Velykų tais metais, kuriais įsigaliojo paskutinės paliaubos⁸⁷⁴.

Nuolat į LDK atvykstančių užsienio svečių ir pasiuntinių liudijimai apie jų atvykimo proga rengtas medžiokles⁸⁷⁵ leidžia daryti prielaidą, jog medžioklė laikyta itin prabangia, kilmingiesiems pagerbti tinkama pramoga, kadangi pagal to meto (t. y. XV – XVI a.) įprastą tvarką, atvykstantys svečiai turėjo būti pasitinkami su išskirtiniu dėmesiu ir rūpestingumu. Antai Žiliberas de Lanua rašo, jog, svečiuodamasis pas Jogailą, kartu su valdovu vyko medžioti meškų ir jam buvo pastatytas gražus namelis⁸⁷⁶, sumeistrautas iš lapų ir šakų⁸⁷⁷. Greičiausiai, medžioklės metu tokia priedanga tapo maskuojančiu prieglobsčiu, kita vertus, puošnios, valdovui ir jo svečiams skirtos palapinės aptariamuoju laikotarpiu taip pat buvo būtinas atributas⁸⁷⁸. Tokią nedidelę palapinę dažniausiai sudarė centre pastatytas medinis ramstis, viršuje laikęs apskritą konstrukciją, ant kurios buvo užmetamas prabangus audinys. Tokiose palapinėse išvykų, turnyrų ar medžioklės metu valdovas pietaudavo ir ilsėdavosi. Prireikus tokią palapinę buvo lengva transportuoti⁸⁷⁹. Galima daryti prielaidą, kad maža ir gana intymi erdvė leisdavo aptarti delikatumo ir privatumo reikalaujančius klausimus.

Medžioklė, kaip viduramžių svečių priėmimo protokolo sandas, figūruoja daugelyje kronikų. Be anksčiau minėtų šaltinių, išraiškingas liudijimas apie svečių garbei surengtą medžioklę išliko ir Eberhardo Vindekės kronikoje. Anot šaltinio, 1416 m. Lenkijos karalius kartu su Saksonijos hercogu ir Niurnbergo burggrafu Frydrichu lankėsi pas karalių Zigmantą Vengrijoje, kuris svečiams

---

⁸⁷³ AGAD. Zbiór dokumentów pergaminowych z lat 1155 – 1939. [NS]. Syg. 0373.

⁸⁷⁴ AGAD. Zbiór dokumentów pergaminowych z lat 1155 – 1939. [NS]. Syg. 0563.

⁸⁷⁵ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 569.; Klimas P. Op. cit. P. 131.

⁸⁷⁶ Klimas P. Op. cit. P. 48.

⁸⁷⁷ Ibidem. P. 48.

⁸⁷⁸ Thornton P. The Italian Renaissance Interior 1400 – 1600. New York. 1991. P. 322.

⁸⁷⁹ Ibidem.

surengė medžioklę su gausia palyda⁸⁸⁰. Medžioklės metu priimti svečiai turėjo progą stebėti vietinius medžioklės papročius. Dykroje surengtoje medžioklėje buvo sumedžiota „... šeši šimtai dvylika galvų visokių laukinių: briedžių, elnių, stirnų, šernų, vilkų, lapių ir kiškių“⁸⁸¹. Galima teigti, jog kronikininko noras pabrėžti sumedžiotų gyvūnų skaičių⁸⁸², apeliuoja į tiesioginę svetingumo laipsnio išraišką, kai priimančios pusės viešai demonstruojama gėrybių gausa simbolizuoja ir priimančio valdovo socialinį statusą, o svečiams - suteiktos malonės svarbą bei apimtis⁸⁸³.

LDK valdovų medžiotų gyvūnų demonstravimas taip pat neturėtų stebinti, kadangi XV – XVI a. medžioklės buvo organizuojamos kaip didžiulės iškilmės – su daugybe muzikantų bei triukšminga palyda⁸⁸⁴, privalėjusia išsiskirti vienoda prabangia apranga. Tokiu būdu viešai reprezentuojamas kunigaikščio galios išskirtinumas puikiai derėjo prie to meto Europos kilmingųjų gyvenimo būdo sampratos⁸⁸⁵, svečių priėmimo protokolo ir tradicijos. Antai 1575 m. kelionės į Italiją metu, lapkričio 18 dieną Jurgis Radvila buvo priimtas Austrijos imperatoriaus Maksimilijono II rūmuose ir po pusryčių taip pat pakviestas kartu su imperatoriumi ir keturiais jo sūnumis vykti į šernų medžioklę, suteikusią „didelį malonumą ir sielos atgaivą“⁸⁸⁶.

Po medžioklių didžiojo kunigaikščio dvaruose buvo rengiamos iškilmingos puotos, sumedžiota žvėriena apdovanojami svečiai⁸⁸⁷. Viename XV a. šaltinyje išliko duomenų apie itin pompastišką dovanojimo ceremoniją,

---

⁸⁸⁰ Eberhard Windecke. Imperatoriaus Zigmanto knyga XV a. Lietuvos valdovų portretai. Pasakojimai ir vaizdai. Sudarė: Kiaupienė J., Petrauskas R. Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. Vilnius. 2015. P. XCII (138).

⁸⁸¹ Ibidem.

⁸⁸² Ibidem.

⁸⁸³ Althoff G. Potęga rytuału. Symbolika władzy w Średniowieczu. Tłumaczyła Gadzała A. Wydawnictwo naukowe PWN. Warszawa. 2013. S. 4, 12–13, 15, 63 etc.; Althoff G., Stollberg-Rilinger B. Spektakel der Macht? // Spektakel der Macht. Rituale im Alten Europa 800–1800. Katalog. Darmstadt. 2008. P. 15.

⁸⁸⁴ Cynarskis S. Op. cit. P. 88.

⁸⁸⁵ Almond R. Medieval hunting. The history press. 2003. P. 20 – 30.

⁸⁸⁶ Jurgis Radvila. Op. cit. P. 39.

⁸⁸⁷ CEV. P. 56, 59, 60, 94, 219, 271, 273, 303 ir kt.; Keršienė D., Epistolografija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV – XVI a.: nuo ARS DICTAMINIS iki literatūrinio laiško. Daktaro disertacija. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Vilnius. 2010. P. 119.; Čapaitė R. Op. cit. P. 25; Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga. P. 205.; Eberhard Windecke. Op. Cit. P. XCII (138).

kurios metu Jogaila vyskupams į Konstančą siuntė tris gyvus taurus. Kadangi jų gabenimas užtruko, pakeliui buvo nuspręsta du nuvargusius žvėris paskersti ir į Konstančą gabenti silkių statinėse pasūdytą žvėrieną. Trečią taurą buvo įsakyta pasūdyti jo paties odoje su gerais prieskoniais⁸⁸⁸. Būtent pastarąjį atgabenus į Konstančą bei imperatoriaus Zigmanto I įsakymu pridėjus naujų prieskonių (kad dar kurį laiką išsilaikytų), tauras buvo pasiųstas toliau Reino upe Anglijos karaliui⁸⁸⁹. Žinoma, šiuo atveju turėjo būti svarbus ne dovanojamos žvėrienos kiekis, bet pats jos dovanojimo aktas bei gabenimo būdas, kuomet: „[taurą] bevežant iš Konstanco, heroldai pūtė trimitus, kad visi galėtų jį matyti“⁸⁹⁰. Tokios „dovanojimo akcijos“ nebuvo pavienės. Antai yra žinoma, jog Ldk Vytautas taip pat ne sykį siuntė sumedžiuoto tauro mėsą didžiajam Ordino magistrui dovanų⁸⁹¹. XVI a. tokia diplomatijos forma taip pat išliko aktuali. Pavyzdžiui, 1546 m. Belovežo girioje organizuotos medžioklės metu buvo prisūdytos net trisdešimt penkios statinės stumbrų mėsos ir išsiųstos dovanų⁸⁹².

Svarbu atkreipti dėmesį, jog XV – XVI a. puoselėjant įvairius diplomatinis ryšius stumbrų ar taurų dovanojimas turėjo išskirtinę reikšmę. Tokiu būdu be minėto LDK valdovo prestižo demonstravimo buvo tikimasi padaryti įspūdį to meto Europos galingiesiems⁸⁹³, kadangi šių žvėrių medžioklės prasmės buvo „platesnės nei grobis ar pramoga“⁸⁹⁴. Išlikusiame

---

⁸⁸⁸ Urban W. Op. cit. P. 274.

⁸⁸⁹ Reikia atkreipti dėmesį, kad toks mėsos gabenimo ir pateikimo būdas šiandien gali pasirodyti atgrasus, tačiau net šiais laikais gurmanai prieš mėsos vartojimą ją brandina 40, 50 ar net 60 dienų. Per šį laikotarpį mėsoje esantys fermentai ardo jos jungiamąjį audinį ir mėsa tampa tik minkštesnė bei skanesnė. Veikiausiai, mėsos brandinimo nauda patiekalų skoniu pastebėta ir mūsų aptariamuoju laikotarpiu.

⁸⁹⁰ Svarbu atkreipti dėmesį, kad skirtinguose kronikos leidimuose dovanojamo gyvūno įvardijimas skiriasi. Antai T. M. Buko parengtoje Richentalio kronikos publikacijoje (Buck T. M. Das Konstanzer Konzil (1414–1418): Kirchenpolitik. Weltgeschehen Alltagsleben. Osfildern. 2013. P. 88) teigiama, kad buvo gabenamas stumbras, tačiau pagal aprašomus zoologinius dovanojamo gyvūno požymius, vis dėlto, veikiausiai, buvo gabenamas tauras. Taip pat Richentalio kronikos 1483 m. Augsburgio leidimo tekste minimas tauras (Prieiga per internetą: [https://digital.blb-
karlsruhe.de/blbihd/Inkunabeln/content/titleinfo/1245467](https://digital.blb-
karlsruhe.de/blbihd/Inkunabeln/content/titleinfo/1245467). L. xlii verso – „ain thur“). Už konsultaciją dėkoju Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto Senosios literatūros skyriaus jaunesniajam mokslo darbuotojui Kęstučiui Gudmantui.

⁸⁹¹ CEV. P. 375 – 377.

⁸⁹² Kolankowski L. Zygmunt August Wielki Księże Litwy do roku 1548. Lwów. 1913. S. 326.

⁸⁹³ Boehrer Bruce. Introduction: The Animal Renaissance. P. 20.

⁸⁹⁴ Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 15.

Mikalojaus Husoviano laiške, skirtame Bonai Sforcai, kalbama apie didelės stumbro iškamšos, kuri turėjo būti nusiųsta dideliam medžioklės gerbėjui Romos popiežiui Leonui X, parengimą⁸⁹⁵. Dėl staigios popiežiaus mirties šio sumanymo buvo atsisakyta⁸⁹⁶, tačiau šaltiniuose yra minimi ir kiti stumbrų dovanojimo atvejai užsienio valdovams. Pavyzdžiui, LM knygoje yra išlikęs Žygimanto Augusto įsakas Belovežo ir Kameneco girininkui Ivanui Liadskiui neimti iš girininkų-varovų duoklės, kadangi pastarieji turėję daug vargo, gabendami stumbrų jauniklius į Varšuvą, o iš ten į Vieną ir dėl šios priežasties nespėję įdirbti savo valakų⁸⁹⁷.

Išreiškiant prielankumą, šalia stumbrų ypatingą vietą vėlyvųjų viduramžių visuomenėje užėmė ir medžioklinių paukščių dovanojimas. Vytauto valdymo laikais tai peraugo į tam tikrą diplomatijos formą su nerašytomis taisyklėmis, pagal kurias „dovanojamų sakalų vertė ir skaičius atspindėjo apdovanojamo asmens rangą bei politinius dovanojimo akte dalyvaujančių pusių santykius“⁸⁹⁸. Antai, 1409 m. Ldk Vytautas laiške didžiajam Ordino magistrui rašo: „siunčiame Jums, baltą vanagą ir su juo keturis sakalus, du nuo mūsų ir du nuo mūsų ponios“⁸⁹⁹. Ordinas savo ruožtu vedė netgi atskirą dovanojamų ir gautų medžioklinių paukščių registrą⁹⁰⁰. Deja, tyrimo metu nepavyko aptikti panašaus pobūdžio šaltinių, susijusių su LDK valdovais.

Prielankumo reiškimo būdas, dovanojant medžioklinius paukščius, išliko aktualus ir vėlesniu laikotarpiu. Yra žinoma, kad XV a. pabaigoje Maskvos didysis kunigaikštis Ivanas III Ldk Aleksandriui atsiuntė prabangių dovanų, tarp kurių buvo ir penki medžiokliniai sakalai. Kaip sakyta, LM knygoje gausiai minimi pareigūnai ir valstiečiai šunininkai ir sakalininkai, privalėję

---

⁸⁹⁵ Husovianas M. Op. cit. 113.

⁸⁹⁶ Ibidem.

⁸⁹⁷ LM. 9 — oji Viešųjų reikalų knyga. P. 121 — 122. Nr. 114.

⁸⁹⁸ Petrauskas R. Vytauto dvaras. P. 44.

⁸⁹⁹ CEV. P. 168 — 170; Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas. P. 16.

⁹⁰⁰ Tryk C. Op. Cit. S. 130.

rūpintis LDK valdovo medžiokliniais šunimis bei paukščiais⁹⁰¹, o tai liudija, jog XV a. pabaigoje ir XVI a. medžioklė su sakalais išliko tokia pat mėgiama valdovo pramoga, kaip ir anksčiau. Antai XVI a. pr. laiške siunčiamame iš Krokuvos Vilniaus kašteliono Jurgio Radvilos pavaldinys Jonas Hajkas (Гаико) pavestas nugabenti valdovui Žygimantui Senajam į Krokuvą baltą albinosą (t. y. baltą sakalą), turėjusį tapti dovana Turkijos sultonui. Paukštis siųstas su visu prabangiu priežiūros inventoriumi: paauksuotais skambaliukais, galvos gobtuvėliais (retas gamtoje albinosiškumas buvo itin vertinamas kaip egzotika ir brangi dovana⁹⁰², o šaltinyje dovanojamas paukštis apibūdinamas, kaip ypatingai stebinantis dalykas „великии див“⁹⁰³). Taip pat Jonas Hajkas patikina, kad iki albinoso perdavimo valdovo sakalidininkui, pats juo atsakingai rūpinosi (kaip jam ir buvo pavesta)⁹⁰⁴. Šis paukštis darė įspūdį Žygimantui Senajam ir Bonai Sforcai bei visai dvaro bendruomenei, todėl Jonui Hajkai tekdavę šį paukštį kasdien demonstruoti, o valdovas jam pavedė rūpintis dar dviem medžiokliniais paukščiais, kol jie bus pasiųsti į Turkiją⁹⁰⁵. Jurgio Radvilos tarnui, kartu su sakalidininku ir plėšriaisiais paukščiais teko keliauti su pasiuntinybe pas Turkijos sultoną, nes vežta daug medžioklinių paukščių ir dėl to pritrūko sakalidininkų⁹⁰⁶. Už šias paslaugas Jurgiui Radvilai valdovas pažadėjo atsilyginti, sprendžiant reikalus, susijusius su Trakų vaivadija, o Jonas Hajka už atliktą darbą gavo atlygį natūra – jam buvo suteikta damasto, pasisiūti drabužiams⁹⁰⁷.

Nors žymiai iškilmingesnius pasiuntinių ir kitų svečių priėmimus buvo galima rengti rezidencinėse pilyse⁹⁰⁸, puotos neabejotinai rengtos ir medžioklės

---

⁹⁰¹ LM. 3 – oji Užrašymų knyga. P. 90. Nr. 45; P. 24; LM. 4 – oji Užrašymų knyga. P. 36. Nr. 1.7; P. 39. Nr. 1.7; P. 83. Nr. 23.3; P. 86. Nr. 23. 13 ir kt.

⁹⁰² Albinizmas (*albinismus* < lot. *albus* – baltas), pigmentacijos stoka organizmuose. Būdingas augalams, gyvūnams ir žmogui. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/albinizmas-72299>.

⁹⁰³ AGAD. Radziwiłłow, Dział V, nr. 5080. Psl. 15.

⁹⁰⁴ Ibidem. P. 11, 15.

⁹⁰⁵ Ibidem.

⁹⁰⁶ Ibidem.

⁹⁰⁷ Kiaupienė J. „Mes Lietuva“ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorija XVI a. (viešasis ir privatus gyvenimas). Kronta. Vilnius. 2003. P. 143.

⁹⁰⁸ Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga. P. 42.

dvaruose⁹⁰⁹. Puotos buvo rengiamos naktimis⁹¹⁰, tačiau konkrečių žinių apie mėgiamiausią puotavimo laiką neturime. Tiesa, imperatoriaus Maksimilijono I pasiuntinys Sigismundas Herberšteinas, XVI a. pr. priimtas Žygimanto Senojo dvare, mini ilgai užtrunkančius pasilinksminimus⁹¹¹.

Svarbu pažymėti, jog nėra žinoma, kiek ir kaip skirdavosi kasdieninis valdovo maistas nuo pateikiamo puotose⁹¹², tačiau itin dažnai valdovo racioną ir puotų „valgiaraštį“ papildydavo medžioklių metu sugauta žvėriena (stumbriena, elniena, šerniena, kiškiena) bei paukštiena (laukinės antys, kurapkos, tetervinai), kurios buvo gaminamos ir patiekiamos su įvairiais padažais ir užpilais⁹¹³. Apie medžioklės produktų kiekį, sunaudojamą priimant svarbius Lietuvos didžiojo kunigaikščio svečius bei pasiuntinius, šiek tiek informacijos randame Lietuvos Metraštyje. Šaltinyje teigiama, jog Lucko suvažiavime puotoms skiriamą kasdienį davinį sudarė iki septynių šimtų statinių midaus, neskaitant muskatelio⁹¹⁴, vyno ir malvazijos bei įvairių kitų gėrimų, o prie jų buvo patiekiami po septynis šimtus telyčių, avinų, paršų, po šešis šimtus stumbrų, po šimtą briedžių, neskaitant įvairios kitos žvėrienos ir daugelio kitų mėsiskų bei naminių patiekalų⁹¹⁵. Žinoma, tokie skaičiai vargu ar galėtų atspindėti realybę, juolab, kad pastebime akivaizdžią metraštininko tendenciją hiperbolizuoti pateikiamus skaičius, tačiau tai liudija, jog to meto visuomenėje valgio gausa ir patiekalų įvairovė buvo siejama su valdovo galia bei prestižu.

Medžioklės trofėjų dovanojimas ar jų priėmimas to meto visuomenėje turėjo išskirtinę simbolinę reikšmę. Kaip jau buvo minėta, taip pagal egzistavusį paprotį buvo nustatomas ir sutvirtinamas tarpusavio ryšys, turėjęs

---

⁹⁰⁹ Volkaitė – Kulikauskienė R. Op. Cit. P. 69.; Steponavičienė D. Puotos Lietuvos valdovo dvare Gotikos laikais (XIV a. pab. – XV a.) // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. Vilnius. 2002. Nr. 54. P. 55.

⁹¹⁰ Urban W. Op. Cit. P. 273.

⁹¹¹ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 483 – 490.

⁹¹² Čapaitė R. Op. cit. P. 20.

⁹¹³ AGAD. ASK., Dz. 3, MKF 4949, cz. II, L. 1169; Steponavičienė D. Puotos Lietuvos valdovo dvare Gotikos laikais. P. 58.

⁹¹⁴ Saldus desertinis vynuogių vynas su aitroku gėlių kvapu.

⁹¹⁵ Lietuvos metraštis. P. 114.

perteikti senjoro galimybę viešai demonstruoti savo turtus bei visapusiškai jais disponuoti (t. y. eikvoti)⁹¹⁶.

Apie medžioklės laimikio dovanojimą artimiesiems liudija ir kiti to meto šaltiniai. Tai rodo ne tik kilmingų vyrų bet ir kilmingų moterų laišakai, kuriuose jos džiaugiasi sumedžiotais trofėjais. Antai Barbaros Radvilaitės motina 1547 m. Mikalojui Radvilai Rudajam rašytame laiške mini jos pačios sumedžiotas antis, siunčiamas sūnui, tačiau laiške save vadina „boba troboje“⁹¹⁷. Toks savęs įvardijimas galėtų liudyti apie iš tiesų retas išvykas į medžioklę arba atspindėti to meto kuklumo iš moters reikalaujančius papročius. Svarbu atkreipti dėmesį, jog iš laiške vyraujančios retorikos galime pastebėti, jog dalinimasis medžioklės laimikiu mūsų aptariamuoju laikotarpiu buvo suvokiamas kaip deramo dėmesio demonstravimas ar net savotiška meilumo išraiška, kadangi minėtame laiške priekaištaujama sūnui, kad šis nors ir jodamas į medžioklę neatsiunčia žvėrienos motinai⁹¹⁸. Mūsų aptariamuoju laikotarpiu moterys dažniausiai medžiodavo su kulkomis šaudančiais arbaletais. Pastarieji buvo mažiau populiarūs medžioklėse tarp vyrų, nei kad strėlėmis šaudantys arbaletai. Dėl šios priežasties būtent jie susilaukdavo naujų technologinių patobulinimų ar sprendimų, o kulkomis šaudančių arbaletų technologinė pusė nebuvo itin išplėtota⁹¹⁹.

Reikia pažymėti, jog per pramogines medžiokles gauti medžioklės produktai, XV a. (o taip pat ir vėliau) buvo naudojami prabangos daiktams ar dovanoms gaminti. Pavyzdžiui, yra žinoma, jog Zigmanto I arbitras Benediktas Marka puotos metu buvo apdovanotas prabangiais kailiniais⁹²⁰. Taip pat iš stambiujų raguočių ragų buvo gaminami indai gėrimams (ką liudija Kernavės žemutinio miesto bei Trakų pusiasalio pilies archeologiniai kasinėjimai)⁹²¹,

---

⁹¹⁶ Sirutavičius M. Op. cit. P. 27.; Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga. P. 198.

⁹¹⁷ Ragauskienė R. Barbora Radvilaitė. P. 64.; Taip pat žr. Ragauskienė R. Rusėniška XV a. pab. – XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų – valdovių ir didikų – korespondencija // Istorija. Mokslo darbai. T. 76. Prieiga per internetą: http://www.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=222&Itemid=63.

⁹¹⁸ Ragauskienė R. Barbora Radvilaitė. P. 64.

⁹¹⁹ Gallwey R. P. The Book of the Crossbow. Courier Dover Publications. 1903. P. 3–6.

⁹²⁰ Čapaitė R. Op. cit. P. 19.

⁹²¹ Vitkūnas M. Op. cit. P. 6.

peilių rankenos, šachmatai⁹²². LDK valdovo Žygimanto Augusto dvaro sąskaitų knygos atskleidžia medžioklės produktų saugojimo ir realizavimo būdus. Pavyzdžiui, 1543 m. lapkričio 14 d. – 1544 m. gegužės 6 d. Alberto Kimbaro apyskaitoje pažymėta, kad Gardine palikta saugoti 30 porų elnio ragu⁹²³, taip pat briedžių kailių už 30 kapų grašių⁹²⁴. Jono Hozijaus apyskaitoje pažymėtos išlaidos (4 kapos grašių) šaltkalviui Miklašui už dviejų žvakidžių pagaminimą iš elnio ragu⁹²⁵, o taip pat išlaidos zomšininkui Augustinui už 88 elnenų ir stirnenų išdirbimą⁹²⁶. Galime pastebėti, kad iš medžioklės produktų dažniausiai buvo gaminami prabangos daiktai ar įmantrios dovanos. Tai liudija ir minėtose dvaro sąskaitų knygoose dailininkui Erhardui už dviejų elnių ragu nudažymą ir herbų išraižymą bei paauksavimą duotos 2 kapos grašių⁹²⁷.

Dovanojimo aktas, kuriuo deklaruojama draugystė bei lygiavertiškumas, turėjo būti abipusis ir nebūtinai turėti didelę ekonominę reikšmę⁹²⁸. Žinoma, valdovui ir jo artimiausiai aplinkai siunčiamos dovanos savaime turėjo derėti prie jų statuso, o geriausiu atveju sudominti bei pradžiuginti. Tokiu raritetu gali būti laikomas Lietuvos metraštyje minimas Gedimino sumedžiotas itin stambaus tauro ragas, Ldk Vytauto padovanotas Šv. Romos imperatoriui Zigmantui⁹²⁹, ar Sigismundui Herberšteinui karalienės Bonos įteikti diržai iš tauro odos, vietinių gyventojų įsitikinimu turėję palengvinti gimdymą⁹³⁰. Taip pat gana dažnos dovanos, pritaikomos medžioklėje: žirgai, medžioklės reikmenys (brangūs ginklai, šarvai, šalmai, drabužiai ar net maisto produktai). Antai yra žinoma, jog Vytautas didžiajam magistrui siuntė sakalus, vanagus, medžioklinius šunis, totorius⁹³¹, o atsidėkodamas didysis magistras Vytautui

---

⁹²² Žulkus V. Viduramžių Klaipėda. Miestas ir pilis. Archeologija ir istorija. Vinius. Žara. 2002. P. 98.

⁹²³ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. Knyga 2. Vilnius. 2012. P. 283.

⁹²⁴ Ibidem. P. 287.

⁹²⁵ Ibidem. P. 293.

⁹²⁶ Ibidem. P. 295.; Briedenų, stumbrenų išdirbimo įkainiai taip pat minimi P. 299, 303.

⁹²⁷ Ibidem. P. 299.

⁹²⁸ Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga. P. 44.

⁹²⁹ Lietuvos metraštis. P. 128.

⁹³⁰ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 483.; Kraštas ir žmonės. Imperatoriaus pasiuntinio Sigismundo Herberšteino 1517 – 1526 metų kelionėse surinktos žinios. Apie žvėris ir jų medžiojimą. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988. P. 59 – 61.

⁹³¹ CEV. P. 132.

nusiuntė sidabro vėrinį, aukso šalną, papuošalų Julijonai, vyno ir kovos žirgą⁹³².

Dovanos buvo įteikiamos po medžioklių vykstančiose puotose, siekiant pagerbti drąsiausius medžiotojus. Pavyzdžiui, Mikalojus Husovianas atskleidžia valdovo organizuotos medžioklės epizodą, kurio metu kilmingi jaunuoliai varžėsi, kurio ietis įsmigs giliau į medžiojamo stumbro kūną ir tuo labiau išiteiks valdovui, pelnys jo palankumą, demonstruodami fizinį pajėgumą⁹³³. Tarp įteikiamų dovanų minimos ietys, balno diržai etc. Taip pat pažymima, jog dovanų vertė priklausė nuo apdovanojamo asmens nuopelnų medžioklės metu ir jo padėties kilmingųjų tarpe⁹³⁴. Už ypatingus nuopelnus šios pramogos metu buvo negailima atlygio. Yra žinoma, jog 1546 m. rengtoje medžioklėje Trakų kaštelionas Jeronimas Chodkevičius, pridengęs valdovą pavojingą akimirka, atlygio gavo 12 florenų⁹³⁵. Galima daryti prielaidą, jog tokios išmokos pasitaikydavo ganėtinai dažnai, kadangi medžioklę galėtume traktuoti kaip pavojingiausią to meto pramogą. Tai liudija dar vienas incidentas, įvykęs minėtos medžioklės metu, kuomet iš urvo išguita meška sužeidė vieną iš varovų, kuris išsigelbėjo tik įsilipęs į ąžuolą⁹³⁶. Ekstremalių situacijų dažnumą medžioklių metu patvirtina dar vieno šaltinio duomenys, kuriame teigiama, jog LDK valdovo Žygimanto Augusto gyvybę išgelbėjo tik Petro Stanislovo Viesiolovskio greita reakcija, kuomet ant įsiutusio stumbro nugaros užšokęs dvariškis sugebėjo numaldyti įsišėlusį žvėrį, apsaugodamas valdovą⁹³⁷. Reikia manyti, jog dėl panašių dažnai pasikartojančių vaizdų šios pramogos metu, Mikalojus Husovianas medžioklę savo kūrinyje prilygino koridai, stebėtai vieno vizito Romoje metu⁹³⁸.

Atsilyginama buvo ir už įvairias sumedžiotas staigmenas, nustebinančias valdovą bei pralinksminančias susirinkusius svečius. Pavyzdžiui, 1546 m.

---

⁹³² Urban W. Op. Cit. P. 332.

⁹³³ Husovianas M. Op. cit. P. 137, 140 etc.

⁹³⁴ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas. P. 28.

⁹³⁵ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. P. 333.

⁹³⁶ Ibidem.

⁹³⁷ LVIA. F. 1135. B. 10. Ap. 8. L. 237.; Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 16.

⁹³⁸ Husovianas M. Op. cit. P. 113.; Veteikis T., Mikalojus Husovianas epochų ir tapatybių sankirtose. P. 234.

valdovo išdininkas sargybiniui Konarskiui, kuris atgabeno „pavasario metu iš bombardos nušautą gegutę“⁹³⁹, valdovo įsakymu dovanojo penkias ir tris ketvirtadalius uolekčių damasto⁹⁴⁰. Mikalojus Husovianas savo kūrinyje taip pat antrina: „Didelis džiaugsmas įteikt sparnuotąjį paukštį valdovui,/ Jeigu pavykdavo jį tik išmoningai nukaut.“⁹⁴¹.

Apibendrinami, galime daryti išvadą, jog medžioklė XV – XVI a. LDK valdovams iš tiesų padėjo užmegzti, palaikyti bei vystyti diplomatinius ryšius su užsienio valdovais, linksminti bei deramai (pagal to meto vyravusias tradicijas) priimti ir pagerbti atvykstančius įvairių šalių pasiuntinius, o taip pat puoselėti lojalumo ryšius LDK valdovo dvare ir už jo ribų.

---

⁹³⁹ Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos. P. 165.

⁹⁴⁰ Ibidem.

⁹⁴¹ Husovianas M. Op. cit. P. 137.

6. LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS VALDOVO MEDŽIOKLĖS XV–XVI A.: NUO EKONOMINĖS BŪTINYBĖS IKI „KARALIŠKOJO SPORTO“

6.1. Įteisintas žiaurumas: medžioklė kaip pasiruošimas karui

Individuali žmogaus istorija prasideda nuo aplinkos, kurioje jis gimė, pažinimo, o įgyti įgūdžiai įtakoja tolesnę gyvenimo kokybę. Viduramžiais ir ankstyvaisiais Naujaisiais laikais medžioklės teisė, buvusi kilmingųjų prerogatyva, tapo neatsiejama nuo kasdienio gyvenimo. Iš pažiūros lengvabūdiška pramoga ir laisvalaikio leidimo būdas leido ruošti ateities kovoms. Nuo mažų dienų medžioklei bei karui rengiamas vaikas įgydavo specifinių žinių, anot to meto visuomenės, gyvybiškai darančių to meto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingajam.

Vaikystė – vienas sudėtingiausių ir kartu svarbiausių žmogaus asmenybės vystymosi etapų. Šiuo laikotarpiu suformuoti įgūdžiai bei patirtys tiesiogiai daro įtaką tolesnei žmogaus raidai, jo gyvenimui. Viduramžiais ir Naujaisiais laikais luominėje visuomenėje gimęs kūdikis, vos įkvėpęs pirmą gurkšnį oro, jau turėjo (jei tai buvo kilmingasis), arba, priešingai – neturėjo (jei tai buvo nekilmingasis) iš anksto determinuotas teises bei privilegijas, o jo auklėjimą lėmė šeimos socialinė padėtis. Viena tokių kilmingųjų prerogatyvų galime laikyti karinės karjeros galimybę bei stambiųjų žvėrių medžioklės teisę. Taigi, mentalinėje plotmėje kilmingųjų medžioklės teisė glaudžiai siejasi su teise pralieti kraują, t. y. teise dalyvauti kare ir turėti ginklą⁹⁴². Dar nuo Antikos laikų medžioklė buvo laikoma idealia priemone lavinti karinius įgūdžius. Medžioklių metu buvo lavinamos būsimo kario kompetencijos: fizinė forma, gyvenimas sudėtingomis stovyklavimo sąlygomis. Buvo išmokstama įsikurti stovyklą ir įgyti pasitikėjimą savo jėgomis, naudojant ginklus, bei išmokti pasitikėti bendražygiais, kurie reikalingi tiek medžioklės, tiek karo metu.

---

⁹⁴² Jean – Paul Roux. *Le Sang : Mythes, symboles et réalités*. Fayrad. 1988. P. 20 – 120.

Nuo mažų dienų medžioklių metu lavinami kovos bei karybos įgūdžiai, ateityje dvaro jaunuomenei leido pasižymėti valdovo aplinkoje bei tapo reikšmingu karinės karjeros sandu. Medžioklėse demonstruojamas ištvėrimumas bei jaunatviškumas artikuliuoja kario gebėjimus⁹⁴³, garantuojančius nuolatinį produkto (medžioklės atveju – laimikio) nusavinimą⁹⁴⁴. Viduramžiais Vakarų Europoje medžioklė buvo traktuojama žymiai realistiškesnėmis karybos pratybomis nei kad riterių turnyrai, kadangi medžioklės metu buvo iš tiesų lavinami karyboje reikalingi įgūdžiai, kitaip nei parodomuosiuose riterių turnyruose⁹⁴⁵. Juk medžioklės neretai vykdavo drėgnose ir pelkėtose vietovėse, o riterių turnyrai – sausose ir išlygintose aikštelėse. Riterių turnyrų metu riteriai kaudavosi su ginklais atbukintomis geležtėmis, o medžioklių metu – išaštrintomis, taip kaip tikro mūšio akivaizdoje. Taigi, medžioklė savo esme buvo gerokai panašesnė į karą.

Glaudus bei tamprus sąryšis tarp medžioklės meno bei pasiruošimo karui leidžia atskleisti, kokių būdu kilmingoje šeimoje gimęs berniukas išaugdavo į karį, pasirengusį ginti savo valdovą bei valstybę, neabejingą medžioklės teikiams malonumams. Nuo mažų dienų medžioklės edukacija LDK kilmingųjų (ir jų vaikų) kasdieniame gyvenime užėmė reikšmingą vietą, o patys vaikai per žaidimus buvo įvesdinami į suaugusiųjų pasaulį ir pratinami prie būsimos atsakomybės.

Itin reikšmingi medžioklės taktiniai bei psichologiniai aspektai, be kurių suvokimo negalėtume priartėti prie Viduramžių ir Ankstyvųjų Naujųjų laikų medžioklės reikšmingumo. Esminės medžioklės užduotys ir tikslai sutampa su minėtų laikotarpių karybos keliamais iššūkiais ir turi akivaizdžias paraleles su to meto karyba: 1) priešų/grobio lokalizavimas (šis procesas tiek karo, tiek medžioklės atveju galėdavo užtrukti valandų valandas), 2) navigacija po

---

⁹⁴³Marvin P. W. *Hunting Law and Ritual in Medieval English Literature*. Cambridge. 2006. P. 1, 6.; Raštai. Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę. Vilnius. 2007.136 – 140.

⁹⁴⁴Gudavičius E. Pora pastabų apie tautinės lietuvių savimonės atsiradimą // *Kryžiaus karų epocha Baltijos regiono tautų istorinėje sąmonėje*. Sudarė: Trimonienė R. R., Jurgaitis R. Saulės delta. 2007. P. 85.

⁹⁴⁵Swinnery R. *Medieval Hunting as Training for War Insights for the Modern Swordsman* // *Acta Periodica Duellatorum*. Missouri. 2015. P. 180–183.

pavojingas ir mažai pažįstamas teritorijas, 3) komunikacijos palaikymo su kitais medžioklės dalyviais, karo atveju – mūšyje dalyvaujančiais kariais būdai, 4) veiksmų koordinavimas su „draugiškomis“ jėgomis ir intuicija (medžioklės atveju grobio susekimas, karo metu – prieš, 5) fizinis lavinimas ir poreikis išvengti fizinių sužalojimų⁹⁴⁶.

Dvaro jaunuomenės pratybų realijas⁹⁴⁷ atskleidžia Mikalojus Husovianas giesmėje apie stumbro medžioklę, kurioje daugeliui vyrų pražūtingos medžioklės nauda grindžiama karinių gebėjimų ugdymu: „Stiprino dvasią karių, savo tėvynės jėgas“⁹⁴⁸. Tiesa, yra žinoma, kad medžioklių metu neretai naudoti specialūs, puošniai dekoruoti šarvai iš metalo, odos ir tekstilės⁹⁴⁹, skirti apsaugoti ne tik valdovą ir kitus kilminguosius, bet ir brangesnį gyvąjį medžioklės inventorių: žirgus, medžioklinius šunis.

Vienu iš pagrindinių jaunuomenės žaidimų, lavinusių koordinaciją, taiklumą ir vikrumą, galime laikyti dvikovas ir varžymąsi. Pastarieji buvo neatsiejami nuo Viduramžių ir Naujųjų laikų berniukų žaidimų. Antai giesmėje apie stumbrą rašoma, kad nuolatinis noras nenusileisti draugams buvo kilmingojo garbės sampratos dalis, o baimė patirti pralaimėjimo gėdą buvo itin didelė⁹⁵⁰. Negarbinga mirtis to meto visuomenėje traktuota kaip pelnyta bausmė už silpnadvasiškumą. Mikalojus Husovianas aprašo įvykį, kuomet jaunas valdovo dvariškis, vos išvydęs žvėrį nestojo su juo į kovą vienas prieš vieną, kaip reikalavo to meto medžioklės papročiai⁹⁵¹, o mirė staigia mirtimi iš baimės. Šis įvykis, turėjęs nuliūdinti pramogaujančiuosius, sukėlė visai priešingą reakciją: „jaunimas skaniai juokės iš jojo mirties“⁹⁵². Viduramžių ir Ankstyvųjų naujųjų laikų medžioklė kilmingą jaunuolį mokė tinkamai kovoje panaudoti ginklą ir atsikratyti (ar susitaikyti) su baimės, pasišlykštėjimo

---

⁹⁴⁶ Swinney R. Op. Cit. P. 179–190; Dubonis A. Pirmieji du Lietuvos šimtmečiai. P. 113.

⁹⁴⁷ Gudavičius E. Kas buvo XVI a. bajorija? // Lietuvos valstybė XII – XVIII a. Parengė: Kiaupa Z., Mickevičius A., Sarcevičienė J. Vilnius. 1997. P. 141.

⁹⁴⁸ Husovianas M. Op. cit. P. 127, 136 – 137, 140 etc.

⁹⁴⁹ Breiding D. Horse Armor in Medieval and Renaissance Europe. An Overview // Armored Horse in Europe 1480 – 1620. New York. Yale university press. New Haven and London. 2005. P. 8, 49.

⁹⁵⁰ Ibidem. P. 121, 131.

⁹⁵¹ Ibidem. P. 133.

⁹⁵² Ibidem.

jausmais. Gerai naudoti ginklą reiškė tinkamai smogti mirtiną dūrį ar paleisti mirtiną šūvį be dvejonų, nebijant būsimų garsų, vaizdo, kvapo ir susidūrimo su krauju. Tai XV–XVI a. karyboje buvo labai svarbu. Reikia pabrėžti, jog neretai dalyvavimas medžioklėse ir jų stebėjimas tapdavo bene pirmu kilmingų jaunuolių susidūrimu su krauju ir gyvybės atėmimu, kuris buvo beveik neišvengiamas karinių žygių metu. Šernų medžioklė buvo puiki priemonė pratinti jaunuolius prie minėtų patirčių, kadangi šernoskeleto sandara dėl šonkaulių išsidėstymo struktūros biologiškai panaši į žmogaus⁹⁵³, todėl šio žvėries medžioklė medžiotojui leido patirti, kaip tinkamai prieiti prie savo aukos, pratino, kur besti durklą.

Tiesa, svarbu pažymėti, jog valdovo ar didikų organizuojamų medžioklių metu kilmingų bei nekilmingų vaikų vaidmuo smarkiai skyrėsi. Pavyzdžiui, kaip minėta anksčiau, 1557 m. Valakų nuostatuose bei 1558 m. instrukcijoje matininkams ir revizoriams buvo pabrėžta, kad vaikai ir senyvo amžiaus valstiečiai nebūtų verčiami atlikti medžioklės prievolės⁹⁵⁴. Žinoma, šios nuostatos nebuvo taikomos didikų kunigaikščių ar kilmingųjų vaikams. Iš sporadiškų paminėjimų šaltiniuose žinome, kad neretai Lietuvos didieji kunigaikščiai į medžiokles vykdavę su žmonomis ir vaikais. Pavyzdžiui, iš ankstesnių laikotarpių yra žinoma, jog 1473 m. Vilniuje siaučiant marui, taip pasielgė Ldk Kazimieras atvykęs pamedžioti į Birštoną⁹⁵⁵. Taip pat giesmėje apie stumbrą Mikalojus Husovianas, 1504 m. dalyvavęs Ldk Aleksandro organizuotoje stumbro medžioklėje⁹⁵⁶, mini specialią pakylą (savotišką regyklą) skirtą medžioklių stebėjimui⁹⁵⁷. Autorius pažymi vieną itin įsimintiną atvejį, kuomet įsiutęs ir medžiotojų įerzintas stumbras vos nenuvertė pakylos ant kurios stebėti medžioklės buvo įsitaisiusi Ldk Aleksandro žmona Elena su dvariškėmis⁹⁵⁸. Itin tikėtina, kad kartu su kilmingomis damomis, nuo tokių

---

⁹⁵³ Swinney R. Op. Cit. P. 179–190.

⁹⁵⁴ Устава на волоки. С. 89.

⁹⁵⁵ Navickas T. Alytus ir joapylinkės. Lietuviųistorijosdraugija. Draugas. 1988. P. 35.

⁹⁵⁶ Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė: pasakojimas, vaizdas, alegorijos // Acta academiae artium Vilnensis. T. 55. Vilniaus dailės akademija. 2009. P. 9.

⁹⁵⁷ Žiūrėti 3 priedą.

⁹⁵⁸ Husovianas M. Op. cit. P. 142.

pakylų vykstančias medžiokles galėjo stebėti ir vaikai, kurių amžius buvo nepakankamas tiesiogiai dalyvauti pramogoje. Galime daryti prielaidą, jog tokiu būdu pirminė medžioklės bei karybos edukacija vyko vizualiniu lygmeniu, kuriame pamatyti vaizdai ir buvo atkartojami žaidimų metu. Svarbu pažymėti, jog, remiantis XVI – XVII a. Vakarų Europos rankraščiuose esančia informacija, vaikyste tradiciškai laikomas laikotarpis nuo 2 iki 14 metų⁹⁵⁹. O Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Trečiasis Lietuvos statutas (1588 m.) pilnametystės ribas vaikinams įteisino nuo 18 metų. Visu laikotarpiu iki pilnametystės vaikai buvo lavinami ir rengiami suaugusiųjų pasauliui. Kilmingų vaikų auklėjimo klausimai buvo detalizuojami jų tėvų, neretai išdėstomi raštu ir pateikiami vaikų mokytojams. Auklėjimo procese centrine figūra buvo vaiko tėvas, jei tai buvo berniukas ir būsimas karys, giminės tėšėjas⁹⁶⁰. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 15 metų sulaukęs jaunuolis jau galėjo tapti tiesioginiu medžioklės dalyviu, tik, žinoma, antraeilėse „besimokančiojo“ pareigose: „[Medžioklės metu] Tėvas nemato sūnaus, nė vaikas – savojo tėvo“⁹⁶¹. Stipri ir koordinuota psichologinė elgsena buvo tai, ko turėjo išmokti medžioklėse dalyvaujantys jaunuoliai. Šios savybės buvo būtinos karo metu. Nuolatinės įtampos, trunkančios valandų valandas, sekant žvėrį (ar priešą) metu, kūnas yra nuolat įsitempęs, todėl nuo mažų dienų ar per medžiokles turėjo būti lavinami šie įgūdžiai. Nuovargį sustiprintų nepažįstama aplinka, sunkūs ir pavojingi ginklai, kuriuos reikėtų neštis su savimi, persekiojant grobį. Ginklai, padarius su juo neatsargų judesį, galėtų mirtinai sužeisti jo savininką ar aplink esančius kitus medžioklės dalyvius. Mirtinai sužeisti galėjo ir sužeistas ar įerzintas žvėris. Todėl galima teigti, kad fizinė ir psichologinė įtampa medžioklės metu buvo ekvivalenti įtampai mūšio metu karo lauke. Dėl šios priežasties taikos sąlygomis medžioklė, šalia tikslingų karinių pratybų, neleido atbukti ir lavino kariams reikalingus įgūdžius. Fizinės pratybos, kuriomis Ldk Vytautas treniravo dvaro jaunuomenę, išsamiai

---

⁹⁵⁹ Blaževičius P. Seniausieji Lietuvos žaislai. P. 48.

⁹⁶⁰ Sarcevičienė J. Vaikas XVI–XVIIa. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje: galimi auklėjimo ir socializacijos modeliai // Menotyra. Nr. 2(31). 2003. P. 6–9.

⁹⁶¹ Husovianas M. Op. Cit. P. 131.

aprašytos jau ne sykį mūsų minėtoje Mikalojaus Husoviano giesmėje apie stumbro medžioklę. Viena eilutė iš šio XVI a. veikalo itin puikiai atskleidžia autoriaus požiūrį į žaidimų kaip pasirengimo medžioklei ir karui svarbą: „Lavino jis jaunuolius, šiais žaidimais rengė juos karui“⁹⁶². Reikia atkreipti dėmesį, jog dėl anksčiau aptartų veiksmų, veikale minimų jaunuolių amžius turėjo būti ne mažesnis nei 15 metų. Šaudymas į judantį ar nejudantį taikinį išliko aktualus iki šių dienų, tačiau šis žaidimo – kovos būdas aprašomas ir minėtame XVI a. veikale: „Raiteliai lėkė ratu ir, išmetę aukštyn sviedinėlį,/ Savo eiklosiom strėlėm taikliai kapodavo jį;/ Ir į kepurę, padangėn aukšton ją išmetę, jie šaudė;/ Ji, tos daugybės strėlių perverta, krito žemyn.“⁹⁶³.

Palankų požiūrį į medžioklės edukaciją atskleidžia keliami reikalavimai pavyzdiniam XVI a. dvariškiui. Įvairaus pobūdžio tekstai apie deramas kilmingųjų savybes buvo populiarūs visoje Europoje XVI a. Antai Badesaro Kastiglionės (Baldesar Castiglione) knygoje, skirtoje XVI a. dvarioniui, dėstomos mintys⁹⁶⁴ pasirodė aktualios XVI a. Lenkijoje gyvenusiam Lukui Gurnickiui, todėl jis pritaikė minėtą veikalą savo regionui. Kūrinyje teigiama, esą kilmingajam būtina turėti gerus kariui deramus įgūdžius (t. y. mokėti naudotis artimos kovos ginklais, gerai šaudyti iš lanko, deramai jį laikyti, įveikti iki galo pritraukti templę bei mokėti taikliai paleisti strėlę)⁹⁶⁵. Pats autorius, dėstydamas pageidavimus toliau, akcentuoja šių įgūdžių naudingumą ir lavinimą pramogaujant (t. y. medžiojant), kadangi medžioklė kažkuo panaši į karą. Minėtas autorius taip pat itin vaizdingai apibūdina medžioklės privalumus, teikiamus kilmingajam: „tai tikrai aristokratiška ir pritinkanti dvaro žmogui pramoga; juk ir anie didieji senovės žmonės, kaip žinome iš istorijos, labai ją mėgo. Taigi visais šiais atžvilgiais dvariškis tegu nuo kitų neatsilieka“⁹⁶⁶. Taip pat savo pastebėjimuose Lukas Gurnickis teigia, jog

---

⁹⁶²Ibidem. P. 136.

⁹⁶³Husovianas M. Op. Cit. P. 136 – 137.

⁹⁶⁴Castiglione Baldesar. The book of the Courtier. Vertė Bull George. Penguin. Harmondsworth. 1967. P. 62.; Boehrer Bruce. Introduction: The Animal Renaissance // A Cultural History of Animals in the Renaissance. Oxford. New York. Vol. 3. 2007. P. 14.

⁹⁶⁵Gurnickis L. Lenkų dvariškis. Vertė Patiejūnienė E. Vilnius. 2009. P. 34.

⁹⁶⁶Ibidem. P. 36.

„žmogus iš prigimties trokšta džiaugsmo ir atgaivos, todėl žmonės išgalvojo šokius, pokylius, bei kitas pramogas akims paganyti [...] įvairius žaidimus, komedijas, tragedijas, šokius [...] dvikovas“, įvairiausių neregėtų žvėrių demonstravimą⁹⁶⁷, medžiokles, darančias „didžiam valdovui“⁹⁶⁸. Minėtame šaltinyje nedviprasmiškai teigiama: „mėgstame tuos žmones, kurie mums smagumą suteikia“⁹⁶⁹. O tai leidžia teigti, kad aptariamuoju laikotarpiu medžioklės reikšmingumo dvaro gyvenime samprata buvo bendra visai Vakarų Europai.

Lietuvos didžiojo kunigaikščio bei jo dvariškių geografinis akiratis XV – XVI a. nuolat plėtėsi, tačiau pastoviu gamtiniu objektu, įsirežusiu į LDK kilmingųjų sąmonę bei tiesiogiai įtakojusiu jų savimonę, galėtume laikyti girių masyvus. Realus miško teikiamų gėrybių eksploatavimas bei mentalinis šios erdvės suvokimas įpareigoja istoriką, atliekantį Jogailaičių medžioklės fenomeno tyrimą, ieškoti šios sampratos atodangų, kadangi „kiekvienam istoriniam reiškiniui susiklostyti ar išsilaikyti reikalingos istorinės sąlygos“⁹⁷⁰.

Tokių sąlygų užuomazgas galime pastebėti dar ikivalstybiniais laikais, kuomet vienu iš archaiškiausių girių eksploatavimo būdų tapo medžioklė, garantavusi žmogaus apsirūpinimą maistu bei jo išlikimą. Nenutolstant nuo tyrimo chronologinių ribų, derėtų tik pabrėžti, jog XII – XIII a. sandūra yra laikoma riba tarp gentinės ir feodalinės medžioklės periodų⁹⁷¹. XIV a. (kaip, beje, ir vėlesniais laikotarpiais) stambiųjų gyvūnų medžioklė tapo visų pirma valdančiojo elito pramoga ir privilegija, todėl laukinių gyvūnų mėsa paįvairindavo diduomenės stalą⁹⁷². Lietuvos pietrytinėje dalyje – Vilniaus, Kernavės ir Trakų apylinkėse – susiformavus Mindaugo domenui, ši teritorija

---

⁹⁶⁷Ibidem. P. 121.

⁹⁶⁸Ibidem. P. 290.

⁹⁶⁹Ibidem. P. 121.

⁹⁷⁰ Gudavičius E. Pora pastabų apie tautinės lietuvių savimonės atsiradimą // Kryžiaus karų epocha Baltijos regiono tautų istorinėje sąmonėje. Sudarė: Trimonienė R. R., Jurgaitis R. Saulės delta. 2007. P. 85.

⁹⁷¹Iš medžioklės ir žūklės istorijos Lietuvoje. Parengė Kulnytė B., Lazauskaitė E. Lietuvos nacionalinis muziejus. Paroda 1998 10 01 – 1998 12 01. 1998. P. 5.

⁹⁷² Vitkūnas M. Medžioklė XIII – XIV a. (tyrinėjimų Pietryčių Lietuvoje duomenimis) // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. Vilnius. 2009. Nr. 76. P. 3, 11.

tapo Lietuvos valstybės centru. Todėl natūralu, jog Lietuvos valstybės politiniame branduolyje buvo valdovų rezidencijos ir medžioklės pilys⁹⁷³. Be Lietuvos valdovų ir sritinių kunigaikščių, gana didelę medžiojančiųjų dalį sudarė pilių įgulos, tačiau paprastų bendruomenininkų racione laukinių žvėrių mėsos būta žymiai mažiau⁹⁷⁴. XIV a. pagrindinių valdančiojo elito medžioklės dvarų būta Kernavėje, Maišiagaloje, Nemenčinėje, Trakuose, Vilniaus apylinkėse (Brodeliškių piliakalnis)⁹⁷⁵.

Žemėlapiuose grafinėmis priemonėmis perteikiamas mentalinėje plotmėje slypintis valstybės erdvės vaizdinys ir jos teritorijos refleksijos pojūtis⁹⁷⁶. XVI a. žemėlapiuose, skirtuose Europai, LDK teritorijoje vaizduojami dideli girių masyvai (kurių tikslus plotas dėl mastelio neatitikimų negali būti apskaičiuojamas) liudija, kad giria to meto valdančiojo elito savivokoje buvo gana reikšmingas segmentas⁹⁷⁷, leidęs tenkinti atavistinius pojūčius. Svarbu atkreipti dėmesį, jog vėlyvaisiais viduramžiais bei ankstyvaisiais naujaisiais laikais miškas traktuotas ne tik kaip materialinių gėrybių šaltinis, bet ir kaip mistinių, gydančių galių turinti erdvė, aštrinti klausą bei regėjimą, išblaškanti blogą nuotaiką ar net ilginanti gyvenimo trukmę⁹⁷⁸.

Nepaisant fakto, jog valstybės politinis centras buvo šiuolaikinės Lietuvos teritorijoje, didelę dalį Lietuvos teritorijos dengė miškai. Teritorijos miškingumas neliko nepastebėtas ir per LDK teritoriją keliavusių amžininkų: Žilibero de Lanua, Petro Dusburgiečio, Jano Dlugošo, Sigismundo Herberšteino, Filipo Kalimacho, Motiejaus iš Miechovo, Alberto Krantzo, Erazmo Stelos etc.⁹⁷⁹. Tiesa, E. Gudavičius akcentuoja, jog XV a. vykusį

---

⁹⁷³ Ibidem.

⁹⁷⁴ Ibidem. P. 6.

⁹⁷⁵ Ibidem. P. 5.

⁹⁷⁶ Bucevičiūtė L. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XV – XVI a.: valstybės erdvės ir jos sienų samprata. Kaunas. 2010. P. 24.

⁹⁷⁷ Lietuva žemėlapiuose. Sudarė: Bieliūnienė A., Kulnytė B., Subatniekienė R. Lietuvos nacionalinis muziejus. Vilnius. 2011. P. 60 – 61, 62 – 63, 64 – 65, 78 – 79, 88 – 89 etc.

⁹⁷⁸ Husovianas M. Op. cit. P. 127.

⁹⁷⁹ Ročka M. Op. cit. P. 246.; Gudmantas K. Vėlyvųjų Lietuvos metraščių erdvė // Darbai ir dienos. T. 44. P. 105 – 124.; Сигизмунд Герберштейн. С. 477 – 479.

vidaus kolonizacija pakeitė ankstesnį LDK kraštovaizdį, sumažino miškų ir pelkių plotus⁹⁸⁰, tačiau net ir įvykus minėtiems pokyčiams, LDK teritorijos miškingumas buvo ganėtinai didelis, lyginant su kitomis to meto Vakarų Europos valstybėmis⁹⁸¹.

Aptariamo laikotarpio literatūriniuose tekstuose ar metraščiuose neretai ekonominė (reikia manyti ir karinė) krašto galia siejama su vešlių girių ir derlingos žemės teikiamomis gėrybėmis⁹⁸². Antai Bychovco kronikoje plačiai ir vaizdingai aprašomas LDK landšaftas: „Plaukdami Nemunu aukštyn [...] pamatė abipus aukštus kalnus, o už tų kalnų – plačias lygumas ir vešlius ažuolynus, lūžtančius nuo gausybės visokių žvėrių, visų pirma taurų, stumbrų, briedžių, elnių, stirnų, lūšių, kiaunių, lapių, voverių, šermuonėlių ir įvairių kitų“⁹⁸³. Disponavimas šiomis vertybėmis bei išskirtinės naudojimosi prerogatyvos stiprino politinį valdovo prestižą. Medžioklėse demonstruojamas valdovo išsvermingumas bei jaunatviškumas artikuliuoja jo, kaip kario gebėjimus⁹⁸⁴, garantuojančius nuolatinį produkto (medžioklės atveju – laimikio) nusavinimą⁹⁸⁵ bei teisę jį dalyti savo valdiniam. Antai Ldk Vytautas rašė Zigmantui Liuksemburgiečiui, kad LDK krašto galia slypi žvėrių ir žuvų gaudymvietėse, bartiniuose medžiuose ir kitose naudmenose⁹⁸⁶.

Medžioklė stiprino valdovo padėtį kilmingųjų akyse: „Į pavojus su mumis didžiadvasiai čia veržias karaliai“⁹⁸⁷, o steigiami specialūs medžioklės dvarai ar Lietuvos didžiojo kunigaikščio pilys be savo pirmapradžių ekonominių ar gynybinių funkcijų turėjo net ir nesant valdovui priminti apie išskirtines valdovo regalijas, demonstruoti kunigaikštiškos valdžios

---

⁹⁸⁰ Gudavičius E. Kas buvo XVI a. bajorija? P. 133.

⁹⁸¹ Judickas P. Lietuvos miškų praeitis ir rytdiena. Vilnius. 1993. P. 25.

⁹⁸² Veteikis T. Op. cit. P. 248.

⁹⁸³ Lietuvos metraštis. P. 71.

⁹⁸⁴ Marvin P. W. Hunting Law and Ritual in Medieval English Literature. Cambridge. 2006. P. 1, 6.; Husovianas M. Op. cit. P. 136 – 140.; Manning Roger B. Hunters and Poachers. A Cultural and Social History of Unlawful Hunting in England 1485–1640. Oxford. Clarendon. 1993. P. 198, 112.; Thomas Keith. Man and the Natural World. A History of the Modern Sensibility. New York. Pantheon. 1983. P. 145.;

⁹⁸⁵ Gudavičius E. Pora pastabų apie tautinės lietuvių savimonės atsiradimą. P. 85.

⁹⁸⁶ CEV. P. 468.

⁹⁸⁷ Husovianas M. Op. cit. P. 131.

išskirtinumą⁹⁸⁸. Vėlyvaisiais viduramžiais vienu iš valdžios ir valstybės tvirtumo pamatų valdančiojo elito savimonėje vis dar tebebuvo fizinės galios demonstravimas, puikiai atsiskleidžiantis medžioklių metu bei derantis prie riteriško gyvenimo būdo. Viešai demonstruojami medžioklių trofėjai perteikė valdovo, kaip šalies priešų nugalėtojo alegorinį vaizdinį, kuomet pergalės prieš žvėris buvo suvokiamos tarytum sėkmės būsimuose mūšiuose provaizdis⁹⁸⁹. Svarbu pažymėti, jog LDK medžioklės tradicijoje, Lietuvos didžiojo kunigaikščio organizuojamose medžioklėse ypatinga, centrine figūra buvo pats valdovas, lydymas jo rangą atitinkančios sėkmės⁹⁹⁰, tampančios regima kunigaikštiškos galios išraiška.

XV a. rengtos valdovų medžioklės buvo pramoginio pobūdžio, kadangi būtinybė susimedžioti sau maisto neslėgė didžiojo kunigaikščio pečių. Priešingai, XV a. yra žinoma visa eilė specialias medžioklės tarnybas turinčių valstiečių⁹⁹¹, turėjusių aprūpinti valdovo dvarą reikiama miško produktais bei žvėriena. R. Volkaitės – Kulikauskienės Punios piliakalnio tyrimai, kurių metu XV a. sluoksnyje rasta itin daug laukinių stambiųjų žvėrių kaulų, o kailinių žvėrelių medžioklės pėdsakų neaptikta visiškai⁹⁹², taip pat liudija, jog čia rengtos didžiojo kunigaikščio medžioklės buvo grynai pramoginio pobūdžio. Žinoma, neretai stengtasi suderinti pramogą su ekonomine būtinybe, kadangi Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje gerokai ilgiau nei Vakarų Europoje sumedžiota žvėriena buvo papildomos didžiojo kunigaikščio dvaro maisto atsargos⁹⁹³. Tačiau itin svarbu pažymėti, jog pati pramogos samprata, vyravusi XV a. (turėjusi pristatyti kone idealų valdovo – kario – aistringą medžiotojo tipą), XVI a. imta sieti su hedonistinio gyvenimo būdo idealais, o

---

⁹⁸⁸ Petrauskas R. Valstybės stiprėjimas ir plėtra // Lietuva 1009 – 2009. Sudarė: Butrimas A., Janonienė R., Račiūnaitė T. Vilniaus dailės akademijos leidykla. 2009. P. 68.

⁹⁸⁹ Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 11 – 12.

⁹⁹⁰ Ibidem. P. 15.

⁹⁹¹ Ivinskis Z. Medžioklė // Lietuvių enciklopedija. Bostonas. T. 18. 1957. P. 115.

⁹⁹² Volkaitė – Kulikauskienė R. Punios piliakalnis. Vilnius. Mintis. 1974. P. 44 – 46.

⁹⁹³ Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. Sudarė Urbanavičius V. Versus Aureus. 2010. P. 329.; Besala J. Małżeństwa królewskie Jagiellonowie. Warszawa. 2006. P. 222.

išsilavinimas, mokslas ir dvasinių vertybių puoselėjimas tapo svarbesnis už kūno jėgą bei imtas laikyti valstybės tvirtumo šaltiniu⁹⁹⁴.

Valdovo aistra medžioklei atsiskleidžia ne tik to meto literatūrinuose tekstuose, bet ir gyvenimo realijas liudijančiuose šaltiniuose. Pavyzdžiui, 1534 m. Žygimantas Senasis, buvdamas Rūdninkų medžioklės dvare, atskiru pranešimu įsakė etmonui Jurgiui Mikalojaičiui Radvilai atleisti nuo karinės tarnybos Lieponių ir Valkininkų dvarų laikytoją Andrių Mackevičių, kadangi pastarasis privalėjo dalyvauti valdovo medžioklėje, rengiamoje – anot šaltinio – minėto didžiojo kunigaikščio džiaugsmui⁹⁹⁵. Galima teigti, jog būtent teigiamos emocijos ir pasitenkinimas buvo XVI a. valdovo organizuojamų medžioklių siekiamybė, kadangi kupinas džiaugsmo valdovo gyvenimas traktuotas kaip tiesiogiai įtakojantis jo pavaldinių gyvenimo kokybę. Galime teigti, jog vienalaikiuose šaltiniuose medžioklė ir malonumas (*rusén. nomexa, nomece*) neretai vartojami kone kaip sinonimai⁹⁹⁶. Pavyzdžiui, viename iš Lietuvos Metrikos dokumentų aiškiai atskleidžiamos sąsajos tarp šios pramogos ir iš jos kylančio malonumo⁹⁹⁷.

Neretai istoriografijoje pabrėžiama, jog jau nuo XVI a. vidurio Lietuvos didžiųjų kunigaikščių medžioklės ėmė prarasti savo taurumą ir vis labiau tapdavo tik valdančiojo elito laisvalaikio pramoga, kuomet į žvėris imta šaudyti kone pro rezidencijos langus⁹⁹⁸. Šis pramogos sampratos pokytis puikiai atsiskleidžia tiek Mikalojaus Husoviano, tiek kitų amžininkų veikaluose išsakomose pastabose, kurios kritikuoja žvėrių žudymą vien dėl pramogos ir malonumo⁹⁹⁹ bei vangų pačių kilmingųjų dalyvavimą valdovo organizuojamose medžioklėse. Antai Mykolas Lietuvis apgailestauja, jog

---

⁹⁹⁴ Husovianas M. Op. cit. P. 235 – 236.

⁹⁹⁵ Радзивилловские акты из собрания Российской национальной библиотеки. Памятники истории Восточной Европы. Источники XV–XVII вв. Составитель М. М. Кром. Т. VI. Москва – Варшава. 2002. С. 81 – 82.

⁹⁹⁶ Valdovo aplinka medžioklę suvokė kaip džiaugsmą, žaidimą, pramogą: потеха sen. baltarusių k. уцяшэнне, радасць; забава; забаўка // Гістарычны Слоўнік Беларускай мовы. Т. 27. Мінск. 2007. С. 277.

⁹⁹⁷ LM 8 – ТВК. P. 99. Nr. 188. Panašų atvejį žr. LM 37 – ТВК. P. 105. Nr. 84 etc.

⁹⁹⁸ Cynarskis S. Op. cit. P. 90.; Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 18 – 20.

⁹⁹⁹ Husovianas M. Op. cit. P. 142, 144.

pranyko lietuvių kūno stiprybė ir narsa¹⁰⁰⁰, kuria pasižymėjo XV a. gyvenę kilmingieji. Ši tendencija puikiai atsiskleidžia laiko perspektyvoje. Antai yra žinoma, kad 1752 m. sausio 27 d. organizuojamos medžioklės Belovežo girioje metu valdovas ir jo dvariškiai patys joje praktiškai jau nedalyvavo, kadangi 3000 valstiečių ginė žvėris į aptvarą, kurio centre iš anksto buvo pastatyta palapinė medžiotojams, iš kurios ir buvo šaudoma į žvėris¹⁰⁰¹. Tokiu būdu buvo sumedžioti keturiasdešimt du stumbrai, trylika briedžių, neskaitant daugybės kitų žvėrių¹⁰⁰². Šie itin iškalbingi vėlesnio laikotarpio šaltinio duomenys leidžia retrospektyviai pažvelgti ir įvertinti išryškėjančią medžioklės – kovos ir medžioklės – pramogos antitezę, suvokti, kad medžioklės keliamų tikslų samprata Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje iš tiesų kito. Žinoma, potraukis medžioklei ir karybai priklausė daugiausiai nuo valdovo psichologinio portreto, todėl dalyvavimas jose galėjo skirtis tiek dėl valdovo pomėgio, tiek dėl fizinių valdovo savybių ir pajėgumo.

Tačiau minėtas šaltinis mus perkėlė jau du šimtmečius į priekį. Antai XVI a. amžininkai, kurie peikia malonumų besivaikantį valdovo gyvenimo būdą, atskleidžia egzistavus ir kitą medžioklės reikšmės to meto kilmingųjų gyvenime aspektą (būdingą ankstesniam laikotarpiui). Pavyzdžiui, giesmėje apie stumbro medžioklę teigiama, jog medžioklės teikiama nauda yra duali, suteikianti ne tik dvasinį pasitenkinimą, bet ir „pamaitinanti“ kūną mėsa¹⁰⁰³. Vėliau tame pačiame veikale atskleidžiama suabsoliutinta šios pramogos reikšmė valdovo bei jo dvariškių gyvenime: „Nes tik medžioklė žvėries visas jų penas tėra“¹⁰⁰⁴.

---

¹⁰⁰⁰ Mykolas Lietuvis. Op. cit. P. 56 – 57, 65, 70 etc.

¹⁰⁰¹ Pamiętniki króla Stanisława Augusta. Redakcja Dębowski M. Seria Biblioteka Łazienek Królewskich. 2013. S. 98, 100–101, 104; Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 19.

¹⁰⁰² Ibidem. P. 20.

¹⁰⁰³ Husovianas M. Op. cit. P. 125.

¹⁰⁰⁴ Ibidem. P. 128.

6.2. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valdovo medžioklės ceremonias XV–XVI a.

Žmogų natūraliai traukia tai, ką galima išvysti ir paliesti. Deja, negalime apžvelgti autentiškai išlikusių LDK valdovų medžioklės dvarų puošnių menių ar žvėrynų, tačiau istorinių šaltinių įvairovė bei jų teikiamos informacijos daugiasluoksniškumas su užsienio šalių analogijomis, leidžia pažinti, atskleisti ir rekonstruoti spalvingą, o neretai ir dramatišką LDK valdovo medžioklės eigą ir ceremonialą, kuris itin dažnai buvo užsienio valstybių pasiuntinių priėmimo ceremonialo dalimi. Šaltinių, leidžiančių rekonstruoti XV a. valdovo medžioklės ceremonialą neturime, tačiau XVI a. šaltiniai leidžia atskleisti ne konkrečios vykusios medžioklės eigą, tačiau paanalizuoti, kaip galėjo atrodyti Ldk medžioklės eiga.

Kadangi Ldk dvaras Vilniuje XV a. pab. – XVI a. I p. atliko svarbią reprezentacinę valdovo prestižo funkciją¹⁰⁰⁵, daugiausia įspūdžio buvo galima pademonstruoti organizuojant stumbro medžioklę. Tai, jog šio gyvūno medžioklės teisė priklausė tik valdovui, viešas pakvietimas kartu sumedžioti stumbrą išreiškė didelę pagarbą. Anot XVI a. autorių Mikalojaus Husoviano, Martyno Kromerio, stumbro medžioklė yra daug fizinių pastangų reikalaujanti pramoga, vykstanti (priklausomai nuo medžioklės tipo) giriose, miškuose ar plačiame lauke, kuriame dažnai blaškosi atskirtas nuo bandos gyvūnas. Pirmais dviem atvejais įvardintose teritorijose dažniausiai rengtos varyminės medžioklės, o trečiuoju – parodomosios. Tiesa, šaltiniai neleidžia nustatyti, ar valdovas medžiodavo aptvaruose, ar laukdavo lauke (*lenk. na polanie*), kol girininkai – varovai atvarys žvėris į specialiai paruoštą areną.

Tuo tarpu apie ginklus, naudotus LDK valdovo medžioklėse, galime spręsti iš archeologinių radinių. Gausiai valdovų rezidencijų teritorijose randami lankų ir arbaletų strėlių antgaliai liudija apie šių ginklų gana platų pritaikymą bei panaudojimą. Galima daryti prielaidą, jog minėti ginklai gana

---

¹⁰⁰⁵ Sirutavičius M. Maskvos pasiuntinių priėmimo ceremonias Lietuvos valdovo dvare Vilniuje XV a. pab. – XVI a. vid. // Vilniaus žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje. 2005–2006 m. tyrimai. Vilnius. 2007. P. 8.

dažnai buvo naudojami ir valdovų rengiamų medžioklių metu. Tai patvirtina ir šaltiniai. Pavyzdžiui, Sigismundas Herberšteinas mini medžiotoją, medžiokline ietimi smeigiantį žvėrį, kapojantį jį kardu¹⁰⁰⁶, o Mikalojaus Husoviano giesmėje apie stumbro medžioklę minimi lankai ir strėlės¹⁰⁰⁷. Pirmuoju Lietuvos Statutu į mišką draudžiama neštis ragotinę (t. y. trumpą tvirtą ietį dažniausiai naudotą stambiesiems žvėrimis medžioti)¹⁰⁰⁸ į svetimus medžioklės plotus. Valdovas ar jų dvariškiai į medžiokles gabendavosi ir muškietas, kurių „ugnis ir šūviai drebino dangų“¹⁰⁰⁹.

Prabangių ir puošnių ginklų didieji kunigaikščiai užsisakydavo patys bei gaudavo juos kaip dovanas iš svečių šalių valdovų¹⁰¹⁰. Pavyzdžiui, yra žinoma, jog 1546 m. kovo 17 d. Žygimantas Augustas įsakė padėkoti Prūsijos kunigaikščiui Albrechtui už atsiųstus ginklus¹⁰¹¹, tačiau svarbu pažymėti, jog dažniausiai (ypač XIV a.) dar medžiota su karybai skirtais ginklais.

LDK XVI a. žvėrys pagal jų medžiojimo būdą skirstyti į juoduosius, prieš kuriuos medžiotojui leista kovoti vienas prieš vieną, ir raudonuosius, kuriuos leista medžiotojams vyti raitiems¹⁰¹². LDK valdovo ir jo dvariškių medžiotas gyvūnų rūšis savo kūrinyje mini ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio organizuotoje medžioklėje dalyvavęs Mikalojus Husovianas: „ima kristi lokiai ir čia pat žūva šernai,/ [...] prisipildo tinklai pilni stirnaičių baikščiųjų,/ ir įvairius žvėrelius kilpos sulaiko tvirtai“¹⁰¹³. Tiesa, Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės laimikį mūsų aptariamuju laikotarpiu neretai pajvairindavo ir kiškiai. Tačiau šių žvėrelių traktavimas vienalaikiuose šaltiniuose itin nevienareikšmiškas. Antai Ldk Žygimanto Augusto dvare viešėjęs ispanas, paklaustas, kokio medžioklinio šuns norėtų (t. y. tokio, kuris

---

¹⁰⁰⁶ Сигизмунд Герберштейн. *Op. cit.* С. 483.

¹⁰⁰⁷ Husovianas M. *Op. Cit.* P. 125.

¹⁰⁰⁸ Vaičėnionis J. Lietuvos karyba nuo baltų iki XXI amžiaus. Šviesa. 2011. P. 98.

¹⁰⁰⁹ Husovianas M. *Op. Cit.* P. 121.

¹⁰¹⁰ Meisterwerke der Hofjagd – und Rústammer. Beaufort C., Pfaffenbicher M. *Kunsthistorisches Museum Wien. Milano.* 2005. P. 149 – 151, 214, 152 – 156, 218 – 219.

¹⁰¹¹ Vilniaus žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje. 2002 – 2004 m. istorinių šaltinių paieškos. Sudarė Ragauskienė R. Vilnius. 2006. P. 349.

¹⁰¹² Ю. Бохан, А. Скеп’ ян. *Побыт Феадлаў Вялікага Княства Литоўскагаў XV – сярэдзине XVII стагоддзя.* Беларус. 2011. С. 206.

¹⁰¹³ Husovianas M. *Op. cit.* P. 121.

suranda kiškį, ar tokio, kuris jį vejasi), paniekinamai atsakė, jog būtų „tikras nevisprotis“, jei laikytų du šunis dėl vieno niekingo kiškio¹⁰¹⁴. Priešingą aprašytai patirtį liudija pasiuntinio Sigismundo Herberšteino prisiminimai iš Maskvos, kuriuose teigiama, jog netoli šio miesto yra itin valdovo mėgiama kiškių gaudymvietė, kurioje rengiamos medžioklės svečių atvykimo proga. Anot pasiuntinio, ši gaudymvietė itin saugoma griežtais valdovo įstatymais, o tokių medžioklių metu sumedžiotas laimikio kiekis tiesiogiai siejamas su valdovo garbe¹⁰¹⁵. Šios medžioklės teikiama euforiją (kuria, remdamiesi Mikalojaus Husoviano giesme, galėtume palyginti nebent su LDK stumbrų medžioklės teikiamu džiaugsmu Lietuvos didžiajam kunigaikščiui) Sigismundas Herberšteinas aprašo taip: „Kai tik sugauna kiškį, tai medžiotojai garsiai šaukia ir ploja delnais, lyg būtų sugavę didelį žvėrį“¹⁰¹⁶. Svarbu pažymėti, jog mūsų tyrimo metu nepavyko surasti šaltinių, liudijančių, jog Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pramoginių medžioklių kontekste kiškių medžioklė užimtą išskirtinę vietą. Tačiau XVII a. pr. šaltiniuose užuominų apie linksminusią Lietuvos kilminguosius kiškių medžioklę tikrai yra. Antai savo dienoraštyje Albertas Stanislovas Radvila rašo, kad rugsėjo mėnesio pradžią praleido atsidėjęs kiškių medžioklei, norėdamas pasisemti jėgų prieš būsimus sunkius darbus¹⁰¹⁷. Įdomu, kad LDK teritorijoje rašytiniuose šaltiniuose neaptinkame triušių. Pastarųjų medžioklė ir veisimas viduramžiais buvo itin plačiai paplitęs. Triušių kailis nuo XIII a. tapo itin populiarus, o ilgai jį imti veisti kilmingųjų. Panašus analogas LDK buvo bebrų ir bebrų veisimas bei priežiūra. Galbūt, bebrų auginimo tradicijos neleido įsitvirtinti naujam „triušių ūkiui“¹⁰¹⁸. Tai leidžia daryti išvadą, jog vėlyvaisiais viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais kiekviena šalis ar regionas (veikiamas geografinės padėties bei ilgalaikių tradicijų) turėjo savitą medžioklės ritualo sampratą ir tai darė įtaką medžioklės ceremonialui ir

---

¹⁰¹⁴ Gurnickis L. Op. cit. P. 161.

¹⁰¹⁵ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 569.

¹⁰¹⁶ Ibidem. С. 573.

¹⁰¹⁷ Radziwiłł A. S. Pamiętnik o dziejach w Polsce. T. 2. Warszawa. 1980.

¹⁰¹⁸ Bailey M. The Rabbit and the Medieval East Anglian Economy // The agricultural history review. Prieiga per internet: <http://www.bahs.org.uk/AGHR/ARTICLES/36n1a1.pdf> . P. 1.

medžioklės būdams¹⁰¹⁹. Natūralu, kad artimų valstybių medžioklės ceremonias buvo panašus, tačiau atskiri ceremonijų aspektai skyrėsi. Rengiant sutiktuvių iškilmes buvo įvertinama svečio svarba dvišaliams santykiams¹⁰²⁰.

Amžininkas Martynas Kromeris, aprašydamas XVI a. kilmingųjų mėgtas medžioti gyvūnų rūšis, išskiria: stumbrus, briedžius, taurus, meškas, lūšis ir bebrus¹⁰²¹. Tačiau išsamiau apibūdina tik stumbro ir meškų medžioklę. Reikia manyti, jog būtent šio tipo medžioklės XVI a. LDK valdovų ir kilmingųjų buvo labiausiai mėgtos bei eksploatuotos, dėl savo dramatiškumo ir galimybės suteikti aštrių pojūčių. Anot minėto autoriaus, stumbro medžioklė vyksta plačiame lauke, kuriame blaškosi atskirtas nuo bandos gyvūnas.

Pirmojo medžioklės etapo metu medžiojamą žvėrį ginkluoti lankais su strėlėmis raiteliai apsupdavo ratu ir nesustodami sukdamo ratus aplink grobį. Kadangi jojant ant žirgo pataikyti mirtiną šūvį buvo gana sudėtinga, medžioklės procesas neretai užsitęsavo visą dieną ir reikalavo tvirto medžiotojo kūno sudėjimo bei pasiryžimo iškęsti netikėtus išbandymus. Išanalizavus šaltiniuose randamą informaciją galima teigti, jog LDK XVI a. populiarsnė buvo raudonoji medžioklė, kada valdovas su kitais kilmingaisiais medžiodavo raiti. Antrasis medžioklės etapas – pirmasis šūvis, kuriam ženklą rankos mostu duoda pats valdovas¹⁰²². Šį jo gestą medžioklis perduoda išsirikiavusiems raiteliams¹⁰²³. Nuaidėjus medžioklės ragui, paleidus pirmąjį šūvį, ir „paraginus žirgą pentiniais“¹⁰²⁴, raitelis joja kuo toliau nuo žvėries. Žaizdos ir šūvio įsiutintas žvėris pasileidžia bėgti paskui raitelį, tačiau tuomet į stumbrą kitas, greta esantis raitelis paleidžia strėlę ir kartoja pirmojo veiksmą, atsitraukdamas kiek įmanoma toliau. Šis veiksmas kartojamas visų aplink sužeistą žvėrį jojančių raitelių (kurių kiekvienos medžioklės metu galėjo būti

---

¹⁰¹⁹ Bergman Ch. Hunting Rituals and Animal Rights in Early Modern England. P. 62.

¹⁰²⁰ Sirutavičius M. Op. cit. P. 15.; Banionis E. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinių tarnyba XV–XVI amžiais. Vilnius. 1998. P. 118.

¹⁰²¹ Kromer Marcin. Op. cit. S. 42 – 43.

¹⁰²² Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 573.

¹⁰²³ Ibidem.

¹⁰²⁴ Kromer Marcin. Op. cit. S. 42 – 43.

vis kitoks skaičius)¹⁰²⁵. Tokiu būdu stumbras nuvarginamas ir nuviliojamas į medžioklės pareigūnų iš anksto paruoštą „tunelį“, kurio „sienos“ galėjo būti dviem eilėmis suaugę medžiai, audeklo, tinklo juostos ar iš medžio sukalti aptvarai¹⁰²⁶. Apie aptvertas varas, kaip jau minėta, savo kūrinyje užsimena ir Mikalojus Husovianas: „Gardo nestato kaskart vis naujai; čia tos užtvaros senos,/ Bet jos daug kur aplink turi angų atvirų,/ Kad į gardą žvėris laisvai galėtų įeiti [...] Pasinaudoję tvora, užtvare ir patys medžiojam“¹⁰²⁷.

Trečiasis stumbro medžioklės etapas (anot amžininkų) prasidėjo įviliojus sužeistą stumbrą į anksčiau minėtą medžių „tunelį“. Žvėris patekdavo į spąstus, kadangi už kiekvieno medžio kamieno žvėries laukdavo iš anksto pasiruošę pėsti, skirtingų spalvų drabužiais apsirengę, medžiotojai su ietimis (pastarųjų galėjo būti apie šimtą)¹⁰²⁸, kurie stengdavosi savo ginklą prabėgančiam stumbrui įbesti kuo giliau į odą taip, kad šis įnirtęs galva trenktųsi į kiekvieną medžio kamieną, norėdamas nudurti už jo besislepiančią medžiotoją ir tokiu būdu dar labiau apsvaigtų ir netektų jėgų¹⁰²⁹. Medžioklinių šunų (kurie kandžioja stumbro kojas ir garsiai loja) bei medžiotojų skleidžiamų šūksnių pagalba stumbras vejamas minėtu medžių „tuneliu“, kuris veda link parodomosios aikštelės, kurioje buvo įrengiama regykla, nuo kurios galutinę medžiotojų ir stumbro kovą galėjo stebėti susirinkusieji (kilmingos damos, mažamečiai vaikai).

Kadangi stumbras išsvermingas gyvūnas, medžioklės metu eilėmis išrikiuoti šunys buvo paleidžiami paeiliui, taip išlaikant jų pajėgumą vaikytis stumbrą labai ilgą laiką ir nuvaikyti pastarąjį praktiškai iki mirties. Medžioklės eiga yra pavojinga ne tik medžiojamam gyvūnui, bet ir kiekvienam medžioklės dalyviui. Itin kritiškais atvejais, kai medis neatlaikydavo stumbro jėgos, ar medžiotojas nespėdavo laiku atsitraukti, stumbrui po kojomis ar ant galvos

---

¹⁰²⁵ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 571.

¹⁰²⁶ Kromer Marcin. Op. cit. S. 42 – 43.

¹⁰²⁷ Husovianas M. Op. cit. P. 131.

¹⁰²⁸ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 571 – 573.

¹⁰²⁹ Kromer Marcin. Op. cit. S. 44.

buvo metamas raudonos spalvos audeklas¹⁰³⁰, raudona kepurė ir garsiai rėkiama „liu – liu – liu“¹⁰³¹. Toks gestas atitraukdavo stumbro dėmesį nuo suklydusio medžiotojo ir suteikdavo progą jam pasislėpti už medžio. Žvėris, stebint susirinkusiems kilmningiesiems, buvo nuvarginamas ir tuomet galutinai sumedžiojamas. Medžioklė baigdavosi iškilmingu laimikio išdarinėjimu lauke ir gyvulio vidurių sušėrimu medžiokliniams šunims¹⁰³².

Dailės ir literatūros istorijoje medžioklė neretai suvokiama kaip meilės metafora, todėl su tam tikromis išlygomis medžioklės kaip meilės alegoriją galima perkelti į vėlyvųjų viduramžių LDK dvarą¹⁰³³. Tokiu būdu iš riterių romanų žinomas turnyrų siužetas, pakeitus jį į kario (*lot. miles*), raitelio (*lot. eques*), vyro (*lot. virus*) ar medžiotojo (*lot. venator*) akistatą su žvėrimi, tampa LDK valdovo bei jo dvariškių savireprezentacija, turinčia stiprią konotaciją su Vakarų Europos riteriško gyvenimo būdu¹⁰³⁴, tačiau taip pat kuriančia savitą LDK būdingą tradiciją. Žinoma, išpūdingos kilmingųjų medžioklės, kurias stebėdavo damos, buvo organizuojamos ir kitų to meto Europos valdovų¹⁰³⁵, tačiau jose stumbro vietą, kuris, anot tyrinėtojų, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje netgi „sužmoginamas“ ar „suriterinamas“¹⁰³⁶, pakeičia kiti stambieji žvėrys, dominuojantys to regiono faunoje¹⁰³⁷. Parodomosios akistatos su žvėrimis leido valdovo dvariškiams demonstruoti narsą, kuria būtinai turėjo pasižymėti to meto kilmingas vyras, bei daryti išpūdį medžioklės stebinčioms damoms LDK kilmingos moterys medžioklėse užėmė šios pramogos stebėtojų poziciją (išskyrus aistringai medžiojusias XVI a. LDK valdoves Boną Sforcą ir Barborą Radvilaitę), tačiau jos buvo neatsiejama valdovo organizuojamų

---

¹⁰³⁰ Ibidem. S. 45.

¹⁰³¹ Ю. Бохан, А. Скел' ян. Op. cit. С. 207.

¹⁰³² Steane J. The archeology of the medieval English monarchy. Batsford. London. P. 150.; Bergman Ch. Hunting Rituals and Animal Rights in Early Modern England. P. 62.

¹⁰³³ Husovianas M. Op. cit. P. 142.; Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 16.; Rooney Ann. Hunting in Middle English Literature. Cambridge. Boydell. 1993. P. 45; Thiébaux M. The Stage of Love: The Chase in Medieval Literature. Cornell University Press. 1974. P. 25, 35 ir kt.

¹⁰³⁴ Ibidem. P. 16 – 18.

¹⁰³⁵ Almond R. op. cit. P. 20 – 30, 45 – 55, 78 – 88 etc.

¹⁰³⁶ Veteikis T. Op. cit. P. 240.; Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 17.

¹⁰³⁷ Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė. P. 12.

medžioklių dalimi, savo dalyvavimu įprasminančia vyrų siekį demonstruoti fizinį pajėgumą ne vien dėl valdovo prielankumo ar karinių įgūdžių lavinimo.

Ne ką mažiau įspūdinga bei teatrališka buvo ir XVI a. LDK valdovo meškų medžioklė. Tiesa, pastarosios ceremonialas amžininkų apibūdinama kur kas lakoniškiau, tačiau iš išlikusių liudijimų galime teigti ją buvus itin pavojinga pramoga. Parodomosioms medžioklėms šis pavojingas žvėris buvo sugaunamas iš anksto. Miške medžiojamą mešką turėdavo apsupti medžioklės prievolę turėję atlikti valstiečiai. Meška iš pradžių buvo gaudoma tinklais, tuomet šiai įsipainiojus į pinkles, prie jos prisiartindavo valstiečiai ir su medinėmis dvišakėmis šakėmis prispausdavo jos letenas prie žemės. Tokiu būdu gyvūnas suvaržomas virvėmis, įtempiamas į medinį narvą ir transportuojamas į valdovo nurodytą vietą¹⁰³⁸. Vėliau tokiu būdu sugauti gyvūnai ir buvo panaudojami pramogų metu. Dažniausiai, po stumbro (ar kito stambaus žvėries) medžioklės, į areną atvesdavo sugautą mešką, ją paleisdavo ir pjudydavo su įvairiais gyvūnais, pavyzdžiui, su kastruotu arkliu¹⁰³⁹. Tokia nelygiavertė, tačiau nenuspėjama kova turėjo džiuginti susirinkusiųjų pramogauti akis. Svarbu atkreipti dėmesį, jog LDK atveju, XVI a. šaltiniuose neaptikome meškos ir žmogaus pjautylių, kurias gana vaizdžiai aprašo Sigismundas Herberšteinas, stebėjęs tokio tipo „pramogą“ viešnagės pas Maskvos kunigaikštį metu¹⁰⁴⁰. Jis vaizdžiai aprašo, kad tokia kova tarp meškos ir valstiečio vyksta iki pirmo kraujo. Kai meška sužeidžia valstietį, šis bėga prašyti malonės pas valdovą ir valdovas suteikia kovojusiam malonę: atleidžia nuo tolesnės kovos, suteikia gydymą dvare, truputį maisto ir naujus drabužius¹⁰⁴¹. Pavojai, kurie gali nutikti per meškų medžioklę vaizduojami XVI a. dailininkų kūriniuose. Antai Luko Kranacho, Žygimanto Augusto amžininko, 1544 m. nutapytame paveiksle¹⁰⁴² matome meškų medžioklės

---

¹⁰³⁸ Kromer Marcin. Op. cit. S. 46.

¹⁰³⁹ Ibidem.

¹⁰⁴⁰ Сигизмунд Герберштейн. Op. cit. С. 579.

¹⁰⁴¹ Ibidem.

¹⁰⁴² https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4f/Lucas_Cranach_-_Hofjagd_in_Torgau_zu_Ehren_Karls_V._%281544%2C_Museo_del_Prado%29.jpg; <https://skd-online-collection.skd.museum/Details/Index/261993>;

scenas, kuriose atsiskleidžia šios pramogos brutalumas. Taip pat minėtas ikonografinis šaltinis leidžia teigti, jog medžiojami gyvūnai būdavo suvaromi ne tik į aptvertą teritoriją ar aptvarus, tačiau ir į vandenį, kuriame plaukiantys gyvūnai būdavo sumedžiojami. Tokios medžioklės metu medžiotojai išsirikiuodavo ratu aplink vandens telkinį ir taikydavosi į žvėris, kitu atveju – medžiotojai plaukdavo valtyje ir iš jos šaudydavo į prie kranto atvartus žvėris.

Apibendrinant aptartą informaciją, galima teigti, jog LDK valdovo medžioklės XV–XVI a. vykdavo pagal valdovo dvaro ceremonialą, kuris atitiko to meto Europos kilmingųjų praktikuojamą modelį, tačiau turėjo savitų skirtumų, būdingų tik LDK. Taip kaip valdovo rengiamos medžioklės turėjo aiškų jų organizavimo, keliavimo, dalyvių apgyvendinimo planą, taip ir medžioklės ceremonialui buvo būdingi tam tikri etapai: medžioklė, prasidėjusi valdovo įsakymu, pasibaigdavo laimikio ir dovanų dalybomis labiausiai pasižymėjusiems medžioklės dalyviams bei ilgai trunkančiomis puotomis. Taigi LDK valdovo medžioklių eiga nebuvo chaotiška ir atsitiktinė, bet griežtai nulemta medžioklės ceremonialo, kurio centrine figūra buvo pats valdovas, o koordinatorius – didysis medžioklis.

IŠVADOS

- Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje formuojant valdovo medžioklės ūkį pradėta kurti jį saugančių įstatymų sistema buvo užbaigta XVI a. II p. Jos pagrindus sudarė Lietuvos Statutai, Valakų reforma, 1559 m. Grigaliaus Grinkavičiaus Valavičiaus girių aprašymas ir 1567 m. Knyšino nuostatai. Juridinės normos garantavo pramoginėms didžiojo kunigaikščio medžioklėms eksploatuojamų plotų ir valdovui bei kilmingiesiems priklausiusių medžioklės naudmenų apsaugą nuo jiems daromos žalos, įtvirtino išskirtines LDK valdovo medžioklės teises, unifikavo valdovo medžioklės ūkio administravimo principus bei koordinavo medžioklės ūkį prižiūrėjusių pareigūnų funkcijas.

- LDK valdovo medžioklės ūkio administravimo „užuomazgų“ galime išvelgti dar XIII–XIV a. Kaip ir lenkų teisės atveju, medžioklės ūkio teisinio administravimo pradžia LDK sietina su pavieniais juridinę galią turinčiais valdovo išduotais dokumentais, visų pirma saugančiais suvereno ir kilmingųjų interesus, priešingai nei Šventosios Romos imperijos atveju, kur medžioklės teisinio administravimo pradžia sietina su bendruomenės interesų apsauga. Vokiečių teisėje įeigos samprata skyrėsi nuo egzistavusios Lenkijos karalystėje ar LDK. Pastaroji buvo suvokiama kaip teisė naudotis laisvomis (niekam nepriklausančiomis) medžioklės teritorijomis, menančiomis kolektyvinės medžioklės tradiciją. LDK ir Lenkijos karalystėje įeigos teisė buvo traktuojama kaip vietinių gyventojų, nuo seno turėjusių naudmenų giriose, teisė naudotis valdovui ir kilmingiesiems priklausančiose teritorijose esančiomis miško ir medžioklės ūkių naudmenomis (išskyrus tas gaudymvietes, kuriose medžiojo pats didysis kunigaikštis), nepretenduojuojant į jų nusavinimą ir laikantis griežtų, įstatymais reglamentuotų, taisyklių. Per XV–XVI a. LDK buvo suformuota unifikuota LDK valdovo medžioklės ūkio sistema. Valdovas savo medžioklės ūkį organizavo pagal ją, tačiau turėjo teisę sukurti tik jam vienam palankius medžioklės įstatymus. Toks monopolis XV a. II p. – XVI a. LDK buvo stumbrų medžioklė. Šventosios Romos imperijoje unifikuoto medžioklės ūkio

bei teisės nebuvo, kadangi kilmingieji, valdydami jiems priklausančius medžioklės plotus, turėjo teisę kurti individualius medžioklės įstatymus.

- XV–XVI a. miško sąvoka LDK nebuvo vienalytė, t. y. šaltiniuose atskirai įvardijamos miško rūšys: girios, miškai, ąžuolynai, gojai bei šilai ar net tokie gamtiniai objektai kaip krūmynai ir samanoti brūzgynai.

- LDK valdovo medžioklės makropasaulį sudarė tuose miškuose LDK valdovui priklausiusių medžioklės dvarų tinklas (žr. 5 priedą ir žemėlapią Nr. 1. P. 64). Jis, pradėjęs formuotis dar XIII a., aiškesnius kontūrus įgijo XIV a. viduryje, o mūsų aptariamuoju laikotarpiu palaipsniui buvo plečiamas. Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės aptarnavęs medžioklės dvarų tinklas buvo sąlyginai tankus (žr. žemėlapią Nr. 1. P. 64), papildytas smulkesniųjų medžioklės ūkio vienetų. Tokia medžioklės ūkio struktūra leido visapusiškai pasirūpinti LDK valdovo pramoginėmis medžioklėmis bei patenkinti išskirtinius šiai pramogai keliamus uždavinius. Gaudymvietėmis turėtume laikyti juridiskai ir administraciškai apibrėžtas teritorijas, priklausiusias valdovui ir kilmingiesiems. Jose valdovai rengdavo pramogines medžiokles, o kilmingiesiems priklausę specialias medžioklės tarnybas turintys valstiečiai atlikdavo prievoles dvarui. Gaudymvietės kartais skirstytos į smulkesnes specialias kategorijas, pagal tai, kokie žvėrys ar paukščiai jose veisdavosi. Dažniausiai buvo atskiriamos žvėrių ir paukščių gaudymvietės. LDK valdovo gaudymvietės buvo prižiūrimos. Jų viduje buvo išskiriami mažesni įvairaus dydžio miško, raistų ar laukų plotai – varos (gaudymviečių su varomis, – grafinę schemą žr. 6 priede). Pastarosios galėjo būti dviejų tipų: natūralios, kuriose dėl gamtinių sąlygų ir maisto gausos, mėgo laikytis žvėrys bei paukščiai (todėl čia vykdavo medžioklės su varovais), arba aptvertos, kurios minimos dar XIV a. pab. Ordino žvalgų kelių aprašyme. Valdovo gaudymviečių gausa priklausė nuo lokacijos ir girių bioproduktyvumo. LDK valdovo medžioklės dvaras negalėjo egzistuoti be aplink jį esančių gaudymviečių, tačiau atvirkštinis variantas – pasitaikydavo. Tokios gaudymvietės (be valdovo medžioklės dvaro jose) buvo inkorporatyvi Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarų ūkio dalis, iš kurios Lietuvos valdovas gaudavo

ekonominę naudą. Žvėrynus taip pat galime traktuoti kaip tarpinį „sukultūrintą“ medžioklės ūkio vieneto tipą, esantį tarp natūralios gamtinės aplinkos ir žmogaus veiklos.

- Lokali LDK valdovo medžioklės dvarų plėtra atsispindėjo bendrame XV – XVI a. išryškėjusiame didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarų gausėjimo kontekste vadinamosios etnografinės Lietuvos teritorijoje. Lietuvos didžiojo kunigaikščio medžioklės dvarams tampant vis prabangesniais, ėmė nykti ir taip itin sunkiai apčiuopiami skirtumai tarp nuolatinių valdovo rezidencijų bei medžioklės dvarų, o XVI a. pabaigoje esmine skirtimi išliko tik medžioklės aptarnavimo funkcijų teikimas.

- Nors medžioklė buvo senesnis valdovo girių eksploatavimo būdas, nei kad miškų ūkis, būtent pastarąjį nuo XV a. pab. galėtume laikyti valstybės ūkio šaka, medžioklės ūkį traktuojant veikiau kaip inkorporatyvią LDK valdovo miškų ūkio dalį, XVI a. įgavusią ryškesnius pramoginio ūkio bruožus, nei vaidinusią itin svarbų vaidmenį to meto LDK užsienio prekyboje ar ūkinėje Europos konjunktūroje. XVI a. II p. (1574 m.) į girininkijas panašių darinių suformavimas neapsaugojo miškų nuo spartėjančios kolonizacijos, kraštovaizdžio antropogenizacijos ir miškų kirtimo, o kaip tik priešingai – išsamesnės žinios apie valdovo turimas naudmenas paspartino sklandesnę girių kolonizacijos eigą. Nuo šių procesų buvo apsaugoti LDK valdovo pramoginės medžioklės plotai, tačiau girininkijų įsteigimas XVI a. pab. buvo reikšmingas faktorius, lėmęs kraštovaizdžio kaitą. Išmirus nuolat LDK giriose medžiojusių Jogailaičių dinastijos atstovams, valdančiojo elito požiūris į girias tapo dar pragmatiškesnis nei anksčiau, o tolesnis miškų ir medžioklės ūkių tobulinimas LDK teritorijoje daugiausia buvo skatinamas noro gauti kuo daugiau pajamų iš valstybės naudmenų.

- Per XV a. nusistovėjusi skirtis tarp valdovo ūkio objektų, XVI a. Lietuvos didžiojo kunigaikščio administracijai padėjo įsisavinti jų teikiamą ekonominę naudą. Taip pat minėtų teritorijų apibrėžtis palengvino LDK valdovo medžioklių organizavimą medžioklės ūkio pareigūnams. XV – XVI a. pramogines LDK valdovo medžiokles organizavę medžioklės ūkio pareigūnai

(didieji medžiokliai, dvaro medžiokliai, medžiokliai, sakalidininkai, girininkai – personalijas žr. lentelėse nr. 4, nr. 5, nr. 6, nr. 7, nr. 9) turėjo plačias kompetencijas, padedančias susidoroti su daugybe administravimo, apgyvendinimo bei aprūpinimo klausimų, kuriuos tekdavo išspręsti, kad LDK valdovas ir jo dvariškiai galėtų mėgautis Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pamėgta pramoga. Medžioklės organizaciniai darbai reikalavo išankstinio specialias medžioklės pareigybes turinčių dvaro pareigūnų pasirengimo bei aptarnaujančio dvaro personalo veiksmų koordinavimo. Tačiau XV–XVI a. medžioklės pareigūnų funkcijos nebuvo griežtai apibrėžtos. Dėl šios priežasties jiems padėjo įvairūs valdovo dvaro pareigūnai, atsakingi už skirtingas valdovo dvaro ūkio šakas. Ryškiausias tokios kooperacijos pavyzdys – arklidininkai (personalijas žr. lentelėje nr. 10). Medžioklės pareigūnams pakluso specialias medžioklės tarnybas turintys valstiečiai: girininkai-varovai, sekiai, šauliai, šernininkai, bebrininkai, kiaunininkai ir labiausiai su LDK valdovo medžioklėmis susiję – šunininkai, sakalininkai, lokininkai (žr. 7 priedą).

- Prozopografinis tyrimas leido apčiuopti, kad XV–XVI a. didžiaisiais medžiokliais ir arklidininkais tapdavo įtakingiausių giminių atstovai, kai tuo tarpu medžioklio ar girininko pareigybė buvo skiriama smulkiosios ar vidutinės bajorijos atstovams. Didžiojo medžioklio užimama pareigybė turėjo ne tik socioekonominės naudos, nes asmeninis patarnavimas medžioklių metu pačiam valdovui iš dalies galėjo daryti įtaką tolesnei karjerai. Nepaisant fakto, jog medžioklės pareigūnų funkcijos nebuvo reglamentuotos, tarp aukščiausias ir žemiausias medžioklės pareigybes užėmusių asmenų egzistavo milžiniškas atotrūkis. Svarbiausio medžioklės ūkio pareigūno – didžiojo medžioklio – užimama pozicija dažniausiai koreliavo su maršalkos, arklidininko arba išdininko pareigybėmis, kadangi jų pareigų kompetencijos leido rengti sklandžias medžiokles. XV a. I p. maršalkos ir vėliau atsiradusios didžiojo medžioklio pareigybės funkcijos koreliavo, o didžiojo medžioklio pareigybė „gimė“ būtent iš dvaro maršalkos pareigybės, „nusavinusi“ su medžioklių organizavimu susijusias funkcijas.

- Pasirengimas medžioklėms neapsiribojo vien medžioklės pareigūnų specializuotais darbais, o medžioklių metu kylantiems transportavimo, aprūpinimo maistu ar drabužiais poreikiams užtikrinti atskiriems amatininkams, dvariškiams ar tarnams buvo išmokamos papildomos sumos pinigų, kad šie parūpintų reikiamų dalykų. Išlaidų reikalaudavo ne tik grandiozinių medžioklių organizavimas, tačiau ir nuolatinio medžioklės ūkio išlaikymas. Pasirengimas medžioklėms, trukdavusiosioms nuo kelių dienų iki mėnesio, buvo iš anksto ruošiamasi. Medžioklės ūkio pareigūnai bei medžioklės tarnybas turintys valstiečiai išvykdavo pirma valdovo ir garantuodavo sklandų pramogos aprūpinimą. Medžioklėms reikalingi dalykai buvo gabenami iš valdovo dvaro arba įsigijami vietoje pagal poreikį. XV–XVI a. sklandžiai funkcionavo kompensacinė sistema, jei valdovo pareigūnams tekdavo medžioklės išlaidas padengti iš asmeninių lėšų.

- Materialinis LDK valdovo medžioklių aprūpinimas apėmė visus dvaro gyvenimo poreikius: maistą ir drabužius, transportą, apgyvendinimą (žr. 2 ir 3 priedus). Aspektai, į kuriuos privalėjo atsižvelgti pramogą organizuojantis personalas, išlikdavo daugiau mažiau tokie patys. Valdovo išlaidos, skiriamos šiai pramogai, priklausė nuo medžioklėse dalyvavusių asmenų skaičiaus. Sklandus medžiojančio valdovo ir jo dvaro materialinis aprūpinimas turėjo garantuoti visišką komfortą, tad ilgai trunkančių medžioklių poreikiams aprūpinti per XV – XVI a. LDK buvo išvystyta gerai funkcionuojanti logistinė sistema, sukurta tiekimo – atsiskaitymo sistema, garantavusi medžioklei reikiamų dalykų pasiūlą, kurią sudarė ne tik už valdovo lėšas nupirkti reikmenys, tačiau ir iš duoklių gautos pajamos natūra.

- LDK valdovo medžioklės apogėjų (tiek medžiojančiųjų gausa, tiek materialiniu aprūpinimu) pasiekė XVI a. vid., LDK valdovu tapus Žygimantui Augustui (žr. 3 priedą). Po šio valdovo mirties iki XVI a. pab. sukurtas „Jogailaičių“ medžioklės ūkis palaipsniui buvo transformuotas, o elekcinių valdovų dėmesys vis dažniau nukrypdavo į ne LDK teritorijoje esančius medžioklės plotus.

- XV – XVI a. LDK valdovo organizuotos medžioklės buvo visų pirma valdančiojo elito pramoga bei išskirtine regalija, deranti pavyzdiniam to meto valdovui, praturtinanti didžiojo kunigaikščio ir jo aplinkos laisvalaikį bei vaišių stalą. XVI a. II p., kai naminių gyvulių kainos kilo, o medžioklinių šunų bei paukščių kainos sumažėjo dvigubai ar dar daugiau, medžiojamų žvėrių įkainiai išliko beveik tokie pat. Tai liudija, kad medžioklės reikšmė apsirūpinimo maistu kontekste mažėjo ir laukinių žvėrių kainą ėmė įtakoti kiti veiksniai, nei iki tol, t. y. nebe gyvybinių poreikių patenkinimo būtinybė, o medžioklės prestižiškumas ir teisė/garbė nukauti stambų žvėrį.

- Tačiau reikšmingi buvo ir medžioklės taktiniai bei psichologiniai aspektai, be kurių suvokimo negalėtume priartėti prie Viduramžių ir ankstyvųjų Naujųjų laikų medžioklės svarbos sampratos. Esminės medžioklės užduotys ir tikslai sutampa su XIV–XVI a. karybai keliamais iššūkiiais ir turi akivaizdžias paraleles su to meto karyba: 1) priešų/grobio lokalizavimas (šis procesas tiek karo, tiek medžioklės atveju galėdavo užtrukti valandų valandas), 2) navigacija po pavojingas ir mažai pažįstamas teritorijas, 3) komunikacijos palaikymo su kitais medžioklės dalyviais, karo atveju – mūšyje dalyvaujančiais kariais – būdai, 4) veiksmų koordinavimas su „draugiškomis“ jėgomis ir intuicija (medžioklės atveju grobio, karo metu – priešų susekimas, 5) fizinis lavinimas ir poreikis išvengti fizinių sužalojimų.

- Medžioklė XV – XVI a. LDK valdovams iš tiesų padėjo užmegzti, palaikyti bei vystyti diplomatinius ryšius su užsienio valdovais, linksminti bei deramai (pagal to meto vyravusias tradicijas) priimti ir pagerbti atvykstančius įvairių šalių pasiuntinius, o taip pat puoselėti lojalumo ryšius LDK valdovo dvare ir už jo ribų.

- LDK valdovo medžioklės XV–XVI a. vykdavo pagal valdovo dvaro ceremonialą, kuris atitiko to meto Europos kilmingųjų praktikuojamą modelį, tačiau turėjo savitų būdingų tik LDK skirtumų. Taip kaip valdovo rengiamos medžioklės turėjo aiškų jų organizavimo, keliavimo ir dalyvių apgyvendinimo planą, taip ir medžioklės ceremonialui buvo būdingi tam tikri etapai: medžioklė, prasidėjusi valdovo įsakymu, pasibaigdavo laimikio ir dovanų

dalybomis labiausiai pasižymėjusiems medžioklės dalyviams bei ilgai trunkančiomis puotomis. Taigi LDK valdovo medžioklių eiga nebuvo chaotiška ir atsitiktinė, bet griežtai nulemta medžioklės ceremonialo, kurio centrinė figūra buvo pats valdovas, o koordinatorius – didysis medžioklis.

- Vėlyvaisiais Viduramžiais ir ankstyvaisiais Naujaisiais laikais kiekviena šalis ar regionas (priklausomai nuo geografinės padėties bei ilgalaikių tradicijų) turėjo savitą medžioklės ritualo sampratą, į kurią atsižvelgiant buvo reglamentuojamos teisinės normos, turėjusios apsaugoti valdovo mėgstamas medžioti gyvūnų rūšis. Nepaisant LDK valdovo medžioklės savitumų, šios pramogos samprata ir reprezentacija atliepė XV – XVI a. Vakarų Europos valdančiojo elito praktikuojamą modelį bei deklaravo Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaro integravimąsi į to meto bendraeuropinę komunikacinę erdvę.

ŠALTINIAI

Archyviniai šaltiniai:

Archiwum Główne Akt Dawnych:

F: Archiwum Radziwiłłów:

Dz. V. Nr. 5080.

Dz. XI. Nr. 19. Mkr. A – 84688.

Dz. XI. Nr. 20. Mkr. A – 84689.

Dz. XXIII. T.103. P. 12. L.1-2.

Dz. XXVII. S. 9. L. 385.

F. Archiwum Skarbu Koronego:

Dz. I: Rachunki Królewskie. Nr. 87. MKF 30601, Nr. 110. MKF 30626. Cz. II., Nr. 115, Nr. 124 a., Nr. 140, Nr. 169, MKF 30687.

Dz. III: Rachunki nadworne. MKF 4949, cz. II.

F: Zbiór dokumentów pergaminowych z lat 1155 – 1939. [NS]. Nr. 0563, [NS]. Nr. 0373.

Lietuvos valstybės istorijos archyvas:

F. 525: Vilniaus ir Kauno žemdirbystės ir valstybės turtų valdyba. B. 203. Ap. 9.

F. 1135: Šv. Pranciškaus ir Šv. Bernardino bažnyčia Vilniuje. B. 10. Ap. 8.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. Rankraščių skyrius:

F: Jasas. B. 1-97.

Vilniaus universiteto biblioteka. Rankraščių skyrius:

F. 23–135

Rengiamos publikuoti Lietuvos Metrikos knygos:

Lietuvos Metrika. 34 – oji Teismų bylų knyga.

Lietuvos Metrika. 21 – oji Užrašymų knyga.

Daiktiniai šaltiniai:

Kaustytas lokio nagas (amuletas). Prieiga per internetą:

https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/1538959?s_id=9OmnPXGnn0YrT9Su&s_ind=4&valuable_type=EKSPONATAS Kaustytas lokio nagas (amuletas). Prieiga per internetą:

https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/150000003992089?s_id=12svmaimhmAW7MEI&s_ind=8&valuable_type=EKSPONATAS)

Archeologų ataskaitos:

Rumbutis S. Paukščio skeleto su odiniais dirželiais ant kojų apibūdinimas. (VRŽ VR 2008, I Ofic., išorė, VII planas, Kv.20/G) // LDK valdovų rūmų archeologinių tyrimų metu (2005 – 2008 m.) surastų paukščių skeletų dalių, kiaušinių lukštų ir odinių dirbinių, skirtų medžioklei laikytiems paukščiams apibūdinimas. 2009. P. 11. Už galimybę pasinaudoti ataskaitos medžiaga autorė dėkoja ataskaitos parengėjams P. Blaževičiui ir P. Bugiui.

Disertacijos:

1. Keršienė D. Epistolografija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV – XVI a.: nuo ARS DICTAMINIS iki literatūrinio laiško. Daktaro disertacija. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Vilnius. 2010.
2. Piličiauskienė G. Galvijų kaulų iš Vilniaus žemutinės pilies teritorijos osteologinė analizė ir amžiaus nustatymas pagal dantų struktūrą. Daktaro disertacija. Lietuvos veterinarijos akademija. Kaunas. 2008.
3. Volungevičius V. Pilis ir jos sociopolitinės transformacijos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV–XVI a. pirmoje pusėje. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. Vilnius. 2014.

Publikuoti šaltiniai:

1. Castiglione Baldesar. The book of the Courtier. Vertė Bull George. Penguin. Harmondsworth. 1967.
2. Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Parengė: Lewicki A. Cracoviae. 1891. P. 127.
3. Cranach L. Hofjagd in Torgau zu Ehren Karls V. Prieiga per internetą: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4f/Lucas_Cranach_-_Hofjagd_in_Torgau_zu_Ehren_Karls_V._%281544%2C_Museo_del_Prado%29.jpg; <https://skd-online-collection.skd.museum/Details/Index/261993>
4. Długosz J. Opera omnia. T. 3. Kraków. 1877.
5. Długosz J. Opera omnia. T. 4. Kraków. 1868.
6. Długosz J. Opera omnia. T. 5. Kraków. 1869.
7. Dvi Žilibero de Lanua kelionės į Lietuvą // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.
8. Eberhard Windecke. Imperatoriaus Zigmanto knyga XV a. Lietuvos valdovų portretai. Pasakojimai ir vaizdai. Sudarė: Kiaupienė J., Petrauskas R. Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. Vilnius. 2015.
9. Eckhardt K. Pactus Legis Salicae. Göttingen. Musterschmidt. 1954.
10. Franses S. Dutch tapestry in the golden age 1590 – 1650. New York. 2007.
11. Friderici Romanorum Imperatoris Secundi. De arte vanandi cum avibus. Prieiga per internetą: <https://www.scribd.com/doc/20486846/De-Arte-Venandi-Cum-Avibus-1>
12. Gaston Phèbus. Livre de la chasse. Prieiga per internetą: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52505055c/f1.image> .
13. Gurnickis L. Lenkų dvariškis. Vertė Patiejūnienė E. Vilnius. 2009.
14. Husovianas M. Raštai. Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę. Vilnius. 2007.

15. Imperatoriaus pasiuntinio Sigismundo Herberšteino 1517 – 1526 metų kelionėse surinktos žinios. Apie žvėris ir jų medžiojimą. // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.
16. Jedzinskaitė – Kuzinienė I. XVI – XVIII a. gobelenai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Vilnius. 2000.
17. Jonstonus J. *Historiae naturalis de quadrupedibus libri cum aeneis figuris*. Leszna. 1650.
18. Jurgis Radvila. Kelionė į Italiją. 1575 metų dienoraštis. Parengė: Ulčinaitė E. Lietuvos dailės muziejus. 2001.
19. Kirkoras H. A., Pasivaikščiojimai po Vilnių ir jo apylinkes. Vilnius. Mintis. 2012.
20. Klimas P. Ghillebert de Lannoy: dvi jo kelionės Lietuvon Vytauto Didžiojo laikais. Kaunas. 1930.
21. Kodeks dyplomatyczny Litwy, wydany z rękopismów w Archiwum Tajnem w Królewcu zachowanych przez E. Raczyńskiego. Wrocław. nr 2. 1845.
22. Kozák P., Rábai K. Mezi periferií a centrem Jagellonského světa: Registrum dvořanů knížete a krále Zikmunda I. Česká republika. 2015.
23. Krašto aprašymai Lietuvos žemėlapiuose // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.
24. Kromer Marcin. Polska. Chyli o położeniu, ludności, obyczajach, urządach I sprawach publicznych królestwa Polskiego księgi dwie pojeziere. Opracowanie Marchwińskiego R. Olsztyn. 1977.
25. Księga Ekspedycji kancelarii nadwornej 1559 – 1572. Opracowała Kaniewska I. Kraków. 1997.
26. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas. Parengė A. Baliulis, E. Meilus. Vilnius. 2001.
27. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494 – 1504). Parengė D. Antanavičius, R. Petrauskas. Vilnius. 2007.

28. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Parengė Antanavičius D., vertė Narbutas S. Knyga 1. Vilnius. 2009.
29. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543–1544). Parengė Antanavičius D., vertė Narbutas S. Knyga 2. Vilnius. 2012.
30. Lietuvos kelių aprašymai, padaryti Kryžiuočių žvalgų XIV a. // Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.
31. Lietuvos metraštis. Bychovco kronika. Vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė: Jasas R. Vilnius. Vaga. 1971.
32. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 594 (1585–1600). Parengė Baliulis A. Vilnius. 2006.
33. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 11(1518 – 1523). Įrašų knyga 11. Parengė Dubonis A. Vilnius. 1997.
34. Lietuvos Metrika (1522–1530). 4 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Lazutka S., Valikonytė I. ir kt. Vilnius. 1997.
35. Lietuvos Metrika (1528–1547). 6 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Lazutka S., Valikonytė I. ir kt. Vilnius. 1995.
36. Lietuvos Metrika (1533–1535). 8 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Valikonytė I., Lazutka S., Šlimienė N. ir kt. Vilnius. 1999.
37. Lietuvos Metrika (1540–1543). 12 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Valikonytė I., Šlimienė N., Viskantaitė-Saviščevienė S., Steponavičienė L. Vilnius. 2007.
38. Lietuvos Metrika (1555–1558). 37 – oji Teismų bylų knyga. Parengė Valikonytė I., Steponavičienė L. Vilnius. 2010.
39. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3. Parengė Anužytė L., Baliulis A. Vilnius. 1998.
40. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 4 (1479–1491). Užrašymų knyga 4. Parengė Anužytė L. Vilnius. 2004.
41. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5.

- Parengė Banionis E. Vilnius. 1993.
42. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8.
Parengė Baliulis A., Firkovičius R., Antanavičius D. Vilnius. 1995.
43. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 10 (1440–1523). Užrašymų knyga 10.
Parengė Banionis E., Baliulis A. Vilnius. 1997.
44. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 12 (1522–1529). Užrašymų knyga 12.
Parengė Antanavičius D., Baliulis A. Vilnius. 2008.
45. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 15 (1528 – 1538). Užrašymų knyga 15.
Parengė Dubonis A. Vilnius. 2002.
46. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 19 (1535 – 1537). Užrašymų knyga 19.
Parengė Vilimas D. Vilnius. 2009.
47. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 20 (1536 – 1539). Užrašymų knyga 20.
Parengė Ragauskienė R., Antanavičius D. Vilnius. 2009.
48. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 25 (1387–1546). Užrašymų knyga 25.
Parengė Antanavičius D., Baliulis A. Vilnius. 1998.
49. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 37 (1552 – 1561). Užrašymų knyga 37.
Parengė Baronas A. Vilnius. 2011.
50. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 51 (1566 – 1574). Užrašymų knyga 51.
Parengė Baliulis A., Ragauskienė R., Ragauskas A. Vilnius. 2000.
51. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 52 (1569–1570). Užrašymų knyga 52.
Parengė Baliulis A., Firkovičius R. Vilnius. 2004.
52. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 71 (1585–1586). Užrašymų knyga 71.
Parengė Antanavičius D. Vilnius. 2008.
53. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 564 (1553 – 1567). Viešųjų reikalų knyga
7. Parengė Baliulis A. Vilnius. 1996.
54. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 530 (1566 – 1572). Viešųjų reikalų knyga
8. Parengė Baronas D., Jovaiša L. Vilnius. 1999.
55. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 531 (1567–1569). Viešųjų reikalų knyga
9. Parengė Anužytė L., Baliulis A. Vilnius. 2001.
56. Listy króla Zygmunta Augusta do Radziwiłłów. Opracowanie
Kaniewska I. Kraków. Literackie. 1999.

57. Listy z lat 1525 – 1548 ze zbiorów Władysława Pociechy, Witolda Taszyckiego i Adama Turasiewicza // Listy polskie XVI wieku. Pod redakcją Kazimierza Rymuta. T. 1. Kraków. Polskiej akademii umiejętności. 1998.
58. Listy z lat 1548 – 1550 ze zbiorów Władysława Pociechy, Witolda Taszyckiego i Adama Turasiewicza // Listy polskie XVI wieku. Pod redakcją Rymuta K. T. 2. Kraków. Polskiej akademii umiejętności. 2001.
59. Meisterwerke der Hofjagd – und Rüstkammer. Beaufort C., Pfaffenbicher M. Kunsthistorisches Museum Wien. Milano. 2005.
60. Mykolas Lietuvis. Apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius. Vilnius. 1966.
61. Neue Beschreibung des Koenigreichs Polen und Lithauen. Ulm. 1663.
62. On the art of Hunting. An exceptional set of seven tapestries, inspired by hunts of Maximilian. Translated by Marsh J. Paris. 2002.
63. Pamiętniki króla Stanisława Augusta. Redakcja Dębowski M. Seria Biblioteka Łazienek Królewskich. Warszawa. 2013.
64. Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.). Parengė I. Valikonytė, S. Lazutka, E. Gudavičius. Vilnius. 2001.
65. Prochaska A. Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae (1376 – 1430). Monumenta medii aevi historica. Res gestas Poloniae illustrantia. Cracoviae. 1882.
66. Radziwiłł A. S. Pamiętnik o dziejach w Polsce. T. 2. Warszawa. 1980.
67. Statut Litewski drugiej redakcyi (1566). Parengė F. Piekosiński. Kraków. 1900.
68. Valentino Saurmano laiškai imperatoriui Ferdinandui I iš Žygimanto Augusto Vilniaus dvaro (1561 – 1562). Parengė Antanavičius D., Gerulaitienė V. Vilnius. 2009.
69. Valstybiniai Drezdeno meno rinkiniai. Saksonijos liaudies meno muziejus (Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Museum für Sächsische Volkskunst). Inv. Nr. B170, B173, B175. Prieiga per

internetą:

<https://skd-online>

collection.skdmuseum/Home/Index?page=1&q=Jagdplatten

70. Vavelis Vilniuje. Nuo Jogailaičių iki Abiejų Tautų Respublikos pabaigos. Sudarė Jerzy T. Kuczman K., Dolinskas V., Uzorka M. Vilnius. 2009.
71. Venecijos Ambasadoriaus Ambrozijo Kontarinio lankymasis Lietuvoje// Kraštas ir žmonės. Parengė Jurginis J., Šidlauskas A. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius. 1988.
72. Vilniaus žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje. 2002 – 2004 m. istorinių šaltinių paieškos. Sudarė Ragauskienė R. Vilnius. 2006.
73. Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386–1430. Zeb. Ochmański J. Państwowe wydawnictwo naukowe. Warszawa – Poznan. 1986.
74. Vygandas Marburgietis. Naujoji Prūsijos kronika. Parengė Jasas R. Vilnius. 1999.
75. Žemaitijos žemės privilegijos XV – XVII a. Parengė Antanavičius D., Saviščevas E. Vilnius. 2010.
76. 1588 metų Lietuvos Statutas. Parengė I. Lappo. T. 2: Tekstas. Kaunas. 1938.
77. Метрыка Великога Княства Литовскаго. Книга записей 30. Под. Мянжынски В. Минск. 2008.
78. Метрыка Великога Княства Литовскаго. Книга записей 70. Под. Ляцельски. Минск. 2008.
79. Ординация королевских пушъ в лесничествах бывшего Великога Княжества Литовскаго: составленная по инструкции короля Владислава IV-го комиссарами Виленским каноником и королевским секретарем Петром Далматом Исайковским и Упитским маршалком Христофором Белозором в 1641-м году. Подгот. Якобъ Федоровичъ Головацкий. Вильна. 1871.
80. Полоцко – витебский привилей Витовта 1392 – 99 г. Земские

- привилеи Великаго Княжества Литовскаго // Журналъ министерства народнаго просвещения. 1834.
81. Радзивилловские акты из собрания Российской национальной библиотеки. Памятники истории Восточной Европы. Источники XV-XVII вв. Составитель М. М. Кром. Т. VI. Москва – Варшава. 2002.
82. Ревизия пущъ и переходовъ звериныхъ въ бывшемъ Великомъ Княжестве Литовскомъ, съ присовокуплениемъ грамотъ и привилегий на входы въ пущи и на земли // *Pietinė Lietuva G. Valavičiaus 1559 metų Lietuvos girių aprašyme. Sudarė V. Žemaitis. Šikaga. 1964.*
83. Сигизмунд Герберштейн. Записки о Московии в двух томах. Памятники исторической мысли. Т. I. Москва. 2008.
84. Судебная книга Витебского воеводы М. В. Клочко 1533 – 1540. Наука. Москва. 2008.
85. Устава и инструкция господарскимъ лесничимъ, данная великимъ княземъ Сигизмундомъ Августомъ // Русская Историческая Библиотека. Т. XXX. Литовская Метрика. Книга шестая публичныхъ дел. 1914.
86. Статут Вяликага Княства Литоўскага 1588. Мінск. 1989.
87. Устава на волоки господара короля его милости у – во вьсемъ Великомъ Князстве Литовьскомъ // *Rimka A. Lietuvos visuomenės ūkio bruožai ligi Liublino unijos metų. Kaunas. 1925.*

LITERATŪRA

1. Almond R. Medieval hunting. The history press. 2003.
2. Althoff G. Potęga rytuału. Symbolika władzy w Średniowieczu. Tłumaczyła Gadzała A. Wydawnictwo naukowe PWN. Warszawa. 2013.
3. Althoff G., Stollberg-Rilinger B. Spektakel der Macht? // Spektakel der Macht. Rituale im Alten Europa 800–1800. Katalog. Darmstadt. 2008.
4. Antanavičius D. Įvadas// Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543–1544). Parengė Antanavičius D., vertė Narbutas S. Knyga 2. Vilnius. 2012. P. VII–XLIV
5. Avižonis K. Rinktiniai raštai. T. 4. Sudarė Avižonienė A. Vilnius. 1994.
6. Bailey M. The Rabbit and the Medieval East Anglian Economy // The agricultural history review. Prieiga per internetą: <http://www.bahs.org.uk/AGHR/ARTICLES/36n1a1.pdf> .
7. Balinskis. M. Vilniaus miesto istorija. Mintis. 2007.
8. Banionis E. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinių tarnyba XV–XVI amžiais. Vilnius. 1998.
9. Bardach J. Historia państwa i prawa Polski. Do połowy XV wieku. Państwowe wydawnictwo naukowe. Warszawa. T. I. 1964.
10. Beaufort Ch., Plaffenbicher M. Meisterwerke der Hofjagd - und Rustkammer. Kunsthistorisches Museum Wien. Milano. 2005.
11. Bilskienė R., Daugnora L. Paukščiai Lietuvos pilyse. // Lietuvos pilių archeologija. Sudarė Genys J., Žulkus V. Klaipėdos universiteto vakarų Lietuvos ir Prūsijos istorijos centras. Mažosios Lietuvos istorijos muziejus. Kultūros paveldo centras. Klaipėda. 2001.
12. Bergman Ch. A Spectacle of Beasts: Hunting Rituals and Animal Rights in Early Modern England // A Cultural History of Animals in the Renaissance. Ed. Boehrer B. Oxford. New York. P. 53–75.
13. Bernatavičius G. Alytus ir aplinkinės žemės seniausioje praeityje // Alytaus istorinė raida nuo miesto užuomazgos iki nepriklausomybės

- atgavimo XX amžiaus pabaigoje. Sud. Žepkaitė R. Vilnius. 2004.
14. Besala J. *Małżeństwa królewskie Jagiellonowie*. Warszawa. 2006.
  15. Blaževičius P., Rumbutis S., Zarankaitė T. Medžiokliniai, medžiojamieji ir naminiai paukščiai Vilniaus žemutinėje pilyje XIV – XVI a. naujausių tyrimų duomenimis // *Chronicon Palatii Magnorum Ducum Lithuaniae*. Vilnae MMXII. Vol. II. P. 299–319.
  16. Blaževičius P. *Seniausieji Lietuvos žaislai*. Vilnius. Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. 2011.
  17. Boehrer B. *Introduction: The Animal Renaissance // A Cultural History of Animals in the Renaissance*. Oxford. New York. Vol. 3. 2007.
  18. Boniecki A. Reiski. *Herbarz Polski*. T. 13. Warszawa. 1913.
  19. Boniecki A. Reiski. *Herbarz Polski*. T. 16. Warszawa. 1913.
  20. Braudel F. *Kapitalizmo dinamika*. Vilnius. 1996.
  21. Breiding D. *Horse Armor in Medieval and Renaissance Europe. An Overview // Armored Horse in Europe 1480 – 1620*. New York. Yale university press. New Haven and London. 2005.
  22. Brukas A. kada ir kaip susiformavo didžiausias Sūduvoje miškų masyvas//*Gamtos paveldas* 2016. Prieiga per internetą: <http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/10-brukas.pdf>. P. 65–71.
  23. Bucevičiūtė L. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XV – XVI a.: valstybės erdvės ir jos sienų samprata*. Kaunas. 2010.
  24. Burliga B. *Splendor łowów z ptakami drapieżnymi: retoryka Przedmowy do Sztuki sokolnictwa (De arte venandi cum avibus) cesara Fryderyka II Hohenstaufa// Studia z Dziejów Średniowiecza*. Nr. 19. Gdańsk. 2015.
  25. Butkuvienė A. *Garsios Lietuvos moterys*. Vilnius. Baltos lankos. 2008.
  26. Cynarskis S. *Žygimantas Augustas. Iš lenkų k. vertė Skliutaitė V. Versus Aureus*. 2007.
  27. Čapaitė R. *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kasdienybė pagal jo ir jo amžininkų korespondenciją // Alytaus miesto istorijos fragmentai*. Sudarė Jakunskienė A. Alytus. 2001. P. 10 – 27.
  28. Daugnora L., Piličiauskienė G. *XIV – XVII a. osteologinės medžiagos,*

- 1988 – 1990 m. iškastos Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje, analizė.
// Lietuvos archeologija. Red. A. Girininkas. T. 28. Vilnius. 2005.
29. Dubonis A. Dvaras // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai. Sud. Ališauskas V., Jovaiša L., Paknys M., Petrauskas R., Raila E. Vilnius. Aidai. 2001.
30. Dubonis A. Pirmieji du Lietuvos šimtmečiai. Geografinė, geopolitinė, geokultūrinė aplinka. Gyventojai // Lietuvos istorija. XIII a. – 1585 m. Parengė Baronas D., Dubonis A., Petrauskas R. T. 3. Vilnius. Baltos lankos. 2011. P. 19–240.
31. Dundulienė P. Lietuvių etnografija. Vilnius. 1982.
32. Endres M. Die Ableitung des Wortes “Forst”, Forstwissenschaftlichen Centralblatt. No. 39 (March). 1917. P. 90 – 101.
33. Ferenc M. Dwór Zygmunta Augusta. Organizacja i ludzie. Kraków. 1998.
34. Gallwey R. P. The Book of the Crossbow. Courier Dover Publications. 1903.
35. Gašiorowski A. Itinerarium króla Zygmunta Starego 1507 – 1548. Itineraria dwu ostatnich Jagiellonów // Studia Historyczne. R. XVI. Z. 2 (61). 1973.
36. Gloger Z. Łowczy // Encyklopedia Staropolska. Ilustrowana. Warszawa. T. 3. 1902. S. 160 – 164.
37. Gloger Z. Łowy // Encyklopedia Staropolska. Ilustrowana. Warszawa. T. 3. 1902. S. 165 – 170.
38. Gudavičius E. Kas buvo XVI a. Bajorija? // Lietuvos valstybė XII – XVIII a. Parengė: Kiaupa Z., Mickevičius A., Sarcevičienė J. Vilnius. 1997. P. 133 – 144.
39. Gudavičius E. Lietuvos istorija nuo seniausių laikų iki 1569 metų. Vilnius. 1999.
40. Gudavičius E. Pora pastabų apie tautinės lietuvių savimonės atsiradimą // Kryžiaus karų epocha Baltijos regiono tautų istorinėje sąmonėje. Sudarė: Trimonienė R. R., Jurgaitis R. Saulės delta. 2007. P. 85 – 95.

41. Gudmantas K. Vėlyvųjų Lietuvos metraščių erdvė // Darbai ir dienos. T. 44. 2005. P. 105 – 124.
42. Gužys J. Užnemunės Vilkijos girios apgyvendinimas XVI–XVIII a. istorinių šaltinių ir vietovardžių šviesoje // Geografijos metraštis. T. 7. 1979.
43. Grašis // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/grasis-102106>.
44. Hedemann O. Dawne puszcze i wody. Wilno. 1934.
45. Isokas G. Lietuvos girių ir medžioklės istorija. Vilnius. 2006.
46. Iš medžioklės ir žūklės istorijos Lietuvoje. Parengė Kulnytė B., Lazauskaitė E. Lietuvos nacionalinis muziejus. Paroda 1998 10 01 – 1998 12 01. 1998.
47. Ivinskis Z. Medžioklė // Lietuvių enciklopedija. Bostonas. T. 18. 1957. P. 113 – 121.
48. Ivinskis Z. Grigaliaus Valavičiaus „Girių revizija“ ir Lietuvos didžiųjų girių sunykimo priežastys // Žemaitis V. Pietinė Lietuva G. Valavičiaus 1559 metų Lietuvos girių aprašyme. Čikaga. 1964. P. 31 – 35.
49. Ivinskis Z. Trakų galvės ežero salos pilis // Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus metraštis. T. 1. Kaunas. 1941.
50. Jablonskis K. Lietuviški žodžiai senosios Lietuvos raštinių kalboje. T. I. Tekstai. Kaunas. 1941.
51. Jean – Paul Roux. Le Sang : Mythes, symboles et réalités. Fayrad. 1988.
52. Jonynas I. Lietuviškoji enciklopedija. T. VI. Kaunas. Spaudos fondas. 1937.
53. Jučas M. Dovydiškių sutartis // Visuotinė lietuvių enciklopedija, T. V. Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. 2004.
54. Jučas M. Vytautas Didysis. Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. Vilnius. 2013.
55. Jurginis J. Įvadas // Mykolas Lietuvis. Apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius. Vilnius. 1966.
56. Judickas P. Lietuvos miškų praeitis ir rytdiena. Vilnius. 1993.

57. Jurginis J. Lietuvos valstiečių istorija. Vilnius. 1978.
58. Kamieniecki V. Rozwój własności na Litwie w dobie przed I Statutem. Kraków. 1914.
59. Kavoliutė F. Trys didžiosios kraštovaizdžio kaitos Sintautų krašte. Lietuvos lokaliniai tyrimai // Lietuvos valsčiai. Vilnius. 2013. P. 1–32.
60. Kiaupienė J. Įvadas // Valentino Saurmano laišakai imperatoriui Ferdinandui I iš Žygimanto Augusto Vilniaus dvaro (1561 – 1562). Parengė Antanavičius D., Gerulaitienė V. Vilnius. 2009.
61. Kiaupienė J., Lukšaitė I. Lietuvos istorija. Veržli naujųjų laikų pradžia. T. V. Vilnius. Baltos lankos. 2013.
62. Kiaupienė J. „Mes Lietuva“ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorija XVI a. (viešasis ir privatus gyvenimas). Kronta. Vilnius. 2003.
63. Kolankowski L. Itinerarium Zygmunta Augusta od wyjazdu z Krakowa, 1 – go sierpnia 1543 roku, do przyjazdu do stolicy koronnej po śmierci Zygmunta I, 25 – go maja 1548 roku // Zygmunt August wielki książę Litwy do roku 1548. Lwów. 1913.
64. Kolankowski L. Zygmunt August Wielki Księżę Litwy do roku 1548. Lwów. 1913.
65. Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rezidencija Vilniuje. Sudarė Urbanavičius V. Versus Aureus. 2010.
66. Lietuvos pilys. Parengė Jurginis J. Vilnius. Mintis. 1971.
67. Liubavskis M. Lietuvos istorija ligi Liublino unijos. T. 2. Vilnius. 1922.
68. Lietuva žemėlapiuose. Sudarė: Bieliūnienė A., Kulnytė B., Subatniekienė R. Lietuvos nacionalinis muziejus. Vilnius.
69. Lustina A. Hunting limitations aimed at preserving biodiversity in Belarus from the earliest times until the 19th century // Falconry – its influence on biodiversity and cultural heritage in poland and across Europe. Białystok. 2016.
70. Machovenko J. Laukinės gyvūnijos teisinė apsauga Lietuvos Statutuose – viešojo ar privataus intereso gynimas? Iš Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Recenzuotų mokslinių straipsnių

- rinkinys: Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilnius. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumni draugija. 2012. P. 585–595.
71. Machovenko J. Miškų teisinė apsauga Lietuvos Statutuose // Teisė. Vilnius. Nr. 86. 2013. P. 7 – 19.
72. Maksimaitis. M. Užsienio teisės istorija. Vilnius. Justitia. 2002.
73. Manning Roger B. Hunters and Poachers. A Cultural and Social History of Unlawful Hunting in England 1485–1640. Oxford. Clarendon.1993.
74. Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony w planach króla Zygmunta Augusta. Białystok. 2000.
75. Maroszek J. Ogrody królewskie w Wilnie i innych rezydencjach Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI wieku // Królewskie ogrody w Polsce. Conference materials. Pod redakcją Szafrąnskiej M. Warszawa. 2001. S. 109 – 127.
76. Marvin P. W. Hunting Law and Ritual in Medieval English Literature. Cambridge. 2006.
77. Matuškaitė M. Karalienė Barbora ir jos atvaizdai. Versus Aureus. 2005.
78. Merkinės istorijos bruožai. Sudarė Černiauskas A., Gudavičius H., Vaitkevičius V. Vilnius. 2004.
79. Michael L. W. The history of German Game Administration //Forest Conservation History. Vol. 14., No. 3 (Oct.), 1970. P. 6–16.
80. Mickūnaitė G. Didžiojo kunigaikščio medžioklė: pasakojimas, vaizdas, alegorijos // Acta academiae artium Vilnensis. T. 55. Vilniaus dailės akademija. 2009. P. 7 – 21.
81. Mickūnaitė G. Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis. Vilniaus dailės akademijos leidykla. 2008.
82. Navickas T. Alytus ir jo apylinkės. Lietuvių istorijos draugija. Draugas. 1988.
83. Neuman M., Pietkiewicz K. Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Aleksandro Jogailaičio itinerariumas (1492 – 1506 m.

- rugpjūtis)// Lietuvos istorijos metraštis. 1995. Vilnius. 1996.
84. Ochmanskis J. Senoji Lietuva. Vilnius. 1996.
85. Perenc A. Historia lecznictwa zwierząt w Polsce. Wrocław-Warszawa. 1958.
86. Petrauskas R. Aleksandro Jogailaičio dvaras ir jo sąskaitų knygos // Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1494 – 1504). Parengė D. Antanavičius, R. Petrauskas. Vilnius. 2007.
87. Petrauskas R. Lietuvos didžiojo kunigaikščio finansai pagal jo dvaro sąskaitų knygas. 2007. Prieiga per internetą: <http://istorija.eversus.lt/naujienos/403> [Žiūrėta 2010 05 07]. Puslapis atnaujintas 2010. P. 1.
88. Petrauskas R. Didysis medžioklis // Visuotinė Lietuvos enciklopedija. T. 4, Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. P. 684.
89. Petrauskas R. Nuo Vytauto iki Aleksandro Jogailaičio: didžiojo kunigaikščio dvaro tęstinumo problema // Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha. Sudarė Steponavičienė D. Vilnius. 2007.
90. Petrauskas R. Valdovas ir jo karūna: neįvykusios Vytauto karūnacijos aplinkybės // Lietuvos istorijos metraštis. 2009/2. Vilnius. 2010. P. 57 – 72.
91. Petrauskas R. Vytauto dvaras: struktūra ir kasdienybė// Naujasis židinys. Aidai. Nr. 1 – 2. 2003. P. 39 – 44.
92. Petrauskas R. Titulas ir valdžia: Lietuvos didžiosios Kunigaikštystės didikų savimonės pokyčiai XVI amžiaus pirmoje pusėje// Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha: straipsnių rinkinys. Sud. Valikonytė I., Steponavičienė L. Vilnius. 2005. P. 35 – 45.
93. Petrauskas R. Valstybės stiprėjimas ir plėtra. // Lietuva 1009 – 2009. Sudarė: Butrimas A., Janonienė R., Račiūnaitė T. Vilniaus dailės akademijos leidykla. 2009.
94. Pfitzner J. Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas kaip politikas. Klaipėda. 1930.

95. Pietkiewicz K. *Itinerarium Króla Aleksandra Jagiellończyka 1492–1506*. Warszawa. 2016.
96. *Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV i XVI wieku*. Ułożył i wydał Boniecki A. Warszawa. 1887.
97. Prochaska A. Upadek Kiejstuta // *Kwartalnik Historyczny*, rocz. 23. Lwów. 1909. Zesz. 4. S. 499 – 500.
98. Radvilų tėvonija Dubingiuose. A. Kuncevičius, R. Jankauskas, R. Laužikas, D. Stankevičiūtė, I. Rutkauskaitė. Vilnius. 2009.
99. Ragauskienė R. *Barbora Radvilaitė*. Vilnius. Vaga. 1999.
100. Ragauskienė R. „Cave canem”: žmogus ir šuo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. // *Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*. Vilnius. 2010. Nr. 80 / 4. P. 21 – 42.
101. Ragauskienė R. Karaliaus sekretoriaus ir Vilniaus vaito Augustino Meleskio Rotundo (apie 1520–1582 m.) turtas. // *Istorija. Mokslo darbai*. T. 55. Vilnius. 2003. P.12–21.
102. Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. Istorinė raida iki XIX a. Vilnius. UAB Petro ofsetas. 2004.
103. Ragauskienė R. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis (apie 1515 – 1584 m.). Vilnius. Valstybės žinios. 2002.
104. Ragauskienė R. Lietuviškasis Žygimanto Augusto dvaras (1548–1572 m.) – realybė ar fikcija? // *Vilniaus žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje*. 2005–2006 m. tyrimai. Vilnius. 2007. P. 42.
105. Ragauskienė R. Rusėniška XV a. pab. – XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moterų – valdovių ir didikų – korespondencija // *Istorija. Mokslo darbai*. T. 76. Prieiga per internetą: http://www.istorijoszurnalas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=222&Itemid=63.
106. Ragauskienė R. Valdovas ir didikas: Žygimanto Augusto ir Mikalojaus Radvilos Rudojo 1546 – 1572 m. komunikacijos modelis jų

- korespondencijos šviesoje // *Lituanistica*. Nr. 2 (34). 1998. Vilnius. Academia. P. 13 – 41.
107. Rainys A. Šešupė // Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/sesupe-92015>.
  108. Rimša Edmundas. Kas antspaudavo 1380 m. Dovydiškių sutartį? // *Istorijos akiračiai*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. 2004.
  109. Rooney A. *Hunting in Middle English Literature*. Cambridge. Boydell. 1993.
  110. Rowell C. S. Trakai – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mikrokosmas. Prieiga per internetą: <http://www.seniejitrakai.lt/trakai-ir-unesco/>. [Žiūrėta: 2011 03 29]. Puslapis paskutinį kartą atnaujintas 2011.
  111. Rukuiža A. Lietuvos miškai ir jų likimas. USA. 1963.
  112. Rukuiža A. Šilas // *Lietuvių enciklopedija*. T. 24. USA. 1961. P. 202 – 204.
  113. Samojlik T., Jędrzejewska B. Zygmunt August a ochrona żubra // *Servitium et amicitia. Studia z dziejów kariery i awansu w Polsce Jagiellonów*. Sandomierz. Diecezjalne i Drukarnia. 2011.
  114. Samsonowicz A. Łowiectwo w Polsce Piastów i Jagiellonów. Warszawa. 2011.
  115. Sarcevičienė J. Vaikas XVI–XVIIa. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje: galimi auklėjimo ir socializacijos modeliai // *Menotyra*. Nr. 2(31). 2003.
  116. Sirutavičius M. Maskvos pasiuntinių priėmimo ceremonias Lietuvos valdovo dvare Vilniuje XV a. pab. – XVI a. vid. // *Vilniaus žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje*. 2005–2006 m. tyrimai. Vilnius. 2007.
  117. Saviščevas E. Įvadas // *Žemaitijos žemės privilegijos XV – XVII a.* Parengė Antanavičius D., Saviščevas E. Vilnius. 2010.
  118. Saviščevas E. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitai 1409–1566 metais*. Vilnius. 2010.
  119. Skibiniewska J. Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w

- latach 1501–1506. Lublin. 2015.
120. Spečiūnas V. Maršalka. Prieiga per internetą <http://www.vle.lt/PaieskosRezultatai/ctl/Straipsnis/mid/469/tid/12467>.
  121. Steane J. The archeology of the medieval English monarchy. Batsford. London. 1993.
  122. Steponavičienė D. Lietuvos valdovo dvaro prabanga XIII a. vid. – XVI a. pr. Versus Aureus. 2007. P. 204.
  123. Steponavičienė D. Puotos Lietuvos valdovo dvare Gotikos laikais (XIV a. pab. – XV a.) // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. Vilnius. 2002. Nr. 54. P. 54 – 59.
  124. Stieglitz Christian. Geschichtliche Darstellung der Eigenthumsverhältnisse an Wald und Jagd in Deutschland von den ältesten Zeiten bis zur Ausbildung der Landeshoheit. Leipzig. Brockhaus F. A. 1832.
  125. Sucheni – Grabowska A. Zygmunt August król polski i wielki książę litewski 1520 – 1562. Warszawa. 1996.
  126. Sužiedėlis S. Žygimantai // Lietuvių enciklopedija. T. 35. JAV. 1966. P. 189 – 202.
  127. Swanson G. Frameworks for Comparative Research: Structural Anthropology and the Theory of Action // Valier. I. Comparative Methods in Sociology. Berkeley. University of California Press. 1973. P. 141–203.
  128. Swinney R. Medieval Hunting as Training for War Insights for the Modern Swordsman // Acta Periodica Duellatorum. Missouri. 2015. P. 179–193.
  129. Szabluk W. Ochrona przyrody w prawodawstwie Wielkiego Księstwa Litewskiego XV – XVI w. // Flora i fauna w kulturze Sredniowiecza od XII do XV wieku. Materiały XVII Seminarium Mediewistycznego. Pod redakcją Karłowskiej – Kamzowej A. Poznań. 1997. S. 106 – 114.
  130. Thiébaux M. The Stage of Love: The Chase in Medieval

- Literature. Cornell University Press. 1974.
131. Thomas Keith. *Man and the Natural World. A History of the Modern Sensibility.* New York. Pantheon. 1983.
  132. Tyla A. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas XVI a. antroje pusėje – XVII a. vidurys.* Vilnius. 2012.
  133. Thornton P. *The Italian Renaissance Interior 1400 – 1600.* New York. 1991.
  134. Totoraitis J. *Sūduvos Suvalkijos istorija. T. 1. Marijampolė.* 2003.
  135. Tryk C. *Sokolnictwo w Prusach Krzyżackich i Książęcych od XIV do XVII wieku.* Olsztyn. 2015.
  136. Urban W. *Žalgiris ir kas po jo. Lietuva, Lenkija ir Vokiečių ordinas – nemirtingumo beieškant.* Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Vilnius. 2004.
  137. *Urządnicy centralni I dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV – XVIII wieku.* Pod. Redakcją Gąsiorowskiego A. Kórnik. 1994.
  138. *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Wileńskie XIV – XVIII w.* Opracowali Lulewicz H., Rachuba A., Romaniuk P. T.I. Warszawa. 2004.
  139. *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie XIV – XVIII w.* Opracowali Lulewicz H., Rachuba A., Romaniuk P, Haratym A.T. II. Warszawa. 2009.
  140. Vaičenonis J. *Lietuvos karyba nuo baltų iki XXI amžiaus.* Šviesa. 2011.
  141. Vansevičius S. *Miškų ūkio teisinis reguliavimas ir gyvūnijų apsauga feodalinėje Lietuvoje // Socialistinė teisė.* 1974. P. 52 – 54.
  142. *Vavelis Vilniuje. Nuo Jogailaičių iki Abiejų Tautų Respublikos pabaigos.* Sudarė Jerzy T. Kuczman K., Dolinskas V., Uzorka M. Vilnius. 2009.
  143. Veteikis T. *Lietuvos pristatymas Europai Giesmėje apie stumbrą*

- // Raštai. Vilnius. 2007.
144. Veteikis T. Mikalojus Husovianas epochą ir tapatybių sankirtose // Raštai. Vilnius. 2007. P. 205–302.
145. Vilniaus žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje. 2002 – 2004 m. istorinių šaltinių paieškos. Sudarė Ragauskienė R. Vilnius. 2006.
146. Vitkūnas M. Medžioklė XIII – XIV a. (tyrinėjimų Pietryčių Lietuvoje duomenimis) // Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija. Vilnius. 2009. Nr. 76. P. 3 – 12.
147. Volkaitė – Kulikauskienė R. Punios piliakalnis. Vilnius. Mintis. 1974.
148. Wiśniewski J. Dzieje osadnictwa w powiecie Augustowskim od XV do końca XVIII wieku // Studia i materiały do dziejów pojezierza Augustowskiego. Białystok. 1967.
149. Wiśniewski J. Dzieje osadnictwa w powiecie Suwalskim od XV do połowy wieku // Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny. Białystok. 1965.
150. Wyczański A. Studia nad konsumpcją żywności w Polsce w XVI i pierwszej połowie XVII w. Warszawa. 1969.
151. Wodzicki K. O sokolnictwie i ptakach myśliwskich. Warszawa. 1858.
152. Wrede M. Itinerarium króla Stefana Batorego 1576 – 1586. Warszawa. 2010.
153. Zarankaitė T. Didieji medžiokliai Radvilos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: pareigūnai ir geriausi valdovo draugai // Senoji Lietuvos literatūra, 40 – oji knyga, 2017. P. 101–117.
154. Zarankaitė T. Falconry in the Grand Duchy of Lithuania in the 15th - 16th centuries // Falconry – its influence on biodiversity and cultural heritage in Poland and across Europe. 2016. P. 99–109.
155. Zarankaitė T. LDK valdovo medžioklės: nuo ekonominės būtinybės iki „karališkojo sporto“ // Naujasis židinys – Aidai. Nr. 5. 2013. P. 340 – 347.

156. Zarankaitė T. Microworld of Game Hunters' Elite in the Grand Duchy of Lithuania in the 15th and 16th Century. Personalities, Bonds, Functions// will be published in *Lithuanica-Slavica Posnaniensia: studia historica*. Paper is accepted and reviewed.
157. Zarankaitė T. Žaidimai kaip ruošimasis medžioklei ir karui LDK XVI a. // *Literatūra ir menas*. Nr. 3(3504). Vilnius. 2015. P. 32 – 35.
158. Žemaitis V. Pietinė Lietuva G. Valavičiaus 1559 metų Lietuvos girių aprašyme. Čikaga. 1964.
159. Żuchowski Tadeusz J. Zamek myśliwski – formowanie się nowego typu rezydencji monarszej. Geneza – specyfika – odmienności // *Władza i architektura. Rezydencje monarchów i siedziby władz państwowych w Europie – formy i funkcje (XV–XXI w.)*. Redakcja naukowa Czarniecka A., Deles P., Sołtys A. Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. 2016.
160. Žulkus V. Viduramžių Klaipėda. Miestas ir pilis. Archeologija ir istorija. Vinius. Žara. 2002.
161. Ю. Бохан, А. Скеп' ян. Побыт Феадлаў Вялікага Княства Літоўскагаў XV – сярэдзіне XVII стагоддзя. Беларусь. 2011.
162. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV – XVIII вв. Т. 1: Структуры повседневности: возможное и невозможное. Москва. 1986.
163. Довнар – Запольский М. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах. Киев. 1901; naujausias fotograf. leidimas: Минск. 2009.
164. Лаппо И. Великое Княжество Литовское за время от заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569 – 1586). Т. 1. С. Петербург. 1901.
165. Любавский М. Областное деление и местное управление Литовско – Русского государства ко времени издания первого литовского статута. Москва. 1892. Прил. 4.
166. Малиновский И. А. Сборник материалов, относящихся к

- истории панов-рады Великого Княжества Литовского. Томск. 1901.
С. 436.
167. Пичета В. И. Аграрная реформа Сигизмунда – Августа в
Литовско – Русском государстве. Москва. 1958.
168. Гістарычны слоўнік беларускай мовы. Вып. 2. Мінск. 1982.
169. Гістарычны Слоўнік Беларускай мовы. Т. 27. Мінск. 2007.

PRIEDAI

Priedas. Nr. 1 . Atlygis medžiokliams Ldk Žygimanto Augusto dvare¹⁰⁴³

Laikotarpis	Vietovė	Atlygis	Produktas	Kiekis	Pastabos	Psl.
1544 III 23– IV 5 (13 dienų)	Alytus	Po 8 grašius			4 medžiokliams	273*
1544 III 23– IV 5	Alytus	Po 14 lietuviškų grašių 3/16 kapos			7 medžiokliams	273*
1544 III 23	Alytus		Avižos	7 karčiai savaitei	4 medžiokliams	279*
1544 VII 9– X 15	Alytus		Avižos	7 karčiai savaitei	4 medžiokliams	279*
1544 VII 9– X 15	Alytus		Avižos	Savaitei po 3 ½ karčio	Medžiokliui vokiečiui Sebastijonui Sageriui	279*
1544 IV 6– XI 5 (už 30 savaičių)	Alytus	Kiekviena i savaitei po 14 lietuviškų grašių			8 medžiokliams (nes 1 atvyko iš Valkininkų)	273*
1544 XI 6– XI 18 (už 2 savaites)	Alytus	Po 14 grašių savaitei			7 medžiokliams (nes 1 iškeliavo į Vilnių)	273*

¹⁰⁴³ Lentelėje puslapio skaičius, pažymėtas žvaigždute * nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2., o puslapiai be žvaigždutės nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos.

1544 VII 9– XI 5	Alytus	Po 16 grašių savaitei			4 medžiokliams (siūsta iš Vilniaus pinigai)	275*
1544 VII 9– X 22	Alytus	Po 14 grašių savaitei			4 šauliams	275*
1544 VII 9– X 22 (už 15 savaičių)	Alytus	Po 1 lenkišką floreną savaitei			Medžiokliui vokiečiui Sebastijonui Sageriui	275*

Priedas Nr. 2.

Šešupės medžioklių maisto ir gėrimų bei reikalingų daiktų aprūpinimo balansas¹⁰⁴⁴

Data	Įvykis	Gauti produktai	Kiekis	Sunaudoti produktai	Kiekis	Likutis	Psl.
1544 I 10–I 24	Valdovo Žygimant o Augusto Šešupės medžiokl ėms gauti ir sunaudoti produktai	Jaučių	3	Jaučių	2	1	239* 241*
		Paprastų gyvulių	115	Paprastų gyvulių	114	1 karvė	239* 241*
		Veršių	15	Veršių	13	2	239* 241*
		Išdarių	15	Išdarių	13	0	239* 241*
		Kiaulienos kumpių	40	Kiaulienos kumpių	31	13 (? Ne 9?)	239* 241*
		Gyvų paršų	4	Gyvų paršų	4	0	239* 241*
		Kiškių	191	Kiškių	187	5 ?	239*

¹⁰⁴⁴ Panašią lentelę yra pateikęs Antanavičius D. knygos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Parengė Antanavičius D, vertė Narbutas S. Knyga 2. P. XIX–XX įvade. Lentelėje puslapio skaičius, pažymėtas žvaigždute * nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2., o puslapiai be žvaigždutės nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos.

							241*
		Fazanų	113	Fazanų	96	17	239*
							241*
		Kurapkų	73	Kurapkų	73	0	239*
							241*
		Naktikovų	4	Naktikovų	4	0	239*
							241*
		Svirbelių	200	Svirbelių	200	0	239*
							241*
		Gaidžių	1121	Gaidžių	833	288	239*
							241*
		Kaplūnų	49	Kaplūnų	49	0	239*
							241*
		Žąsų	86	Žąsų	86	0	239*
							241*
		Sviestas	2 puodyn ės ir 13 indų	Sviestas	2 puodynė s ir 10 indų	3 indai	239*
							241*
		Sūriai	6 kapos/ 17	Sūriai	5 ½ kapos	66	239*
							241*
		Medus	2 puodyn ės 1 indas	Medus	2 puodynė s ir 1 indas	0	239*
							241*
		Kiauliuog ės	3 statinės	Kiauliuog ės	1 statinė (2 statinės sušalo ir	0	239*
							241*

					supuvo)		
		Ropės	22 statinės	Ropės	8 statinės (9 statinės sušalo ir supuvo)	5 statinės	239* 241*
		Žirniai	24 statinės	Žirniai	16 statinių	8 statinės	239* 241* 251*
		Kruopos	19 statinių	Kruopos	8 statinės	11 statinių	239* 241* 251*
		Druska	14 statinių	Druska	11 statinių	3 statinės	239* 241* 251*
		Sūdyti kopūstai	2 ½ statinių	Sūdyti kopūstai	2 ½ statinės	1 statinė	239* 241* 251*
		Agurkai	5 indai	?	?	?	239* 241* 251*
		Svogūnai	4 ½ statinių ir 3 pynės	Svogūnai	2 ½ statinės ir 3 pynės	1 ½ statinės	239* 241* 251*
		Kiaušiniai	59 kapos ir 20	Kiaušiniai	27 kapos ir 50	40 kapų	239* 241* 251*

		Actas	9 statinės	Actas	6 ½ statinės	2 ½ statinės	239* 241* 251*
		Brangi duona	88 kapos ir 37	Brangi duona	83 kapos ir 40	69 kapos 47?	241* 251*
		Sijotų miltų duona	94 kapos	Sijotų miltų duona	28 kapos ir 50	69 kapos 47?	241* 251*
		Kvietinė duona	52 kapos ir 37	Kvietinė duona	42 kapos ir 59	9 kapos	241* 251*
		Bėralinė duona	84 kepalai	Bėralinė duona	84 kepalai	0	241* 251*
		Midus	21 statinė	Midus	18 statinių	?	241* 251*
		Alus	188 statinės	Alus	188 statinės	0	241* 251*
		Lajinės žvakės	66 kapos	Lajinės žvakės	48 kapos	12 kapų	241* 251*
		Stiklinės	4 kapos	Stiklinės	2 kapos	55 indai	241* 251*
		Avižos	2812 dienos karčių	Avižos	2018 dienos karčių	794 karčiai	241* 249* 251*
		Kvietiniai miltai	?	?	?	2 statinės	251*
		Avinai	?	?	?	2	251*

Priedas Nr. 3.

Žygimanto Augusto išlaidų medžioklėms sąrašas¹⁰⁴⁵

Laikotarpis	Vietovė	Produktas	Kiekis	Išlaidos	Prižiūrėtojas/ Gavėjas	Puslapis
1543 VIII 29–IX 8 (11 dienių)	Medžio klė Gardino dykroje	Už karves	31	Po 43 grašius	Apyskaita su Stanislovu Lagoviecu – valdovo ūkvedžiu	17*
			32	Po 40 grašių		17*
			8	42 grašius		17*
			1	46 grašius		17*
		Už išdarius	4	7 grašius		17*
			25	6 grašius		17*
			6	5 grašius		17*
		Už žąsis	104	Po 16 denarų		17*
			3 (riebias)	Po 4 grašius		17*
		Už	6	Po 4		19*

¹⁰⁴⁵ Lentelėje puslapio skaičius, pažymėtas žvaigždute * nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos (1543 – 1548). Kng. 2., o puslapiai be žvaigždutės nurodo puslapius iš leidinio: Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto dvaro sąskaitos.

		viščiukus valdovui		denarus		
			30	Po 5 denarus		19*
		Už gaidžius	60	Po 5 denarus		19*
			120	Po 6 denarus		19*
			220	Po 7 denarus		19*
		Už puodynes sviesto	2	Po 26 grašius		19*
			3	Po 23 grašius		19*
			1	20 grašių		19*
			5	Po 16 grašių		19*
			3	Po 14 grašių		19*
			3	Po 12 grašių		19*
			5	Po 10 grašių		19*
			2	Po 13 grašių		19*
			2	Po 9 grašius		19*
		Už kiaulienos	2	Po 26 grašius		19*

		kumpius				
			1	20 grašių		19*
			1	30 grašių		
		Už kurapkas	2	2drašiai ir 4 denarai		19*
		Už kiškį	1	4 grašiai		19*
		Už obuolius		43 grašiai ir 5 denarai		19*
		Už meduolį		14 grašių		19*
		Už šviežius kiaušinius		1 grašis 4 denarai		19*
		Už vaisius		28 grašiai 8 denarai		19*
		Už balandes	6	1 grašis 2 denarai		19*
		Už pieną		23 grašiai		19*
		Už kiauliuoge s		3 grašiai 12 denarų		
		Už kruopas		1 grašis		19*
		Už šviežią		1 grašis		19*

		sūrį				
		Už ridikus		4 denarai		19*
		Už šaukštus		4 denarai		19*
		Už audinį	13 uolekči ų	5 grašiai		19*
		Už užraktą virtuvini kui		2 grašiai		19*
		Už molio puodynes		8 denarai		19*
		Už stiklus [gėrimams] į medžioklę	40	Po 7 denarus		19*
		Už kirvio taisymą		2 grašiai		19*
		Už alų	5 statinės	Po 18 grašių		19*
			4 statinės	Po 20 grašių		19*
			1 statinė	33 grašiai		19*
			2 statinės	Po 24 grašius		19*
						19*
		Arklinink ams, vežikams, kalviams, dalytojams				19*

		bei vežimų sargams				
		Sakalams per savaitę				
1544 I 3–9	Iki išvykim o į Šešupės medžiok les					
1544 I 3 ir 9		Paprastų gyvulių	70		Stanislovas Bzovskis siuntė iš Alytaus į Šešupės medžiokles Laurynui Jelitovskiui	217*
		Veršių	15			217*
		Kiaulienos kumpių	25			217*
		Kiškių	110			217*
		Kaplūnų	40			217*
		Paprastų gaidžių	800			217*
		Žąsų	60			217*
		Išdarių	15			217*
		Fazanų	80			217*
		Kurapkų	60			217*
		Sviestas	2 indeliai			217*

		Žirnių	6 statinės			219*
		Svogūnų	4 statinės			219*
		Kvietiniai miltai				219*
		Medus	1 indelis			219*
		Kiaušiniai	40 kapų			219*
		Actas	2 statinės			219*
1544 II 20	Išleista valdovo Šešupės medžiok lėms (1544 I 11–1544 I 24) ir jo atvykim ui į Simną			30 lietuvišk ų kapų, kurios lenkiška is pinigais atliepia 75 florenus		189*
	Pasiūsta Šešupės medžiok lėms (1544 I 11–1544 I 24)	Kiaulienos kumpiai	5	Po 15 grašių	Duota Jelitovskiui į rankas [vežtis] prie Šešupės	189*
		Riebus jautis	1	2 kapos grašių	Duota Jelitovskiui į	189*

					rankas vežtis prie Šešupės	
		Puodynė sviesto	5	4 kapos grašių ir 6 grašiai	Duota Jelitovskiui į rankas vežtis prie Šešupės	189*
		Kiškis	6	12 grašių	Duota Jelitovskiui į rankas vežtis prie Šešupės	189*
		Fazanas	9	Apie 13 grašių	Duota Jelitovskiui į rankas vežtis prie Šešupės	189*
		Maži paukščiukai	1 kapa		Duota Jelitovskiui į rankas vežtis prie Šešupės	189*
		Aliejus	2	30 grašių	Duota Jelitovskiui į rankas vežtis prie Šešupės	189*
		Alus	18 statinių		Duota Jelitovskiui į rankas vežtis prie Šešupės	189*
		Sūris	80	160 grašių	Duota Jelitovskiui į rankas vežtis prie Šešupės	191*
	1544 II 3 dieną gražinta				Laurynas Jelitovskis (iždininko	197*

	į Alytų Šešupės medžiok lėse nesunau doti produkt ai				Jono Liutomirskio tarnautojas) produktus gražino Stanislovui Bzovskiui į Alytų	
		Kiaulienos kumpis	13 ½			197*
		Karvė	1			197*
		Veršis	2			197*
		Kiškis	5			197*
		Gaidys	290			197*
		Žirniai	8 statinės			197*
		Ropės	5 statinės			197*
		Paprastos kruopos	11 statinių			197*
		Kvietiniai miltai	2 statinės			197*
		Svogūnai	1 ½ statinės			197*
		Druska	3 statinės			197*
		Avinas	2			197*
		Duona, brangi ir sijotų miltų	69/ 47			197*
		Kvietinė	9/39			197*

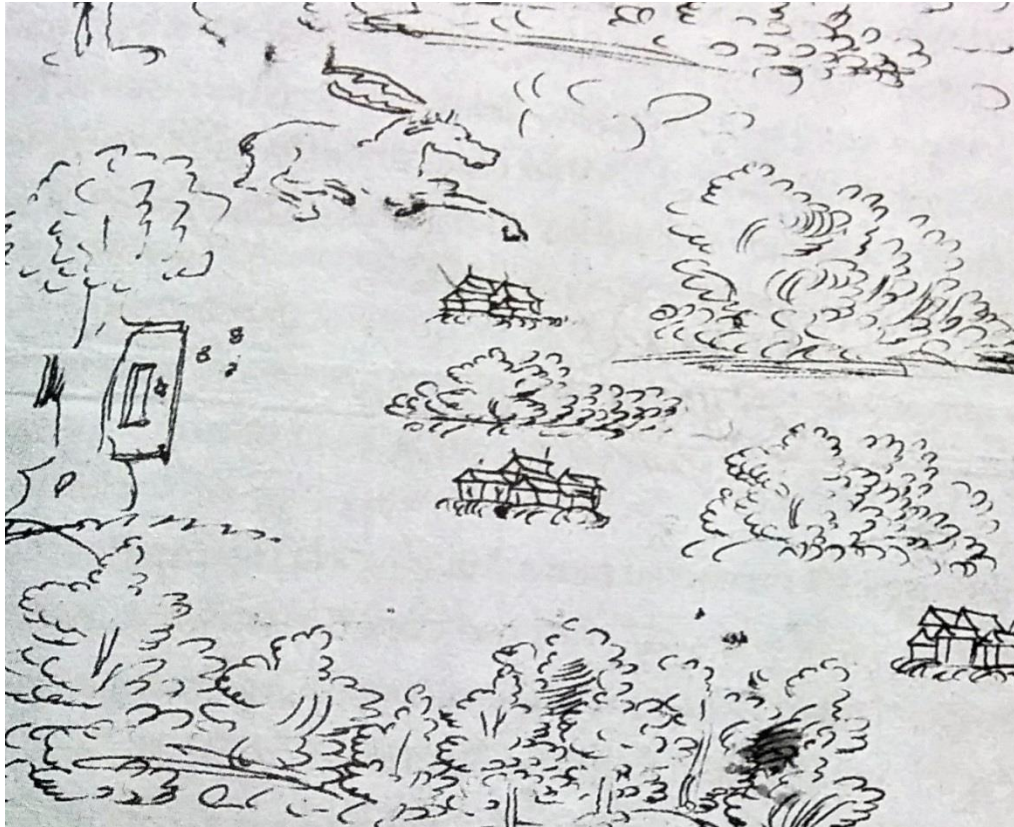
		duona				
		Actas	2 ½ statinės			197*
		Stikliniai indai	55			197*
		Žvakių kapų	12			197*
		Sviestas indeliai	3			197*
		Kiaušiniai kapų	40			197*
		Teterviniai	17			197*
		Sūriai	66			197
		Jautis	1			197*
		Sūdyti kopūstai	1 statinė			
1546 IX 22	Grįžtant iš medžiok lės Beržtu se					215
1546 IX 6– 20	Beržtai				Mikalojus Radvila	215
1545 XI 23	Medžio klė Rūdnink uose	Avižos			Išduodama išvykusiems su valdovu	289
1544 XII 18– 23	Medžio klė Rūdnink	Avižos				329

	uose					
--	------	--	--	--	--	--

Priedas Nr. 4.

LDK ir Prūsijos pasienio dykrą XVI a. vaizduojantis žemėlapis su bartiniu medžiu, briedžiu ir medžioklės dvaru (?) arba sodybomis (?)¹⁰⁴⁶

¹⁰⁴⁶ VUB. RS. F. 23–135; Šis šaltinis taip pat publikuotas T. Čelkio knygoje: Čelkis T. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija: sienų samprata ir delimitaciniai procesai XIV-XVI amžiuje. Vilnius. Vilniaus universiteto leidykla, 2014.

Priedas Nr. 5.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovo medžioklės dvarų sąrašas

XV – XVI a.¹⁰⁴⁷

XV a.

1. Alytaus¹⁰⁴⁸
2. Berštų¹⁰⁴⁹
3. Belovežo¹⁰⁵⁰
4. Belsko¹⁰⁵¹
5. Birštono¹⁰⁵²
6. Bresto¹⁰⁵³
7. Darsūniškio¹⁰⁵⁴
8. Daugų¹⁰⁵⁵
9. Dubičių¹⁰⁵⁶
10. Eišiškių¹⁰⁵⁷
11. Jurbarko¹⁰⁵⁸
12. Kameneco¹⁰⁵⁹
13. Kauno¹⁰⁶⁰
14. Knyšino¹⁰⁶¹
15. Merkinės¹⁰⁶²

---

¹⁰⁴⁷ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovo medžioklės dvarų sąrašas sudarytas remiantis nepublikuotais ir publikuotais šaltiniais bei literatūra. Kadangi beveik neįmanoma nustatyti, kurie į sąrašą įtraukti valdovui priklausę dvarai buvo LDK valdovo rezidencijos, medžioklių metu „tarnavę“ kaip medžioklės dvarai, o kurie iš jų buvo specialiai vien medžioklėms skirti dvarai, į sudarytą sąrašą įtraukti abiejų tipų objektai, konkrečių ir pasikartojančių valdovo medžioklių metu funkcionavę kaip medžioklės dvarai.

¹⁰⁴⁸ Klimas P. Op. cit. P. 33 – 34.; Navickas T. Op. cit. P. 35.

¹⁰⁴⁹ Ivinskis Z. Medžioklė. P. 114.

¹⁰⁵⁰ Lietuvos metraštis. P. 113.; Л. Н. Корочкина. Беловежская пуца. Минск. 1980. С. 15.

¹⁰⁵¹ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 22.

¹⁰⁵² Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praeitis. P. 29.

¹⁰⁵³ LM. 3 – Užrašymų knyga. P. 62. Nr. 3.

¹⁰⁵⁴ Čapaitė R. Op. cit. P. 17.

¹⁰⁵⁵ Л. Н. Корочкина. Op. cit. С. 16.

¹⁰⁵⁶ Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 37.

¹⁰⁵⁷ Ibidem. P. 164 – 165, 169, 171, 175, 178, 180, 193, 198, 200, 205 etc.

¹⁰⁵⁸ Žemaitis V. Op. cit. P. 117.

¹⁰⁵⁹ LM. 3 – Užrašymų knyga. P. 62. Nr. 3.; Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 164 – 165, 169, 171, 175, 178, 180, 193, 198, 200, 205 etc.

¹⁰⁶⁰ Čapaitė R. Op. cit. P. 17.

¹⁰⁶¹ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 18.

16. Naujadvario¹⁰⁶³
17. Nemunaičio¹⁰⁶⁴
18. Punios¹⁰⁶⁵
19. Rumšiškių¹⁰⁶⁶
20. Rūdninkų¹⁰⁶⁷
21. Supraslio¹⁰⁶⁸
22. Šerešovo¹⁰⁶⁹
23. Trakų¹⁰⁷⁰
24. Valkininkų¹⁰⁷¹
25. Varėnos¹⁰⁷²
26. Viršupio¹⁰⁷³
27. Vygrių¹⁰⁷⁴
28. Vodzislavo¹⁰⁷⁵

XVI a.

1. Alytaus (iki 1506 m.)¹⁰⁷⁶
2. Berštų¹⁰⁷⁷
3. Belovežo¹⁰⁷⁸
4. Belsko¹⁰⁷⁹
5. Bresto¹⁰⁸⁰

---

¹⁰⁶² Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 164 – 165, 169, 171, 175, 178, 180, 193, 198, 200, 205 etc.

¹⁰⁶³ Ragauskienė R. Karališkojo Birštono praectis. P. 26.

¹⁰⁶⁴ Čapaitė R. Op. cit. P. 17.

¹⁰⁶⁵ Volkaitė – Kulikauskienė R. Op. cit. P. 44 – 46.; Klimas P. Op. cit. P. 33 – 34.

¹⁰⁶⁶ Čapaitė R. Op. cit. P. 17.

¹⁰⁶⁷ Balinskis. M. Op. cit. P. 255.; Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 164 – 165, 169, 171, 175, 178, 180, 193, 198, 200, 205 etc.

¹⁰⁶⁸ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 22.

¹⁰⁶⁹ LM. 3 – oji Užrašymų knyga. P. 62. Nr.3.

¹⁰⁷⁰ Čapaitė R. Op. cit. P. 17.; Rowell C. S. Op. cit. P. 4.; Klimas P. Op. Cit. P. 3.

¹⁰⁷¹ LVIA. F. 525. (Vilniaus ir Kauno žemdirbystės ir valstybės turtų valdyba). Ap. 9. B. 203. L. 235 – 236. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos. P. 164 – 165, 169, 171, 175, 178, 180, 193, 198, 200, 205 etc.

¹⁰⁷² CEV. P. 890 – 892.

¹⁰⁷³ Neuman M., Pietkiewicz K. Op. cit. P. 177.

¹⁰⁷⁴ Čapaitė R. Op. cit. P. 17.

¹⁰⁷⁵ Maroszek J. Pogranicze Litwy i Korony. S. 18, 32.; Kolankowski L. Op. cit. S. 390.

¹⁰⁷⁶ Ревизия пущъ. С. 225 – 229. (Ldk Aleksandras Alytaus dvarą padovanojo Jonui Zaberezinskiui.).

¹⁰⁷⁷ Kolankowski L. Op. cit. S. 390.

¹⁰⁷⁸ Ibidem. S. 391.

¹⁰⁷⁹ Gąsiorowski A. Op. cit. S. 259.

6. Birštono¹⁰⁸¹
7. Darsūniškio¹⁰⁸²
8. Dubičių¹⁰⁸³
9. Eišiškių¹⁰⁸⁴
10. Gardino¹⁰⁸⁵
11. Kaladežino¹⁰⁸⁶
12. Kameneco¹⁰⁸⁷
13. Kaniava¹⁰⁸⁸
14. Kauno¹⁰⁸⁹
15. Knyšino¹⁰⁹⁰
16. Krikštonių (Alytaus giriose)¹⁰⁹¹
17. Krinkų¹⁰⁹²
18. Lašišinės¹⁰⁹³
19. Merkinės¹⁰⁹⁴
20. Naujadvario¹⁰⁹⁵
21. Perstūnio¹⁰⁹⁶
22. Pervalko¹⁰⁹⁷
23. Punios¹⁰⁹⁸
24. Rumšiškių¹⁰⁹⁹
25. Rūdninkų¹¹⁰⁰

---

¹⁰⁸⁰ Neuman M., Pietkiewicz K. Op. cit. P. 164.

¹⁰⁸¹ Ревизия пуць. С. 230 – 231.

¹⁰⁸² Ibidem.

¹⁰⁸³ Kolankowski L. Op. cit. S. 390.

¹⁰⁸⁴ Ibidem. S. 390.

¹⁰⁸⁵ Ревизия пуць. С. 219 – 223.

¹⁰⁸⁶ Ревизия пуць. С. 219 – 223.; Wrede M. Op. cit. S. 151.

¹⁰⁸⁷ Gąsiorowski A. Op. cit. S. 261.; Wrede M. Op. cit. S. 151.

¹⁰⁸⁸ LM 37 – oji TBK. P. X., P. 105. Nr. 84., P. 108. Nr. 85 etc.

¹⁰⁸⁹ Ревизия пуць. С. 219 – 223.; Wrede M. Op. cit. S. 151.

¹⁰⁹⁰ Kolankowski L. Op. cit. S. 391.

¹⁰⁹¹ Ivinskis Z. Medžioklė. P. 114.

¹⁰⁹² Gąsiorowski A. Op. cit. S. 261.; Wrede M. Op. cit. S. 151.

¹⁰⁹³ Ревизия пуць. С. 213 – 214.

¹⁰⁹⁴ Gąsiorowski A. Op. cit. S. 261.

¹⁰⁹⁵ Ревизия пуць. С. 219 – 223.

¹⁰⁹⁶ Kolankowski L. Op. cit. S. 391.; Wrede M. Op. cit. S. 153.

¹⁰⁹⁷ Neuman M., Pietkiewicz K. Op. cit. P. 178.

¹⁰⁹⁸ Neuman M., Pietkiewicz K. Op. cit. P. 165.; Wrede M. Op. cit. S. 153.

¹⁰⁹⁹ Wrede M. Op. cit. S. 153.

26. Šešupės¹¹⁰¹
27. Tykocino¹¹⁰²
28. Trakų¹¹⁰³
29. Valkininkų¹¹⁰⁴
30. Varėnos¹¹⁰⁵
31. Vilkijos¹¹⁰⁶
32. Viršupio¹¹⁰⁷
33. Vygrių¹¹⁰⁸
34. Volkovysko¹¹⁰⁹

---

¹¹⁰⁰ Kolankowski L. Op. cit. S. 390.

¹¹⁰¹ Ibidem.

¹¹⁰² Ibidem. S. 391.

¹¹⁰³ Neuman M., Pietkiewicz K. Op. cit. P. 162, 167, 177 etc.

¹¹⁰⁴ Ibidem.

¹¹⁰⁵ Ibidem.

¹¹⁰⁶ Ibidem.

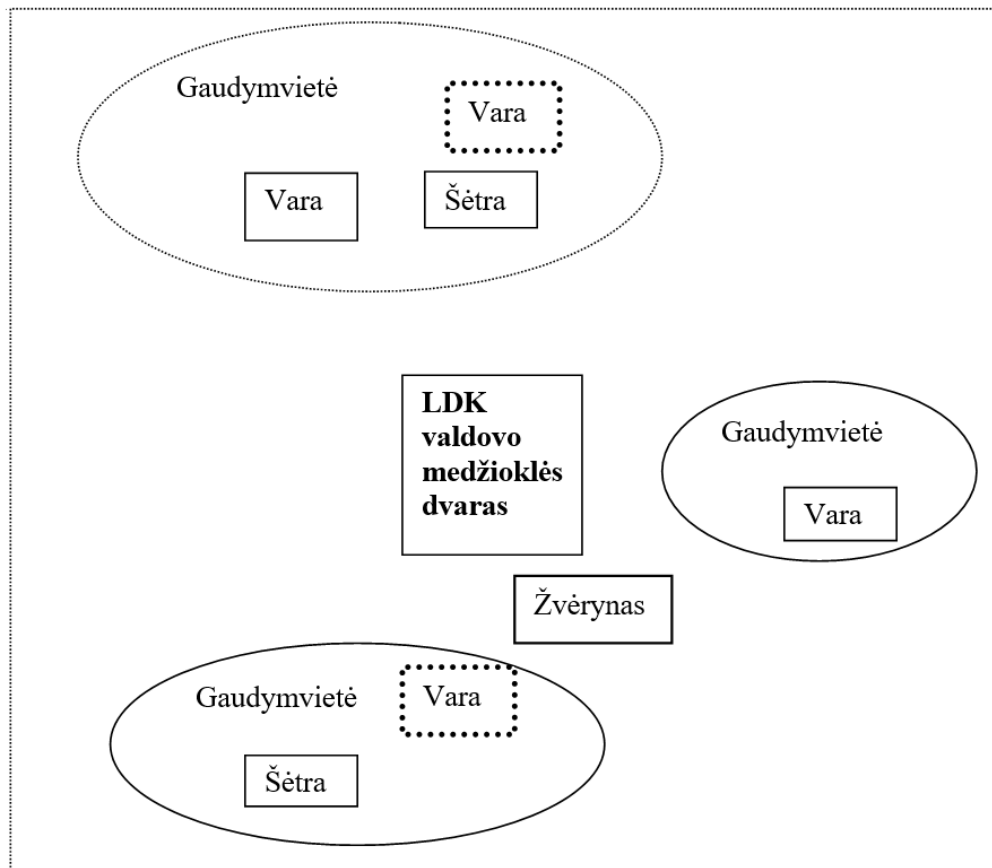
¹¹⁰⁷ Kolankowski L. Op. cit. S. 391.

¹¹⁰⁸ Ревизия пушць. С. 244 – 247.

¹¹⁰⁹ Kolankowski L. Op. cit. S. 390.

Priedas Nr. 6.

LDK valdovo medžioklės ūkio vienetų skirties grafinė schema¹¹¹⁰

¹¹¹⁰ Punktyrine linija žymimos natūralios varos, o ištisine – aptvertos varos.

Priedas Nr. 7.

LDK valdovo medžioklės ūkio pareigybių ir medžioklės tarnybų sąrašas

---

Didysis medžioklis

Dažniausiai didikai

(lot. *praefectus venationum, grand vencur, rusén. ловчий великий, lenk. łowczy hospodarski (łowczy wielki), vok. oberjagermeister*)

Sakalidininkas

Dažniausiai vidutinė ir smulkioji bajorija

(rusén. сокольничий, lenk. sokolniczy)

Valdovo bebrininkas

(lot. *castorum dominus, rusén. бобровъничий, , lenk. bobrowniczy hospodarski*)

Dvaro medžioklis

(rusén. дворный ловчий, lenk. łowczy nadworny)

Medžioklis

(lot. *venator, rusén. ловчий, lenk. łowczy*)

Girininkas

(rusén. лесничий, lenk. leśniczy)

Vyresnysis lokininkas

(lot. *Seniori super ursis*)

Sekys

Valstiečiai

(rusén. сок)

Girininkas – varovas

(rusėn. осочник)

Šaulys

(rusėn. стрелец)

Sakalininkas

(rusėn. сокольник)

Šunininkas

(rusėn. псарец)

Lokininkas

(lot. ursones)

Kiaunininkas

(rusėn. куничьник)

Paukštininkas

(lot. aucupator)

Šernininkas

(rusėn. свинух)

Bebrininkas

(rusėn. бобровник)